ئاياللار ۋە ئىجتىھات مەسىلىلىرىگە

ئالاقىدار ماقالىلار

مۇندەرىجە

مۇندەرىجە..1
ئىلتىجاھ..2
ئاياللار ۋە باراۋەرلىك..................................5
ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى..............................27
ھىجابقا ئالاقىدار بىر قانچە ئايەت ۋە ھەدىسلەر ھەققىدە مۇلاھىزە.........45
دەۋەت يولىدىكى 10پىرىنسىپ..............................56
دەۋەتچىلەرگە نەسىھەت..................................60
فىقھۇل ئەۋلەۋىيات ھەققىدە قىسقىچە ئوقۇشلۇق........................62
قۇرئان كەرىم ۋە تەپسىرشۇناسلىق ھەققىدە.............................77
قۇرئان ۋە ھەدىستىكى بۇيرۇق ۋە چەكلەش سىغىسىنىڭ كېلىش ئورۇنلىرى.....87
زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلامدۇ ؟................................89
شەرئى قەدىمى جىلىك ـ ئۆلچەملەرنىڭ ھازىرقى ئۆلچىمى قانداق؟.........96

ئىلتىجاھ

كاملجان

ئىي ئاللاھ!. . . ئىي! خەستە جىسمىغا سۆرەت ، سۆرەتكە بايان ۋە بايانغا مۇقەددەس تەپەككۇر پەرۋازى بەخش ئەتكۈچى ئاللاھ! شۇ تاپتا زامان گەردىشىنىڭ ئالقىنىدا مۆكچەيگەن قەددىمنى رۇسلاپ ،مەۋھۇم بەخت ۋە ئازاپلارغا تولغان يېگى يىلنى كۈتىۋېلىش ئالدىدا ساڭا ئىلتىجا ئۈچۈن قول سوزۇۋىشقىمۇ ئاران مادارىم يەتمەكتە.

ئىي! ئۇزىغان يىللارنىڭ ئۆلۈك ئۈزۈكلىرىگە ۋاقىت رەپتارىنىڭ ھايات بەخش گۆھەرلىرى بىلەن كۆز قويغۇچى قۇدرەتلىك ئاللاھ ! بۇ يېڭى يىلدا نەزەرلىرىمىزنىڭ قاراڭغۇ خىلۋەتلىرىدىكى قۇلۇپلانغان دەرىزىلەرنى ئېچىۋەتكىن! قاچانلاردىن ھازىرغىچە قىسمەتلىرىمىز ۋە بەدەنلىرىمىز ئارىسىنى ئاچچىق ئېڭراشلارغا تولدۇرۇپ كىلىۋاتقان زەھەرلىك سۆز، مالامەت كىرلىرىدىن قۇلاقلىرىمىزنى پاك قىلغىن .

ئىي ئاللاھ ! لەھزىلەرنىڭ كەلگۈسى ئالقىنىغا بىزنىڭ مەۋجۇدلىغىمىزنى تەقدىر سىزىقى قىلىپ پۈتىۋەتكىن ، قىسمىتىمىزدىن كۆكلەۋاتقان پايانسىز كېچە خىلۋەتلىرىنى ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى بىلەن يورىتىۋەتكىن .

زامانىمىز خاكىزارلىقىدا يېگى ئۇقۇم مەشئەللىرىگە ئايلىنىپ ، بىزدىكى تېڭىرقاش ، ۋەھىملەرنىڭ شەپقەتسىز سوغۇق شاماللىرىنى پايانسىز ئاسماننىڭ يىراق ئىتەكلىرىدىكى قاراڭغۇ زىندانلارغا سۈرۈپ تاشلايدىغان ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىنى ئاتا قىلغىن !

ئىي كېچە جىسمىنىڭ پاك ئېتىزلىرىغا تاڭ ئۈمۈدىنىڭ رەڭمۇ رەڭ مايسىلىرىنى كۆكلەتكۈچى ئاللاھ! سەن مېنىڭ بىردىن بىر تايانچىمسەن ، ھەقىقىي تەنھا ئىلاھىمسەن ، بىزنى بەخت قۇياشىغا يولداش قىلغىن ، بىزنىڭ قوپ ـ قۇرۇق قاقشال ئىتەكلىرىمىزنى مۇراد شەبنەملىرىنىڭ ھاياتلىق ئۈنچىللىرىگە تولدۇرغىن .

تەبىرسىز چۈشلەرنىڭ ئېزىتقۇ يالقۇنلىرىدا قىز ـ ئايالللىرىمىزنى كۆيۈپ كۈل بولۇپ ، سورىلىشتىن ساقلاپ قالغىن . ئازاپتىن ئوخچىغان قان ئېقىنلىرىدا ئېغىر ھاياتلىق تۈگمەنلىرىنى ماڭدۇرۇپ، قايغۇ ـ ھەسرەت ئورۇقلىرىنى ئىزىپ تاشلاۋاتقان قەھرىمان ئانىلىرىمىزنىڭ ئەللەي ناخشىللىرىنى ئاچلىق ۋە مۇھتاجلىقنىڭ ئىپلاس مۆڭلىرىدىن ئازاد قىلغىن . يوقسىز ئەۋلاتلىرىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى باھار رەڭگىدە بىزەپ ، دادىلارنىڭ قاتمال كۆكرەكلىرىگە چىلىڭ يېپىشقىنچە شىم ـ كۆينەكنىڭ ۋەيرانە يانچۇقلىرىدىن كۈتىشىۋاتقان ئۈمىد تەڭگىللىرىنى مەڭگۈ چاقناشتىن توختاتمىغىن !

قىممەتچىلىك چاقناپ تۇرغان ئەينەك جازىلاردىكى قورچاقلارغا تەلمۈرۈپ ، قاراپ تۇرغان سەبى باللىرىمىزنىڭ ئوماق چىرايىنى مەيۈسلۈك تۇزاڭلىرىدا خىرەلىششتىن ساقلىغىن . ئۆزىنىڭ بىمۇراد ئارمانلىرىنى يېرىم جان جىسىملىرىغا دەپىن قىلىپ ، ئىشرەتخور ئەمەلدارلارنىڭ ئويۇن ـ كۈلكىسىنى قىزىتىش ئۈچۈن يىقۇلغۇ بولۇشقا مەجبۇرلىنىۋاتقان جاپا كەشلەرنىڭ پاك، ھوسۇلسىز تەرلىرىنى چىن ئېھتىرامغا ئىگە قىلغىن . ئۇلارنى چىكى يوق تارىخنىڭ باشلىنىش باسقۇچى بولغان پىلسىرات كۆۋرۈكىدىن يالاڭ ئاياق ئۆتۈشتەك ئازاپتىن ساقلاپ قالغىن !

تارازا تۇتقان قوللارنى ۋە تارازىدا تارتىلىۋاتقان بەدەنلەرنى ھالال رىزىققا مۇيەسسەر قىلغىن ، نەپسىنىڭ قاراڭغۇ ئۆڭكۈرلىرىگە ھىسسىز ، باشچىلاپ كىرىپ كېتىۋاتقانلارغا قانائەتنىڭ ئۈزۈلمەس تاناپ يىپلىرىدا ئېشىلگەن تانىلارنى تاشلاپ بەرگىن !

ئەي ھەرپەتەك مۇقەددەس نېمەتتىن ئەجادىيەت ئابىدىلىرىنى تىكلىگۈچى ئاللاھ! سەن مىنىڭ ئۆز پەرۋەردىگارىمسەن، ئاھۇ- زارلىرىمنى ھەممىدىن ئىلگىرى ئاڭلىغۇچى، ماڭا ھەممىدىن بەك يېقىن تۇرغۇچى رەببىمسەن.   ھايات گۈلزارىدىكى ناتىۋان غۇنچىلىرىمىزغا ئاشۇ ھەرپىلەرنىڭ خۇش پۇراق جەۋھەرلىرىنى بەخش ئېتىۋاتقان مۇئەللىم، ئۇستازلىرىمىزنى مەنىسىز ھايات كەچۈرۈش بەختسىزلىكىدىن يىراق قىلغىن . ئۇلارنى خار زەبۇنلۇق خارابىلىرىدە دىرەكسىز يوقۇلۇشتىن ساقلىغىن .   باھاردەك نەۋقىران گۈزەل ئۆمۈرنىڭ ئاق ۋاراقلىرىغا پارلاق ئىستىقبالنى پۈتىۋاتقان ياشلىرىمىزنىڭ غۇبارسىز پاك جىسمىنى نائۈمىدلىك داغلىرىدىن يىراق قىلغىن. ئۇلارنىڭ ئىجتىمائىي ئاڭقانلىرىنى جاھالەت پىرىنسىپلىرى جاراھەت قىلىشتىن ئىلگىرى زامان گەردىشىنىڭ ئۆزگىرىشلىرىنى ئۆز ئاڭقانلىرىدا تۇتۇپ تۇرالايدىغان قىلغىن .ئەي! زامان، ماكانلار ئارىسىغا مۇساپىلارنى ئورناتقۇچى ئاللاھ!

ئەي! ئېسىلغان قەدەملەرگە جۇشقۇنلۇق ، مۇساپىلەرگە مۇشتاقلىق ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ ! سەپەرسىز مۇساپىلارنىڭ ئازاپلىرىدىن بىزنى قوغدىغىن .

ئەي! روھقا بەدەن، بەدەنلەرگە قان ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ ! ئەي! قانلارغا راۋانلىق بەخش ئېتىپ ، راۋانلىقتا يۈرەكلەرنى ھەركەتكە سالغۇچى شەپقەتلىك ئاللاھ!

ئەي!   قەلب دولقۇنلىرىغا قايناق ھىسلارنى، ھىسلارغا ئاجايىپ تاتلىق ھېدلارنى ئاتا قىلغۇچى ھېكمەتلىك ئاللاھ!   جىسمىمىزنى چىرماپ ھەر نەپەستە شەكىل ئۆستىگە شەكىل ئالماشتۇرىدىغان نەپرەتلەردىن بىزنى يىراق قىلغىن . رەزگە تاماخورلۇقتا بىرىلىپ بۇلغانغان غۇرۇرىمىزنى ساداقەتنىڭ مۇقۇددەس ئابى كەۋسەرلىرىدە غۇسلى قىلدۇرغىن . ئازغۇنلۇقتا مۇكچەيگەن ئەما سەۋرچانلىقىمىزنى يول ئۈستىدە دەلدۈگۈنىشتىن ساقلاپ ، قەددىنى ھەم بەللىرىنى رۇسلىۋىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن . جاھالەتكە پۈرگەنگەن گۈمبەز ، مۇنارلىرىمىزدا ئىلىم- مەرپەتنىڭ مۇقەددەس ئەزانلىرىنى ياڭراتقىن. ئەگرى يوللاردىكى ھارغىن ئاياقلارنى خىجالەت توزاڭلىرىدىن پاكلىنىشقا مۇيەسسەر قىلغىن .

ئەي ! ئىلاھىم! دەردىمگە داۋا غەمگۇزارىم ! مىسكىن كۆزلەرنى شىرىن چۈشلەر بىلەن چاقناتقۇچى ئىلاھ! بۇرۇختۇم قەلبىمىزگە ئەرشىنىڭ مەيىن شامالىرىنى باشلايدىغان كۆڭگۈرلەرنى ئاچقىن.ھەمدە ئۇنى قورقۇنچ، تىڭرقاش بورانلىرىدىن يىراق قىلغىن.

ئەي! ۋۇجۇدىمىزغا ئىشەنچ ھەم غورۇر ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ! بىزلەرگە مەنمەنچىلىك نىجاسەتلىرى بىلەن ئۆزىمىزگە بولغان ساغلام ئىشەنچنى ، مەغرۇرلۇق ئىللەتلىرى بىلەن ئىگىلمەس غۇرۇرىمىزنى ئايرىيالايدىغان ھىس ئاتا قىلغىن. ھويلىمىز ئوتتۇرسىغا قوپۇرۇلغان مۇساپە تاملىرىنى چېقىپ تاشلىيالىشىمىز ئۈچۈن بىزگە جۈرئەت، شىجائەت ئاتا قىلغىن .

ئەي ئاللاھ !   ئەي مۇھەببەت سەرچەشمىسى بولغان سۆيۈملۈك ئاللاھ ! نەپرەتنىڭ قىڭىر بارماقلىرىدا ئىلانگۈچ ئۈچقان بەدەنلىرىمىزدىكى مۇئەللەق قەدەملىرىمىزنى ساداقەتنىڭ مۇقەددەس دەرگاھىغا چىڭ دەسسەپ تۇرۇشقا مۇيەسسەر قىلغىن . ئانا رەھىمدە پاك ، مىننەتسىز قانلارنى شۈمۈرگەن قىز ئوغۇللىرىمىزنىڭ قەلبىنى ئانا مېھرى ۋە چىن مۇھەببەت بۇلاقلىرىغا ئايلاندۇرۇپ بەرگىن . مۇھەببەتلەرنى قايناق ھىسلارنىڭ راۋانى بىلەن ئۆركەشلىتىپ ، ھىسسىزلىق سۈكۈتلىرىدە مۇزلاشتىن ساقلىغىن . ھەمدە چىن سۆيگۈ ئۈچۈن ھەممىگە تەييار سوڭەك سىپىللىرىنى بىكارچىلىق ، ھورۇنلۇق قۇرۇتلىرىنىڭ چىرتىۋىتىشىدىن ساقلىغىن .

ئي! قوپال قاتمال تىللارغا پىلدەك يۇمران بايان ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ!   بايانىڭ يۇمران ئېتىزلىرىغا يېڭى ئۇقۇم مايسىللىرىنى كۆكلەتكىن . ئي! بارلىق نىدالارنى تىڭشىغۇچى ئاللاھ! بىزنىڭ ساداسىز نىدالىرىمىزنى ئاڭلىغىن ، تارلاشقان زېمىنگە كەڭلىك ئاتا قىلىپ ، بىزنى چەكسىز سامادا ئەركىن پەرۋاز قىلىشقا نىسىپ قىلغىن.

ئۈمىد چاڭقاقلىقىدا يېرىلغان لەۋلەرگە ۋىسال شارابى ، تىرىك كۆمۈلگەن جاسارەت ھەم شىجائەتلەرگە ساما پەرۋازى ئاتا قىلغىن . ھىس ـ تۇيغۇلىرىمىزدىكى پىنھان ئارمانلارنىڭ تىلسىملىرىنى يېشىپ مەيۈسلىكنىڭ نامرات يوللىرىغا يېڭى بەخت فونتانلىرىنى ئورناتقىن .

ئي! بىر لەھزىدە بەخت ياراتقۇچى ئاللاھ! كەلگۈسى لەھزىلەرنى ئۆزىغان لەھزىلەردىن پارلاق قىلغىن. ئۇنى تۈگمەس ئازاپلارنىڭ قېپىن ئۆتكەللىرىدە پىشقان مەڭگۈلۈك ۋىسال باھارى سۈپىتىدە ئەۋلاتلىرىمىزغا مەنسۇپ قىلغىن .

ئي ئاللاھ! ئي خەستە بەدەنگە ئاۋاز ، ئاۋازغا بايان ۋە بايانلارغا مۇقەددەس تەپەككۇر ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ! تەپەككۇرىمىز پەرۋازىغا مۇقەددەس چۈشلىرىمىز تەبىرىنى مەنزىل قىلىپ بەرگىن . ئامىن ! ئي سوزۇلغان قوللارنى قۇرۇق قايتۇرمايدىغان كەرەملىك ئىلاھىم ئامىن!

ئاياللار ۋە باراۋەرلىك

تىجارىتىمنىڭ ئالدىراشلىقى، ئىشلىرىمنىڭ كۆپلۈكىگە قارىماي، ئاچا ـ سىڭىللىرىم تۆرلۈك تەلەپلىرى مېنى يەنە بىر قېتىم بۇ ساھەدە ئىزدىنىشكە رىغبەتلەندۈردى.

قارىغاندا " ـ " ئىسلام قىزلىرى " نامىلىق ماقالە ئاچا ـ سىڭىللىرىمىزنى باشقىچە ئويغا سالغان بولسا كېرەك، ھەر ھالدا خەت ساندۇقۇم ياخشى ئىنكاس خەتلىرى بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ !!!.

***

غەرب مەدەنىيىتى ئاشىقلىرى ئۈمىد قىلىۋاتقان ئەر ـ ئايالالر ئارىسىدىكى باراۋەرلىكتىن مەقسەت نېمە؟

غەرب ئاشىقلىرى تەلەپ قىلىۋاتقان باراۋەرلىك؛ ئەر ـ ئايالالرنى بىر تۈردىكى ئىجتىمائى ئۆلچەمدە قويۇلۇپ، بىر خىل تېزىق بىلەن ھەرىكەتلىنىپ، ھەر بىرىسى بىر خىل بەلگىلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرگە ئاتلىنىپ، پەرقلەنمەيدىغان ھوقۇقنىڭ ئوخشاش مېۋىسنى كۆزلەيدۇ.

بۇلار، ئەر ـ ئايالالر ئارىسىدىكى ئىقتىدار ، ئىمكانىيەت ۋە قابىلىيەت پەرقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ئۈمىد قىلىۋاتقان باراۋەرلىكى جانسىز نەرسىلەر دۇنياسىدا رېئاللىققا ئاشىدۇ، بىراق ئىنسانىيەت دۇنياسىدا مۇنداق ئۆلچەمدىكى باراۋەرلىك ئەمەللەشمەيدۇ.

ئىنسانىيەت دۇنياسىدا، ئىنسانالر ـ قايسى تۈر بولسۇن ـ مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئېلىش ۋە ھوقۇقىغا ئېرىشىش پىرىنسىپى تەرەپتىن باراۋەر بولىدۇ.

ئەر ـ ئايالالر ئىقتىدار ، قابىلىيەت ۋە مۇتەخەسسىلىك نۇقتىى نەزىرىدىن پەرقلىنىدۇ. باراۋەرلىك ئىنسانلىق نۇقتىسىدىن ، تەبىقلاش پەرقلىرى ئىقتىدار سەۋەبىدىن بولىدۇ.

مەسىلەن: ئايالالر سىياسى ۋەزىپە ئۆتەشكە لاياقەتلىك دەپ قارىساق، ئايالالرنىڭ ھەممىسى بۇ خىزمەتكە يارىمايدۇ، لاياقىتى توشقان ئايالالردىن باشقىسى بۇ خىزمەتنى ئۆتىيەلمەيدۇ. ئەرلەرمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش، ئەرلەرنىڭ ھەممىسمۇ سىياسى خىزمەتلەرگە يارىمايدۇ، يارايدىغان ئەرلەر ئاز پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ.

گۇۋاھلىق بېرىش مەسىلىسىدىمۇ، ئايالالر لاياقەتلىك بولسىمۇ، بەزى گۇۋاھلىق بېرىش مەسىلىرىگە ھەممە ئايالالر يارىمايدۇ. ئەرلەرمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش، شەرتلىرى توشقانالردىن باشقىسى يارىمايدۇ.

دىمەك، ئەرلىك ياكى ئاياللىق تۈرىنىڭ بۇ ئىشالر بىلەن ئاالقىسى يوق. بىردىن بىر ئامىل ئەرلەر ياكى ئايالالر دۇچ كېلىدىغان توسالغۇ ئامىللىرى ۋە ئىللەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

توسالغۇ ئىللەتلىرى سالاھىيەتنى چەكلەپ قويىدۇ، بىراق ئەسلى سالاھىيەت ۋە لاياقەت ئەر ـ ئايالدا ئوخشاش تېپىلىدۇ. بۈگۈنكى كۈندە، ئايالالرنىڭ ھوقۇقنى مۇداپىئە قىلىمىز دېگۈچىلەر، ئىسلام دىنى ئايالالرنىڭ ھوقۇقنى كەمسىتكەن، ئايالالرغا تۆۋەن نەزەر بىلەن قارىغان دەپ ئىسلام دىننى ئەيىپلىماقتا.

بۇ تۈردىكى ئىنسانالر ، ئەر ۋە ئايالالر دۇچ كېلىدىغان خىلمۇ ـ خىل ئامىل ۋە ئىللەتلەرنى بىلمىسە كېرەك. سالاھىيەت بىلەن ئىللەت (سەۋەب) لەرنى پەرق ئېتەلمەي ئارلاشتۇرۇپ ھۆكۈم چىقارماقتا.

بۇلارنىڭ پەلسەپىسى بويىچە ھۆكۈم چىقىرىلغاندا، ئىسلام دىنى ئەرلەرنىڭمۇ ھوقۇقنى كەمستىپ، ئەرلەرگە تۆۋەن نەزەر بىلەن قارايدۇ، دىسەك بولىدۇ.

غەرب مەدەنىيىتىنىڭ مەستانىللىرى چاقىرىۋاتقان مۇتلەق باراۋەرلىكنى، باشقا جەمىيەتلەردە ۋە خىلمۇ ـ خىل سەۋىيەدىكى خەلقلەرگە تەتبىقلىغىلى بولمايدۇ. ئەگەر بۇنداق مۇتلەق باراۋەرلىك رېئاللىققا ئايلىنىدىغان بولسا، جەمىيەت پارچىلىنىپ، خەلق ئاممىسى ئارىسىدىكى ھەمكارلىق كۆۋرۈكلىرى يوقۇلىدۇ.

بۇ يەردە شۇنى تەكتلەپ ئۆتىمەنكى، ئاللاھ تائالا ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيتى، ئورتاق قابىلىيەت ۋە ئىقتىدار ئاساسىدا بەھرىمەن قىلغان باراۋەرلىك، ئەر ـ ئاياللار ئارىسىدا ئوخشاش مەۋجۇت بولغان مۇقەررەر مەسىلە.

بەزى كىشلەر، ئىسلام دىنى ـ ئاياللارغا قارىغاندا ـ ئەرلەرگە يولنى كەڭرى ئېچىپ بېرىپ، ئاياللارنىڭ يولىنى تارايتىپ، ئەرلەرنى ئاياللاردىن كۆپلىگەن ھوقۇقلاردا ئالاھىدە قىلغان ۋە ئىمتىياز ئاتا قىلغان دەپ خاتا گۇمان قىلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن جىدەل بولۇۋاتقان ۋە غەرب ئەللىرى ئىسلامغا تۆھمەت قىلىۋاتقان بىر قانچە مەسىلەر ئۈستىدە تەپسىلى توختۇلىمەن.

مەسىلىگە كىرىشتىن ئىلگىرى بىر نۇقتىنى قىستۇرۇپ ئۆتىمەن:

قۇرئاندىكى كۆپ ئايەتلەر ئەرلىك سىغىسى بىلەن كەلگەن؟ ئاياللار نامى بىلەن ياكى ئاياللار ئەرلەر بىلەن ئورتاق بايان قىلىنغان ئايەتلەر ئازغۇ؟ دېيىشىڭىز مۇمكىن!.

توغرا، كۆپ ئورۇنلاردا بۇيرۇق ئەرلىك سىغىسى بىلەن كەلدى، بىراق ئەرەپ تىلىدا :" تەغلىب" دەيدىغان گىرامماتىكا قائىدىسى بار. يەنى ئەرلىك سىغىسى بىلەن كەلگەن ئايەتلەر ئاياللارغىمۇ ئوخشاش ھۆكۈمدە ماڭىدۇ دېگەنلىك بولىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئاندا " ئەي! ئەرلەر" دېگەن تەلەپپۇزدا پەرمان كەلگەن ئەمەس. قۇرئاندا كۆپ ئىستىمال قىلىندىغان سىغا" ئى مۆمىنلەر"، " ئى! ئىنسانلار" دېگەن سىغىدۇر.

ئەرلەر ئاياللارنى باشقۇرامدۇ ياكى ھۆكۈمرانلىق قىلامدۇ؟

ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: { ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر، بۇ الله نىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن(يەنى ئەرلەرنى كۈچ ـ قۇۋۋەت، غازاتقا چىقىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئاياللاردىن)ئارتۇق قىلغانلىقىدىندۇر ۋە ئەرلەرنىڭ ئۆز پۇل ـ ماللىرىنى سەرپ قىلغانلىقىدىندۇر (يەنى ئاياللارنىڭ نەپىقىسى ئەرلەرنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەنلىكىدىندۇر) } نىسا سۈرىسى 33 ـ ئايەت.

بەزى كىشلەر: ئاللاھ تائالا بۇ ھامىلىق ۋە باشقۇرۇش ئىمتىيازى بىلەن ئەرلەرگە ئالاھىدە ھوقۇق بەرگەن. بۇ ئارقىلىق ئاياللارنى بويسۇندۇرۇپ، ئاياللارنىڭ ھەققى ـ ھوقۇقىنى كەمسىتكەن دەپ قارايدۇ. شۇنداقلا بۇ ئايەت، ئىسلامدىكى ئەر ـ ئاياللار ئارىسىدىكى باراۋەرلىكنىڭ يوقلۇقىنىڭ ئوچۇق ئىسپاتى دەپ خىيال قىلىشىدۇ.

ئەمەلىيەتتە مەسىلە بۇلار خىيال قىلىۋاتقاندەك ئەمەس.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ مەسىلىنى بىر قانچە نۇقتا ئاساسىدا ئىزاھلايمەن:

بىرىنچى:

" باشقۇرۇش"، " ھامىلىق"، " ھالىدىن خەۋەر ئېلىش" دېگەن سۆزدىن مەقسەت، ئىدارە قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەلۋەتتە بىرەر ئورگانغا مەسئۇل بولغان كىشى ئىدارە ياكى ئورگاننىڭ ئىشلىرىغا رەھبەرلىك قىلىپ كۆزەتچىلىك قىلىدۇ.

سىزنىڭچە، " باشقۇرۇش، مەسئۇل بولۇش" ئاساسى قايسى ئورۇندا بولسۇن؟!، ئەرلەرنىڭ مەسئۇل بولغىنى، ئەرلەرنىڭ ئاللاھنىڭ نەزىرىدە يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە بولغانلىقىدىن بولغانمىدۇ؟

ئىش ، ئۇنداق ئەمەس.

ئىسلام دىنى ھەر قانداق شارائىتتا، جەمىيەت تۈزۈمىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدۇ. جەمىيەتتىكى تۈزۈم مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بولمىسا رويابقا چىقمايدۇ.

ئەمەلى مەسئۇلىيەتچانلىق، ئىدارە مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالىدىغان مەسئۇل ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: " سىلەردىن ئۈچ كىشى سەپەر قىلماقچى بولسا، بىرسىنى ئۆزىگە مەسئۇل سايلىۋالسۇن" دەيدۇ. (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

جەمىيەت ئائىلىدىن تەركىپ تاپىدۇ. شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، مەسئۇلىيەتچانلىق روھى ئىجتىمائى نىزامنىڭ ئاساسى، ئائىلىدە بولۇشقا تېگىشلىك تۈزۈمنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

قارائىلار، ئىسلام دىنى ئۈچ كىشى سەپەر قىلماقچى بولسا، بىرسىنى مەسئۇل سايلىۋېلىشقا ھىرىسمەن بولغان يەردە، ئائىلىنىڭ ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىدىغان ۋە ئائىلىدىن خەۋەر ئالىدىغان مەسئۇلنىڭ بولۇشىغا ئەلۋەتتە ئارتۇق كۆڭۈل بۆلۈشىدە شەك يوق.

رەسۇلۇللاھنىڭ يۇقىرقى ھەدىسىدىكى سۆزىگە دىققەت نەزىرىڭىز بىلەن قارىسىڭىز: " بىرسىنى مەسئۇل قىلىۋالسۇن" دېگەنلىكىنى كۆرىسىز. رەسۇلۇللاھ ھەدىستە، مەسئۇل بولغۇچى ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى ئەۋزەل كىشى بولۇشى لازىم دىمىدى. كىم بولسۇن، بىرسى مەسئۇل بولۇشى كېرەك دېگەن.

مۇھىمى مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالالايدىغان، سەپەر ئۈستىدە ئامىمنىڭ ئىشلىرىنى ئىدارە قىلالايدىغان، ئۇلارنىڭ مەنپەئەتنى چىقىش ئاساسى قىلىدىغان كىشىنىڭ بولۇشى مۇھىم.

ئۇنداقتا، ئىسلام تۈزۈمىدىكى ئائىلىگە مەسئۇل بولۇش؛ كۆڭۈل بۆلۈش، ئائىلىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ۋە ياخشى ئىدارە قىلىش مەسئۇلىيىتىدۇر.

بۇ مەسئۇلىيەت؛ ھۆكۈمرانلىق قىلىش، بوزەك قىلىش ۋە دىكتاتورلۇق باشقۇرۇشى ئەمەس.

ئائىلىگە مەسئۇل بولغانلىق مەسئۇل بولغۇچىنىڭ ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەۋزەللىكىنى كۆرسەتمەيدۇ. بەلكى ئائىلە مەسئۇلىيەتلىرىنى ئۆتەشكە قابىلىيىتىنىڭ بارلىقىنى كۆرستىدۇ، خالاس.

قۇرئان كەرىم بۇ مەسئۇلىيەتنى سالاھىيىتى بار ئىقتىدارلىق ئەرلەرگە باغلىدى، پەقەت ئەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئائىلىگە مەسئۇل بولىدۇ دىمىدى. چۈنكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسى ئائىلىنىڭ مەسئۇللۇق خىزمىتىنى قىلالمايدۇ. مەسئۇللۇق سالاھىيىتى كۆپىنچە ئەرلەردە تېپىلغانلىقى ئۈچۈن، باشقۇرۇش ئەرلەرگە تاپشۇرۇلدى.

ئەگەر بىر ئادەمدە مۇنداق قابىلىيەت تېپىلمىسا، ئۇ چاغدا مەسئۇللۇق دەرۋازىسى ئايالنىڭ ـ ئائىلىنى ئىدارە قىلىشتا ئەردىن كۆپرەك سالاھىيىتى بولسا ـ ئالدىدا ئوچۇق بولىدۇ.

رەسۇلۇللاھ : " ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئۇلار سىلەرنىڭ ياردەمچىڭلار" دېگەن.

بۈگۈنكى مەدەنىيەت چېكىنىش دەۋرىدە ئايال كىشى ئەرنىڭ ئالدىدا ئەسىرگە ئوخشاپ قالدى، ئائىلىنى يىتەكلەش ۋە باشقۇرۇش ئاياللارنى بوزەك قىلىشنىڭ بىر خىل تۈرى بولۇپ قالدى.

ئىبنى قەييۇم ئۆز دەۋرىنى مۇنداق تەسۋىرلىگەن: " ئەر ئايالنى بوزەك قىلىپ، ھاكىم بولماقتا، ئايال كىشى ئەرنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئەسىرگە ئوخشاپ قالدى" (ئىلام مۇۋەققىئىن ناملىق كىتاۋىغا قاراڭ).

ئىمام مۇھەممەد ئەبدۇ بۇ ئايەت ھەققىدە توختۇلۇپ مۇنداق دەيدۇ: { ئاياللىرى ئۈستىدە ئەرلەرنىڭ ھەقلىرى بولغىنىدەك، ئەرلىرى ئۈستىدە ئاياللارنىڭمۇ ھەقلىرى بار.(ئاياللارغا مەھرى بېرىش ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش مەجبۇرىيەتلىرى ئەرلەرگە يۈكلەنگەنلىكتىن) ئەرلەر ئاياللاردىن بىر دەرىجە ئارتۇقلۇققا ئىگە }بەقەر سۈرىسى 228 ـ ئايەت.

"بۇ ئايەت ناھايىتى بۈيۈك مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ مەنالارنى ئىزاھلاش ئۈچۈن چوڭ بىر كىتاپ يېزىش كېرەك. بۇ ئايەت ئومۇمى قائىدىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى؛ ئاياللار ئەرلەر بىلەن بىر ھاللەتتىن باشقا بارلىق ئەھۋاللاردا ئوخشاش ھوقۇققا ئىگە دېگەن بولىدۇ.

بۇ ئايەت ئەرنىڭ ھەر قانداق ئەھۋالدا ئايالغا قانداق مۇئامىلە قىلىش لازىملىقى توغرىسىدا مىزان (ئۆلچەم) بولالايدۇ. . ئەگەر ئەر ئايالدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلىپ قالسا، ئايالغا شۇنىڭ بەدىلىدە ئوخشاش بىر نەرسە بېرىشى كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن ، قۇرئان تەرجىمانى ئىبنى ئاباس مۇنداق دەيدۇ: " ئايالىم ماڭا ياسانغاندەك، مەنمۇ ئايالىمغا ياسىنىمەن"

ئايەتتىكى ئوخشاش ھوقۇق دېگەنلىك، ئوخشاش نەرسىنى مەقسەت قىلمايدۇ، بەلكى، ئەر- ئايال ئارىسىدا ھوقۇقنىڭ ئالمىشىپ تۇرۇشى مەقسەت قىلىنىدۇ. ئەر- ئايال ھەر ئىككىيلەن ئۆز مەنپەئەتىدە ئويلىنىدىغان ئاقلانە ئىنسان، ھەر بىرسىنىڭ ئۆزىگە مۇناسىپ نەرسىنى ياخشى كۆرىدىغان ۋە مۇناسىپ بولمىغان نەرسىنى ياقتۇرمايدىغان كۆڭلى بولىدۇ.

ئۇنداقتا ئەر- ئايالنىڭ بىرىسى يەنە بىرسىنى كونترول قىلىۋېلىشى ۋە ئۇنى ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈنلا ئىشقا سېلىشى ئادىللىق بولمايدۇ.

ئىسلام دىنى ئاياللارغا ئاتا قىلغان بۇ يۇقىرى دەرجىنى قايسى بىر دىن ياكى قايسى بىر مىللەت ئىسلامدىن ئىلگىرى ياكى كېيىن بېرەلىگەن ئەمەس.

ئايال كىشى بىلەن ئەر بىر- بىرىگە نىسبەتەن بىر بەدەننىڭ ئەزالىرىغا ئوخشايدۇ، ئەر باشنىڭ، ئايال كىشى بەدەننىڭ ئورنىدا".(مۇھەممەد ئەبدۇنىڭ تولۇق ئىش ئىزلىرى، دوكتۇر مۇھەممەد ئەممارە).

ئەر- ئاياللىق ئالاقىسىنى قۇرئان كەرىمنىڭ قانداق تەسۋىرلىگەنلىكىگە قاراپ بېقىڭ: { ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر(يەنى ئۇلار سىلەرگە ئارىلىشىپ ياشايدۇ ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىدۇ)، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر(يەنى سىلەرمۇ ئۇلارغا ئارىلىشىپ ياشايسىلەر ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىسىلەر) } بەقەرە سۈرىسى 187 ـ ئايەت.

يەنە :{ ئاياللار بىلەن ئۈنسى ـ ئۈلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن(الله نىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا(يەنى ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا) مېھر ـ مۇھەببەت ئورناتقانلىقى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن ،شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار } رۇم سۈرىسى 21 ـ ئايەت.

ئەر- ئاياللىق ھاياتىنىڭ بەختلىك بولۇشى ئۈچ ئاساسقا تايىنىدۇ: ئۈنسى ئۈلپەت، مېھر- مۇھەببەت ۋە رەھمەت(يەنى كۆيۈنۈش) تۇر.

ئىسلام دىنى ئائىلە كىمىسىنى يېتەكلەش ۋە باشقۇرۇش ۋەزىپىسىنى يالغۇز ئەرگىلا تاپشۇرۇپ، ئاياللارنى مەھرۇم قويمىدى، ئايال كىشىگىمۇ ـ ئەرلەردىن ياخشىراق باشقۇرىدىغان جايلاردا ـ باشقۇرۇش ۋە يېتەكلەش مەيدانىنى يارىتىپ بەردى.

رەسۇلۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: " ھەممىڭلار مەسئۇل، ھەر بىرىڭلار مەسئۇل بولغان نەرسىلەردىن جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر، ھاكىم پۇخرالىرىغا مەسئۇل، ئۇ پۇخرالار ھەققىدە جاۋابكار؛ ئەر ئائىلىسىگە مەسئۇل، ئائىلىسىدىن جاۋابكار؛ ئايال كىشى ئائىلىسى ۋە باللىرىدىن مەسئۇل، ئۇلاردىن جاۋابكار؛ بىلىپ قويۇڭلار ھەممىڭلار مەسئۇل، مەسئۇل بولغان نەرسەڭلاردىن جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر" بۇخارى رىۋايىتى.

ئائىلىگە مەسئۇل بولغانلىق ئىغىر يۈك، بۇ يۈكنى ئەر ـ ئايال ھەمكارلىق ئىچىدە ئورتاق ئادا قىلىدۇ. مەسئۇلىيەتنىڭ ئېغىرلىقىنى بۇ ئايەتتىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ: { ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار، ئۇ پەرىشتىلەر اللەنىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ} سۈرە تەھرىم 66 ـ ئايەت.

ئەرنىڭ ئائىلىدىن مەسئۇل بولۇشى ئەرنىڭ شەرىپىنىڭ يۇقىرىلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ، ئەر بۇ ۋەزىپىنى ئادىل ۋە توغرا ئورۇندىيالمىسا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ.

ئەرمۇ مەسئۇل ، ئايالمۇ مەسئۇل، ئائىلىنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلاپ، بەختلىك جەننەت ھاياتىغا ئورتاق كۈچ چىقىرىلمىسا، ئەر ياكى ئايال بۇ مەسئۇلىيەتتىن يالغۇز چىقالمايدۇ.

مەسلەن؛ قارار چىقىرىش مەيدانلىرىدا مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلىش مۆمىن ئەرلەر ۋە مۆمىن خانىملارنىڭ ئالاھىدە سۈپەتلىرى. ئائىلە بولسا كېڭەش ۋە مەسلىھەت قىلىدىغان مەيداننىڭ ئاساسى ھىساپلىنىدۇ. ئائىلىدە مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلىش رازىلىق ۋە ئائىلىنىڭ ئىناقلىقىنىڭ بەلگىسىدۇر.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: { ئەگەر ئاتا ئانا كېڭىشىپ (بالىنى ئىككى يىل توشماستىنلا) ئايرىۋەتمەكچى بولسا ئۇلارغا ھېچ بىر گۇناھ بولمايدۇ } بەقەرە سۈرىسى 233 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئايەتتىكى مەسئۇلىياتچانلىق ئەرلەرگە مەجبۇرىيەت يۈكلەيدۇ، شۇنداقلا ئاياللارغىمۇ مەسئۇلىيەت يۈكلەيدۇ.

رەسۇلۇللاھ پەيغەمبەر بولۇشتىن قارىماي ئائىلىنىڭ ئىشلىرىغا ھەمكارلىشىدىغان ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: " رەسۇلۇللاھ بەزىدە كىيىمنى ئۆزى يۇيۇپ، ساغلىقنى سىغىشىپ بېرەتتى" دەيدۇ.(ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان).

بىزدىكى بۇ رەسۇلۇللاھنىڭ سۈپەتلىرى قېنى، ئايالىغا ھەمكارلىشىپ بەرگەنلىك ئەرلىككە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ.

****

ئەرلەر تەبئىتى ـ نىرۋىسىنىڭ كۈچلۈكلى، ئىرادىسىنىڭ چىڭلىقى بىلەن ـ مەسئۇلىيەتنى كۆتۈرۈپ كېتەلەيدۇ. ئاياللار بولسا مېھرىبانلىقى، كۆيۈمچانلىقى ۋە ھەسسىياتچانلىقى سەۋەبىدىن مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالالماسلىقى مۇمكىن. چۈنكى ئايال كىشى مەسئۇل بولۇپ قالسا نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىدۇ، بۇ قىيىنچىلىقلار ئالدىدا ئەرلەردەك بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ.

ئاللاھ ئىنسانلارنى ئىقتىدار ، كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە قابىلىيەت جەھەتتە بىر بىرىگە ئوخشاشمايدىغان قىلىپ ياراتقان. ئىنسان تەبئىتى بىلەن ئاجىزلىققا تەبئىلىشىپ كەتكەن. لېكىن ئاجىزلىق ئىنسان تۈرلىرىدە خىلمۇ ـ خىل بولىدۇ. ئەرلەر ئومۇمى قىلىپ ئېيتقاندا، ئاياللار تەبئىتىدىكى ھاياچانلىق، قورقۇش ۋە ۋىجدان قىززىقلىقىغا ئوخشاش ئاجىزلىق سەۋەبلىرىدىن خالى بولۇپ، ئىرادىسى كۈچلۈك بولىدۇ.

ئىككىنچى:

ئەگەر ئىش يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك بولسا، نېمە ئۈچۈن ئىسلام دىنى ئائىلە ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىشنى ئەرلەرگە تۇتقۇزدى؟ بۇ ئىشنى ئائىلە ئەزالىرىنىڭ تاللاش ئىختىيارىغا قويغان بولسا ياخشى ئەمەسمىدى؟

ئۇنىڭدىن سىرت : "{ الله نىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئارتۇق قىلغانلىقىدىن...} دېگەن ئايەت كەرىم ئارقىلىق بۇ تاللاشنى ئاقلىدى. بۇ ئايەت ـ ئىللەت ۋە توسالغۇلارغا قارىماستىن ـ ئەرلەر ئاياللاردىن پەزىلەت جەھەتتە ئارتۇق دېگەن ئۇقۇمنى بېرىپ قويىدۇ؟ دېيىشىڭىز مۇمكىن!.

جاۋاب: ئەرلەر ئەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئاياللاردىن ئارتۇق ئەۋزەللىككە ئىگە دەپ قاراش، قۇرئان كەرىمدىكى كۆپلىگەن ئايەتلەرگە ئوچۇق زىت كىلىدۇ.

ئاللاھ قۇرئاندا ؛ ئەرلەر ۋە ئاياللار ئاللاھقا يېقىنلىشىش مىزانىدا ئوخشاش باراۋەر، ئۇلار پەقەت ياخشى ئەمەللىرى بىلەن پەرق ئىتىدۇ دەپ تەكىتلىمەكتە.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: { ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى پەرۋەردىگارى ئىجابەت قىلدى:« مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن،ئايال بولسۇن، ھەرقانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن } ئالى ئىمران سۈرىسى 195 ـ ئايەت.

يەنە مۇنداق دەيدۇ: { ئەر ـ ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز } نەھل سۈرىسى 97 ـ ئايەت.

يەنە: { ئەر ـ ئاياللاردىن مۆمىن بولۇپ تۇرۇپ ياخشى ئىشلارنى قىلغانلار جەننەتكە داخىل بولىدۇ، ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ساۋابى قىلچە كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ) } نىسا سۈرىسى 123 ـ ئايەت.

قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى تېخىمۇ تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: { ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىز ھەقىقەتەن بىر ئەر، بىر ئايالدىن، (ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت)بىر ئاتا بىر ئانىدىن ياراتتۇق ئۆز ئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق، ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار اللەنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېساپلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)، الله ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر } ھوجۇرات سۈرىسى 13 ـ ئايەت.

ئاللاھنىڭ قارارى ، ئاللاھقا يېقىنلىشىش مىزانىدا ئەر ـ ئاياللار، مىللەتلەر، قەبىلىلەر ئارىسىدىكى پەرقلەرنى نەزەردىن ساقىت قىلىۋەتتى.

يۇقىرقى ئايەتلەرنىڭ قارارلىرىدىن كېيىن : { الله نىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئارتۇق قىلغانلىقىدىن...} مۇشۇ ئايەت ئارقىلىق ئەرلەر ئەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئاياللاردىن پەزىلەت جەھەتتە ئارتۇق دەپ ئىزاھلاش مۇمكىن بولارمۇ؟

ئۇنداقتا ئاللاھنىڭ :{ الله نىڭ ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئارتۇق قىلغانلىقىدىن...) دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسى نېمە؟

يىغىنچاقلاپ بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئىپادىلىسەك، ئۇنىڭ مەنىسى: " ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيەت بىلەن بىرگە مەنپەئەت ۋە پايدا يەتكۈزۈش مۇناسىپلىقىنىڭ ئەۋزەللىكى " دېگەن بولىدۇ.

مەن دەيمەنكى، ئائىلىنىڭ ئىشلىرىنى ئۈستىگە ئېلىش، ئائىلىنى خەتەرلەردىن ھىمايە قىلىش، ئائىلىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاش ۋە بەختلىك تۇرمۇش سەۋەپلىرىنى تولۇقلاپ بېرىش ئىجتىمائى خىزمەتلەرنىڭ مۇھىمراقى ھىساپلىنىدۇ. بۇ ۋەزىپە بالا ئىمتىش، بالىلارنى چوڭ قىلىش ۋە ئەر ـ ئاياللىق بەخت ئامىللىرىنى تولۇقلاپ بېرىش مەجبۇرىيىتىدىن ئەھمىيىتى تۆۋەن ئورۇندا تۇرمايدۇ.

بىرىنچى ۋەزىپىنى ھەر قانداق شارائىت ۋە ھەر قانداق ئەھۋالدا ئەر ـ ئايالنىڭ قايسى ياخشىراق ئورۇندىيالايدۇ دەپ قارايسىز؟

ھەممەيلەن بىلىمىز، يىگىت ئائىلە قۇرۇش، ئائىلىنىڭ چىقىملىرىنى كۆتۈرۈشنى ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەرلەر ئاياللارنى ھىمايە قىلىدۇ دېگەن شەرىئەتنىڭ كۆز قارىشى قارار ۋە ھۆكۈم بولۇشتىن ئىلگىرى ئەمەلى رېئاللىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ئەگەر سىز، نېمە ئۈچۈن بۇ رېئاللىقنى ئۆزگەرتىپ باقمايمىز دېيىشىڭىز مۇمكىن؟

مەن دەيمەنكى، بۇ رېئاللىقنىڭ بىرىنچى قىسمى مېنىڭ ياكى سىزنىڭ قولۇڭىزدا ئەمەس. ئۇ ئىش ئەرلەرنى ئەرلىك سۈپەتلىرى بىلەن، ئاياللارنى ئاياللىق سۈپەتلىرى بىلەن ياراتقان زاتنىڭ قولىدا. بۇ ئىشتا ئاقىل ئىنسان ـ قايسى ئېقىمدا بولسۇن ـ ئاللاھنىڭ ئىنساننى ھەيران قالدۇرىدىغان ھىكمىتىنى ھېس قىلالايدۇ.

بۇ رېئاللىقنىڭ ئىككىنچى قىسمى بولغان، ئەرنىڭ ئائىلە قۇرۇش ۋە ئائىلىنىڭ مەسئۇلىيەتلىرىنى ئۈستىگە ئېلىش نۇقتىسىغا كەلسەك، بۇ ئىشنىڭ ئاساسى ئاللاھ يولغا قويغان كېپىللىكتۇر. بۇ كېپىللىك ئاياللارنىڭ ئاياللىقنى قوغدايدۇ ۋە ھۆرمەت كارامىتىنى ھىمايە قىلىدۇ.

ئەگەر ئايال كىشى ئەرگە تويلۇق بېرىشكە ھەرىكەت قىلسا ياكى بىرقىسمىنى بولسىمۇ بېرىشكە ئۇرۇنسا، بۇ چاغدا ئايال كىشى سۆز ئاچقۇچى بولىدۇ. ئايال كىشىنىڭ ئەرگە سۆز ئېچىشى ئايال كىشىگە نىسبەتەن ئاھانەت ۋە ھۆرمىتىنى يەرگە ئۇرغانلىق بولىدۇ.

ئەگەر ئايال كىشى ئەر ـ ئاياللىق ھاياتىدا ـ غەرب جەمىيتىگە ئوخشاش ـ ئۆزىنىڭ چىقىملىرىغا ئۆزى مەسئۇل بولسا، ئۇ چاغدا بۇ ئايال مۇناسىپ خىزمەت تاللاش پۇرسىتىگە ئىگە بولماستىن، رىزىق يولىدا قانداق ئىش بولسا ئۆزىنى ئاتىدۇ. ئايال كىشىنىڭ مۇنداق قىلغانلىقى ئاياللىق خىسلىتىنى كۆمۈپ تاشلاشقا ئېلىپ بارىدۇ ۋە مېھرىبان يىمشاق تۇيغۇللىرىنى قىش پەسلىنىڭ بورانلىرى ئاستىدا قۇرۇق ياغاچقا ئايلىنىپ قالغان كۆركەم شاخقا ئوخشىتىپ قويىدۇ.

بۇنداق دىسەم، ياخشى خىزمەت تاپقىلى بولىدىغۇ دېيىشىڭىز مۇمكىن، ئاياللىق تەبىئىتىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ياخشى خىزمەتكە يولۇقىدىغانلار ئاز پىرسەنتنى ئىگەللەيدۇ. كۆپ ساندىكى ئاياللار بولسا جاپالىق ئەمگەكتىن باشقا خىزمەت تاپالماسلىقى كۆرۈنۈپ تۇرغانلا گەپ. تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ قالغان بىر قانچە ئايالنى دەپ كۆپ ساندىكى ئاياللارنى قۇربان قىلىۋېتىش ئەھمىيەتسىز بىر ئىشتۇر.

" ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى" دېگەن ماقالىدىكى گىرمانىيەلىك يازغۇچى خانىمنىڭ سۆزىگە قاراڭ!.

مۇشۇ سەۋەپلەردىن ئىسلام دىنى ئاياللارنى خىزمەت قىلىش مەسئۇلىيتىدىن ئازات قىلدى. لېكىن خىزمەت قىلىشتىن چەكلىمىدى. يۇقىردا بايان قىلغىنىمىزدەك ئائىلىگە كۆڭۈل بۆلۈش مەجبۇرىيتىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويغان ئاساستا، قايسى ئىشلار مۇھىم بولسا شۇنى بۇرۇن قىلىش قائىدىسىگە ئاساسەن ئاياللىق تەبىئىتىگە مۇناسىپ كېلىدىغان خىزمەت بولسا خىزمەت قىلسا بولىدۇ.

مانا مۇشۇنداق ئاللاھنىڭ:{ ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر ...} دېگەن سۆزى ـ پەرز ھۆكۈمنى قارار قىلىشتىن ئىلگىرى ـ ئۆزىنى تاشىدىغان رېئاللىقتىن خەۋەر بەرگەنلىكتۇر.

*** غەرب جەمىيتىدە بولسا ئاياللار رىزىق يولىدا جاپالىق خىزمەت قىلىدۇ، خىزمەت ۋە جاپالىق ئەمگەك ئاياللارنى قۇل ئورنىغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. شۇنچىۋىلا كۈچاپ كۆپ بەدەل تۆلەپمۇ، ئەرنىڭ ھېسداشلىق قىلىشى ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىدە تۇرغانچىلىق بىر نەرسىگە ئىگە بولالمايدۇ.

قولغا كەلتۈرگەن نەتجە، ئائىلە قۇرۇلۇشىنىڭ ئەر ۋە ئايالنىڭ رىزىق يولىدا رىقابەت بىلەن خىزمەت قىلىشى قايىنىمىدا پارچىلىنىشىدىن ئىبارەت. شۇنداقتىمۇ يەنە ئەر ئائىلىگە ئىگە بولىدۇ ۋە باشقۇرىدۇ.

ئەرنىڭ ئائىلىگە ھامى بولۇشى ۋە ئائىلە مەسئۇلىيەتلىرى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشى ئەر ۋە ئاياللىق تەبىئىتىنىڭ نەتىجىسىدۇر. بۇ ھاللەت گەرچە خانىملار ملىيارت پۇللارغا ئىگە بولۇپ، يىگىت كەمبەغەل بولسىمۇ ئۆزگەرمەيدۇ.

گەپنىڭ ئەسلىگە قايتساق، ئاللاھ خەۋەر قىلغان ھاملىق ئىدارە قىلىش ۋە كۆڭۈل بۆلۈش باشقۇرشىدۇر. بۇ ھاملىق ھۆكۈمرانلىق قىلىش، مۇستەبتلىك قىلىش ۋە خالىغىننى يۇرگۇزۇش ھوقۇقى ئەمەس.

ئەرنىڭ ئائىلە مەسئۇلىيەتلىرىگە تاللىنىشى، ئەرنىڭ ئۇ ئىشقا سالاھىيتىنىڭ بولغانلىقى ۋە ئائىلە چىقىمنى ئۈستىگە ئالغانلىقىدىندۇر.

خەلقئارا قانۇن : " كىم چىقىم قىلسا(پۇل خەجلىسە) شۇ كۇزەتچىلىك قىلىدۇ" دەيدۇ.

ئەگەر سىز ـ خىيالىڭىزدا ـ ئاياللارنى ئەرلەرنىڭ ھاملىقىدىن ئازات قىلماقچى بولسىڭىز، ئۇ چاغدا ئەر ئازات بولىدۇ، ئايال كىشى ئائىلە نەپەقىسىنى تولۇقلاپ بېرىش يولىدا جاپالىق خىزمەتلەر ئۈشكەللىرىگە باغلىنىدۇ. ئائىلىنىڭ مۇقەدەسسلىكى ۋە ئىناقلىقى يوقۇلىدۇ. نەتىجىدە ئاياللارنىڭ ئەرلەرنىڭ ھاملىقىدىن يىراقلىشىشى، ئائىلىنى ئىدارە قىلىشتىكى ھەمكارلىق باشقۇرشىدىن كۆپ سەۋەپلەر تۇپەيلىدىن بوزەك قىلىش ۋە ھۆكۈمرانلىق قىلىش ھالىتىگە ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ. غەرب جەمىيتىدىكى ئاياللارنىڭ ھالىتىنى كۇزەتكەنلەر بۇ مەسلىنى بىلەلەيدۇ.

ئايالنىڭ ـ ئىزدەۋاتقان ـ يولدىشىدىن كۇتىۋاتقان ئارزۇسى، ئۇ ئايالنى ھمايە قىلىش ۋە كۆڭۈل بۆلۈشتۇر. مانا، ئاللاھ قارار قىلغان بۇ ھەمكارلىق باشقۇرۇشى ئايالنىڭ ئۈمىد ـ ئارزۇلىرىنىڭ دەل ئۆزى شۇغۇ؟

ئاخىردا شۇنى تەكىتلەپ ئۆتىمەنكى، ئەرنىڭ ئائىلىنى باشقۇرۇشى ئەرلەرنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەۋزەل بولغانلىقىدىن ئەمەس. بەلكى، ئەرلەرنىڭ ئىمكانىيتى بىلەن ئائىلىنىڭ چىقىمنى كۆتۈرەلەيدىغانلىقىدىن كىلىپ چىققان مەنپەئەت ئەۋزەللىكىدۇر.

بالىنى ئىمىتىش، كىچە ـ كۇندۇز ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ۋە تەربىيلەشنىڭ كۆپ قىسمىنى مۇستەقىل ئايال كىشىگە تاپشۇرۇلغانلىقى، ئايال كىشىنىڭ ئەرلەردىن ئارتۇق بولغانلىقىدىن ئەمەس. بەلكى، ئاياللارنىڭ بۇ مۇقەددەس ۋەزىپە بىلەن تەبىئتىنىڭ ماسلاشقانلىقىدا ئاشكارلىنىدىغان مەنئەپەت ئەۋزەللىكىدۇر.

ئائىلىنى باشقۇرۇش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغان بەزى ئەرلەر ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ پاسىق ئىنسانلار بولۇشى مۇمكىن، مۇشۇنداق ئەرنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا ياشىغان بەزى ئاياللار، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە تەقۋا ئىسىل ئىنسانلار بولۇشى مۇمكىن!.

ئەقىللىق بەزى ئاياللار ئائىلىنى بەزى ئەخمەق ۋە نادان ئەرلەردىن ياخشىراق باشقۇرىدۇ!. بىراق بۇ ئومۇمى ئەھۋال ئەمەس.

ئىنسانىيەت ھاياتىدا تۇزۇمنىڭ قىممىتىنى بىلىدىغان، تۇزۇم سايىسى ئاساسىدا ئۆسۈپ يېتىلگەن ئىنسانلار بۇ ھەقىقەتنى بىلىدۇ ۋە بۇ ھەقىقەت تەقەززاسى ئاساسىدا مۇئامىلە قىلىدۇ.

ئاخىردا يەنە شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، بەزى ئەرلەر نادانلىقى سەۋەبىدىن ئاياللارغا يولسىز زۇلۇم قىلىدۇ ۋە بوزەك قىلىدۇ. ئاياللارنىڭ شەرىئەت ئاتا قىلغان ھوقۇقىنى تولۇق بەرمەيدۇ. باشقۇرۇش ھوقۇقى مەندە دەپ قاراپ يولسىز، ئاياللىرىنى ئۇرىدۇ ۋە ھاقارەتلەيدۇ. تېخى؛ ئايال كىشىنى پات ـ پات ئۇرۇپ تۇرمىسا ئادەم بولمايدۇ دەپ قارايدۇ.

بۇ تامامەن خاتا كۆز قاراش، ئىسلام دىنىغا زىت قىلىقتۇر. يولسىز ئىش قىلغۇچىلار ۋە شەرىئەت ئاياللارغا ئاتا قىلغان ھەق ـ ھوقۇقنى كەمسىتكۈچىلەر قىيامەت كۇنى چوقۇم ھىساپقا تارتىلىدۇ.

يىگىت، سىز شۇنى بىلىپ قويۇڭ! ئايالىڭىز ئاللاھنىڭ سىزگە تاپشۇرغان ئامانىتى، بۇ ئامانەتنى تولۇق ھمايە قىلماي، بىخەستەلىك قىلسىڭىز جاۋاپكارلىققا تارتىلىسىز.

ئاللاھ قۇرئاندا نىكاھنى :" مۇستەھكەم ئەھدە " (سۈرە نىسا 21 ـ ئايەت) دەپ ئاتىدى. ئاياللىرىڭىز سىزنىڭ ئويۇنچۇقىڭىز ئەمەس، بەلكى پەرزەنتلىرىڭىزنى يارامىلىق تەربىلەيدىغان مەكتەپ ۋە كەلگۈسى ئاۋانگارتلار زاۋۇتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن يولسىز ئىش قىلىپ قالسىڭىز توغرا بولمايدۇ.

رەسۇلۇللاھ : " ئاياللار ھەققىدە ئاللاھدىن قورقۇڭلار" دەيدۇ. (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئاياللىرىڭىزغا زۇلۇم قىلماڭ، يولسىز ھاقارەتلىمەڭ، شەرىئەت ئاتا قىلغان ھەققى ـ ھوقۇقىنى كەمەيتىپ قويۇشتىن ھەزەر قىلىڭ!

قانداقتۇر، بەزى يىگىتلەر يوقىلاڭ سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن بىر ئوبدان ئائىلىنى شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرىپ بۇزىۋېتىدۇ، ئەگەر سىز ئائىلە ئىشلىرىڭىزدا شەرىئەت كۆرسەتمىسى بويىچە ماڭسىڭىز، ئائىلىڭىز خاتىرجەم بەختلىك داۋاملىشىدۇ، شەرىئەت كۆرسەتمىسىدىن چەتنىسىڭىز ئائىلىڭىز بۇزۇلىدۇ.

شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، سىزنىڭ باشقۇرۇش دائىرىڭىز ئائىلىنىڭ ئىچىدىكى ئىشلاردا بولىدۇ، ئاياللىرىڭىز سىزنىڭ ۋە بالا چاقىللىرىڭىزنىڭ ھوقۇقىغا تەسىر يەتكۈزمىگەن ئاساستا، ـ ھايا ئىچىدە ـ جەمىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن ھەسسە قوشۇشقا خىزمەت قىلسا ياكى ئىجتىمائى خىزمەتلەرگە قاتناشسا توسماڭ!

ئېتىقادى ۋە ئەخلاقىغا رىئايە قىلىپ، ئائىلىنىڭ تەلىپىدىن ئېشىنىپ، تۈرلۈك پائالىيەتلەرگە قاتناشسا بولىدۇ.

رەسۇلۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: " ئاللاھنىڭ ئاجىز بەندىللىرىنى ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىدىن توسماڭلار" دەيدۇ، (ئەبۇداۋاد رىۋايىتى.

ئىسلام دىنىدا مەسجىدنىڭ رولى ناھايىتى زور، مەسجىد ئۆز ۋاقتىدا پۈتۈن پائالىيەتلەرنىڭ مەركىزى ئىدى. دۆلەت ئىشلىرى مۇشۇ مەسجىدلەردىن بىر تەرەپ قىلىناتتى.

ھۆرمەتلىك خانىم سىزمۇ ئېتىقادىڭىزغا تەسىر يەتكۈزىدىغان، ئەخلاقىڭىزغا چاك كەتكۈزىدىغان ۋە يولدىشىڭىز يامان گۇمان قىلىپ قالىدىغان ئورۇن ۋە ناچار دوسلاردىن يىراق بولۇڭ، يولدىشىڭىزنىڭ يولسىزلىق قىلىشىغا سەۋەپ ھازىرلاپ بەرمەڭ، ئەگەر سىز شەرىئەت كۆرسەتمىسى بويىچە ماڭسىڭىز ئائىلىڭىز بۇزۇلمايدۇ، خاتىرجەم تۇرمۇشىڭىز داۋاملىشىدۇ.

شەرىئەت كۆرسەتكەن بويىچە ماڭسام جەمىيەتنىڭ ئارقىدا قالارمەنمىكى دەپ ئويلاپ قالماڭ، ئۆز ۋاقتىدا مەھمۇد قەشقىرى، يۈسۈپ خاس ھاجىب، ئىبنى سىنا ۋە فارابىنىڭ ئاپىللىرى ئىسلام كۆرسەتمىسى بويىچە مېڭىپ بالىلىرىنى شۇنداق تەربىيلەپ چىقالىغان. ئىسلام مۇھىتى ئۇ ئاپىلارنىڭ شۇنچىۋېلا بۈيۈك ئىشلارنى قىلىشىغا توسالغۇ بولماستىن، بەلكى كۆپ پۇرسەت ۋە شارائىت يارىتىپ بەرگەن. سىز ئۇ دەۋرنى قانداق تەسەۋۋۇر قىلىسىز؟

بىزنىڭ ئارقىدا قېلىشىمىز ۋە تەرەققى قىلالماسلىقىمىز، دىنىمىزنى ياخشى چۈشۈنەلمىگەنلىكىمىز ۋە دىنىمىزغا پاسسىپ پوزىتسىيەدە بولغانلىقىمىز سەۋەپچى بولغان.

ئىسلام دىنى تەرەققىيات ۋە مەدەنىيەت يارىتىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ، قۇرئاندا ئىنساننىڭ يارىتىلىش سەۋەپلىرىنىڭ بىرىسى ئاللاھغا ئىبادەت قىلىش ۋە زېمىننى گۈللەندۈرۈش دېيىلگەن. دىنىمىز ئىلىم ـ پەن ۋە مائارىپقا قارشى ئەمەس. ـ قانداق بىلىم بولسۇن ئىنسانىيەتكە پايدىلىقلا بولىدىكەن ـ بىلىم ئۆگىنىش ئەر ۋە ئاياللارغا ئوخشاش پەرز قىلىنغان.

بىر قىسىم جاھاللەت كۈچلىرىنىڭ خاتا تەشۋىقاتى غەرب ئەللىرى بىلەن بىرلىشىپ بىزنى مۇشۇنداق بىلىمسىز ھاللەتتە قالدۇرغان. بىلىمسىزلىكىمىزگە ئىسلام دىنى سەۋەبچى ئەمەس، ئۆزىمىز سەۋەبچى.

ئەسلى گىپىمىزگە قايتساق، خانىم ئۆزىڭىز بىر كىشىلىك مەجبۇرىيىتىڭىزنى ئادا قىلىشىڭىز پەرز، بولمىسا سىزمۇ قىيامەت كۈنى جاۋاپكارلىقىقا تارتىلىسىز!.

ئويلاپ بېقىڭ، سىز مەكتەپتە ياخشى بىلىم ئالماي، گۇۋاھنامىنى قايسى ۋاستە بىلەن بولسۇن ھەل قىلىپ، ئاپىلىق رولىڭىزنى جارى قىلدۇرالمىسىڭىز جاۋابكارلىقىقا تارتىلماي قالارسىزمۇ؟

رەسۇلۇللاھ : " ھىكمەت(يەنى بىلىم ـ مەرىپەت) كىمدە بولسا قوبۇل قىلىنىدۇ" دېگەن.

باللىرىڭىزنى ياخشى تەربىيلىمەي، بالىڭىز جەمىيەتكە زىيان يەتكۈزىدىغان بىر ئادەم بولۇپ يېتىلسە بۇنىڭدىنمۇ ھسابقا تارتىلىسىز. ئەھمىيەتسىز، قالاق، خەلققە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان، ئېتىقادى بۇزۇق ۋە ئەخلاقى چاكىنا بولۇپ چوڭ بولسا قانداق بولار، سىزنىڭچە! .

خۇلاسە شۇكى: ئەرنىڭ ئايالىلارغا ھامى بولۇشى ياكى باشقۇرۇشى، مەنپەئەتنى رىئاللىقتا ئايلاندۇرغانلىق، ۋە ئالدىن زىياننى توسۇپ قالغانلىقتۇر.

ئەمەلىيەتتە بۇ مەسئۇللۇق، تەجربە ۋە قابىلىيەتكە قارىتا " خىزمەتنى تەقسىم" قىلغانلىقتۇر. ئەرلەر ئائىلىنى ھىمايە قىلىش ۋە ئائىلىنىڭ ياخشى تۇرمۇش كەچۈرشى ئۈچۈن جاپا چېكىش مەيدانىدا تەجربە ۋە ئىقتىدارغا ئىگە بولغان بولسا، ئايال كىشى ئائىلە مەملىكىتىنى ئىدارە قىلىش ۋە پەرزەنت تەربىيلەشتە تەجربە ۋە قابىلىيەتكە ئىگە.

***

ئۆۋەندىكى ھەدىسلار يالغان ئويدۇرما ھەدىسلەدۇر:

1. : " ئايالىلارغا يېزىق ۋە ئوقۇشنى ئۆگەتمەڭلار"
2. :" ئايالىلارغا ئىتائەت قىلىش پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ"
3. :" ئايالىلار بىلەن مەسلىھەتلىشىڭلار ۋە ئۆزۈڭلار خالىغاننى قىلىڭلار"

(ئالبانىنىڭ ئاجىز ھەدىسلەر توپلىمى ناملىق كىتاۋىغا قاراڭ).

***

بىر قانچە ئايالىلىق بولۇش توغرىسىدا نەزەر

شەرقشۇناسلار ۋە دىن دۈشمەنلىرى " بىر قانچە ئايالىلىق" بولۇش مەسلىسىگە ئىسلام دىنىنىڭ مۇھىم بىر ئاساسلىرىدەك ياكى ۋاجىب، ھېچ بولمىغاندا مۇستەھەب ھۆكۈملىرىدەك قاراپ مۇئامىلە قىلىشىدۇ. بۇ روشەن ئازغۇنلۇقتۇر.

ئەسلىدە بىر ئەر كۆڭۈلنىڭ راھىتى ۋە قەلبىنىڭ سىردىشى بولالايدىغان بىر ئايال بىلەن توي قىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئالىملار : " بىر ئايال كۇپايە قىلسا، ئۇ ئايالنىڭ ئۈستىگە ئايال ئېلىش مەكرۇھ بولىدۇ" دەيدۇ. چۈنكى ئەر كىشىنىڭ ئايال ئۈستىگە ئايال ئېلىشى ئۆزىنى ھارام ئىشقا باشلاپ بېرىشى مۇمكىن!.

ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: { قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئايالىلىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىغىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرسىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسىنى(ئېرى باردەكمۇ ئەمەس يوقتەكمۇ ئەمەس) ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار } نىسا سۈرىسى، 129 ـ ئايەت.

رەسۇلۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: " كىمنىڭ ئىككى ئايالى بولۇپ، بىرسىگە بەكرەك مايىل بولۇپ كىتىپ قالسا، قىيامەت كۈنى بىرتەرىپى سىڭايان كېلىدۇ(يەنى ئادىل قىلمىغانلىقىغا جازاسىغا ئۇچرايدۇ)" دېگەنىدى.

بىر ئادەم ئىككىنچى ئايالغا نەپىقە بىرەلمىسە ياكى ئىككى ئايالغا تەڭ باراۋەر مۇئامىلە قىلالمىسا، ئىككىنچى ئايال ئېلىش هارام بولىدۇ.

ئاللاھ قۇرئاندا : { ئەگەر(ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ئادىل بولالماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلەنسەڭلار بولىدۇ. بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىش زۇلۇم قىلماسلىققا ئەڭ يېقىندۇر } نىسا سۈرىسى، 3 ـ ئايەت.

دۇنيا ھاياتىدا قىيىنچىلىق، ئاخىرەتتە جازادىن ساقلىنىش ئۈچۈن بىر ئەرنىڭ بىر ئايال بىلەن چەكلىنىشى ئەۋزەل ئىشتۇر.

لېكىن بەزى بىر يەككە ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك ئىتىبارلىرى سەۋەبىدىن، ئىسلام دىنى مۇسۇلمان ئەرنىڭ بىردىن كۆپ ئاياللىق بولۇشنى دۇرۇس قىلدى. ئەمەلى رىئاللىقنى چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتمەگەن ياكى مەسىلىنى ھەل قىلىشتىن قاچمىغان ھاللەتتە بىر تەرەپ قىلدى.

بۇ مەسىلىنى تېخىمۇ روشەن بايان قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى تېمىلاردا توختۇلۇپ ئۆتىمىز:

1. ئىلگىركى مىللەتلەر ۋە ئىسلام دىنى ئارىسىدىكى كۆپ ئاياللىق بولۇش مەسىلىسى،
2. كۆپ ئاياللىق بولۇشنىڭ ھۆكمى،
3. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش قانداق شارائىتتا يولغا قويۇلىدۇ؟
4. ئادىل قىلىش بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنىڭ شەرتى،
5. بىر قانچە ئاياللىق بولۇشتىكى ھىكمەت،
6. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش ئەخلاقى ۋە ئىنسانپەرۋەر تۈزۈم،
7. غەرب ئەللىرىنىڭ ئەخلاقسىز ۋە ئىنسانپەرۋەرسىزلارچە كۆپ ئاياللىق بولۇشى،
8. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش رۇخستىنى يامان ئىشلىتىش قىلىش،
9. غەربلىشىپ كەتكەنلەرنىڭ بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى چەكلىشى،
10. چەكلىگۈچىلەرنىڭ دەلىل ـ پاكىتلىرى.

ئاتالغۇلار

ھالال: ئاللاھ تەرىپىدىن قىلىشقا رۇخسەت قىلىنغان، چەكلىمىگە ئۇچرىمىغان نەرسىدۇر.

هارام: ئاللاھ تەرىپىدىن كەسكىن بۇيرۇق بىلەن قىلىنىشى چەكلەنگەن نەرسە بولۇپ، بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغۇچى ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ جازالىشىغا دۇچار بولىدۇ، بەلكى دۇنيادىمۇ شەرئى جازاغا تارتىلىشى مۇمكىن.

مەكروھ : ئاللاھ تەرىپىدىن كەسكىن ھالدا چەكلەنمىگەن نەرسە، بۇ هارامدىن بىر دەرىجە تۆۋەن بولۇپ، مەكروھنى قىلغانلارغا ھارامنى قىلغانلارنىڭ جازاسى بېرىلمەيدۇ، ئەمما مەكروھنى داۋاملىق قىلىۋېرىش ياكى ئۇنىڭغا سەل قاراش كىشىنى هارام ئىشلارنى قىلىشقا جۈرئەتلىك قىلىپ قويىدۇ.

مۇستەھەب: قىلسا ساۋاب بولىدىغان، قىلمىسا گۇناھ بولمايدىغان نەرسە.

مۇباھ: دۇرۇس: قىلسا ساۋابمۇ بولمايدىغان ۋە گۇناھمۇ بولمايدىغان نەرسە.

ئىلگىرىكى مىللەتلەر ۋە ئىسلام دىنى ئارىسىدىكى بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسى

بەزى كىشلەر بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسىنى، گوياكى ئىسلام دىنى بىرىنچى قېتىم يولغا قويغاندەك سۆزلىشىدۇ. بۇئۇلارنىڭ نادانلىقى ياكى تارىخنى بىلمىگەنلىكىدۇر.

ئىسلام دىنىدىن ئىلگىرى كۆپ مىللەتلەر كۆپ ئاياللىق بولۇشنى مۇباھ دەپ قارايتتى. بەزىدە بىر ئادەمنىڭ 10 ياكى 100 ئايالى بولاتتى، مەلۇم سان بىلەن چەكلەنمەيتتى.

" تەۋراتنىڭ" بايان قىلىشىچە داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى 300 ئىدى، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ 700 ئايالى بار ئىدى.

ئىسلام دىنى كەلگەندە كۆپ ئاياللىق بولۇشقا شەرت ۋە چەكلىمە بىكىتتى. بىر ئەرنىڭ تۆتتىن كۆپ ئاياللىق بولۇشنى چەكلىدى.

غەيلان ئىسىملىك بىر ساھابە مۇسۇلمان بولغاندا، ئۇنىڭ 10 ئايالى بار ئىكەن، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا : " تۆت ئايالنى ئېلىپ قېلىپ قالغانلارنى قويۋەت" دىگەن.

رەسۇلۇللاھنىڭ 9 ئايالى ئالغانلىقىغا كەلسەك، بۇ رەسۇلۇللاھقا خاس ئىش ئىدى. رەسۇلۇللاھنىڭ ھاياتىدا دەۋەت ئېھتىياجى، ۋاپاتىدىن كېيىن ئۇممەتنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن 9 ئايال بىلەن توي قىلغان. رەسۇللاھ ئۆمۈرىنىڭ كۆپ قىسمىنى يەنى ياشلىق ھاياتىنى بىر ئايال بىلەن ئۆتكۈزگەن.

كۆپ ئاياللىق بولۇشنىڭ ھۆكمى

كۆپ ئاياللىق بولۇش ۋاجىپ ياكى سۈننەت ئەمەس، يەنى ئىسلام شەرئىتىدە تەشەببۇس قىلىنغان ئىش ئەمەس. بەلكى " مۇباھ" (يەنى قىلىسمۇ بولىدىغان، قىلمىسىمۇ بولىدىغان) ئىشتۇر. ئاللاھ تائالا ئەرلەر ئۈچۈن كۆپ ئاياللىق بولۇشنى دۇرۇس قىلدى ۋە تۆت ئايالدىن ئاشۇرۋەتمەسلىكنى شەرت قىلدى.

مۇباھ ئىشنى قىلىسمۇ بولىدۇ ياكى قىلمىسىمۇ بولىدۇ، ئەگەر شۇ ئىشتا شەرىئەتنىڭ مەقسىتىگە ئۇيغۇن مەنپەئەت بار دەپ قارىسا قىلسۇن، بولمىسا ئۇ ئىشنى تاشلىسۇن. ھەر ئىككىلى ھاللەتتە ئەيىپلىنىدىغان ئىش يوق.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسى زۆرۈرىيەت قاتارىدىكى ئىش، يەنى ئايرىم بىر ئەھۋال. ئەسلى قائىدە پىرىنسىپ ئەمەس.

ئۇ مەسىلە ئىجتىمائى ئېھتىياج، كىلىشىش ۋە ئىككى تەرەپنىڭ ئۆز - ئارا رازى بولۇشى ئارقىلىق پۈتىدىغان مەسىلە .

شۇنداقلا بۇ مەسىلىدە مۇباھ بىلەن ئىمكانىيەت ئارىسىدا پەرق بار. ئىسلام شەرىئىتى كۆپ ئاياللىق بولۇشنى شەرت ۋە قائىدە ئاساسىدا دۇرۇس قىلدى. بىراق بۇ ئىش ھەر بىر كىشى ئۈچۈن ئىجتىمائى، ئىقتىسادى، سالامەتلىك ۋە پسىخولوگىيە تەرەپتىن قولايلىقمۇ؟

بۇ مەسىلە ھەققى- ھوقۇقنى ھىمايە قىلىش ۋە جەمىيەتنى كۆپ پىتنە پاساتتىن ساقلاش مەسىلىسى، ئەرلەرگە ئاياللادىن پەرقلەندۈرۈپ قارىغان ئىش ئەمەس.

ئاياللار ئەرلەر بىلەن ھەققى - ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىشتا تەڭ باراۋەر.

ئەرلەر ئېھتىمال شۇنداق چۈشەنچە بولۇشى كېرەككى، كۆپ ئاياللىق بولۇش ئىككى قانتى ئۇچقۇچ دەرۋازا ئەمەس، بەلكى بۇ دەرۋازا ئۇچۇقلۇق ھالىتىدىن تاقاقلىق ھالىتىگە يېقىنراق دەرۋازىدۇر(يەنى ئوچۇق دېگەندىن كۆرە تاقاقلىق دەپ قاراش شەرىئەتنىڭ مەقسىتىگە يېقىن).

ئاياللارنىڭ ئېڭىدىمۇ شۇنداق چۈشەنچە بولۇش كېرەككى، بەزى بىر شارائىتلار بىزنى كونترول قىلىۋالىدۇ(بىرقانچە ئاياللىق چارىسىنى ئىشلىتىشكە قىستايدۇ) ، بۇ شەرىئەت رۇخسەت قىلغان مەسىلە ، بۇ مەسىلىدە ئاللاھ ئوبدان بىلىدىغان ھىكمەت بار دىگەن چۈشەنچە بولۇشى كېرەك.

بۇنداق ۋاقىتلاردا بۇ ئىش چوڭقۇر ئويلۇنۇشقا، مەسلىسنى ئەتراپلىق تەھلىل قىلىشقا ۋە كەڭرەك يول تۇتۇشقا مۇھتاج بولىدۇ.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش قانداق شارائىتتا يولغا قويۇلىدۇ؟

ئىسلام شەرىئىتى بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى ئېغىر شەرتلەر بىلەن باغلىدى، ئۇنىڭ شەرتى ئەر بولغۇچى ئىككىنچى ئايالىغا لايىق مۇستەقىل ئۆي تەييار قىلىپ بېرىشى، نەپىقە ئىشلىرىدا باراۋەر مۇئامىلە قىلىشى، يېتىپ قوپۇشتا تەڭ قىلىشى ۋە باشقا مۇئامىلىلەردىمۇ باراۋەر قىلىشتۇر.

ئادالەت تېپىلسا ئىككى ئايالنىڭ ئارىسدا كۈنلەش ۋە جېدەل يوقۇلۇپ ئائىلىدە بەخت سەۋەبلىرى كۆرۈنىدۇ.

زۆرۈرىيىتى بولمىغان كىشى بىر قانچە ئاياللىق بولۇش دەۋرازىسىغا قەدەم باسمايدۇ. چۈنكى زۆرۈرىيەت بولماي تۇرۇپ كۆڭۈل ئېچىشنى مەقسەت قىلىپ، بۇ دەرۋازىغا قەدەم باسقان كىشى نەپىقە ۋە مۇئامىلە ئىشلىرىدا ئېغىر يۈكلەرگە باغلىنىپ قالىدۇ. كۆڭۈل ئېچىش مەسلىسىمۇ بىر يەردە قېلىپ، ئارزۇ ـ ئارمانلىرى كۆككە سورۇلىدۇ.

ئەمما گۇناھقا چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ ئىككىنچى ئاياللىق بولغان كىشى، ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەن بۇ شەرتلەرنى ئاسان ئورۇنلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدۇ.

زىرىككەن ئاياللىرىنى تاشلىۋېتىش مەقسىتىدە بىر قانچە ئاياللىق بولۇشقا قول تىققانلار يەڭگىل جازاغا ئۇچرىمايدۇ.

ئادىل قىلىش بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنىڭ شەرتى

ئىسلام دىنى بىر قانچە ئاياللىق بولۇشقا قويغان شەرت، ئەرنىڭ ئاياللىرى ئارىسدا يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، نەپىقە، ئۆي ۋە كۆڭۈل مەسلىسىدە ئادىل قىلالىشىغا ئىشەنچىنىڭ بولىشىدۇر.

قايسى بىر كىشى بۇھوقۇقلاردا ئادىل ۋە باراۋەر ئىش قىلىشقا كۆزى يەتمىسە بىردىن كۆپ ئايال ئېلىش ھارام بولىدۇ.

ئاللاھ قۇرئاندا: { ئەگەر(ئۇلارنىڭ ئارىسدا) ئادىل بولالماسلىقتىلاردىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلەنسەڭلار بولىدۇ. بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىش زۇلۇم قىلماسلىققا ئەڭ يېقىندۇر } نىسا سۈرىسى، 3 ـ ئايەت.

رەسۇلۇللاھنىڭ يۇقىرقى ھەدىستە ئاگاھلاندۇرغان : " مايىل بولۇپ كىتىش" ـ يالغۇز قەلبنىڭ مايىلچانلىقى ئەمەس ـ ئايالنىڭ ھەققى ـ ھوقۇقىغا زۇلۇم قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

قەلب ۋە كۆڭۈل تەرەپتىن باراۋەر مۇئامىلە قىلالماسلىقنى ئاللاھ كەچۈرگەن. ئاللاھ قۇرئاندا: { قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئاياللىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىغىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرسىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسىنى(ئېرى باردەكمۇ ئەمەس يوقتەكمۇ ئەمەس) ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار } نىسا سۈرىسى، 129 ـ ئايەت.

شۇنىڭ ئۈچۈن رەسۇلۇللاھ كۈنلىرىنى ئاياللىرىغا تەقسىم قىلغاندا: " ئى ئاللاھ! بۇ مېنىڭ تەقسىماتىم، كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئادىل قىلىشقا تىرىشتىم، سەن ئىگە بولۇپ (قەلب مايىلچانلىقى) مەن ئىگە بولالمايدىغان تەرىپى بولسا كەچۈرگىن" دەيتتى.

مەن ئىگە بولالمايدىغان دىگىنى ئاياللىرىنىڭ بىرسىگە بەكرەك كۆڭۈل مايىلچانلىقى ئىدى.

ئەر بىر ۋاقىتتا ئاياللىرى ئارىسدىكى بارلىق ھوقۇقلاردا ئادىل بولۇش شەرتى بىلەن بىردىن كۆپ ئاياللىق بولسا بولىدۇ، ئەگەر ئاياللىرىنىڭ بىرەرسىگە زۇلۇم قىلىپ قويۇش ياكى ئازار بېرىپ قويۇشتىن قورقسا ياكى ئۇلارنىڭ ھەققى ـ ھوقۇقىغا تولۇق ۋاپا قىلىشتىن ئەنسىرسە بىر ئايالدىن كۆپ ئايال ئېلىش ھارام بولىدۇ.

بىر ئايالنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشتىن قورقسا ياكى ھەققى ـ ھوقۇقىنى ئادا قىلىشقا قادىر بولالمىسا زادىلا توي قىلىش ھارام بولىدۇ. قۇدرىتى يەتكەنگە قەدەر توي قىلماي ساقلاپ تۇرۇش لازىم.

ئىسلام دىنى كۆپ ئاياللىق بولۇشنى ئادىل بولۇشقا قۇدرىتى يېتىش شەرتى بىلەن چەكلىمە توختاتتى. شۇنداقلا ئايال كىشى ياكى ئۇ ئايالنىڭ ئىگىلىرى ئەرنىڭ ئۇ ئايال ئۈستىگە خوتۇن ئالماسلىقنى شەرت قىلىش ھوقۇقىنى بەردى. ئەگەر ئايال شۇ شەرتنى شەرت قىلسا ئۇ شەرتكە ئەمەل قىلىش لازىم بولىدۇ. ئەگەر ئەر شەرتكە ۋاپا قىلمىسا، ئايالنىڭ ئەر ـ ئاياللىق ئالاقىسىنى بۇزۇش ياكى مۇۋاپىق كىلىش ھەققى بار.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسى بەزى جەمىيەتلەردە زۇرۇر بولۇپ قالغان بىلەن، يەنە بەزى جەمىيەتلەردە زۇرۇر بولمايدۇ. بۇ ئۆزگەرمەي داۋاملىشىدىغان ھۆكۈم ئەمەس، شارائىت بەلگىلەيدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مۇباھ دەرىجىسىدىن مەكروھ دەرىجىسىگە يېقىن بولىدۇ، شەرتلەرگە ئەمەل قىلىنماي قالسا كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش ھارام بولىدۇ. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش ھېچ قاچان ۋاجىپ ياكى ئىسلام دىنى تەشەببۇس قىلغان مەسىلە ئەمەس. بەزى كىشىلەر قانداقتۇر ئۆزىچە بۇ مەسىلىنى ۋاجىپ دەپ قاراپ ئاياللارنىڭ تۇيغۇسىغا رىئايە قىلماستىن زۇلۇم قىلىدۇ. ياكى شەرىئەت نامى بىلەن ئاياللارنى بوزەك قىلىدۇ. بۇ تامامەن خاتا كۆز قاراش. قۇرئان كەرىمدىكى (نىكاھ قىلىڭلار) بۇيرۇق ئاتالغۇسى ۋاجىپنى كۆرسەتمەيدۇ، بەلكى **4**گە قەدەر نىكاھ قىلساڭلار دۇرۇس دىگەننى كۆرستىدۇ.

سۈرە نىسانىڭ **3** ـ ئايىتىنى باشتىن ئاخىرى تولۇق مۇلاھىزە قىلسىڭىز، **3** خىل ھۆكۈم چىقىدۇ:

1. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش رۇخسەت (يەنى مۇباھ)

2. ئاياللارنىڭ سانى **4** ئايالدىن ئېشىپ كەتمەسلىك.

3. ئادىل بولالماي زۇلۇم قىلىشتىن قورقسىڭىز بىر ئايالدىن ئارتۇق توي قىلماڭ!

ئايەتنىڭ سىياقىغا قارايدىغان بولسىڭىز، بۇ ھۆكۈم بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى تەشەببۇس قىلىپ كەلگەن ئەمەس، بەلكى باي ۋە گۈزەل يېتىم قىز بىلەن توي قىلىپ، ئۇ يېتىم قىزنىڭ تويلۇقى ۋە باشقا ھەققى ـ ھوقۇقىدا ئادىل بولالماسلىقتىن قورقسىڭىز ياخشىسى ئۇ يېتىم قىز بىلەن توي قىلماي، باشقا ئايال بىلەن توي قىلىڭ دېگەن ئۇقۇمنى بېرىدۇ.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇشتىكى ھىكمەت

ئىسلام دىنى پۈتۈن رايون، ھەر دەۋر ۋە بارلىق ئىنسانلارغا ئۇيغۇن كېلىدىغان مەڭگۈلۈك شەرىئەتتۇر. ئىسلام دىنى شەھەرلىككە قانۇن يولغا قويغان بولسا، يېزىلىقنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ، سوغۇق رايونلارغا قانۇن يول قويۇپ، ئىسسىق رايونلارنى ياكى بىر دەۋرگە نىزام چىقىرىپ باشقا دەۋرلەرنى تاشلاپ قويمايدۇ.

بۇدىن يەككە كىشلەرنىڭ ۋە كوللىكتىپنىڭ زۆرۈرىيىتىنى (ئېھتىياجىنى) قەدىرلەيدۇ. كىشلەرنىڭ ئىچىدە پەرزەنت كۆرۈش ئارزۇسى كۈچلۈك ئىنسانلار بولۇپ، دەسلەپتە ئالغان ئايالى تۇغماس ياكى كېسەلچان چىقىپ قالىدۇ. مۇشۇنداق ھاللەتتە ، ئۇ ئەر بىرىنچى ئايالنى قويۇپ بەرمەي، ئۈستىگە يەنە بىر ئايالنى ئالسا ئەر ۋە بىرىنچى ئايالغا ياخشى ئەمەسمۇ؟

بەزى ئەرلەرنىڭ جىنسى تەلىپى كۈچلۈك بولۇپ، جىنسى رىغبىتى ئاجىز ياكى كېسەلچان ياكى ھەيز كۆرۈش مۇددىتى ئۇزۇن داۋاملىشىدىغان ئايال بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپ قالىدۇ. سەۋر قىلىشقا قادىر بولالماي قالىدۇ، بۇ ھاللەتتە ئەر كىشى مەخپى ئاشنا تۇتقاندىن كۆرە ياكى بىرىنچى ئايالنى تالاق قىلىۋەتكەندىن كۆرە يەنە بىر ئايال ئالسا مۇباھ ئەمەسمۇ؟

بەزى ۋاقىتلاردا جەمىيەتتە ئاياللارنىڭ سانى ـ بولۇپمۇ ئۇرۇش كۆپ بولغان رايونلاردا ـ ئەرلەرنىڭ سانىدىن كۆپ بولۇپ كېتىدۇ. مۇشۇنداق شارائىتتا، ئاياللار ئەر ـ ئاياللىق ھاياتىدىن مەھرۇم بولۇپ تۇل ياشىغاندىن كۆرە كۈندىشى (ھەمشىرىشى) بولۇپ ياشىسا ، بۇ ئىش جەمىيەتنىڭ ۋە ئاياللارنىڭ مەنپەئەتى ئەمەسمۇ؟

ئاياللارنىڭ سانى توي قىلىشقا قادىر ئەرلەرنىڭ سانىدىن ئېشىپ كەتكەندە پەقەت ئۈچ يول بولىدۇ:

1. ئەر ـ ئاياللىق ۋە ئاپىلىق ھاياتىدىن مەھرۇم بولۇپ ئۆمۈر بويى تۇل ئۆتۈش،

2. ياكى ئۆزلىرىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ، ئەرلەرنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان ئاشىقلىرىغا ئايلىنىش، نەتىجىدە ھارامدىن پەرزەنت كۆرۈش، باللىرىنى ماددى ۋە مەنىۋى ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلىش ، جەمىيەتكە تاپىنىپ ياشاپ، بۇزغۇنچىلىق تېرىيدىغان ناچار پاسسىپ ئەۋلاتلارنى يېتىشتۈرۈش،

3. ياكى بولمىسا نەپىقە بېرىشكە ۋە ھىمايە قىلىشقا قادىر بىر ئەرنىڭ ئىككىنچى ئايالى بولۇپ ئىززەت ـ شەرەپ ۋە شەرىئەت ئىچىدە ھايات كەچۈرۈش. مانا بۇ ئاخىرقى يول يۇقىرقى ئىككى يولغا قارىغاندا ئەڭ توغرا يول ئەمەسمۇ؟

ئىسلام دىنىنىڭ تاللىغان يولى مانا مۇشۇ!!.

دىيارىمىزدا ئاياللارنىڭ سانى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىۋاتقانلىقى ھەممىزگە ئايان. ئۆز ئېتىقادى، مىللىتى ، ۋىجدانى ۋە ئەخلاقىدىن ۋاز كېچىپ، يات مىللەت ۋە بۇزۇق ئېتىقادتىكى (قارا كاپىر) ئىنسانلار بىلەن توي قىلىۋاتقان بىر قىسىم ئۇيغۇر مۇسۇلمان قىزلىرىنىڭ ئەھۋالىغا نىمە دەپ باھا بېرىسىز؟!!.

تۆۋەندە بىر قانچە ئاياللىق بولۇشقا سەۋەپ بولىدىغان ئامىللاردىن بىر قانچىنى بايان قىلىپ ئۆتىمەن:

1. ئۇرۇش ئەھۋاللىرىنىڭ كۆپ يۈز بېرىپ، جەمىيەتتە ئاياللارنىڭ سانىنىڭ ئۆزلۈكسىز كۆپىيىپ كېتىشى، بۇ ئەھۋالدا تۇل قېلىپ قالغان ئاياللارنىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن بىر قانچە ئاياللىق بولۇشتىن ياخشى چارە يوق.

2. بەزى جەمىيەتلەردە ئاياللارنىڭ سانى ئەرلەرنىڭ سانىدىن كۆپ بولىدۇ، بۇ خىل ئەھۋال بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرشىدىن كېيىن گېرمانىيەدە شۇنداق بولغان، ۋە قانۇندا ئالاھىدە بەلگىلەنگەن. ئۇنداق بولمىسا جەمىيەت قالايمىقانلىشىپ، ئەخلاقسىزلىق جەمىيەتنى ۋەيران قىلىشقا سەۋەبچى بولىدۇ.

3. بەزىدە ئايال تۇغماس بولۇپ قالىدۇ، ئايالنىڭ تەلىپى ياكى قوشۇلۇشى بىلەن بىر قانچە ئاياللىق بولۇش ئەھۋالى يۈز بېرىدۇ.

4. بەزىدە ئايال كېسەلمەن بولۇپ قېلىپ ئاياللىق مەجبۇرىيتىنى ئۆتەشكە سالاھىيتى بولمىسا بىر قانچە ئاياللىق بولسا بولىدۇ.

5. شارائىتنىڭ زۆرۈرىيتىگە قارىتا بىر قانچە ئاياللىق بولۇش ئارقىلىق بىرىنچى ئايالنى تالاق قىلىۋېتىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

6. توي قىلىش پۇرستى يوق ياكى قولدىن كېتىپ قالغان يىتىم ياكى تۇل قېلىپ قالغان ئاياللار بىلەن توي قىلىش ئارقىلىق بىر قانچە خوتۇنلۇق بولسا، بۇ ئىسىل خىسلەتنىڭ بىرسى ھېساپلىنىدۇ.

ئەلۋەتتە ئەقىللىق ئايال بىر كىشىنىڭ ئاشنىسى بولۇپ يۈرگەندىن ئىككىنچى خوتۇن بولۇشنى ئارتۇق كۆرىدۇ.

يۇقۇرقى ئەھۋاللاردا بىر قانچە ئاياللىق بولۇش كەسكىن ئۇنۇملۇك چارە ھىساپلىنىدۇ.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش زۆرۈرىيەت مەسلىسى ۋە قىينچىلىقنى ھەل قىلىشتىكى ھالقىلىق چارە.

مانا بۇ ئىسلام دىنى مۇلاھىزە قىلغان بەزى سەۋەپلەر، ئىسلام دىنى بىر ئەۋلات، بىر زامان ياكى بىر دۆلەت ئۆچۈنلا قانۇن بېكىتمەيدۇ ، بەلكى ئىسلام دىنى بارلىق ئىنسانىيەت ئۈچۈن قانۇن بېكىتىدۇ . زامان، ئورۇن، شەخسلەر ۋە شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئېتىبارغا ئالماق لازىم. چۈنكى پەتىۋا زامان، ماكان،شەخس ۋە شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشىگە قاراپ ئۆزگىرىدۇ.

بىر قانچە ئايالliق بولۇش ئەخلاقى ۋە ئىنسانپەرۋەر تۈزۈم

ئەخلاقى تۈزۈم دېگىنىمىز، ئەركىشىنىڭ خالىغان بىر ئايال بىلەن، خالىغان ۋاقىتدا يۈرۈشكە رۇخسەت قىلمايدۇ. تۆتتىن ئارتۇق ئېلىشقا يول قويۇلمايدۇ. ھەمدە ئىككى ياكى ئۈچ ئايالى بولغان بولسا تۆتىنچىسى بىلەن مەخپى ئالاقە ئالاقە قىلىشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. باشقا ئاياللىرى يەنە بىر ئايالنىمۇ بىلىشى كېرەك.

ئىنسانپەرۋەرلىك دېگىنىمىز، ئەر كىشى بۇ ئىش ئارقىلىق ئېرى يوق ئايالنى قانات ئاستىغا ئالىدۇ ۋە پاك خانىملار قاتارىغا قوشىدۇ.

ئەر جىنسى ئالاقە قىلغىنىنىڭ بەدىلىگە تويلۇق، ئۆي ۋە نەپەقە بېرىدۇ. بۇ مەسئۇلىيەتنى ئاخىرغىچە ئۈستىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ قانۇنلۇق جىنسى ئالاقىدىن بولغان بالىنى ئېتىراپ قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى جەمئىيەتكە ئېسىل مۇھەببەتنىڭ نەتىجىسى سۈپىتىدە تەقدىم قىلىدۇ. ئەر ئۇ بالىلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ، مىللىتىمۇ ئۇ بالىلار بىلەن كېلەچەكتە پەخىرلىنىدۇ.

بۇ نىزام ئەخلاقنى ھىمايە قىلىدىغان ئەخلاقى ۋە ئىنسانپەرۋەرلىكنى يۇقىرى كۆتۈرىدىغان ئىنسانپەرۋەر نىزامدۇر. بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسىدە شەخسى مەنپەئەتنى ئۆلچەم قىلماي شەرىئەتنى ئاساس قىلماق لازىم. شەرىئەتنىڭ مەقسىتىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش لازىم.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى شەرىئەت رۇخسەت قىلدى، بىز ئىنسانلار رىئاللىق ۋە شارائىت بىلەن تونۇشۇپ كەچۈرىمىز، بۇ ئىشنىڭمۇ ئاللاھ بىلىدىغان ھېكمەتلىرى بار.

ئىسلام دىنى بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى مۇباھ قىلغان بولسىمۇ، بىراق شەرت ۋە قائىدىسىز مۇتلەق يولغا قويغىنى يوق. بەلكى ئۇنىڭغا بىر قانچىلغان شەرتلەرنى قويدى. خۇدادىن قورقىدىغان كىشىنىڭ بۇ شەرتلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشى خېلى تەس گەپ. كۆپ ئاياللىق بولۇش ئەرنىڭ رىغبىتىنى قاندۇرۇش مەسىلىسى ئەمەس، بەلكى ھېكمەت ۋە ئېھتىياج مەسىلىسىدۇر.

ئەسلىدە ئىبادەت ۋە كەسكىن ھۆكۈم بار ئىشلاردا ھېكمىتى ۋە سىرلىرىغا قارىماي ئىجرا قىلىش, ئەمما ئادەتتىكى دۇنيالىق ئىشلاردا ھېكمىتى، سىرى ۋە مەقسىتىگە قاراشتۇر.

شەرىئەت مەسىلىلىرىدە خالىغانچە ھۆكۈم پەيدا قىلىش توغرا ئەمەس، پاكىتلارنى (يەنى قۇرئان كەرىم ئايىتى ۋە سۈننەتنى ـ ھەدىس شەرىپنى) ئوبدان تەتقىق قىلماق لازىم. بۇ مەسىلە توغۇرلۇق چۈشكەن ئايەتنى "ئۇسۇل فىقھى" قائىدىسىگە سېلىپ ئوبدان تەھلىل قىلىپ كۆرۈڭ!.

غەرب ئەللىرىنىڭ ئەخلاقسىز ۋە ئىنسانپەرۋەرسىزلارچە كۆپ ئاياللىق بولۇشى

غەرب ئەللىرىدىكى كۆپ ئاياللىق بولۇش ئەمەلى بار ئىش. بىراق قانۇننىڭ سىرتىدا بولىدۇ. . بەلكى قانۇننىڭ ھىمايىسى ئاستىدا بولىدۇ.

ئۇلاردىكى بۇ ئىش قانۇنلۇق بىر قانچە ئاياللىق بولۇش نامى بىلەن بولماي، ئاشنا تۇتۇش نامى بىلەن بولىدۇ. غەرب ئەللىرىدە 4 بىلەن چەكلىنىپ قالماي، ساناقسىز يۈز بېرىدۇ. ئۇ ئىش ئاشكارا يۈز بەرمەي، ھېچ بىر ئىنسان بىلمىگىدەك دەرىجىدە مەخپى يۈز بېرىدۇ.

غەرب ئەللىرىدىكى كۆپ ئاشنا تۇتۇش، ئەرلەرنى ئالاقە قىلىۋاتقان ئاياللار بىلەن ھېچقانداق ئىقتىسادى مەسئۇلىيەتكە مەجبۇرلىمايدۇ. ئەر كىشى ئايالنىڭ ئابرۇيىنى بۇلغاپ، رەسۋا قىلىپ تاشلاپ قويىدۇ.
بۇلاردىن بولغان باللارنىڭ پىشانىسىغا " قانۇنسىز باللار" تامغىسى بېسىلىپ ، ئۆمۈر بويى مۇشۇ ئاھانەت بىلەن ياشايدۇ. ئاتا بولغۇچى بۇ بالىنى ئېتراپ قىلمايدۇ.
بۇ بىر قانچە ئاياللىق بولۇش دەپ ئاتالمايدىغان، ئەمما قانۇنلۇق كۆپ ئاشنا تۇتۇش بولۇپ، ئەخلاقى ئۆلچەم ياكى ئىنسانى تۇيغۇدىن يىراق بىر ئىشتۇر. بۇ خىل كۆپ ئاشنا تۇتۇش شەخسىيەتچىلىك ۋە شەھۋەت ئۈچۈن بولىدۇ، بارلىق مەسئۇلىيەتتىن قاچىدۇ.
سىزنىڭچە ئىككى نىزام ـ غەرب تۈزۈمى ۋە ئىسلام تۈزۈمى ـ نىڭ قايسى ئادىمى ئەخلاق ئۆلچىمگە ئۇيغۇن ۋە ئاياللار ئۈچۈن شەرەپلىكتۇر؟.
ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن مەن سىزگە غەربتىكى كۆپ ئاياللىق بولۇشتىن بىر قانچە مىسالنى دىققىتىڭىزگە سۇنماقچىمەن.
ئامرىكىدىكى كېينزى جىنسى تەتقىقات ئىنوستېتى 1993 ـ يىلى ئېلىپ بارغان قىزلاردىن پىكىر ئېلىش نەتىجىسىدە" دوستىڭىز سىزدىن باشقا بىر قىز بىلەن جىنسى ئالاقە قىلغانلىقىنى بىلگەن ۋاقتىڭىزدا قانداق تەسىراتتا بولىسىز؟" دېگەن سوئالغا قىزلارنىڭ جاۋابى مۇنداق بولغان:
6% قىزلار، بۇنداق دوستلار بىلەن ئالاقىنى ئۈزىمىز دېيىشكەن، 10% قىزلار ئادەتتىكى ئالاقىنى ساقلاپ قالىمىز، بىراق ئۇلارنى ھەقىقى دوست دەپ قارىمايمىز دېيىشكەن. 4، 33 % قىزلار دوستلۇق ھالىتىمىزنى ساقلاپ قالىمىز، بىراق بۇ مەسىلە بىزنى خېلى ئۇزۇنغىچە رەنجىتىدۇ دېيىشكەن. 51% قىزلار ئىلگىرىكىدەك دوست ھالىتىدە تۇرۇۋېرىمىز، بۇ ئىش بىز ئۈچۈن ھېچ نەرسە ئەمەس دېيىشكەن.
دېمەك غەرب ئەللىرىدىكى ئەر ـ ئاياللىق ھاياتى، پاھىشە سەۋىيىسىگە چۈشۈپ قالغان. ئۆيدىكى جىنسى ئالاقە بىلەن سىرتتىكى جىنسى ئالاقىنىڭ ئارىسىدا ھېچقاندا پەرق يوق.
ئامرىكىدىكى بەزى ئىجتىمائى ۋە تەشۋىقات ئورگانلىرى ئېلىپ بارغان تەتقىقات نەتىجىسىدە ، ھەر يىلى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن 53% قىزلار باسقۇنچىلىقا ئۇچرايدىكەن.
ئەجەبلىنەرلىكى، غەرب ئەللىرى جىنسى ئالاقىنى قورقۇنۇشلۇق قالايمىقانچىلىق ئۇستىگە قۇردى. قانۇنسىز تۇغۇلىدىغان باللارنىڭ سانى قانۇنلۇق يول بىلەن تۇغۇلىدىغان باللارنىڭ سانى بىلەن تەڭلىشىپ قالغىلى تاس قالدۇ.
غەرب ئەللىرىدىكى گادايلار ـ پادىشاھلىرى ئەمەس ـ يۈزلىگەن قىزلارنىڭ ئابرويلىرىغا تاجاۋۇز قىلالايدۇ.
ئادەمنى تېخمۇ ھەيرانغا سالىدىغىنى بىر ئادەم ۋىجدان ئازابى ياكى خىجىل بولماستىن بىر توپ ئاشقىلار قوشۇنى ئارىسدا ئەركىن ئايلىنالايدۇ. زۆرۈرىيەت سەۋەبىدىن بىر قانچە ئايال بىلەن توي قىلىپ ئەخلاق قورغىنى ئىچىدە ئايلانغان كىشى پاشۋاز غەرب داھىلىرى تەرىپىدىن تۆھمەتكە ئۇچرايدۇ....
1929 ـ يىلى ۋاپات بولغان فىرانسىيەلىك جورج كەلمىنسو دېگەن سىياسىيون بىر ۋاقىت ئىچىدە 20 ئادەمگە 20خىل تىمدا سۆزلىيەلەيتى. ھېچ بىر كىشى بۇ ئادەمنىڭ 800 ئاشقى بارلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلمايتتى، بۇ 40 قانۇنسىز بالا تاپقان غەرب داھىيلىرىنىڭ بىرسى.
بۇ سىياسىيون ئامرىكىلىق ئايالىنىڭ خىيانەت قىلغانلىقىنى بىلىپ قالغان چاغدا، كىچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئايالىنى كوچىغا ئىچ كېيىم بىلەن قوغلاپ چىقارغان.

مۇشۇ ئىنسان بۈگۈنكى مۇشۇ كۈنلەردە غەرب ئەللىرىنىڭ كاتتا رەھبەرلىرى قاتارىدىن سانىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟ قانۇنلۇق توي قىلماي، پاھىشە قىلغانلىقى ئۈچۈن....

زىنا قىلىش ئاددى بىر ئىش، ئەمما قانۇنلۇق بىر قانچە ئايال ئېلىش ئەڭ چوڭ جىنايەت ھىساپلانماقتا.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش رۇخستىنى يامان ئىستىمال قىلىش

كۆپلىگەن مۇسۇلمانلار ئىسلام دىنىدىكى بىر قانچە ئاياللىق بولۇش رۇخستىنى توغرا ئىستىمال قىلماي، يامان غەرەزدە ئىستىمال قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلىمىز. قارىساق بۇ مۇسۇلمانلار بۇ رۇخسەتنى " تالاق قىلىش" رۇخستىنى ناچار ئىستىمال قىلغاندەك ئىستىمال قىلىشتى.

بۇ يەردە ئېيىپ ئىسلام دىنىنىڭ ھۆكمىدە ئەمەس، بەلكى خاتا چۈشۈنۈش ياكى ئەخلاقى ۋە دىنى تەرەپتە يامان تەتبىقلاشتىن كېلىپ چىققان.

بەزى مۇسۇلمانلار بىر قانچە ئاياللىرى ئارىسدا ئادىل مۇئامىلە قىلالامدۇ يوق، بۇنىڭغا قارىماي كۆپ ئاياللىق بولۇۋالىدۇ. نەپەقە ئىشلىرىغا كەلگەندە ئىككى ئايالنىڭ نەپەقىسىنى ۋە ئىككى ئايالدىن تۇغۇلغان باللارنىڭ مەسئۇلىيتىنى ئۈستىگە ئالالمايدىغان تۇرۇپ كۆپ ئاياللىق بولۇۋالىدۇ.

بەزىلەر نەپەقىگە قادىر بولسىمۇ، ئاياللىرىنىڭ جىنسى تەلىپىنى قاندۇرۇپ ئىپپەتلىك قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ.

بىر قانچە ئاياللىق بولۇش رۇخستىنى توغرا ئىستىمال قىلماسلىقتىن ئائىلىدە يامان ئاقىۋەتلەر يۈز بەردى. ئىككىنچى ئايالنى ئەركىلىتىپ بىرىنچى ئايالغا زۇلۇم قىلىدىغان، بىرىنچى ئايالنى ئايالمۇ ئەمەس ياكى ياكى تالاق قىلىنغانمۇ ئەمەس بىر ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويىدىغان ئەھۋاللار مەۋجۇد.

ئۇنىڭدىن سىرت باللار ئارىسدا ھەسەت قىلىش، بىرىسى يەنە ئايالدىن بولغان قېرىنداشلىرىنى يامان كۆرۈش ئەھۋاللىرى مۇئامىلىنى ئادىل قىلمىغانلىقتىن يۈز بەرمەكتە.

مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ رۇخسەتنى توغرا ئىستىمال قىلماسلىقى بۈگۈنكى كۈندە ئىسلام دىنىغا يۈكلىنىپ ، زىيالىلارنىڭ ئىسلام دىنىغا تەتۈر قارايدىغان ئەھۋاللار شەكىللەنمەكتە.

كىشلەرنىڭ قىلغان خاتا ئىشلىرى ئىسلام دىنىغا ئارتىلماقتا. رۇخسەت دەرجىلىك بىر ئىشنىڭ، ئىسلام دىنىنىڭ مەدەنىيەت يارىتىش يولىغا توسالغۇ بولالىشى ئويلىنىشقا تېگىشلىك بىر مەسىلە!.

بەزى مۇسۇلمانلار بۇ ساھەدە ھەر قانچە خاتالىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، بۇ خاتالىقلار غەرب ئەللىرىنىڭ ئەخلاقسىزلارچە كۆپ ئاشنا تۇتۇش دەرجىسىدەك يامان ھالەتكە يەتمەيدۇ.

بۈگۈن بەزى مۇسۇلمان رايۇنلىرىدا كۆپ ئاياللىق بولۇش مۇشكىلە (قىيىنچىلىق) ھىساپلانمايدۇ. چۈنكى بىر ئايال بىلەن كۈپايىلىنىش ئىجتىمائى مۇشكىلە بولماقتا.

دىيارىمىزدا بەزى بىر قىسىم پۇلى بار كىشلەر ئادالەت پىرىنسىپى ۋە باللارنى ياخشى تەربىيلەش پىرىنسپىنى ئۆلچەم قىلماي پۇلغا تايىنىپ مەخپى بىر قانچە ئايال ئېلىۋالىدىغان ئىشلار مەۋجۇد. بەزى بايلار نەپسىنى دەپ مەسئۇلىيەت بىلەن ھىساپلاشمايدۇ. ھەر ئىككىلىسى رۇخسەتنى توغرا ئىستىمال قىلمىغانلىق بولىدۇ.

شەرتكە رىئايە قىلالمايدىغانلار چوقۇم قىيامەت كۈنى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋىجداننى، ئەخلاقنى يوقاتقان بىر قىسىم شالتاقلار، بىر ئاز پۇلنى دەپ بىر ئۆبدان كىتىپ بارغان ئائىلىنى بۇزۇشقا سەۋەبچى بولىدۇ....

غەربلىشىپ كەتكەنلەرنىڭ بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى چەكلىشى

ئەپسۇسلىنارلىقى تەرىپى، ئىسلام جەمىيەتلىرىدىكى غەربلىشىپ كەتكەن بىر تۈركۈم ئىنسانلار ، بەزى مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن يۈز بەرگەن خاتالىقلارنى پۈرسەت ـ غەنىمەت بىلىپ، بىر قانچە ئاياللىق بولۇش دەرۋازىسىنى ئومۇميۈزلۈك تاقاش لازىم دەپ چاقىرىق قىلماقتا.

ئەتىگەن، كەچ كۆپ ئايالىق بولۇشنىڭ يامان تەرەپلىرىنى سۆزلىمەكتە. ۋاھالەنكى دىيارىمىزدا ماڭدامدا ئوچۇق ـ ئاشكارا يۈز بېرىۋاتقان زىنا ـ پاھىشىنىڭ يامان ئاقىۋەتلىرىنى بايان قىلىشقا كەلگەندە گاچىدەك قېتىپ تۇرماقتا.

تەشۋىقات ۋاستىلىرى بۇ ساھەدە جىددى رول ئويناپ، قانۇنلۇق بىر قانچە ئايالىق بولۇشتىن ھۆركۈتۈپ، پاھىشە يولىنى كەڭ ئېچىۋەتمەكتە.

نەتىجىدە بەزى ئايالار، يولداشلىرىنىڭ باشقا بىر ئايال بىلەن پاھىشە قىلىشىغا رازى بولدۇكى، قانۇنلۇق باشقا بىر ئايال ئېلىشىغا رازى بولمايدۇ!!.

چەكلىگۈچىلەرنىڭ دەلىل ـ پاكىتلىرى

چەكلىگۈچىلەر بەزى ئەرەپ ئەللىرىدە نەتىجە قازاندى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ ھالال قىلغان بىر قانچە ئايالىق بولۇشنى ـ زۆرۈرىيەت تۈرسىمۇ ـ ھارام قىلىدىغان قانۇنلار يولغا قويۇلدى.

بۇ تۈردىكى ئىنسانلار بۇ مەسىلىنى شەرىئەت نامى بىلەن ئاقلاشقا ئۇرۇندى. بۇ مەسىلىگە پىقھى دەلىلەرنى پاكىت سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا قويۇشتى.

بۇلارنىڭ ھۆججىتى:" ھاكىم بىرەر مەنپەئەت ھاسىل قىلىش ياكى زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بەزى مۇباھ ئىشلارنى چەكلىسە بولىدۇ".

بەزىلىرى نۇمۇسسىزلارچە قۇرئاننى دەلىلى سۈپىتىدە ئىسپات قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: " قۇرئان كەرىم بىر دىن كۆپ ئايالىق بولماقچى بولغانلارغا ئىككى ياكى بىر قانچە ئاياللىرى ئارىسدا ئادىل مۇئامىلە قىلىشقا كەسكىن ئىشەنچىنىڭ بولۇشنى شەرت قىلدى. كىم ئادىل قىلالماسلىقتىن قورقسا بىر ئايال بىلەن چەكلىنىش كېرەك دىدى. قۇرئان مۇنداق دەيدۇ: { ئەگەر(ئۇلارنىڭ ئارىسدا) ئادىل بولالماسلىقتىلاردىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلەنسەڭلار بولىدۇ. بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىش زۇلۇم قىلماسلىققا ئەڭ يېقىندۇر } نىسا سۈرىسى 4 ـ ئايەت. مانا بۇ قۇرئاننىڭ بىر قانچە ئايالىق بولۇشقا قويغان شەرتى... دىيىشىدۇ.

بىراق بۇلارنىڭ دەلىل سۈپىتىدە كەلتۈرگەن ئايىتى ئۆز ئورنىدا بولمىغان.

بىز بۇ مەسىلىنى مۇنداق بايان قىلىمىز:

*** شەرئەت زىيانلىق تەرىپى كۈچلۈك بولغان نەرسىنى مۇباھ قىلمايدۇ:

1. بىر قانچە ئايالىق بولۇش نۇرغۇن بۇزۇقچىلىق، ئائىلە ۋە ئىجتىمائى زىيانلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ دىگەن گەپ ئوچۇق خاتا گەپتۇر.

بىز بۇ خاتالاشقۇچىلارغا دەيمىزكى، ئىسلام شەرىئىتى كىشلەرگە زىيانلىق نەرسىنى يولغا قويۇشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنداقلا مەنپەئەتلىك نەرسىلەرنى ھارام قىلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. تەكشۈرۈش ۋە مۇلاھىزە قىلىش نەزىرى بىلەن قارايدىغان بولسىڭىز، ئىسلام دىنى پاك مەنپەئەتلىك نەرسىدىن باشقىسىنى ھالال قىلمايدۇ ۋە نىجىس زىيانلىق نەرسىدىن باشقىسىنى ھارام قىلمايدۇ.

قۇرئان كەرىم بۇ نوقتىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەيدۇ: { ئۇ ئۇلارنى ياخشى ئىش قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىش قىلىشتىن توسىدۇ، ئۇلارغا پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلىدۇ، ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ} ئەئراف سۈرىسى، **157** ـ ئايەت.

ئىسلام شەرىئىتى مۇباھ دەپ ھۆكۈم قىلغان نەرسە ساپ مەنپەئەت ياكى كۈچلۈك مەنپەئەت بولۇشى لازىم. ئىسلام شەرىئىتى ھارام قىلغان نەرسە ساپ زىيان ياكى كۈچلۈك زىيان بولۇشى كېرەك. ھاراق ۋە قىمار مەسىلىسىگە نەزەر تاشلىسىڭىز، بۇ مەسىلە ناھايىتى روشەن . ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: { (ئى مۇھەممەد!)سەندىن ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا:« بۇنىڭ ھەر ئىككىسىدە چوڭ گۇناھ ۋە كىشىلەرگە(ئازغىنا ماددى)پايدىسىمۇ بار، لېكىن ئۇلاردىكى گۇناھ پايدىغا قارىغانداتېخىمۇ چوڭ» دېگىن } بەقەرە سۈرىسى، **219** ـ ئايەت.

ئىسلام دىنى بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسىدىمۇ مۇشۇ نۇقتىغا رىئايە قىلدى. مەنپەئەت ۋە زىيان ئارىسىنى سېلىشتۇرۇپ كۆردى. ئاندىن كېيىن بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى مۇھتاج بولغان ۋە ئادىل قىلالايمەن دەپ ئۆزىگە ئىشەنچىسى بولۇش شەرتى بىلەن ـ قادىر بولالايدىغان كىشىگە رۇخسەت قىلدى.

ئاللاھ :{ ئەگەر(ئۇلارنىڭ ئارىسىدا)ئادىل بولالماسلىقتىن قورقساڭلار،بىر خوتۇن } دەيدۇ.

بىرىنچى ئايالنىڭ مەنپەئەتى ئەر ـ ئاياللىق ئەرشىدە يالغۇز ئولتۇرۇش، باشقا بىر ئايالنىڭ بۇ ئەرشكە قول ئۇزارتماسلىقى بولسا؛ ئەرنىڭ مەنپەئەتى ھارامدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ياكى كۆڭۈل خۇرسەنلىكى بولغان پەرزەنت كۆرۈش ئۈچۈن يەنە بىر ئايال بىلەن توي قىلىشتۇر. ئىككىنچى ئايالنىڭ مەنپەئەتى بولسا بويتاق ياكى تۇل ياكى تالاق قىلىنىشقا ئۇچراپ يالغۇز ياشىغاندىن كۆرە يېرىم ئەر بولسىمۇ، شۇنىڭ سايىسى ۋە ھىمايىسىدە ياشاشتۇر.

جەمىيەتنىڭ مەنپەئەتى بولسا ھالال نىكاھ ئارقىلىق ئەرلىرنى قوغداش، قىزلىرىنىڭ ئەخلاقىنى ھىمايە قىلىشتۇر.

غەرب ئەللىرىگە قارىسىڭىز، قانۇنلۇق بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى چەكلىگىنى بىلەن ئاشنىلارنىڭ بىر قانچە بولۇشىنى رۇخسەت قىلدى. غەرب ئەللىرىدىكى كۆپ ئاشنا تۇتۇش ئەخلاق نۇقتىسىغىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس ياكى ئىنسانپەرۋەرلىك ئۆلچىمىگىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس.

چۈنكى ئەر ۋە ئايال جىنسى ھوزۇرلىنىشنى مەقسەت قىلىدۇ، مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالمايدۇ. بۇ كۆرۈنۈش جەمىيەتتە قانۇنسىز بالىلارنىڭ كۆپىيىپ، بۇزۇقچىلىقنىڭ يولىنى ئېچىپ بېرىدۇ.

سىزنىڭچە قايسى يول بەك زىيانلىقتۇر؟؟.

ئىسلام شەرىئىتى نەپىقە، تۇرالغۇ ـ جاي، كېيىم ـ كېچەك، يېتىپ قوپۇشتا بىرىنچى ئايالنىڭ ھوقۇقىنى ئىككىنچى ئايالنىڭ ھوقۇقى بىلەن باراۋەر قىلدى. باراۋەرلىك بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنىڭ شەرتىدۇر.

توغرا، بەزى ئەرلەر ئاللاھ پەرز قىلغان بۇ ئادالەت شەرتىگە رىئايە قىلمايدۇ.بۇ ئۇلارنىڭ شەخسى جىنايىتى ھېساپلىنىدۇ. ئىسلام شەرىئىتىنى توغرا تەتبىقلىماسلىق پىرىنسىپىنى ئەسلىدىن يوققا چىقىرۋەتمەيدۇ. ئۇنداق بولمايدىغان بولسا شەرىئەتنىڭ ھەممىسى ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ.

2. ھاكىمنىڭ مۇباھ نەرسىلەرنى چەكلەش ھوقۇقى:

غەرب مەدەنىيىتىنىڭ قۇيرۇقچىلىرى: "ھاكىمنىڭ مۇباھ نەرسىلەرنى چەكلەش ھوقۇقى بولىدۇ" دېگەن مەسىلىگە مۇنداق دەيمىز:

شەرىئەتنىڭ ھاكىمغا بەرگەن ھوقۇقى: ھاكىمنىڭ كۈچلۈك مەنپەئەت ئۈچۈن بەزى ۋاقىتلاردا ياكى بەزى ئەھۋاللاردا ياكى بەزى كىشىلەرگە بەزى مۇباھ ئىشلارنى قىلىشقا چەكلىمە توختۇتۇش ھەققى بولىدۇ. بىراق مۇتلەق چەكلەش

ھوقۇقى بولمايدۇ. چۈنكى مەڭگۈ چەكلەش ھارام قىلغانغا ئوخشاشلا بىر ئىش، ھارام قىلىش ئاللاھنىڭ يالغۇز ھەققىدۇر.

مۇباھ نەرسىلەرگە چەكلىمە توختۇتۇش ھايۋانلارنىڭ تۈرنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بەزى كۈنلەردە ھايۋانلارنى بوغۇزلاشتىن چەكلىگەنگە ئوخشاش ئىش.

ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ دەۋرىدە مىسىردا كىۋەزنى مەلۇم مىقداردىن كۆپ تېرىشنى چەكلىگىنىگە ئوخشاش . ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ ئۇنداق قىلىشىدىكى سەۋەب ئاساسلىق يېمەكلىك بولغان بۇغدايىنىڭ ئازىيىپ كېتىمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى.

دۆلەتنىڭ سىرلىرى، ئاياللار ئارقىلىق دۈشمەن تەرەپكە تاراپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن، ئوفىتسىرلارنى ياكى دىپلوماتىيە خادىملارنى يات ئاياللار بىلەن توي قىلىشتىن چەكلىسە بولىدۇ.

ئاز سانلىق مۇسۇلمانلار ئولتۇراقلاشقان جەمىيەتلەردە، مۇسۇلمان قىزلىرىنىڭ زۇلۇمغا ئۇچرىماسلىقى ئۈچۈن ئەھلى كىتاپ(خىرىستىئان ۋە يەھۇدىلار- ئەسلىدە ئەھلى كىتاپ قىزلار بىلەن توي قىلىش ھالال) بىلەن توي قىلىشنى چەكلىسە بولىدۇ.

ئاللاھ تائالا ھالال قىلغان تالاق ياكى بىر قانچە ئايالliq بولۇشقا ئوخشاش رۇخسەت ئىشلارنى مۇتلەق چەكلەش قوبۇل قىلىنمايدۇ.

*** : { قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئاياللىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىغىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرسىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسىنى(ئېرى باردەكمۇ ئەمەس يوقتەكمۇ ئەمەس)ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار } نىسا سۈرىسى، 129 - ئايەت .

بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى چەكلىگۈچىلەر يۇقىرقى ئايەتنى دەلىل قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ دەلىل كەلتۈرۈشى رەت قىلىنىدۇ. چۈنكى مۇنداق دەلىل كەلتۈرۈش ئايەتنى ئۆز ئورنىدا ئىشلەتمىگەنلىك بولىدۇ.

ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇلارنىڭ دەۋاتقان پاكىتى، رەسۇلۇللاھ ۋە ساھابىلەر بۇ ئايەتنى چۈشىنەلمەي قالغان ياكى چۈشەنسىمۇ قەستەن خىلاپلىق قىلغان دېگەن بەتنامنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئۇلار دەلىل كەلتۈرگەن ئايەتنىڭ ئۆزى دەل ئۇلارغا رەددىيە بولالايدۇ. ئاللاھ تائالا ئادىل قىلىشقا ئىشەنچىسى بولۇش شەرتى بىلەن بىر قانچە ئاياللىق بولۇشنى رۇخسەت قىلدى. ئاندىن تەلەپ قىلىنىۋاتقان ئادالەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دىدى: { قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئاياللىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىغىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرسىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسىنى(ئېرى باردەكمۇ ئەمەس يوقتەكمۇ ئەمەس) ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار } نىسا سۈرىسى، 129 - ئايەت .

ئاياللار ئارىسىدا مۇتلەق باراۋەرلىكنى ھاسىل قىلىش ئىنسانىيەت تەبىئىتىنىڭ تەقەززاسى بىلەن مۇمكىن بولمايدۇ. چۈنكى تولۇق ئادىل قىلىش قەلب مايىلچانلىقى ۋە جىنسى تەلەپنى قاندۇرۇشتىمۇ ئوخشاش باراۋەر قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ ئىش ئىنساننىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىنسان بىر ئايالنى يەنە بىرسىدىن بەكرەك ياخشى كۆرىشى مۇمكىن، قەلب ئاللاھنىڭ قولىدا.

شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرى ئارىسدا نەپىقە، كىيىم - كېچەك ۋە يېتىپ قوپۇشتەك ئاشكارا ئىشلارنى تەقسىم قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دەيتتى: " ئى ئاللاھ! بۇ مېنىڭ تەقسىماتىم، كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئادىل قىلىشقا تېرىشتىم، سەن ئىگە بولۇپ (قەلب مايىلچانلىقى) مەن ئىگە بولالمايدىغان تەرىپى بولسا كەچۈرگىن".

قەلبىنىڭ مۇھەببىتىدە ئوخشاش باراۋەر قىلىش تەس. بۇ تەرەپتە بىر ئاز ئادىل بولماي قالسا ئاللاھ ئەپۇ قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئىنساننى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشلاردا جازالىمايدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئايەت مۇنداق دەيدۇ: { شۇنىڭ ئۈچۈن بىرسىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسىنى (ئېرى باردەكمۇ ئەمەس يوقتەكمۇ ئەمەس) ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار } نىسا سۈرىسى، 129 ـ ئايەت.

ئايەتنىڭ چۈشەنچىسى بىر ئاز مايىلچانلىق ئەپۇقىلىنىدۇ دېمەكچى. بۇ يەردىكى مايىلچانلىقتىن مەقسەت كۆڭۈل مايىلچانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شەيخ ئابدۇلھەلىم مەھمۇد بىر قىسسە سۆزلەپ مۇنداق دەيدۇ: " بىر ئەرەپ شەھەرلىرىنىڭ بىرسىدە مۇسۇلمان كىشى قانۇنلۇق ئىككىنچى ئايال ئېلىشتىن چەكلىنىدۇ. بىر كىشى ئىككىنچى مەخپى نىكاھ قىلىپ، جاڭزا ئېلىشتىن باشقا پۈتۈن شەرتلىرىنى تولۇقلايدۇ. جاڭزا ئالاي دېسە، شۇ شەھەرنىڭ قانۇنى بىر قانچە ئايال‌لىق بولۇشنى ئېغىر جىنايەت سانايدۇ.

ئۇ كىشى ئۇ ئايالنىڭ قېشىغا پات ـ پات بېرىپ كېلىپ تۇرىدۇ. ساقچىلار ئۇ ئادەمنى كۆزتىپ، ئىككىنچى ئايال ئالغانلىقىنى تەكشۈرۈپ، قانۇنغا خىلاپلىق قىلدى دېگەن تۆھمەت بىلەن قولغا ئالماقچى بولۇپ، ئەر ـ ئايال ئىككەيلەننى نەخ مەيدان ئۈستىدە قولغا ئېلىپ سوراق قىلىشقا باشلايدۇ.

ئۇ كىشى ناھايىتى ھوشيار بىر ئىنسان ئىكەن، ساقچىلارغا: كىم سىلەرگە ئۇ ئايالنى مېنىڭ ئايالىم دەيدۇ؟ ئۇ ئايال مېنىڭ ئايالىم ئەمەس. پەقەتلا ئاشىقىم بولىدۇ، شۇڭا پات ـ پات ئۇچرىشىپ تۇرىمەن دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ساقچىلار ئۇ ئادەمدىن ھەيران بولۇشۇپ، ئۇ ئادەمگە كەمتەرلىك بىلەن: خاپا بولمىسىلا، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قاپتۇ. ئۇئايالنى سىلىنىڭ ئىككىنچى ئاياللىرى دەپ ئويلاپ قاپتۇق. ئاشىقلىرى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنمىز! دەپ ئۆزرە ئېيتىشىپتۇ. نەتىجىدە ئۇ ئادەمنى قويۇپ بېرىدۇ.

دېمەك ئاشنا تۇتۇپ زىنا قىلىش جىنايەت ھىساپلانماي، مەلۇم سەۋەب ئۈچۈن ئىككىنچى ئايال‌لىق بولۇش جىنايەت ھىسابلانماقتا.

خۇلاسە كالام

بىر قانچە ئايال‌لىق بولۇشنىڭ ھۆكمى مۇباھتۇر، بۇ ئىسلام دىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ئىشلار قاتارىغا كىرمەيدۇ. قىلىسمۇ بولىدىغان، قىلمىسمۇ بولىدىغان بىر ئىش.

بەزى كىشلەرنىڭ شارائىتى ياكى مەلۇم جەمىيەتنىڭ شارائىتى بىر قانچە ئايال‌لىق بولۇش دەۋرۋازىسىنى ئۆزى ئېچىپ بېرىدۇ.

سىز رىئال تۇرمۇشتا ياشاۋاتقان بىر ئىنسان، جەمىيەتكە قاراپ بۇ ئىشنىڭ بەزىلەر خاتا تەشۋىق قىلغاندەك ياكى بەزىلەر خاتا تەتبىقلىغاندەك ئاياللارنىڭ ھوقۇقىنى كەمسىتىدىغان مەسىلە ئەمەس!.

ئاخىردا شۇنى تەكىتلەپ ئۆتىمەن، بىر ئايال‌لىق بولۇش ئەسلى قائىدە، كۆپ ئايال‌لىق بولۇش زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن بولىدىغان ئايرىم ئەھۋال. ئۇ ئىجتىمائى ئېھتىياج، ئىككى تەرەپنىڭ پۈتۈشىشى ۋە تولۇق رازىلىقى ئاستىدا بىر تەرەپ بولىدۇ.

مەن بۇ كۆز قارىشىم ئارقىلىق بىر قانچە ئايال‌لىق بولۇشنى چەكلىمەكچى ياكى بىر قانچە ئايال‌لىق بولۇشقا تەشەببۇس قىلماقچىمۇ ئەمەس، ئىشنى شەرىئەت كۆرسىتىپ بەرگەن ئۆز ئورنىدا قويايلى دېمەكچى.

ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى

" ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىڭلار" بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

" ئاياللار ئەرلەرنىڭ يېرىمى" ئەبۇ داۋاد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى.

" سىلەرنىڭ ياخشىڭلار، ئائىلىسىگە(ئاياللىغا) ياخشىلىق قىلىدىغىنىڭدۇر". تىرمىزى رىۋايىتى.

" ئىنسان قىيامەت كۈنى : ئۆمرىنى قانداق ئۆتكۈزدى؟ بىلىمنى نېمىگە ئىشلەتتى؟ ، مال ـ دۇنيانى قايسى يول بىلەن تاپتى؟ قايسى يوللارغا سەرپ قىلدى؟ ۋە جىسمىنى نېمە ئىشلار بىلەن چىرىتىۋەتتى؟ دېگەن بەش سوئالدىن سوراقتا تارتىلىدۇ" تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

" بىلىم ئىگىلەش ئەر ۋە ئايال مۇسۇلمانلارغا پەرز" ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

كىرىش سۆز

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن بۈگۈنكى دەۋردە ئىسلام دۈشمەنلىرى ئىسلام دىنىغا شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلماقتا. دۈشمەنلەر بىزنىڭ ئاجىزلىق نۇقتىمىزدىن پايدىلىنىپ ئاپىلىرىمىز، ئاچىلىرىمىز ۋە سىڭىللىرىمىزنى، يىلتىزى يوق پارقىراق شۇئارلار بىلەن ئىسلامغا قارشى خىزمەتكە سالماقتا.

ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ نادانلىقىمىزدىن ئاياللارنىڭ ئاك ـ سەۋىيىسنى يۇقىرى كۆتۈرەلمىگەنلىكىمىز، ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنىڭ تۆۋەن بولۇشىغا ئېلىپ باردى. ئىسلام دىنىمىزنى ياخشى تولۇق چۈشەنمىگەنلىكىمىز ئۈچۈن، ئاپىلىرىمىز، ئاياللىرىمىز ۋە ئاچا ـ سىڭىللىرىمىزغا ئىسلام دىنىنىڭ نۇرلۇق ۋە شانلىق ماھىيىتىنى ئىزاھلاپ بېرەلمىدۇق. بىلىپ ـ بىلمەي ئىسلام نامى بىلەن ئاياللارغا ئاز ـ تولا زۇلۇم قىلىدىغان ئىشلارمۇ يۈز بەردى. ئۆزىمىزنى ئىسلاھ قىلالمىغانلىقىمىز ئۈچۈن ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئوبرازىنى ياخشى چۈشىنەلمەي قالدۇق. ئاياللارنىڭ :" ئەرلەرنىڭ يېرىمى" ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتتۇق.

مۇشۇ سەۋەبلەردىن ئاياللار غەرب ئەللىرىنىڭ پارقىراق شۇئارلىرىغا ئالدىنىپ، مەسلىنىڭ ھەقىقىتىگە يېتەلمەي ئۆزلىرىنى ۋە مەدەنىيىتىنى يوقىتىپ قويماقتا.

ئەسلى قەلبى ئەك پاك، مېھرىبان، سۆيۈمچان ئاياللار يولدىن ئېزىپ تارىختىكى رولىنى ئۇنۇتماقتا. نەتىجىدە يارامىلىق ئەۋلاد تەربىيىلەشتىن ئاجىز كەلمەكتە ۋە جەمىيەتكە پىتنە پاسات تېرىماقتا.

ئاخىرى بېرىپ ئۆزى ئۇچرىغان بەزى زۇلۇملارنى ئىسلام دىنىدىن كۆرمەكتە. ئىسلام دىنى سايىسى ئاستىدا بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرىدىغانلىقىنى ئۇنۇتماقتا. نادانلارنىڭ، چالا ـ موللىلارنىڭ قىلىقلىرى ئىسلام يۈزىگە داغ بولۇپ، ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنىنى خۇنۇكلەشتۈرمەكتە.

شۇ سەۋەستىن ئاز ـ تولا سەۋىيەگە ئىگە بولغان ياكى ئىلىم ـ پەن يولىدا ئىلگىرلەۋاتقان ئاچا ـ سىڭىللىرىمىز ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ماڭىسىڭىز ئىككىلى دۇنيادا بەختلىك بولىسىز دېگەن ھەقىقەت سۆزىگە ـ گەرچە يېقىنقى بىر قانچە ئەسىردىن بۇيان مەلۇم سەۋەپلەر تۈپەيلى تولۇق ئەمەللەشمىگەن بولسىمۇ ـ يالتىيىش نەزىرى بىلەن قاراپ، ئىسلام دىنىغا تولۇق باغلىنىپ قالسام ئەركىنلىكىم بوغۇلىدۇ، ئىرادەم سۇنىدۇ دەپ ئويلاشماقتا.

مەن مۇشۇ ۋەجىدىن مەدەنىيەتلىك ئۇيغۇر قىزلىرى ئالدىنىپ كەتكەن غەرب ئەللىرىدىكى ئاياللار بىلەن ئىسلام ئاياللىرىنى سېلىشتۇرۇپ :" ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى" ناملىق بۇ ماقالىنى يېزىپ چىقتىم.

گەرچە ماقالە مەقسەتنى تولۇق ۋە قانائەتلىنەرلىك ھەل قىلالمىسىمۇ، بىر ئاز بولسىمۇ غەرب ئەللىرى تاراتقان

يالغان ياۋداق تۆھمەتلەرگە رەددىيە بېرىپ، ئاياللارنىڭ ئوبرازىنى ھەققىي يوسۇندا ئېچىشقا يول ئېچىپ، مەسىلىگە كىرىش ئېغىزى بولغۇسى.

ئوتتۇرغا قويغان ھەر بىر نۇقتا سۆزۈمنى قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىپ ۋە مۇتەپەككۇر ئالىملارنىڭ سۆزلىرى بىلەن كۈچلاندۇردۇم.

ھەققەتنى كۆرمەي يىراقتا تۇرۇپ، شۇئارغا ئالدىنىپ كەتكەن ئاچا ـ سىڭىللىرىمنىڭ بۇ ماقالىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنىغا ئەقىل دەرۋازىسىنى ئېچىپ، تەھلىل يۈرگۈزۈشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ھەمدە ئۆزىنىڭ تارىختىكى ۋە ئىسلامدىكى مەجبۇرىيىتىنى تونۇپ، تارىختا ئۆتكەن مەھمۇد قەشقىرى ، يۈسۈپ خاس ھاجىب، ناۋايى، فارابى، ئامانىنساخان، ئابدۇقادىر دامۇللام، نۇزۇگۇم ۋە ئابدۇخالىق ئۇيغۇر.. غا ئوخشاش ۋەتەن سۆيەر ئۇلۇغ ئىنسانلارنى تەربىلەپ يېتىشتۈرەمۇ دېگەن ئۈمىدتە، ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنىنى قىسقىچە بايان قىلدىم.

بەزىلەر تەسەۋۋۇر قىلغاندەك ئاياللار ئۆيدە ئولتۇرۇش ئۈچۈن يارىتىلغان ئەمەس، ئۇلار ئەرلەرنىڭ يېرىمىدۇر. ھەدىس شەرىپتا: " ئاياللار ئەرلەرنىڭ يېرىمى" دېيىلگەن.

ئەرنى ئەر قىلىدىغانمۇ ئايال، جەمىيەتنى تۈزىدىغان ۋە بۇزىدىغانمۇ ئايال. ئەلۋەتتە ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ تۈزىدىغان، ئىسلاھ قىلىدىغان ۋە يارامliق قەيسەر ئەۋلاد تەربىيىلەشتە ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن ئالىدىغان، مەدەنىيەت يارىتىشتا يېڭىلىق يارىتالايدىغان بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز!.

يۇقىرقى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمىزنى روياپقا چىقىرىش ئۈچۈن ، مۇسۇلمان خانىملارنىڭ چۈشەنچىسىنى ئىسلاھ قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئاياللارنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاق ئىچىدە ئىجاتكار بولۇشى ئۈچۈن ئەرلەر ھاكىم مۇتلەقلىقتىن بىر ئاز چۈشۈپ، ئاياللارغا ـ شەرىئەت ئاتا قىلغان دائىرە ئىچىدە ـ ھۆر جەمىيەت يارىتىش ئۈچۈن ئەركىنلىكىنى قويۇپ بەرمەك لازىم. ھۆر جەمىيەتنى ھۆر كىشلەردىن باشقىسى تىكلىيەلمەيدۇ.

بۈگۈن بىز، ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر ئالىملارنى تۇغۇپ يېتىشتۈرگەن ئاپىلارغا قاتتىق مۇھتاج، ھەزرىتى ئائىشىگە ئوخشاش ئالىم، فەقىھ ۋە سىياسىيۇن ئاپىلارغا تېخىمۇ مۇھتاج.

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن، مەن بۇ ماقالەمدە، بىرىنچى تارماقتا: " ئىسلام دىنى ۋە غەرب نىزامى ئارىسىدىكى ئاياللار" دېگەن تېمىدا بىر ئاز توختالدىم. ئىككىنچى تېمىدا: "ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى " تېمىسىدا توختالدىم.

بۇ تېما: ئاياللار ۋە ياشاش ھوقۇقى، ئاياللارنىڭ ئەركىنلىكى، ئاياللارنىڭ ئىجتىمائى ھوقۇقى، ئىقتىسادى ھوقۇقى ۋە سىياسى ھوقۇقى دېگەن تارماق تېمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

1 ـ ئىسلام دىنى   ۋە غەرب نىزامى ئارىسىدىكى ئاياللار

ئاياللارنىڭ ئىسلام شەرىئىتىدىكى ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيەتلىرى:

ئىسلام شەرئىتى ئاياللارغا چېتىپ قويغان مەجبۇرىيەتلەر مەنبەسى، ئۇ بولسىمۇ ئاللاھ تائالاغا قۇلچىلىق قىلىشتۇر.

ئىنساننىڭ ئاللاھغا قۇلچىلىق قىلىشى، ئىسلام دىنىنىڭ بىرىنچى دەرجىلىك ھەققەتلىرىنىڭ بىرىسى، بەلكى ئۇ ئاللاھغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئاساسىدۇر.

ئاللاھغا ئىبادەت قىلىش ۋە قۇلچىلىق قىلىشتا ئەر بىلەن ئايال ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق. دېمەك ئەرلەرگە يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرنىڭ ئۆزى ئاياللارغا يۈكلەنگەن.

بۇ يەردىكى مەجبۇرىيەت دېگىنىمىزدىن مەقسەت ئاللاھنىڭ ھەققى ـ ھوقۇقىدۇر. ھەدىس شەرىپتە مۇنداق كەلگەن: " ئاللاھنىڭ بەندىلەر ئۈستىدىكى ھەققى، ئاللاھقا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەي ئىبادەت قىلىشتۇر. بەندىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ ئۈستىدىكى ھەققى، شېرىك كەلتۈرمەي ئىبادەت قىلسا، ئاللاھنىڭ ئۇلارنى ئازاپلىماسلىقىدۇر"

ھەدىس شەرىپتە مەجبۇرىيەتلەر بىلەن ھەققى ـ ھوقۇق تەڭ بايان قىلىنغان، ئەر ـ ئاياللار بۇ مەسىلىدە باراۋەر. بۇ مەسىلىدە ئادالەتسىزلىك كۆرۈلمەيدۇ.

ئىسلام دىنى ئەرلەرگە ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە ماس كېلىدىغان مەجبۇرىيەتلەرنى، ئاياللارغا، ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە مۇناسىپ كېلىدىغان مەجبۇرىيەتلەرنى بەلگىلىدى.

بەزى بىر ئەرلەر تەكلىپ قىلىنغان ئىشلارغا ئاياللارنىڭ، ئاياللار تەكلىپ قىلىنغان ئىشلارغا ئەرلەرنىڭ تەكلىپ قىلىنماسلىقى ئەر ۋە ئاياللىق پەرقىدىن پەيدا بولغان ئەمەس. بەزى مەجبۇرىيەتلەرنىڭ ئوخشاشماسلىقى ھىكمەت ياكى مەنپەئەتكە ئالاقىدار سىرتقى ئامىللاردىن پەيدا بولغان.

ئەر ۋە ئاياللار ئارىسىدىكى مەجبۇرىيەتلەرنىڭ ئوخشاشماسلىقىدا ئەرلىك ۋە ئاياللىق سۈپىتىنىڭ ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. بولۇپ قالسا سىرتقى ئامىللاردۇر.

بۇ ئايەتنى مۇلاھىزە قىلىپ كۆرسىڭىز ئەر ۋە ئاياللارنىڭ مەجبۇرىيەتتە ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بايقايسىز : {مۇسۇلمان ئەرلەر ۋە مۇسۇلمان ئاياللارغا ،مۆمىن ئەرلەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا، تائەت ـ ئىبادەت قىلغۇچى ئەرلەر ۋە تائەت ـ ئىبادەت قىلغۇچى ئاياللارغا، راستچىل ئەرلەر ۋە راستچىل ئاياللارغا، سەۋر قىلغۇچى ئەرلەر ۋە سەۋر قىلغۇچى ئاياللارغا، خۇدادىن قورققۇچى ئەرلەر ۋە خۇدادىن قورققۇچى ئاياللارغا، سەدىقە بەرگۈچى ئەرلەر ۋە سەدىقە بەرگۈچى ئاياللارغا، روزا تۇتقۇچى ئەرلەر ۋە روزا تۇتقۇچى ئاياللارغا، نەپسلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچى ئەرلەر ۋە نەپسلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچى ئاياللارغا، الله نى كۆپ زىكرى قىلغۇچى ئەرلەر ۋە الله نى كۆپ زىكرى قىلغۇچى ئاياللارغا الله مەغپىرەت ۋە كاتتا ساۋاب تەييارلىدى } سۈرە ئەھزاب 33 ـ ئايەت.

ئاياللارنىڭ مەجبۇرىيىتى ئاللاھقا قۇلچىلىق قىلغانلىقتۇر، ھەققى ـ ھوقۇقى بولسا ئىنسانلىقىدۇر.

ئاياللارنىڭ غەرب جەمىيتىدىكى مەجبۇرىيەتلىرى ۋە ھوقۇقلىرى:

يىراقتىن قارىماققا غەرب جەمىيتىدىكى ئاياللارنى ھۆرمەت ۋە شەرەپ ئەرشىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئەركىنلىك دېڭىزىدا ئۈزۈپ، ھوقۇقىدىن تولۇق پايدىلىنىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ قالىمىز!

غەرب جەمىيتىگە ئىنچىكە نەزەر تاشلىساق، غەرب ئاياللىرىنىڭ غەرب نىزامىدىكى شۇئارلارغا قۇربان بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز.

غەربتىكى مەجبۇرىيەتلەرنىڭ مەنبىيى ماددى مەنپەئەت ھۆكۈمرانلىقىدۇر. قىستۇرۇپ قويۇشقا تېگىشلىك بىر نۇقتا، غەرب ئاياللىرى قىلىۋاتقان ۋەزىپىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئىنسانىيەت ئۆلچىمى ۋە ئىسلام قىممەتلىرىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ.

لېكىن غەرب ئەللىرى جەمىيەت تىكلەش ۋە خەۋەر ئېلىشتا، ماددى ئامىلدىن باشقا نەرسىگە ئۆلچەم تۇرغۇزمايدۇ. ئىسلام پىرىنسىپلىرى ۋە دىنى قىممەتلەر ماددى ئامىلنى كۆپ ئامىللارنىڭ بىرسى دەپ قارايدۇ.

غەربتىكى ئاياللار بىر ئىش قىلىشقا قادىر بولالىسىلا ـ كىم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر ـ ماددى تۇرۇتكە سەۋەبىدىن ئۆزىدىن ئۆزى خەۋەر ئېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ماددا غەرب جەمىيىتىنىڭ ئاساسى ۋە مەجبۇرىيەتلەرنىڭ مەنبىيىدۇر.

غەرب ئەللىرى ماددى پەلسەپىسى ئارقىلىق ئائىلىنى ۋەيران قىلىۋەتتى. ئەر- ئاياللىق مەجبۇرىيەتلەرگە خاتىمە بەردى. ئاتا - باللىق ئالاقىسى ئاجىزلاشتۇردى.

غەرب ئاياللىرى ئىختىيارلىقى بىلەن ئەمەس مەجبۇرى خىزمەت قىلىشقا ئۆچىردى. تۇرمۇش تەبئىتى مۇناسىپ كەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلىشقا قىستىدى.

بەزى كىشلەر غەرب ئاياللىرى بەخت - سائادەت ئىچىدە ياشىماقتا دەپ گۇمان قىلىشىدۇ، مەسىلىنىڭ ئىچكى قاتلىمىغا چۆكسىڭىز بۇ نەزرىيەنىڭ تامامەن خاتالىقى ئاشكارا بولىدۇ، چۈنكى ئەرلەر قىلىشقا تېگىشلىك ناھايىتى ئېغىر ئەمگەكلەرنىمۇ ئاياللارنىڭ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىز!.

ئاياللارنىڭ تەبئىتىگە مۇناسىپ كەلمەيدىغان خىزمەتلەر ئاياللارنىڭ ئاياللىق تۇيغۇسىنى ئېرتىپ تاشلىدى.

غەرب ئاياللىرى جەمىيەتكە يارامىلىق ئەۋلاد يېتىشتۈرۈش خىزمىتىدىن مەھرۇم قويىدى، چۈنكى جاپالىق خىزمەتتىن چارچاپ، ھېرىپ كەلگەن ئايال قانداقمۇ باللىرىنى يارامىلىق قىلىپ تەربىيلەپ چىقالىسۇن!.

ئاپىلىق دېگەن ئايالغا نىسبەتەن مۇقەددەس ۋەزىپە، پەرزەنتلەرنىڭ جىسمانى، مەنىۋى، ئەخلاقى تەرەپتىن ياخشى يېتىلىشى ئانىلارنىڭ رولىغا مۇناسىۋەتلىك. ئاتا - ئانا پەرزەنت تەربىيلەش ۋەزىپىسىدىن قېچىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس.

پەرزەنت كۆرۈش مۇقەددەس قىممەت بولۇپ، ئۇ ئەرلەردىن كۆپرەك ئاياللارنىڭ بەخت سائادىتىدۇر. قۇرئان كەرىم پەرزەنت كۆرۈشنى خۇش - بىشارەت دەپ ئاتىغانلىقىغا قاراڭ!: { بىز ئىبراھىمغا ناھايىتى مۇلايىم بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق} سۈرە سافات 101 - ئايەت.

ئاپىلىق مۇتلەق ئىنسانى ۋە تەربىيە ۋەزىپىلىرى ئىچىدىكى ئەڭ بۈيۈك ۋەزىپىدۇر. قۇرئان كەرىم ئاياللارنىڭ قورساق كۆتۈرۈش ۋە پەرزەنت كۆرۈشتىكى جاپا ۋە كۆرشىنى تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: { ئىنسانىنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى - ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر} سۈرە لوقمان 14 - ئايەت.

غەرب ئەللىرى توختىماي ھەر خىل مۇناسىۋەتلەر ۋە ھەر خىل ئۇسۇللار ئارقىلىق ئاياللارنىڭ ئىجتىمائى، ئىقتىسادى ۋە سىياسى ھوقۇقىغا ئېرىشىشى، ۋە ھەممە ئىشلاردا، ھەر قانداق شارائىتتا ئەرلەر بىلەن باراۋەر بولىشى لازىم دەپ جار سالىدۇ. لېكىن غەرب جەمىيىتىدە بولۇۋاتقان ئىشلار شۇئارلارنىڭ ئەكسىچە. غەربنىڭ تەشۋىق قىلىۋاتقان ئەركىنلىكى جىنسى ئەركىنلىكتىن ئىبارەت. چۈنكى ئايال ياش ۋاقتىدا بىر مەزگىل يايرىۋالغان بىلەن ياشىنىپ قالغاندا، ھۆرمىتىنى ساقلايدىغان ماكان تاپالماي قالىدۇ.

ئائىلە ئالاقىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئاياللارغا خاس پاناھگاھلار غەرب ئەللىرىدە كۆپ ئۆچراپ تۇرىدۇ. بۇ ماكانغا كىرىپ قالغان ئاياللار تاماق ۋە شارابتىن باشقا ھەممە نەرسىدىن ئايرىلىدۇ.

يەنى ياش ۋاقتىدا بىر خىل ھايات كەچۈرسە، ياشانغاندا جەمىيەت تەرەپتىن تامامەن سەل قارىلىدىغان بىر خىل ھالەتكە دۇچار بولىدۇ. باللىرىمۇ تونىماس بولۇپ بەلكى قېچىپ تۇرۇپ تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.

ئەمما ئىسلام جەمىيىتىدە بولسا، ئاياللار ياشانغانچە قەدىر قىممىتى كۆندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈپ، ئەرلەرنىڭ قەلبى ۋە كۆزىدىكى ئورنى ئېشىپ بارىدۇ. ياشانغان ئاياللار ھۆرمەت بىلەن مۇئامىلە قىلىنىدۇ. چۈنكى ئانىنىڭ مۇقەددەسلىكى ياشانغانچە روشەنلىشىشكە باشلايدۇ، نەتىجىدە ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىدۇ.

2. ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى

ئىسلام دىنى ئاياللارغا بىكىتكەن ھۆرمەت ۋە شان ـ شەرەپ، بارلىق ئىنسانلارغا قارار قىلغان ھۆرمەتنىڭ پارچىلانماس بىر قىسمى. ئۆز ۋاقتىدا ئاللاھ مۇنداق دېگەن :{ شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق، ئۇلارنى قۇرۇقلۇقتا (ئۇلاغلارغا) مىندۇردۇق، دېڭىزدا (كېمىلەرگە) چىقاردۇق، ئۇلارنى شېرىن يېمەكلىكلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇق، ئۇلارنى مەخلۇقاتلىرىمىزنىڭ نۇرغۇنىدىن ئۈستۈن قىلدۇق} ئىسرا سۈرىسى 70 ـ ئايەت.

ئىسلام دىنى بۇ ھۆرمەتنى ئەر ـ ئايالغا ئوخشاش باراۋەرلىك ئاساسىدا تەكىتلىدى. بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق شەرەپكە ئىگە بولۇشنى تەقۋالىق ۋە ياخشى ئەمەل ميزانى بىلەن باغلىدى.

** ئاياللار ۋە ياشاش ھوقۇقى:

ياشاش ھوقۇقى ئاللاھ ئىنسانغا ئاتا قىلغان ھوقۇقلارنىڭ مۇقەددەسرەكى ھېساپلىنىدۇ، چۈنكى ئۇ باشقا ھوقۇقلارنىڭ ئاساسى، بۇلىقى ۋە ۋۇجۇدىيەتكە كېلىشىنىڭ سىرىدۇر.

ياشاش ھوقۇقىنىڭ مۇقەددەسلىكى بۇ ئايەت كەرىمدە كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ:{ كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)،ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ} مائىدە سۈرىسى 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قاراڭلار، ئايەتتە ئەر ـ ئايال دەپ پەرقلەندۈرمەي، ئادەم دېگەن سۆزنى ئىستىمال قىلغىنىنى!.

" ھۆنەين" مەرىكىسىدە رەسۇلۇللاھ بىر مۇشرىك ئايالنىڭ ئۆلۈكىگە كېشلەرنىڭ ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ: " بۇ ئايال ئۇرۇشقان ئەسكەرلەر قاتارىدا بولمىسا نېمە دەپ ئۆلتۈرۈلدى" دەپ بولۇپ، بىر ئادەمگە: " سەن بېرىپ خالىدغا، رەسۇلۇللاھ : بالا ـ چاقىلارنى ۋە ئاياللارنى ئۆلتۈرمىسۇن" دەيدۇ دېگىن دېگەن.

بۇھەدىسنىڭ روھىغا قارايدىغان بولساق، شىرىك ھالىتى ئۇ ئايالنىڭ ـ ئاياللىقىغا تەسىر يەتكۈزۈشتىن سىرىت ـ ھاياتىنىڭ مۇقەددەسلىكىگە تەسىر يەتكۈزمىگەنلىكىنى كۆرەلەيسىز!

رەسۇلۇللاھ: " مۇسۇلمانلارنىڭ قانلىرى باراۋەر" دېگەن.

ئىسلام دىنى ئەر ـ ئاياللار ئىنسانلىق سۈپىتىدە ئورتاق دېگەن پىرىنسىپنى قارار قىلغان چاغدا، فىرانسىيە مىلادىيە 6 ـ ئەسىردە ئېچىلغان قۇرۇلتىيىدا ئايال كىشىنىڭ ـ ئايال كىشى ئىنسان جىنسىمۇ ياكى باشقا نەرسىمۇ ـ ھەققىتىنى بىلىشكە ئۇرۇنىۋاتقان ئىدى.

قۇرئان كەرىم جاھلىيەت قەبىلىلىرى قىزلارنى كۆمۈۋېتىشكە ئوخشاش ناچار ئىشلارنى قىلغانلىقىنى ھارام قىلىپ ئايەت چۈشۈرۋاتقان چاغدا، رىم ئىمپىرىيىسى ئوتتۇرا ئەسىرلەردە ئاياللارنى جىنايەتسىز ئۆلگۈچە ئازاپلاش بىلەن ھوزۇرلىنىدىغان ئىدى. ئاياللارنىڭ پۇتلىرىدىن ئاتلارغا سۆرىتىپ پارچە ـ پارچە قىلىۋېتىدىغان، بىر تۈركۈم ئاياللارنى تۈۋرۈككە باغلاپ بىر قانچە كۈن ئاستىدىن ئاستا خاراكتىرلىك ئوت تۇتاشتۇرۇپ گۆشلىرىنى چۈشۈرۈۋېتىدىغان ئىدى.

رىم ئىمپىرىيىسى كېڭىيىپ گۈللىنىشكە باشلىغان چاغدا، ئىسراپخورلۇق ۋە ھاۋايى ـ ھەۋەس ئېكى ئۇلارنى ئىگىلەپ كىتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاياللاردىن ھىجابنى ئېلىپ تاشلاشقا باشلايدۇ، بۇئىشتا تەرەققى قىلىپ، ئاياللار ھەممە ئىشلارنى ئىگىلەشكە باشلايدۇ. ئەخلاقسىزلارچە بۇ ئارلىشىشتا رەزىل ئىشلارنىڭ ھەممىسى يۈز بېرىدۇ. نەتىجىدە ئەرلىرىنىڭ ھىممىتى بوشاپ، ئىرادىسى ئاجىزلىشىپ، ئۆزلىرىنى يوقۇتۇشقا باشلاپ، بۇزغۇنچىلىق ئەۋجىگە چىقىدۇ. شۇئارلىقتا ئاياللارغا قارىتا كۆز قاراش يۆلىنىشى ئۆزگىرىپ، جەمىيەتتە يۈزو

بەرگەن پاساتچىلىقنىڭ ھەممىسى ئاياللارنىڭ سەۋەبىدىن بولغان دەپ قاراپ، ئاياللارغا ئاداۋەت قىلىشقا باشلايدۇ. ئاخىرى ئەھۋال يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمدەك ئاياللارنى ئازاپلاش بىلەن ھوزۇرلىنىدىغان ھادىسىلەر يۈز بېرىدۇ.

بۈگۈنكى غەرب تىياترىخانىسىمۇ - رىم مەدەنىيىتىنىڭ ئۆگەي بالىسى - مۇشۇ ھىكايىنىڭ ئۆزىنى تەكرارلايدۇ. بىرىنچى بۆلۈم ئاخىرلىشىپ، تىراگىدىيىلىك ئىككىنچى بۆلۈمنىڭ ئالامەتلىرى كۆزى ئۆتكۈر كىشىلەرگە كۆرۈنمەكتە.

ئاياللارغا پەس نەزەر بىلەن قارايدىغان ئەھۋال رىم ئىمپېرىيىسىگە خاس ئەمەس. ھىندىستان، گىرىتسىيە ۋە بابىل مەدەنىيىتى تارىخىغا نەزەر تاشلاڭ!.

بابىل مەدەنىيىتى ئاياللارنى چارپاي ھايۋانلارنىڭ بىر تۈرى دەپ قارايتتى، ئۇلارنىڭ ھېچ قانداق ھوقۇقى يوق ئىدى.

گىرىتسىيەدە بولسا ئاياللار خىلمۇ-خىل باسقۇچلارنى بېشىدىن كەچۈرگەن، گىرىتسىيە قانۇنىدا ئاياللارنىڭ ھوقۇقى ھىمايە قىلىنمايدىغان ئىدى. بەزى ئاتىلار **10** قىزى بولسا **7** قىزىنى ئۆلتۈرۈۋەتسە ھېچ بىر سوراققا تارتىلىدىغان ئىش يوق ئىدى!....

يىغىپ ئېيتقاندا، ئۆتۈپ كەتكەن مەدەنىيەتلەردە ئاياللار، چوڭ مەدەنىيەتلەر ئىسراپخورلۇق ۋە پەسكەشلىك باسقۇچىغا قەدەم قويغاندا بىر ئاز كۆڭۈل بۆلۈشكە ئېرىشەلەيتتى. سەۋەبى ئايالنىڭ ئىنسان تۈرى بولۇپ، ياشاش ھوقۇقىنىڭ بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ئەرلەر ھاياتىدىكى ھوزۇرلۇنۇش تەلەپلىرى سەۋەبىدىن ئىدى. مەدەنىيەت چۈشكۈنلەنكەندە ئاياللارنى شۇم دەپ قارايتتى، ئۇلارنىڭ ھۆرمىتى بولمايتتى.

مانا بۇ ئىسلام دىنى بىلەن باشقا مەدەنىيەتلەرنىڭ ئاياللارنىڭ ئورنىغا بولغان كۆز قارىشى.

** ئاياللار ۋە سالاھىيەت ھوقۇقى

سالاھىيەتتىن مەقسەت مەدەنى ھوقۇقلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئىلگىرىكى مىللەتلەر ئايال كىشىگە نىسبەتەن ھېچقانداق قابىلىيەت ۋە سالاھىيەتنى ئېتىراپ قىلمايدىغان ئىدى. شۇ سەۋەبتىن ئايال كىشى مەدەنى ھوقۇقلىرىدىنى بەھرامان بولالمايتتى. ئۇ مىللەتلەر، ئەرلەر ئاياللارنىڭ ئىگىسى، خالىغانچە ئىش قىلايدۇ دەپ قارايتتى. نەتىجىدە ئاياللار قۇلنىڭ ئورنىدا كۆرىلەتتى.

ھىندى، چىن، گىرمانلار ئاياللارغا مىراس قالدۇرمايتتى، گىرىتسىيەلىكلەر بولسا، ئوغۇل بولمىسا ئاندىن قىزلارنى مىراسخور قىلاتتى.

ئاياللارغا بۇ خىل نەزەر بىلەن قاراش يېقىنقى زامانغىچە يېڭى مەدەنىيەتلەردە تېپىلاتتى. فىرانسىيەدەك بىر جەمىيەتتە يېقىنقى زامانغا قەدەر ئاياللار شەخسى مال- مۈلكى بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا - يولدىشىنىڭ رۇخستى بولمىسا- يول قويۇلمايتتى. يولدىشى يوق بولۇپ قالسا، شەخسى ئىگدارچىلىقىدىكى يەر مۈلۈككە ئوخشاش نەرسىلەرنى ئېلىپ سېتىش ھوقۇقى يوق ئىدى. ئېرىنىڭ رۇخستىسىز ھەدىيەمۇ قوبۇل قىلالمايتتى.

ئىنگىلىس پەيلاسوپى " ھېربېرت سىبىنسىر"، جەمىيەت ئىلمى ناملىق ئەسرىدە مۇنداق دەيدۇ: " ئەنگىلىيەدە ئاياللار **11**- ئەسىرگىچە سېتىلاتتى. **11**- ئەسىرىدە چىركاۋ مەھكىمىسى، ئەر بولغۇچى ئايالنى باشقا بىر ئادەمگە مەلۇم مۇددەتكىچە ئارىيەتكە بېرىپ تۇرسا بولىدۇ دەپ قانۇن يولغا قويدى. ئىشنىڭ يامانراق تەرىپى، ئىسلزادە بەگلەر بولسا دېھقانىنىڭ ئايالى بىلەن **24** سائەت جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ھوقۇقىغا ئىگە ئىدى.

1567- يىلى سكوتلاندىيە پارلامېنتى: ئايال كىشىگە ھېچقانداق ھوقۇق بېرىلىشى توغرا ئەمەس دەپ قارار

چىقاردى. 8 ـ پادىشاھ ھىنرىنىڭ دەۋرىدە ئەنگلىيە پارلامېنتى، ئايال كىشلەرنىڭ مۇقەددەس كىتاپ ئوقۇشى چەكلىنىدۇ دەپ قارا چىقارغان.

ئىسلام دىنى كەلگەندە، ئاياللارنىڭ تۇرلۇك مەدەنى ھوقۇقلاردا ئەرلەردىن مۇستەقىللىقنى تەكىتلىدى، شەخسى ئىگدارچىلىقدىكى مۇلۇكلىرىنى ـ ئەقىللىق بولسا ـ خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقىغا ئىگە دەپ جاكارلىدى.

ئاللاھ تائالا ئەر ۋە ئاياللارنىڭ مۇستەقىل ھوقۇقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: { ئى مۆمىنلەر!اللە سىلەردىكى بىر ـ بىرىڭلاردىن ئارتۇق قىلغان نەرسىلەرنى(ھەسەت قىلىش يۈزىسىدىن)ئارزۇ قىلماڭلار، ئەرلەر قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ، ئاياللارمۇ قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ. اللە دىن ئۇنىڭ پەزلىنى تىلەڭلار(اللە بېرىدۇ). اللە ھەققەتەن ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر} نىسا سۈرىسى 31 ـ ئايەت.

مەسىلەن، ئاللاھ تويلۇقنى ئاياللارغا خاس مۇلۇك قىلىپ بەلگىلىدى. ئاتا ياكى تاغا ياكى ئاكا ـ ئىنە ياكى باشقىلارنىڭ ئاياللارنىڭ تويلۇقىدىن بىر ئاز بولسىمۇ ئېلىۋېلىشىدىن چەكلەپ مۇنداق بايان ئىلان قىلدى: { ئاياللارغا ئۇلارنىڭ مەھرىلىرىنى خۇشاللىق بىلەن سوغا قىلىپ بېرىڭلار. ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭدىن بىر قىسمىنى سىلەرگە ئۆتۈنۈپ بەرسە، ئۇنى مەززىلىك، سىڭىشلىق(يەنى پاك ھالال بىلىپ) يەڭلار} نىسا سۈرىسى 4 ـ ئايەت.

ئاياللار ـ ئەرلەردىن مۇستەقىل ـ بەھرامان بولالايدىغان مەدەنى ھوقۇقلارنىڭ بىرسى، ئەر تاللاشتىكى شەرىئەت ئاتا قىلغان ھوقۇقىدۇر. ـقىزنىڭ ئىگلىرى گەرچە يىگىت تاپسىمۇ ـ قىز ـ بالاغەتكە يەتكەن ئەقىللىق بولسا ـ مۇۋاپىق كۆرمىسە قوشۇلماسلىق ھوقۇقى بار.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە:" بىر قىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يىغلاپ كىلىپ، دادىسىنىڭ مەجبۇرى ئۇ قىز ياقتۇرمايدىغان بىرسى بىلەن توي قىلىپ قويغانلىقى توغرىسدا دەردىنى تۆكتى, پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىشتىن خەۋەردار بولۇپ، ئۇ قىزغا ئۆي تۇتۇپ قېلىش ياكى ئاجرىشىپ كىتىش توغۇرلۇق ئىختىيارلىق بەردى". ئەبۇداۋاد ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

ھەزرىتى ئائىشە ھەدىس بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:" بىر قىز مېنىڭ قىشمىغا كىرىپ: دادام مېنى ئاكىسىنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلدى، مەن ئۇ بالىنى ياقتۇرمايتتىم، دادامنىڭ مۇنداق قىلىشى مېنى ئۇ بالىغا بېرىپ بىر ئاز يۈز تېپىش ئىدى دىدى. ھەزرىتى ئائىشە: رەسۇلۇللاھ كەلگىچە ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ! دىدى. رەسۇلۇللاھ كەلگەندە، ھەزرىتى ئائىشە ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ قىزنىڭ دادىسىغا ئادەم ئەۋەتىپ چاقىرتىپ كەلگەندىن كېيىن، قىزغا ئىختىيارلىق بەردى. ئۇ قىز: ئى رەسۇلۇللاھ، دادامنىڭ قىلغان ئىشىنى بوپتۇ قىلىۋەتتىم، لېكىن مۇنداق قىلىشىمدىكى سەۋەب، ئاتىلارنىڭ بالاغەتكە يەتكەن قىزلىرى توغرىسدا مەجبۇرى توي قىلىپ قويۇش ھوقۇقىنىڭ يوقلىقىنى ئاياللارغا بىلدۈرۈپ قويماقچى ئىدىم دىدى" نەسەئى رىۋايەت قىلغان.

مۇباھ نەرسىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش، ئىقتىسادى مۇئامىلە، مىراس ۋە ھەدىيە ئىقتىسادى مەنبەلەر ئىكەنلىگى تونۇشلۇق مەسىلە. بۇ مەسىلىدە ئەر ـ ئاياللار ئوخشاش ھوقۇققا ئىگە. خىزمەتكە ھەق ئېلىش مەسىلىدىمۇ ئاياللار ئەرلەر بىلەن ئوخشاش، ئەمەلگە قارىتا ھەق ئالىدۇ.

ئامانلىق بېرىش ياكى كېپىل بولۇشتەك ئىشلاردىمۇ ئاياللار ئەرلەر بىلەن ئوخشاش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: " ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بىردۇر. ئۇ ئامانلىقنى تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشلەرمۇ بېرەلەيدۇ. مۆمىنلەر

بىر ـ بىرىگە ئىگە" دېگەن. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.
قۇرئاننىڭ بۇ ئايىتىگە نەزەر تاشلاڭ: { مۆمىن ئەرلەر،مۆمىن ئاياللار بىر ـ بىرى بىلەن دوستتۇر، ئۇلار (كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ، نامازنى(تولۇق)ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، اللە غا ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ، ئەنە شۇلارغا اللە رەھىم قىلىدۇ، اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر } تەۋبە سۈرىسى 71 ـ ئايەت.
مانا بۇئىسلام دىنىنىڭ ئاياللارنىڭ قابىلىتى ۋە سالاھىيىتى دائىرىسىدە بىكىتكەن ئىشلارنىڭ بىرسىدۇر. غەرب ئەللىرى مۇشۇ ھوقۇقلارنى ھەقىقى تەتبىقلاش ساھەسىدە ـ يالغانچىلىق قىلماي ـ ئېتىراپ قىلامدۇ؟
فرانسىيلىك يازغۇچى " فرانسىس كىيرى" خانىم مۇنداق دەيدۇ: " غەرب ئاياللىرى خىزمەت باراۋەرلىك ھەققى ـ ھوقۇقى ۋە ئائىللىق ھۆرمىتى ھوقۇقىغا ئېرىشەلمەيۋاتىدۇ" سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ: " ئەر ـ ئاياللارنىڭ كۆپىنچىسى مەغلۇب بولغان چاغدا، ئۆز ـ ئارا تىزلام بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈشتىن توختىشىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئالاقىسى كونترول قىلغۇچى بىلەن كونترول ئارىسىدىكى ئالاقە. ئەر بۇيرۇيدۇ، ئايال ئىتائەت قىلىدۇ... بىز ئائىلىنىڭ ھوقۇقىنى كۆپرەك ھىمايە قىلىدىغان باشقىچىرەك مەدەنىيەت ئېڭىغا مۇھتاج".
غەرب ئاياللىرى نېمىلا بولمىسۇن، بوگۈنكى كۈندە ياۋرۇپانىڭ ھەر تەرەپلىرىگە تاراپ كەتكەن قۇلچىلىق قاپقانلىرىنىڭ بىرسىگە چۈشىدۇ. چۈنكى قىز ياكى ئايال يۇقىرى مائاش بەدىلىگە تۈرلۈك ئىشلارنى قىلىشقا توختام قىلىپ ئالدىنىدۇ. ئۇلار مائاشنىڭ ھەجمىنى ئاڭلاپ، كارخانىچىلارغا مۇتلەق ئىشىنىپ تەسلىم بولىشىدۇ. ئۇلار شەخسىيتىنى ئىسپاتلايدىغان (پاسپورت، سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى) نەرسىللىرىدىن ئايرىلىپ قالغاندا، قۇل بازىرىدا پاھىشىغا سېتىلىدۇ. تەھدىت ۋە بېسىم ئاستىدا پاھىشە قىلىشقا مەجبۇرلىنىپ ئائىلىسى بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلىدۇ.
1991 ـ يىلى ئېچىلغان خەلقئارالىق ئاياللار بىرلەشمىسىنىڭ يىغىنىدىكى دوكلاتىدا، 3 مىليونغا يېقىن ئاياللار سېتىۋېتىلىپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا پاھىشە قىلىشقا مەجبۇرلانغان. بۇ خىل تىجارەتنى قىلىدىغان شىركەتلەرنىڭ مەركىزى ياۋرۇپانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا تېپىلىدۇ. خام ماددىلارنىڭ ئاساسى شەرقى ياۋرۇپا، لاتىن ئامىرىكىسى ۋە جەنۇبى شەرقى ئاسيادۇر.
بۇ نۇقتىنىڭ ئاخىردا شۇنى قىستۇرۇپ ئۆتۈش لازىمكى، ئەنگىلىيە قانۇنى پەقەت100 يىل ئىلگىرى، ئەر كىشى ئايالىدىن شۇملىنىپ قالسا، ئايالىنى سېتىۋەتسە بولىدۇ دەپ ھۆكۈم قىلاتتى. لوندۇن شەھرىنىڭ مەشھۇر بىر مەركىزىدە بوينىغا تاقاقلار سېلىنىپ، كۆرگەزمىگە سېلىنغان ئاياللارنىڭ سۈرەتلىرى ۋە ھەيكەللىرى ھازىرمۇ كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ.
**** ئاياللار ۋە ئەركىنلىك:**
ئەركىنلىكتىن مەقسەت، سىرتىقى ئەركىنلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئىنسان مۇشۇ ئەركىنلىك بىلەن ئازىنى قورشاپ تۇرغان ئالەم بىلەن ئالاقە قىلالايدۇ.
ئىنسان ئاللاھنىڭ قۇلى بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا بۇ دۇنيادا يولنى كەڭرى ئېچىپ بەرگەن بىر مەخلۇق. ئىنسان ئەركىنلىك دائىرىسى ئىچىدە خالىغاننى قىلىش ئەركىنلىكىگە ئىگە.
ئاللاھ بۇئەركىنلىكنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەيدۇ: { كاپىرلار (قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرگەندە، دۇنيادىكى چېغىمىزدا) مۇسۇلمان بولغان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدۇ. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى (يەنى كۇففارلارنى مەيلىگە) قويۇۋەت، يەپ ـ ئىچىپ، ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇۋەرسۇن، ئۇلار

ئۆزاقىا قالماي (ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ يامانلىقىنى) بىلىدۇ} ھىجىر سۈرىسى 2 ـ 3 ـ ئايەتلەر.
مۇتلەق ئەركىنلىك بار دەپ ئېتىقاد قىلىش خىيالدىن ئىبارەت. چۈنكى ئىنساننىڭ ئەركىنلىكىنى، ئىنساننىڭ ئەقلى، دىنلار، قانۇنلار، جەمىيەت ۋە باشقىلارنىڭ ھوقۇقى مۇتلەق بولمىغان دائىرىگە كىرگۈزۈپ قويىدۇ. ئىنسان ئۇرمانلىقتا ياشىغان تەقدىردىمۇ مۇتلەق ئەركىنلىكتە ياشىيالمايدۇ، چۈنكى ئۇ يەردىمۇ تەبىئەتنىڭ كۈرۈنۈشلىرى، ۋەھشى ھايۋانلار ئىنساننىڭ ئەركىنلىكىگە چەك ـ چېگرا توختىتىپ قويىدۇ.
ئىسلام دىنىدىكى ئەركىنلىكنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كەڭرى. باشقىلارنىڭ ھوقۇقى ياكى رەزىل قىلمىش بولمىسا ئۇ ئەركىنلىكنى ھېچ نەرسە چەكلىيەلمەيدۇ. شۇ ۋاقىتدا (باشقىلارنىڭ ھوقۇقىغا تەسىر يەتكۈزۈش ياكى رەزىل قىلمىش يۈز بەرگەندە) ئەركىنلىك مەجبۇرىيەت ۋە مەسئۇلىيەتنىڭ باشلىنىشى ئۈچۈن توختىتىلىدۇ.
ئىسلام دىنىدىكى ئەركىنلىكنىڭ يۇقىرىسى ئىمان ئېيتىش ياكى ئىمان ئېيتماسلىق ئەركىنلىكىدۇر،: { (ئى مۇھەممەد!) «(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولدى، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن، بىز ھەققەتەن كاپىرلار ئۈچۈن تۇتۇن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق، ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ، بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي! } كەھف سۈرىسى 29 ـ ئايەت.
يەنە: { دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە)زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى، كىمكى تاغۇت(يەنى الله دىن باشقا بارچە مەبۇد)نى ئىنكار قىلىپ، الله غا ئىمان ئېيتىدىكەن، ئۇ سۇنماس،مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ ، الله (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى)ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر،(ئىشلىرىنى)بىلىپ تۇرغۇچىدۇر } بەقەرە سۈرىسى 256 ـ ئايەت.
ئىسلام دىنى كۆپىرلىق ئەركىنلىكنى قارار قىلىپ، باشقا دىندىكىلەرگە دىنى ئەركىنلىك بېرىپ، بەلكى ئۇلار بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدە باراۋەرلىك پىرىنسىپىنى توختاتقان تۇرسا، يەنە نېمە تەلەپ قىلىنىدۇ؟.
ئىسلام دىنى ئاياللارغا يېتەرلىك ئەركىنلىك بەردى... ئاياللارنى ھەقسىز ھاكىم بولىۋالىدىغان ھەر قانداق ھوكۆمرانلاردىن ئازات قىلدى. ئاياللارغا ئىمان، دىن ۋە ئەقىدە ئەركىنلىكنى بەردى.
ئايال كىشى ئېرىغا تەۋە بولۇپ دىنىنى ئۆزگەرتمەيدۇ. مەسلەن، بىر مۇسۇلمان ئەر مۇسۇلمان بولمىغان بىر ئايال بىلەن توي قىلغان بولسا، ئۇ ئايالنى دىنغا كىرىشكە مەجبۇرلارش ياكى ئېتىقادى سەۋەبلىك خورلاشنى ئىسلام دىنى چەكلەيدۇ.
خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا ئىسلام دىنى ئەرلەرگە بەرگەن ھوقۇقلارنىڭ ـ باشقىلارنىڭ ۋە جەمىيەتنىڭ مەنپەئەتىگە تاقىشىدىغان بىر قانچە ئىشنى ھىسابقا ئالمىغاندا ـ ھەممىسنى ئاياللارغىمۇ بەردى.
ئىنساننىڭ جىسمى شەخسى مۈلۈكى قاتارىغاكىرمەيدۇ، چۈنكى جىسىم ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانغا قويۇلغان ئامانەت. بەدەندىكى ھەر بىر ئەزانىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيتى بولىدۇ. مەسىلەن: كۆزۈم مېنىڭ ، مەن پايدىلىنىش ھوقۇقىغا ئىگە، لېكىن مەن كۆزۈمنى قويۇۋېتىشكە ھەققىم يوق. چۈنكى بۇ ھارام، زىيانلىق ۋە ئەقىلسىزلارچە ئىشتۇر. شۇنداقلا باشقىلارنىڭ خاس ئەزالارغا قاراشقىمۇ مېنىڭ ھەققىم يوق.
ئۇنداق بولغاندا ئايال كىشى بەدىنى توغرىسىدا خالىغاننى قىلىشقا ھوقۇقلۇق ئەمەس، بەدىنىنى خالىغان بىرسىگە بېرىشكە تېخىمۇ ھوقۇقى يوق.
ئاياللار باشقىلارغا زىيان يەتكۈزمىگەن ۋە جەمىيەتتە بۇزۇقچىلىق پەيدا قىلمىغان شەرت ئاستىدا خالىغان

نەرسلەرنى ئىستمال قلسا ۋە زىنىنەتلەنسە بولىدۇ.

ئايالالرنىڭ تار ۋە نىپىز كىيىملەر بىلەن ئۆزلىرىنى يالىڭاچلاپ جىنسى ھوزۇرلۇنۇش ئويۇنچىقىغا ئايلىنىپ قىلىشى ئايالالر ئۈچۈن ھاقارەتلىك بىر ئىش.

شۇنى ئاالھىدە ئەسكەرتىش الزىمكى، ئىسلام دىنىدا پاھىشە ۋە يولسىز پاسكىنا قىلىقالرنى قىلىش ئەركىنلىكى يوق.

ئايال كىشلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرنى ئېچىپ ، ھايا ـ نۇمۇستىن چەتنەپ كوچىالردا مېڭىشى جەمىيەتكە ۋە ئايالالرنىڭ ئۆزىگە يامان ئاقىۋەت كەلتۈرىدۇ. ئايالالرنىڭ بۇ خىل كۆرنىشى ئەرلەرنى ئەخالقسىز قىلىقالرغا ئىتتىرىشكە سەۋەب بولىدۇ. چۈنكى ئەرلەر ھاۋايى ـ ھەۋسىنى كونترول قىلىشتا ئايالالردىن ئاجىز كىلىدۇ. ئەرلەر ـ ئايالالرنىڭ ئەكسىچە ـ ئايالالرنىڭ گۈزەللىكى ۋە يېرىم يالىڭاچ ئەزالىرىغا بىر قاراش بىلەن ھېس تۇيغۇللىرى قوزغىلىدۇ. ئايالالرنىڭ جىنسى پسىخولوگىيە ھالىتى ئەرلەرگە بىر قاراش بىلەن قوزغالمايدۇ.

ئايالالرنىڭ ھايا ۋە ئەدەپ ـ ئەخالق كىيىملىرىگە دىققەت قىلماسلىقى جەمىيەتتە پاھىشە، بۇزۇقچىلىق ۋە ئائىلىنىڭ پارچىلىنىشىغا سەۋەب بولىدۇ. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا نۇرغۇن ئائىلىنىڭ بىر ئۇبدان تۇرمۇشىنىڭ بۇزۇلىشىغا ئەخالقىغا رىئايە قىلمايدىغان ۋە ئەخالقسىزلىق ئىشالرنىڭ يۈز بېرىشىگە سەۋەبچى بولىدىغان قەلبى ناپاك ئايالالر مەسئۇلدۇر.

شۇڭا بەزى نۇقتىالردا ئەركىنلىكنى مەلۇم تۈرلەردە چەكلىگەنلىك، (يەنى دائىرىگە كىرگۈزگەنلىك) ئەركىنلىكنى بوغقانلىق بولمايدۇ، بەلكى كىشلەر ئارىسىدا ئادالەتنى تارقىتىش، مەنپەئەتلىك، ھەمكارلىق جەمىيتنى تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ئىجتىمائى ۋە مەدەنى ھوقۇقىا رىئايە قىلغانلىق بولىدۇ.

ئىسلام دىنى جىنسى ئاالقىنىڭ ھەممىسنى چەكلەيدۇ دەپ ئويالپ قالماڭ!... ئىسلام دىنى جىنسى مۇئامىلىنى ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىدىكى جانلىق ئېنىرگىيە دەپ قارايدۇ، ئالالھ بۇئېنىرگىيەنى ياراتتى، ئۇنىڭغا قارىتا كۆڭۈلدە بەدەننىڭ تاقىتىگە مۇناسىپ ھېس ـ تۇيغۇالرنى ئاتا قىلدى.

جىنسى رىغبەتنى قاندۇرۇش ئۈچۈن پاك ۋەزىيەتنى رىئاللىقا ئايالندۇرۇپ بېرىدىغان ئۆي ھازىرالپ بەردى. ئىسلام دىنى ئىنساندىكى جىنسى رىغبەتنى پەقەتال ھاالل ئىش دەپ قاراپ قالماستىن ، بەلكى ئۇ ئىشنى ساۋاب ۋە كاتتا ئەجرنىڭ يولى دەپ جاكارلىدى.

بۇ ھەقتە رەسۇلۇلالھ : " سىلەرنىڭ ھاالل جىنسى تۇرمۇشىڭالردىمۇ سەدىقە بار" دېگەندە، ساھابىلەر: ئى! رەسۇلۇلالھ، بىز ئەر خەقلەر ئايالالرىمىزدىن جىنسى تەلپىمىزنى قاندۇرساق مۇشۇ ئىشتىمۇ ساۋاب بوالمدۇ؟ دەپ ئەجەبلىنىپ سوراشتى.: رەسۇلۇلالھ : " شۇنداق ساۋاب بولىدۇ، مەن سىلەردىن سوراپ باقاي!، ئەگەر بىر ئادەم جىنسى تەلپىنى ھارام يولدىن قاندۇرسا گۇناھ بوالمدۇ ياكى بولمامدۇ؟" دېگەندە، ئۇالر : شۇنداق گۇناھ بولىدۇ دېيىشتى، رەسۇلۇلالھ : ئۇنداقتا جىنسى تەلپىنى ھاالل يولدىن قاندۇرسا، ساۋاب بولىدۇ" دېگەن.(مۇسلىم رىۋايىتى).

ئىنسانالردىكى جىنسى رىغبەت دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاالۋەتلىرىنىڭ قاتارىدىن، بۇ ئىش ھاالل بولۇپ، ئىنسان بۇ ئىشىدا شەرىئەت كۆرسىتىپ بەرگەن قانۇنلۇق يول بىلەن ئېلىپ بارسا ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

قۇرئان مۇنداق دەيدۇ: { ئايالالر بىلەن ئۇنىسى ـ ئۈلپەت ئېلىشىڭالر ئۈچۈن)الله نىڭ) ئۇالرنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭالردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭالردا)يەنى ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا)مېھىر ـ مۇھەببەت ئورناتقانلىقى الله نىڭ)كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئاالمەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك ـ

شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار} رۇم سۈرىسى 21 ـ ئايەت.

پسىخولوگىيە ۋە جىنسى خاتىرجەملىك ئەر ـ ئاياللىق ھاياتىدىكى بىرىنچى ئاساس. ئۇ ئىشتىياق، لەززەت ۋە مۇھەببەت تۇيغۇللىرىنىڭ ئىپادىسىدۇر. جىنسى مۇناسىۋەت ئارقىلىق قەلب ۋە ئەقلىدىكى تەبئىي داۋالغۇش يوقۇلىدۇ. كۆڭۈل جىنسى تۇرمۇشسىز خاتىرجەم بولالمايدۇ. (يەنى قانۇنلۇق جىنسى ئالاقە ئىككىنىلىش ۋە داۋالغۇشنىڭ داۋالىرىنىڭ بىرسىدۇر).

ئىسلام دىنى ئىنسان تەبئىتىنىڭ ئىتتىرگۈچى كۈچلىرىگە قارشى ئۇرۇش ئوتى ئاچمايدۇ ياكى قەبىھ سانمايدۇ، بەلكى ئۇ ئىشلارنى رەتكە سالىدۇ، ھەمدە ھايۋانى دەرىجىدىن ، ئىنسانى دەرىجىسگە كۆتۈرىدۇ.

دىمەك ئاياللارنىڭ ئىجتىمائى ئالاقىسىدىكى ئەركىنلىكىنى ـ باشقىلارنىڭ ئەركىنلىكى ھىمايە قىلىش ۋە قانۇنلۇق مەنپەئەتلىرىگە رىئايە قىلىشنى تەقەززا قىلىپ قالمىسا ـ باشقا نەرسە چەكلىيەلمەيدۇ.

غەرب ئەللىرى داۋراڭ سېلىۋاتقان ۋە تارقىتىشقا ئۇرۇنىۋاتقان ئاياللار ئەركىنلىكى ئاساسەن قالايمىقان جىنسى ئەركىنلىك بولۇپ تار دائىرىدە چەكلىنىپ تۇرۇپ قالماقتا.

2003 ـ يىلى 11 ـ ئاي ئىچىدە ئاياللار ئەركىنلىكىنى دەۋا قىلىدىغان ۋە ئەركىنلىكىنىڭ مەيدانى دەپ تونۇلغان فرانسىيە ھۆكۈمىتى ياغلىق سالغان مۇسۇلمان قىزلارنى مەكتەپتىن چىكىندۇرگەن، گىرمانىيەنىڭ بافارىيا ۋىلايىتى بولسا ھىجاب ئاتقان خانىملارنى دەرس ئۆتۈشتىن چەكلىگەن. لېكىن گىرمانىيە ئالى سوت مەھكىمىسى : خالىغان ئاياللار ھىجاب سېلىش ھوقۇقىغا ئىگە دەپ ھۆكۈم چىقارغان. فرانسىيە زۇڭلىسى :" ھىجاب(ياغلىق) سالغان قىزلارغا فرانسىيە مەكتەپلىرىدە ئورۇن يوق" دەپ بايانات ئېلان قىلدى. فرانسىيە زۇڭتۇڭى جاك شىراك: " ھىجاب فرانسىيە جەمىيتىگە تەھدىت سېلىۋاتقان مەدەنىيەت رىقابىتى، بۇنى كەسكىنلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلماق لازىم دەپ تەكىتلىگەن". ئاياللار ئەركىنلىك مەشئىلىنى كۆتۈرۈۋالغان ئامىرىكىمۇ بىر قانچە قىزلارنى ياغلىق سەۋەبىدىن مەكتەپتىن ئاجرىتىۋەتكەن، ياغلىق سالغانلىق سەۋەبىدىن مۇسۇلمان ئاياللار ھازىرغىچە ئاھانەتكە ئۇچرىماقتا.

ئاياللار چېچىنى ئوچۇق قويۇش بىلەن ھىجاب سېلىش ئارلىقىدا نېمە توسالغۇ بار؟ ئاياللار چېچىنى ئوچۇق قويۇپ يۇرسە كاللىسى بەك ئىشلەيدىغان بولۇپ كىتەرمۇ؟

ئەركىنلىك ئاياللارنىڭ ھوقۇقى ئەمەسمۇ؟ ئاياللارنىڭ خالىغان ئېتىقادنى قوبۇل قىلىشى، خالىغان ئىشلارنى قىلىش ئەركىنلىكىنىڭ قاتارىغا كىرمەمدۇ؟

ئاياللارنى ئازات قىلىش لازىم دەپ چاقىرىدىغانلار، سىلەر ئاياللارنى نېمىدىن ۋە قانداق ئازات قىلماقچى؟

نېمە ئۈچۈن ئەركىنلىك پىشىۋالىرى بولغان غەرب ئەللىرى ئاياللارنىڭ يالىڭاچ يۇرىشى ۋە قالايمىقان قىلىقلارنى قىلىشىغا رۇخسەت قىلىدۇيۇ، نېمىشقا بېشىغا رومال سېلىپ ھىجاب ئارتىشىغا رۇخسەت قىلمايدۇ؟ رومال ئارقىدا قېلىشنىڭ سىموۋلىمۇ ـ يا؟ ئاياللارنى ياغلىق سېلىشتىن چەكلەش ئاياللارنىڭ ئەركىنلىكىنى بوغقانلىق ۋە ئىرادىسىنى سۇندۇرغانلىق ئەمەسمۇ؟

دىمەك غەرب ئەللىرىدىكى ئاياللار ئەركىنلىكى يالىڭاچلىق ۋە كۆپ ئاشنا تۇتۇش ئەركىنلىكىدىن ئىبارەت. بولمىسا غەرب ئەللىرىدە ياشايدىغان مۇسۇلمان خانىملارنى ياغلىق سېلىشتىن چەكلىمىگەن بولاتتى.

خىرىستىئان ئاياللىرى ۋە يەھۇدى ئاياللىرى دىنىنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە دىنى كىيىملىرىنى كەيسە، بۇئارقىدا قالغانلىق ھىساپلانماي ، ئىپپەت ـ ھاياسىنى ساقلاش، جەمەتىنىڭ پاك مەنىۋىيتىنى ھىمايە قىلىش ۋە دىنىنىڭ كۆرسەتمىسگە بويسۇنۇش ئۈچۈن بېشىغا ياغلىق سالسا، ئارقىدا قالغانلىق ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىق

ھساپلىنىدىغان ئىككى يۈزلىمە ئۆلچەم نەدە بار؟

غەرب ئەللىرى ئاياللارنىڭ ئىرادىسىنى بوغۇپ، ئۇلارنى قول ئورنىغا چۈشۈرۈپ ھەر خىل تەشۋىقات ۋاستىللىرى بىلەن تىنىنى سېتىشقا مەجبۇرلايدىغان ئەھۋال زىكىر قىلىشتىن بىھاجەت.

توغرا بىز مۇسۇلمانلار – خوسۇسەن ئۇيغۇرلار – ئاياللارنى ئازات قىلىشقا مۇھتاج، قانداق ئازات قىلىمىز؟ نېمىدىن ئازات قىلىمىز؟

ئۇيغۇر ئاياللىرى تارىختىن بۇيان غەرب ئاياللىرىغا ئوخشاش چاكىنىلىشىپ كەتكەن ۋە قول ھالىتكە چۈشۈپ قالغان ئەھۋال مەۋجۇت ئەمەس.

بىز ئاياللارنىڭ جىسمى ۋە ئەزالىرىنى ئېچىش ئارقىلىق ئازات قىلىشقا مۇھتاج ئەمەس. ئۇيغۇر ئاياللىرىدىكى ھايا ۋە ئىپپەت نومۇسىنى قوغدىغانلىق، ئىلگىرى ياكى يېقىنقى زاماندا بولسۇن جەمىيەتكە يارامىلىق ئوغۇللارنى تەربىيلەپ يېتىشتۈرگەن. ئەگەر ئۇيغۇر ئاياللىرىمۇ چاكىنىلىشىپ كەتسە، تارىختا يەنە بىر قېتىم مەھمۇد قەشقىرى ۋە يۈسۈپ خاس ھاجىپلار مەيدانغا قەتئى كەلمەيدۇ.

ئۇيغۇر ئاياللىرى ئەزالىرىنى ئېچىشقا ئەمەس، بەلكى ئەقلى ، ئوي – تەپەككۈرى، ئىدىيىسى، ھايات كۆز قارىشىنى ئېچىپ، مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە مۇھتاج.

ئاياللارنى نادانلىق، بىلىمسىزلىك، جاھىللىق، – دىنىنىڭ كۆرسەتمىسى بولمىغان – خۇراپات ۋە ئەپسانىلەردىن، جاپاكەشلىكتىن ۋە جاھالەت كۆز قاراشلىرىدىن ئازات قىلايلى. ئاياللارنىڭ جىسمى ئازات قىلىشقا مۇھتاج ئەمەس.

ئەخلاقى چاكىنا ئۇيغۇر قىزلىرىنى بولسا ناپاك قىلمىشلاردىن، ئەخلاقسىزلىقلاردىن ئازات قىلىپ، مەدەنىيەتلىك ۋە غورۇرلۇق ئاڭغا ئىگە قىلىش ئارقىلىق ئازات قىلايلى.

ناپاك قەلب ۋە قالاق ئىدىيەنى ئازات قىلماي تۇرۇپ مەۋجۇدلۇقنى ساقلاش مۇمكىن ئەمەس. بۇ ناھايىتى روشەن مەسىلە.

ئىسلام دىنى ئاياللارنى 14 ئەسىر بۇرۇن مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرجىدە، ئاپىلىق، ئايالىق، ئاچىلىق ۋە سىڭىللىق كارامىتى ۋە ھۆرمىتى بىلەن ئازات قىلىپ بولغان.

خۇلاسە شۇكى، ئاياللار چېچىنى ۋە ئەۋرەت ئەزالىرىنى ئېچىشقا ئەمەس، بەلكى ئەقلى ۋە ئىنسانپەرۋەرلىكىنى ئېچىشقا مۇھتاجدۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن زىيالىرىمىز ئېڭىدا شۇبھى بولۇۋاتقان بىر قانچە نۇقتىلار ئۈستىدە قىسقىچە توختۇلۇپ ئۆتىمەن:

1. خىزمەت ئەركىنلىگى:

ئىسلام دىنى ئەرلەرگە مۇباھ قىلغان قانۇنلۇق ئىشلارنىڭ ئۆزىنى ئاياللارغىمۇ مۇباھ قىلدى. ئەرلەرگە ھارام قىلغان قەبىھ ئىشلارنىڭ ئۆزىنى ئاياللارغىمۇ ھارام قىلدى.

ئاللاھ تائالا ئەر ۋە ئاياللارنىڭ خىزمەتلىرىنى ئورۇنلىشى ئۈچۈن ئىستىلى ۋە ئىجتىمائى ئەدەب – ئەخلاقلارنى بەلگىلىدى.

مەسىلەن، ئاللاھ تائالا ئاياللارنىڭ ئىپپەتلىك كۆرۈنىشكە رىئايە قىلىشىنى پەرز قىلدى ۋە يات ئەرلەر بىلەن خالى تۇرۇپ قېلىشنى ھارام قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاياللارنىڭ ئىپپىتىگە تەسىر يەتكۈزىدىغان ئىش ھەرىكەت ياكى خىزمەتلەرنى قىلىشى توغرا بولمايدۇ. شۇنداقلا ئەرلەرنىڭمۇ ئىپپەتلىك يۈرمەيدىغان ئاياللار بىلەن بىر

ئورۇندا خىزمەت قىلىشى دۇرۇس بولمايدۇ.

ئەر ۋە ئاياللارغا ئوخشاش قارىتىلغان بۇ چەكلىمە يوقالسا، ئاياللار - سانائەت، يېزائىگىلىك، تىجارەت..... كە ئوخشاش - قانۇنلۇق خىزمەتلەرنى قىلسا بولىدۇ. بىراق خىزمەتلەر ئائىلە ۋە جەمئىيەتنىڭ تەلىپىنىڭ تەقەززاسى بىلەن ئۇسسۇشۇپ قالغاندا، قايسى مۇھىم ئورۇندا تۇرسا شۇنى قىلىشتىن ئىبارەت قائىدىگە رىئايە قىلماق لازىم.

بىر قانچە پەرزەنت كۆرگەن ئايال، جەمئىيەتنىڭ تۈرلۈك خىزمەتلىرىگە دۇچ كېلىدۇ، بىر ۋاقىتتا ھەممىسىنى كۆتۈرۈپ كېتىشكە قادىر بولالمايدۇ. مەسىلەن: يولدىشىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش، بەخت - سائادەتنىڭ دەرۋازىسىنى ئېچىش تەرەپتىن تەلەپ قىلىنسا، يەنە بىر تەرەپتىن پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيلەشتىن تەلەپ قىلىنىدۇ، شۇنداقلا سەۋىيىلىك بولۇش ھۆكمى بىلەن ئۆزىگە مۇناسىپ خىزمەت تاللاپ جەمئىيەتكە ھەسسە قوشۇش تەرەپتىن تەلەپ قىلىنىدۇ.

ۋاقىت بۇ خىزمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى بىر ۋاقىتتا ئورۇنداشقا ماس كەلمەسلىكى مۇمكىن!.

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇھىمنى بىر تەرەپ قىلىش قائىدىسىگە رىئايە قىلمىقى لازىم بولىدۇ. ئاياللارنىڭ پەرزەنتلىرىنى يارامىلىق قىلىپ تەربىيلەپ چىقىشقا ھەرىكەت قىلىشى، جەمئىيەتنى گۈللەندۇرۇشكە ئالاھىدە ھەسسە قوشقانلىق بولىدۇ. چۈنكى ئائىلىنىڭ ياخشى بولۇشى جەمئىيەتنىڭ ياخشى بولۇشىغا ئالاقىدار، ئائىلە بۇزۇلسا، قالايمىقانچىلىق بورانلىرى جەمئىيەتنى ۋەيران قىلىۋېتىدۇ.

ئەمەلىيەت نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئاپا بولغۇچى ئائىلە خىزمىتى بىلەن مەدەنىيەت ۋە ئىجتىمائى خىزمەتلەرنى بىرلەشتۈرۈپ ئېلىپ مېڭىشتىن ئاجىز كەلسە، مۇھىم ئىشلارنى بىرتەرەپ قىلىش قائىدىسىگە ھېرىس بولۇپ ئائىلىگە كۆڭۈل بۆلىشى زۆرۈر.

ئايال ھەر قانداق ئەھۋالدا ئائىلىگە كۆڭۈل بۆلۈش ۋە بۇزۇلۇش ئامىللىرىدىن ئائىلىنى قوغداشتىن مەسئۇل بولىدۇ. گەرچە بۇ ئىش ئورتاق مەسئۇلىيەت بولسىمۇ، ئاپىلاردىن باشقىلار ئورۇندىيالمايدىغان نازۇك ۋە سەزگۈر ۋەزىپىلەر مەۋجۇت.

تۇرمۇش ئۈچۈن جاپا چېكىش، ئاپىلارنىڭ بۇ مەسئۇلىيەتنى ئۆتەشتىن توسۇپ قويىدىغان چوڭ توسالغۇلاردىن بىرسى بولغانلىقى ئۈچۈن، شەرىئەت بۇ توسالغۇنى ئاياللارنىڭ يولىدىن يىراقلاشتۇرۇپ، ئۇنى ئەرلەرگە يۈكلىدى. ئەرلەرنىڭ ئائىلىنىڭ بەختى ئۈچۈن ۋە مۇناسىپ تۇرمۇش سەۋىيىگە يېتىشى ئۈچۈن جان چېكىپ خىزمەت قىلىش ۋاجىبتۇر.

بۈگۈنكى غەرب جەمىيتىگە نەزەر تاشلاپ باقىڭ، قارىسىڭىز غەرب جەمىيتىنىڭ، ئائىلىنىڭ ۋەيران بولغانلىقى تۈپەيلى قانچىلىك بەختسىز ياشاۋاتقانلىقىنى كۆرىسىز!. ئائىلە ئەزالىرى ئارىسىدىكى ئالاقىنىڭ مۇستەقىل بولغانلىقى، ئالاقىنىڭ ئۈزۈلىشىگە سەۋەب بولدى. چۈنكى ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزىدىن ئۆزى مەسئۇل بولىدۇ. ھەر بىرسى ئۆزى ئۈمىد قىلغان تۇرمۇشنى ئىزدەيدۇ. ھەر بىر ئەزالارنىڭ باشقىلاردىن ئايرىم ھالدا شەخسى تۇرمۇشى يولىدا يۈگۈرىشى ئائىلە تۇققانچىلىق رىشتىسىنى ئۈزۈپ تاشلىدى.

بۈگۈن غەرب ئەللىرى، بىپسمى ئاستىدا ئېڭىراۋاتقان تىراگىدىيەنىڭ سۈرىتى ۋە مەزمۇنى بار. لېكىن ئىككىسىنىڭ ئارىسدا زىددىيەت بار.

ئەمما شەكلى، غەرب ئاياللىرى بەھرىمەن بولۇۋاتقان ئىقتىسادى مۇستەقىللىقتۇر... بۇ شۇئار بىلەن بۈگۈنكى ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى ئالدانماقتا.

ئەمما مەزمۇنى، ئەر ئايال كىشنى - ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن - ئۆيىنىڭ سىرتىدا خىزمەت قىلىشىغا - گەرچە بۇ ئىش جاپالىق ئىشلارنىڭ قايىنىمىدا ئاياللىقنى يوقىتىشقا ئېلىپ بارسىمۇ - مەجبۇرلاپ بوزەك قىلىشتۇر. ئەر ئايالنى خىزمەت قىلىشقا قىستاپ ئاپلىق ۋەزىپىسىدىن چېكىنىشكە ۋە ئائىلىسىغا كۆڭۈل بۆلۈشتىن يېنىشقا مەجبۇرلايدۇ. ئەگەر ئايال كىشى خىزمەت سەۋەبىدىن ئىچى سىقىلىپ، بۇ زۇلۇمغا ئېتىراز ئىلان قىلغان ۋاقتىدا، ئايال كىشى تالاق قىلىنغان ئاياللار قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ. غەرب ئەللىرىدە مۇنداق ئىشلار ناھايىتى كۆپ.

ئەمما ئىسلام دىنى ئاياللارنى ئاياللىق مەملىكىتىدە قوغدىدى، ئاياللارغا بەختلىك ئائىلىدە ياخشى بىر ئەزا بولۇشى ئۈچۈن ئەۋزەل يوللارنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئاياللىق تەبىئىتىگە مۇناسىپ ئىجتىمائى خىزمەتلەر ۋە پايدىلىق ئىشلارغا قاتنىشىشقا يول ئېچىپ بەردى.

گېرمانىيەلىك مەشھۇر يازغۇچى " ئىسترفىلار" خانىمنىڭ دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ بېقىڭ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

" ئايال كىشىنىڭ ئەرلەرگە ئوخشاش خىزمەتكە چىقىشى، ئايال كىشىنىڭ مۇكەممەل بىر ئائىلىنى يالغۇز كۆمۈۋەتكىنىگە ئوخشايدۇ. گەرچە ئاياللارغا ھەر قايسى ساھەلەردە خىزمەت قىلىش يېرىم ئەسىردىن بۇيان ئوچۇق بولسىمۇ، ھازىرغىچە ، بىر ئايالنىڭ ئۆمۈر بويى - ئائىلىسىنى تەمىنلەش يۈزىسىدىن - ئۆزلىگىدىن ئىختىيار قىلىپ خىزمەت قىلغىنىنى ئاڭلاپ باقمىدۇق".

دېمەك، ئاياللار تەبىئىتىگە مۇناسىپ خىزمەت قىلىپ، جەمىيەتنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن ھەسسە قوشۇشى ۋاجىب. ئەمما خىزمەت قىلىش سەۋەبىدىن ئېتىقادىغا ۋە ئەخلاقىغا تەسىر يەتكۈزۈدىغان ئىشلاردىن يىراق بولۇشى لازىم.

2 . سىياسى ھوقۇقى:

باشتا، ئىنسان سىرتىقى ئەركىنلىككە ئىگە دېگەن سۆزىمىز، ئاياللارنىڭ خىزمەت قىلىش ئەركىنلىكىگە مۇناسىپ كەلگىنىدەك، ئاياللارنىڭمۇ سىياسى پائالىيەتلەرگە قاتنىششىغا مۇناسىپ كېلىدۇ.

"خەلىفىلىك" تىن ئىبارەت دۆلەت رەئىسلىكىنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ئىسلام شەرىئىتىدە باشقا سىياسى خىزمەتلەرنىڭ ھەممىسى ئەر ۋە ئايالغا ئوچۇق ۋە دائىرىسى كەڭرى.

(نېمە ئۈچۈن ئاياللارمۇ خەلىفە بولۇپ دۆلەتنىڭ رەئىسى بولۇشتىن مەھرۇم قالغان دېگەن مەسىلىنى ئايرىم تەپسىلى توختۇلۇپ ئۆتىمەن).

دۆلەتنىڭ رەئىسلىكىدىن ئىبارەت بۇ مەسىلىدىن ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقتىمىزدا، باشقا سىياسى ۋەزىپىلەردە ئەرلىك ياكى ئاياللىققا كىرىش ئېغىزى يوق.

مەسىلەن؛ دۆلەتنىڭ رەئىسى، پارلامېنت ئەزالىرى، كېڭەش پالاتىسىغا ئوخشاش ئورگانلارغا سايلىنىدىغانلار - مۇستەبىدلارنى ھىسابقا ئالمىغاندا - پۇخرالارنىڭ ئاۋاز بېرىشىگە ۋە قوللىشىغا مۇھتاج. ئىسلام دىنىدا قوللاش مەسلىسى " بەيئەت" دەپ ئىپادىلەنگەن.

بەيئەت قىلىش سىياسى خىزمەت قاتارىغا كىرىدۇ، ئۇ دىنى مەجبۇرىيەت ئەمەس. بىراق بۇ " بەيئەت" قىلىشتىن ئىبارەت سىياسى خىزمەتنى دىن بۇيرۇيدۇ. بۇ خىزمەتنى ئورۇنلاشتا ئەر ۋە ئاياللار ئورتاق ئورۇن ئالىدۇ.ئىلگىرى پارلامېنت ئەزالىرى سايلانماي، دۆلەت رەئىسى تەرەپتىن تاللىناتتى. لېكىن دۆلەت خەلققە تاللاش ھوقۇقىنى بەرسە - بۇ شەرئى تەرەپتىن تەشەببۇس قىلىنىدۇ - تاللاش خىزمىتىدە ئەر ۋە ئاياللار ئوخشاش بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا سۈپەتلىرى بىلەن بىرلىكتە - دۆلەتنىڭ رەئىسى ئىدى، بۇ رەئىسقا

ئاياللارنىڭ بەيئەت بەرگەنلىكى ناھايىتى مەشھۇر، ئۇنداقتا ئاياللارنىڭ پارلامىنت ئەزالىرىنى تاللاشقا قاتنىشىش ھوقۇقى بار.

ئاياللارنىڭ - قانداق شەكىلدە بولسۇن - كېڭەش مەجلىسگە قاتنىشىشى مەسىلىسگە كەلسەك، دۆلەت - شەرىئەتتە ھۆكۈم كەلمىگەن - ئىجتىھادى ھۆكۈم ۋە قارارلىرىنىڭ ھەممىسىدە كېڭەش قىلىشقا تايىنىش پىرىنسىپى شەرئى ۋاجىب ئىش بولۇپ، دىنىنىڭ مۇستەھكەم ئاساسىدىن ئورۇن ئالىدۇ.

خەلق ئاممىسى ئەر ۋە ئاياىدىن تەركىپ تاپىدۇ، كېڭەش ھەققى بولسا ئاللاھنىڭ ھۆكمى بىلەن مۇقىم مەسىلە.

"ھۇدەيبىيە" سۈلھىسىدە رەسۇلۇللاھ ساھابىلارنى قۇربانلىق قىلىپ، بېشىڭلارنى چۈشۈرۈپ ئېھرامدىن چىقىپ كېتىڭلار دېگەندە ، ئۇلار سۈلھىگە كۆڭلى رازى بولمىغانلىقتىن جىم تۇرۇۋالىدۇ. ئۇممە سەلمە خانىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرىپ، يول كۆرسىتىدۇ، رەسۇلۇللاھ ئۇ خانىمنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئۆزى ئاۋۋال قۇربانلىق قىلىپ، ئېھرامدىن چىقىپ كېتىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆز ۋە ئىش ھەرىكەتلىرىدە تەجرىبىلىك ۋە ھېكمەتلىك تۇرۇپ بىرئايالنىڭ مەسلىھەتىنى قوبۇل قىلىپ، مەسىلىنى ھەل قىلىدۇ.

ھەزرىتى ئۆمەر قېيىن مەسىلىلەرگە دۇچ كەلگەندە ياش يىگىتلەرنى چاقىرىپ، ئۇلارنىڭ ئۆتكۈر ئەقلىدىن پايدىلىناتتى ۋە ئاياللاردىن مەسلىھەت سورايدىغان ئىدى. ئۇ كۆپىنچە ھەزرىتى ئائىشەدىن مەسلىھەت تەلەپ قىلاتتى.

ھەزرىتى ئۆمەر، ئۇرۇشقا چىقىپ كەتكەن بىر ئەر ئايالغا يېقىنلاشماي قانچىلىك چىدىيالايدىغىنىنى قىزى ھەزرىتى ھەفسەدىن سوراپ، شۇ بويىچە بۇيرۇق چىقارغان ئىدى. كاتتا ساھابىلار ئاياللاردىن كېڭەش تەلەپ قىلىشاتتى. ئىسلام دىنىدا ئاياللار كېڭەش ئىشلىرىدىن يىراق تۇرسۇن دەپ، ئاياللارنى بۇ سىياسى ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىدىغان پەرمان يوق.

ئەمما " ئاياللاردىن مەسلىھەت سوراپ، ئەكسىنى قىلىڭلار" دېگەن ھەدىس ئويدۇرما گەپ بولۇپ، شەرىئەتتە ئاساسى يوق قۇرۇق گەپ.

جۇمھۇر ئالىملار ، كېڭەش پەتىۋا بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇچرىشىدۇ دەپ قارايدۇ. يەنى كىمنىڭ شەرتلىرى تېپىلىپ پەتىۋا بىرەلىسە، مەسلىھەت كۆرسەتسە بولىدۇ. پەتىۋا بېرىش ئىشى ئەرلەرگە خاس ئىش ئەمەس.

(ماۋەردىنىڭ : قازىنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقى ناملىق كىتاۋىغا قاراڭ).

كېڭەش قانداق شەكىلدە بولسۇن، پارلامىنتنىڭ ئاپپاراتلىرى تەرەققى قىلىپ كەتسۇن، ئۇ ھەقىقەتكە يېتىشتىكى ھەمكارلىق كۆرۈنۈشلىرىنىڭ ئاساسلىق كۆرۈنۈشىدۇر.

ئەر - ئايال مۇسۇلمانلار سىرتقى كۆرۈنۈشى سىياسى، مەزمۇنى تەرەپتىن كۆپىنچە دىنى، ئىجتىمائى ۋە ئىقتىسادى بولغان بۇ مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشتا شېرىك.

ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ سايلامچىلارنى سايلىشىنى چەكلىمىگەن يەردە، ئاياللارنىڭ سايلامغا ئۆزىنى نامزات كۆرسىتىشىنى چەكلەمدۇ؟ خەلققە ۋەكىل بولۇش ئاساسەن ئىككى نۇقتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

<u>بىرىنچى:</u> قانۇن ۋە تۈزۈملەرنى يولغا قويۇش،

<u>ئىككىنچى:</u> كۆزىتىش: يەنى ئىجرائىيە ھەيئىتىنىڭ پائالىيەتلىرىنى كۆزىتىش.

قانۇن چىقىرىش مەسىلىسىدە ، ئايال كىشى قانۇن چىقىرىش كومىتىتىدا خىزمەت قىلىشىنى چەكلەيدىغان

پەرمان يوق. چۈنكى قانۇن چىقىرىش جەمىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى بىلىشكە مۇھتاج بولىدۇ. جەمىيەتنىڭ نېمىگە مۇھتاجلىقىنى بىلىشتە ئەر ۋە ئايال ئورتاق.ئەمما ئىجرائىيە ھەيئىتىنى كۆزتۈش مەسىلىسگە كەلسەك، بۇ ئىش ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش قاتارىغا كىرىدۇ. بۇ ئىشتا ئەر ـ ئايال يەنە ئورتاق. ئۇنداق بولغاندا ئايال كىشى پارلامىنتقا سايلامچى ياكى نامزات بولۇپ كىرسە توغرا بولىدۇ.

*****

مىنىستىرلىككە ئوخشاش سىياسى ۋەزىپىگە قارىتا، پىرىنسىپ ۋە ئىختىساس تەرەپتىن لاياقەتلىك بولۇپ، ئىستىلى جەھەتتە شەرئى ئۆلچەمگە رىئايە قىلالايدىغان ئايال كىشى بۇ ۋەزىپىنى ئۆتىسە شەرئى تەرەپتىن چەكلەيدىغان نەرسە يوق.

ئەمما :" ئۆزىنىڭ ئىشلىرىغا ئايال كىشىنى مەسئۇل قىلغان كىشى نەتىجە قازىنالمايدۇ" دېگەن ھەدىستىكى چەكلىمە، دۆلەتنىڭ رەئىسلىكىگە خاس مەسىلە. ئۇنىدىن باشقا سىياسى ۋەزىپىلەر توغرىسىدا چەكلەيدىغان ھۆكۈم كەلگەن ئەمەس. باشقا ۋەزىپىلەر لاياقەتلىك بولۇش شەرتى بىلەن مۇباھ قاتارىغا كىرىدۇ.

خۇلاسە: بۇ ۋەزىپىلەرگە سايلامغا چۈشىدىغان ئايال كىشى، تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىلەرنى ئادا قىلالىغىدەك لاياقەتلىك بولۇشى لازىم.

شۇنداقلا، ئەخلاقى ۋە ئىستىلىغا تەسىرى كۆرسىتىدىغان مەسئۇلىيەتلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئالماسلىق كېرەك.

بىزنىڭ بۇ دېگىنىمىز ئىسلام مۇھىتىدىكى ئاياللارنىڭ ھوقۇقى ئىكەنلىگىنى ئۇنتۇپ قالماڭ!.

ئاياللارنىڭ ئىجتىمائى ھوقۇقى:

ئىجتىمائى ھوقۇقتىن مەقسەت، دىنى ياكى دۇنيالىق تەرەپتە جەمىيەتكە مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان خىلمۇ ـ خىل پائالىيەتلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئاياللار شەرىئەت بۇيرۇغان ئەدەب ـ ئەخلاقلارغا رىئايە قىلسا، ئىجتىمائى پائالىيەتلەردە ئەر ۋە ئايال ئارسىدا پەرق تېپىلمايدۇ.

رەسۇلۇللاھ دەۋرىگە نەزەر تاشلاپ باقايلى:

1. جەمىيەتكە دىنى ۋە دۇنيالىق تەرەپتە پايدا يەتكۈزىدىغان ئىجتىمائى ياخشىلىقلارنىڭ ئوبرازلىقراقى ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن بىرلىكتە مەسجىدتە ناماز ئوقۇشقا قاتنىشىدۇر.

رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە مەسجىد ئەرلەرگە خاس قىلىنغان ئەمەس، بەلكى ئاياللارمۇ ئورتاق بولۇپ، مەسجىد ئەر ۋە ئاياللار بىلەن توشۇپ تۇراتتى.

مۇسۇلمانلارنىڭ مەسجىدتە جامائەت نامىزى ئوقۇپ ئۆز ـ ئارا ئۇچرىشىشى خىلمۇ ـ خىل پائالىيەتلەرگە قەدەم بېسىشنىڭ مۇقەددىمىسىدۇر.

2. رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە دىنىنىڭ ھۆكۈملىرى ۋە پىرىنسىپلىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن تەييارلانغان ئىلىم سورۇنلىرى ۋە مەرىپەت ھالقىلىرى ئەرلەرگە خاس ئەمەس ئىدى. ئاياللار كۆپ ساندا قاتنىشاتتى.

بىلىم ئاشۇرۇش ساھەسىدە ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن بەسلەشكەنلىگى، ئاياللارنىڭ تەلىم ـ تەربىيە ۋە دەرس ئۆگىنىش سورۇنلىرىدا ئولتۇرغانلىقى كۆرۈلدى.

بىر خانىم رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كېلىپ:" ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ، ئەرلەر تەلىم ـ تەربىيە ساھەسىدە ئىلگىرىلەپ كەتتى، بىزگىمۇ ئايرىم بىر كۈن بەلگىلەپ بەرگەن بولساڭ ، سەندىن بىلىم ئىگىلىسەك دېدى، رەسۇلۇللاھ :" پالانى كۈنى پالانى ۋاقىتتا يىغىلىڭلار دەپ، ئۇلارغا دىنىنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۆگىتىپ قويغان".

بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

ھەدىسشۇناس زەھەبى: " ھەدىس رىۋايەت قىلغان ئاياللارنىڭ بىرەرسىنىڭمۇ يالغان سۆزلىگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات يوق" دېگەن.

ئىمام شەۋكانى ئېيتقان:" ئالىملار ئاياللار رىۋايەت قىلغان بىرەر ھەدىسنى ئايال رىۋايەت قىلغانلىقى ئۈچۈن قايتۇرۋەتكەن ئىش مەۋجۇت ئەمەس".

ئىمام زەھەبى " ئۆلۈغۇلارنىڭ تەرجىمھالى" ناملىق كىتاۋىدا: " كىشلەرنىڭ ئىلمىنىڭ ھەممىسى بىلەن ھەزرىتى ئائىشىنىڭ ئىلمىنى سېلىشتۇرغاندا، ھەزرىتى ئائىشىنىڭ ئىلمى كەڭرەك" دېگەن.

يېقىنقى بىر قانچە ئەسىردىن بۇيان ئاياللارنىڭ بىلىم ـ ئىگىلەش ئەھۋالى ناچار بولغان. بەزىلەر، ئايال كىشى بىلىم ئاشۇرۇش سورۇنلىرىغا قاتناشسا بولمايدۇ، ئاياللارنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش مەسلىسىنى داداسى ۋە يولدىشى ھەل قىلىدۇ دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. قىزنىڭ دادىسى ياكى يولدىشى ساۋاتسىز ياكى نادان بولۇپ قالسا، قىزلار بىلىم نۇرىدىن ۋە ھايات چۈشەنچىسىدىن مەھرۇم قالىدۇ.

3. ھەر خىل مۇناسىۋەتتىكى يىغلىشلىرى، توي سورۇنلىرى.... غا قاتنىشىش:

ئاياللار يات ئەرلەردىن نېرى تۇرۇشى كېرەك، ھىجاب پەرز دەپ ئاڭلىغان كىشلەر، مۇسۇلمان خانىملارنى رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە ئۆيلىرىگە سولۇنۇپ ئولتۇراتتى، ھەر خىل سورۇنلار ئەرلەرگە خاس ئىدى دەپ خىيال قىلىپ قالىدۇ.

رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە ئاياللار ئەدەپ ـ ئەخلاق ئىچىدە جەمىيەت ۋە ھەر خىل يىغىلىشلاردا كۆرۈنەتتى، ئادا قىلالايدىغان ئىشلارنى ـ پايدىلىق ئىشلار بولسىلا ـ بىجىرىدىغان ئىدى. خانىملار ئەرلەر بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇشلارغا قاتنىشىپ، سىستىرالىق خىزمەتلىرىنى ئۆتەيتتى، ۋاقتى كىلىپ قالسا قولىغا قورال ئېلىپ جەڭ قىلاتتى.

4. ئاياللارنىڭ ھۈنەر ـ كەسىپ، سانائەت ۋە ھەر تۈرلۈك ماھارەتلەرگە قاتنىشى:

ھۈنەر ـ كەسىپ، سانائەت ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۈرلۈك ماھارەتلەر ئىسلامنىڭ گۈللەنگەن قايسى دەۋرىدە بولسۇن ئەرلەرگە خاس قىلىنىپ، ئاياللار مەھرۇم قالغان ئىش يوق. ئىسلام گۈللەنگەن دەۋرىدە مۇسۇلمان خانىملارنىڭ رولى ناھايىتى چوڭ ئىدى.

خانىملار ئېلىم ـ سېتىم ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىناتتى، ئۆزى خالىغان ماھارەتلەر بىلەن شۇغۇللىناتتى، قولايلىق بولغان قول ـ ھۈنەرۋەنچىلىك كەسپلىرىگە قاتنىشاتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئايالى ھۈنەرۋەن ئايال ئىدى، ئۇ رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كىلىپ: يولدىشىمنىڭ تۈزۈك مال ـ مۈلكى يوق، مەن ئۇنىڭغا نەپىقە بەرسەم (يەنى ئۇنىڭ چىقىمىنى كۆتۈرۈپ ھالىدىن خەۋەر ئالسام) قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىسام، رەسۇلۇللاھ : " سەن بۇ ئىشىڭ بىلەن ساۋابقا ئېرىشىسەن " دېگەن. ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

تونۇشلۇق ساھابە " ئۇممۇ شەرىك" خانىم ئۆيىنى مېھمانخانا قىلغان ئىدى، مۇھاجىرلار ۋە باشقىلار بۇ ئۆيگە مۇساپىر بولۇپ قونىشاتتى.

سۆزلەپ كەلسەك مىساللار ناھايىتى كۆپ. ئۇنداقتا ئىسلام دىنى ئىجتىمائى خىزمەت دەرۋازىسىنى بىردەك ئەر ۋە ئاياللارغا ئوخشاش ئېچىۋەتكەن، ئەرلەرنى كەڭرى قويۇپ بېرىپ، ئاياللارنى سىقىقان ئىش مەۋجۇت ئەمەس.

ئىسلام تۈزۈمى ئاياللارنىڭ ئېھتىياجىغا كېپىل بولدى. ئۇنىڭدىن سىرت ئىجتىمائى خىزمەتلەر ۋە

پائالىيەتلەرنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى. ئاياللارنىڭ خىزمەت قىلىش ياكى قىلماسلىق ئىختىيارى، يولدىشىنىڭ خىزمەت قىلىشقا زورلاش ھەققى بولمايدۇ. خىزمەت قىلىپ قالسا ئۆزىگە مۇناسىپ خىزمەت تاللاش ھوقۇقىغا ئىگە.

*****

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ماقالىنىڭ ئۇزۇراپ كېتىپ يېزىنى زېرىكتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرىمەن.

ئۇ مەسىلىلەر:

1. ئەرلەر ئاياللارنى باشقۇرىدۇ دېگەننىڭ ھەقىقى ئۇقۇمى نېمىدىن ئىبارەت؟
2. مىراس مەسىلىسى،
3. بىر ئەرنىڭ بىر قانچە ئاياللىق بولۇش مەسىلىسى،
4. ئاياللارنىڭ گۇۋاھلىق بېرىش مەسىلىسى،
5. ھىجاب(ياغلىق) سېلىش مەسىلىسى،
6. ئاياللارنىڭ ئەقلى ئەرلەرنىڭكىدىن كەم بولامدۇ؟

دېگەنگە ئوخشاش بىر قانچە مەسىلىلەر جىددى جاۋاب بىرىشمىنى كۈتۈپ تۇرماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ مەسىلىلەرنى بىر- بىرلەپ، ئىسلام دىنى تارىمقى ئاستىدىكى :"شۇبھىلار" دېگەن ماۋزۇ ئاستىدا ئىلان قىلىمەن.

ھىجابقا ئالاقىدار بىر قانچە ئايەت ۋە ھەدىسلەر

ھەققىدە مۇلاھىزە

ھىجاب ئىسلام دىنىدىكى پەرزلەرنىڭ بىرىسىدۇر، مۇسۇلمانلار ھىجابنىڭ پەرزلىكىدە ئىتتىپاق. لېكىن يۈز ئەۋرەتمۇ ياكى ئەۋرەت ئەمەسمۇ، ئايەتتىكى " ھىجاب" سۆزى يۈزنى ئوچۇق قويۇپ، كۆكرەك، بويۇن ۋە چاچنى يۆگەش بىلەن ھاسىل بولامدۇ؟، ياكى يۈزنى يېپىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالامدۇ؟ دېگەن نۇقتىدا ئىككى خىل كۆز قاراشتا بولۇپ كەلدى.

بۇ ئىككى خىل كۆز قاراش ساھابىلەر دەۋرىدىن تارتىپ ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى، بىر قىسىم ئاياللار يۈزنى يېپىپ يۈرگەن بولسا، يەنە بىر قىسىم ئاياللار يۈزنى ئوچۇق قويۇپ يۈردى.

بۇ مەسىلە رەسۇلۇللاھ دەۋرىدىن تارتىپ شۇنداق بولۇپ كەلدى.

*****

ئەمدى بۈگۈنكى ئۇيغۇر جەمئىيتىگە قارايدىغان بولساق، ئىسلام ئاياللىرىنىڭ بىر قىسمى يۈزنى روپاش بىلەن يېپىپ ـ مۇستەھەب ساۋابقا ئېرىشىپ ـ كەلدى، يەنە بىرقىسمى بولسا يۈزنى ئوچۇق قويۇپ، پەرزنى ئادا قىلىشتى.

يەنە بىر قىسىم ئىسلام ئاياللىرى بۇ ئىككى خىل ھىجاب شەكلىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، نامەھرەم چاچلىرىنى ، بويۇنلىرىنى ۋە كۆكرەكلىرىنى ئوچۇق قويىدىغان ئەھۋال شەكىللەندى، بۇ ئاياللار بەزىدە بەزى ئىبادەتلەرنى قىلسىمۇ تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن چاچلىرىنى يۆگىمىدى. چاچنى ياپماي ئېچىش گۈزەللىكنىڭ بىر خىل سىمۋولىغا ئايلىنىپ، مەھەللە ۋە شەخسلەردىن ھالقىپ ھەر قايسى ئورۇننى قاپلاپ ئومۇملىشىپ كەتتى.

دىيانەتسىزلىك، جەمئىيەتتىكى پىتنە ـ پاساتلار ۋە ئىسلامغا قارشى كۈچە ـ كۈندۈز ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شىددەتلىك تەشۋىقات ھۇجۇملىرى سەۋەبىدىن ، ئىسلامنىڭ ھەققى ماھىيىتىنى تونۇشتىن مەھرۇم قالغان ئاچا ـ سىڭىللىرىمىزنى ئاتالمىش چاچنى ئېچىۋېتىش گۈزەللىك مودىسى تارتىپ كەتتى.

بۇ قىزلارنىڭ مۇنداق تىز ئۆزگىرىپ، دىنى پەرز قىلغان ھىجابنى تاشلىشىغا بىر قانچە تۈرلۈك ئامىللار سەۋەبچى بولدى، تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئىسلامغا قارىتا توغرا كۆز قاراشنىڭ بولماسلىقى مۇھىم ئامىل بولغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن روپاش ئارتقان ئاياللارنىڭ ياخشى ئوبراز يارىتالماسلىقىمۇ ئالاھىدە سەۋەب بولۇپ كەلدى. چۈنكى روپاش ئارتقان ئاياللار نورماللىق ھالىتىدە تۇرماي، بەك ئاشۇرۇۋېتىپ، جەمئىيەتتىن بىخەۋەر، نادان، ساۋاتسىز ۋە مەدەنىيەت ساھەسىدە رولىنىڭ بولماسلىقى خىلى زور دەرىجىدە ھىجاب ئارتمايدىغانلارغا سەلبى تەسىر كۆرسەتتى.

مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، ھىجاب ئارتقان ئاياللار بىلمىسىز كىلىدىغان، ھىجابنى تاشلىۋەتكەنلەر بىلىملىك زىيالى قاتارىدىن ئورۇن ئالىدىغان ئاڭ شەكىللەندى.

يەنە بىر تەرەپتىن بەزى ئالىملىرىمىزنىڭ دوگما كۆز قارىشى، پەتىۋانى شارائىت، ئورۇن، ۋاقىت ۋە شەخسكە قاراپ بەرمىگەنلىكى سەۋەبىدىن ياشلارنى بولۇپمۇ زىيالى سېپىدىكىلەرنى قاچۇرۇپ قويدى. "قەلبىڭنى ھەق بىلەن مەشغۇل قىلمىساڭ باتىل تارتىپ كېتىدۇ" دېگەندەك، ياشلارنى خەلقىمىزنىڭ ئېتىقادى، ئەخلاقى ۋە ئۆرپ ـ ئادىتىگە يات مەدەنىيەتلەر تارتىپ كەتتى.

مەسلىنى ئەتراپلىق تەھلىل قىلمىغانلىقىمىز ئۈچۈن، زىيالى باشلارنى زىيان تارتتۇق، ئىسلام رۇخسەت قىلغان ھۆكۈمنى بىرىپ، ئىسلام ئەخلاقى سىپىدە ساقلاپ قېلىشنىڭ ئورنىغا ئازغۇنلۇق سىپىغا ئىتتىرىپ بەردۇق.

*****

بۈگۈنكى كۈندە جەمئىيىتىمىزنىڭ كۆپ سانىنى ياشلار ـ زىيالىلار ـ ئىگەللەيدۇ، بۇ قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئەھۋالى بىرگە بەش قولدەك ئايان، 20 ياشلار چامىسغا كىرىپمۇ ئالاھغا بىر سەجدە قىلىپ باقمىغان خىلى كۆپ ساندىكى ئۈيغۇر قىزلىرىنى ئۈچراتقىلى بولىدۇ. بۇلار دىنى بىلىم ئېلىشتىن مەھرۇم قالغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن جەمىيەتنىڭ ماددىزىم بىيسمى ئاستىدا بەرداشلىق بىرەلمەي مودىرنىزىمچىلار سىپىگە قوشۇلغان، يەنە بىر تەرەپتىن بەزى ئالىملىرىمىزنىڭ قوللانغان دەۋەت ئۇسۇلىنىڭ توغرا بولماسلىقى، شارائىتنى ئېتىراپ قىلماي پەتىۋا بىرىش نەتىجىسىدە، موللا دىسە زىيالىلارنىڭ بېشى ئاغرىيدىغان ۋە ئىككىلەنمەستىن خۇراپىيلار دەپ ھۆكۈم چىقىرىدىغان ئەھۋالنى كۆرىۋاتىمىز.

ئەھۋال شۇنداق تۇرسىمۇ، جەمئىيىتىمىزنىڭ ئېتىقادى ۋە ئەخلاقى شارائىتىغا قىلچە رىئايە قىلماستىن ھۆكۈمنىڭ ئەڭ ئېغىرىنى چىقىرىپ، دەۋەت يولىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتىمىز. ئىسلام دىنىنىڭ كۆڭلى كۆكسى كەڭرى بولغان مەسىلىلەرگە بىزنىڭ كۆڭلى كۆكسىمىز تارلىق قىلىۋاتىدۇ.

ئىسلام دىنى مۇستەھەب دىگەن مەسىلىنى ۋاجىبقا، مۇباھ دىگەن نەرسىنى مەكرۇھ ياكى ھارامغا كۆتۈرۈپلەپ، دەۋەتنى توغرا يوسۇندا ئېلىپ بارمايۋاتىمىز.

نەتىجىدە يا ئەسەبلەشتۇق ياكى سۇسلۇق قىلدۇق، بۇ ئىككىلى خىل يول توغرا يول ئەمەس، نورماللىق ئىسلام دىنىنىڭ ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ بىرسىدۇر.

يىرىم يالىڭاچ يۈرۈپ ھارام ئىش قىلىۋاتقانلارنى دەۋەت قىلىشنىڭ ئورنىغا، ئۆلچەملىك ھىجاب ئارتقانلارنى خاتالاشتىڭ دەيدىغان، نىقاب سىلىشتەك مۇستەھەب مەسىلىدە توختىماي مۇنازىرە قىلىپ، بىۋاستە ھارام ياكى ھالالغا ياتىدىغان مەسىلىلەرنى تاشلاپ قويدۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە دەلىل ـ پاكىتنى ھۆرمەتلىمەيدىغان ئەھۋاللار دەۋەت يولىدىكى بىر توساق بولماقتا.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن قۇرئان كەرىمدە ئىككى ئورۇندا كەلگەن " ھىجاب" سۆزىدىن مەقسەت نىمە؟ ھەدىس شەرىف بۇ ئايەتنى قانداق ئىزاھلىغان؟ ئالىملار قانداق قارايدۇ؟ دىگەن مەسىلىدە ئىزدىنىش ئېلىپ باردىم.

مەن مەسىلىنى بىر قانچە ئايەت، ھەدىس ۋە تېما ئۈستىدە ئىزدەندىم، تېخىمۇ تەپسىلى ئىزدەنگۈچىلەر مەنبەلەرگە مۇراجەت قىلسا بولىدۇ.

مېنىڭ نىقاب سىلىشقا ئوخشاش مۇستەھەب مەسىلىنى مۇنداق ئۇزۇن ئىزدىنىش قىلىشىمدىكى سەۋەب، يالغۇز نىقاب مەسىلىسىلا ئەمەس، شۇنىڭغا ئوخشاش مۇستەھەب ئىشلارنى دەپ، پەرز بىلەن كارى بولمايدىغان ياكى پەرزگە ۋاقت يېتىشتۇرۇپ بولالمايدىغان قېرىنداشلىرىمىغا نەسىھەت بولۇشى ئۈچۈندۇر.

*****

يات ئەرلەر كۆرسە بولىدىغان ئايەتتىكى مۇستەسنا قانچىلىك ۋە نىمىلەردىن ئىبارەت

بىرىنچى: ئالالاھنىڭ سۆزى: {تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن} نۇر سۈرىسى، 31 ـ ئايەت

ئىمام تەبەرى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: ئالىملار زىننەتنى بەلگىلەشتە تۆرلۈك كۆز قاراشتا بولۇشتى. ئىبنى ئاببباس: سۈرمە، ئۈزۈك ۋە يۈز دىگەن. سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئاتا، قەتادە، مۇجاھىد، ئامىر، ئەۋزائى، زەھھاك

ۋە ئۇندىن باشقىلار : يۈز ۋە قول دېگەن.

ئىبنى ئابباس، ئىبنى ئۆمەر، مۇجاھىد، ئەنەس: يۈز، ئالقان، سۈرمە ۋە ئۈزۈك دېگەن.

جەسساس تەپسىرىدە: تاشقى زىننەت ھەنەفى مەزھىبىمىزدە، يۈز ۋە قول دەپ قارىلىدۇ، دېگەن.

ۋاھىدى تەپسىرىدە، ئايەتتىكى مۇستەسنادىن مەقسەت: كىيىم، سۈرمە، ئۈزۈك، خەنە، بىلەيزۈك دېگەن.

زەمەخشەرى تەپسىرىدە، مۇستەسنادىن مەقسەت: ئۈزۈك، سۈرمە، خەنە دەپ تەپسىر قىلغان.

قۇرتبى تەپسىرىدە، مۇستەسنادىن مەقسەت: يۈز ۋە قول دەپ تەپسىر قىلغان.

ئەبۇھەييان: سۈرمە، ئۈزۈك ۋە خەنە دەپ تەپسىر قىلغان.

ئىبنى كەسىر: ئالىملارنىڭ سۆزلىرىنى نەقلى قىلىپ بولۇپ، مۇنداق خۇلاسىلەيدۇ، ئىبنى ئابباس ۋە ئۇنىڭغا قوشۇلغان ئالىملارنىڭ يۈز ۋە قول دەپ تەپسىر قىلغان سۆزلىرى توغرىلىقتا ئەڭ يېقىن بولۇشى مۇمكىن، بۇ كۆز قاراش جۇمھۇر ئالىملارنىڭ نەزىرىدە مەشھۇر دېگەن.

ئەبۇسەئۇد تەپسىرىدە: يۈز ۋە ئالقان دەپ تەپسىر قىلغان.

تەبەرى ، جەسساس، ۋاھىدى، بەغەۋى، زەمەخشەرى، ئىبنى ئەرەبى، فەخرۇر رازى، قۇرتبى، خازىن، نىيسابورى، ئەبۇھەييان، ئەبۇسەئۇد ۋە ئىبنى بادىس ئاشكارا زىننەت: يۈز ۋە قول دەپ تەپسىر قىلغان.

ئاشكارا زىننەت كىيىم ـ كېچەك دەپ تەپسىر قىلغانلار: ئىبنى جەۋزى، بەيزاۋى ۋە ئىبنى كەسىر.

شەۋكانى ئاشكارا زىننەت، يۈز ۋە قول دەپ قارايدۇ، ئىبنى كەسىر سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ئاشكارا زىننەت دېگەن يۈز ۋە قول دېگەن قاراش جۇمھۇر ئالىملارنىڭ نەزىرىدە مەشھۇر دەپ بايان قىلىدۇ.

ئاللاھ ئايالالارنىڭ بويىنى ۋە كۆكرىنى يېپىشنى بۇيرۇيدۇ:

ئىككىنچى: ئاللاھ قۇرئاندا: { لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن} دەيدۇ، نۇر سۈرىسى، 31 ـ ئايەت.

جاھىلىيەتتە ئايالالار ياغلىنى ئارقىدىن چىگىۋېلىپ، ئالدى تەرىپىنى ئوچۇق قويااتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن كۆكرەكلىرىنى يېپىشقا بۇيرۇلغان.(بۇخارى تەپسىر كىتاۋى).

جەسساس مۇنداق دەيدۇ: ئايالالارنىڭ كۆينەكنىڭ ئالدى تەرىپى ئوچۇق بولۇپ، كۆكرەكلىرىنى تولۇق ياپمايتتى، ئۇلار شۇ ئوچۇق قالغان ئورۇنلارنى يېپىشقا بۇيرۇلغان.

يۈز ئەۋرەت بولىدىغان بولسا ياكى نىقاب سېلىش ۋاجىب بولىدىغان ئايەت، يۈزنى يېپىشنى بۇيرۇغان بولاتتى.

رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە ئايالالارنىڭ يۈزىنىڭ ئوچۇقلىقى كۆپ ساننى ئىگەللەيتتى

ئۈچىنچى: ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: { مۆمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، (نا مەھرەملەرگە)تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (زىنادىن)ساقلىسۇن، مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، اللە ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن تولۇق خەۋەردار. مۆمىنلەر ئايالالارغا ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن } نۇر سۈرىسى، 30 ـ 31 ـ ئايەت.

ئايەت تىكىلىپ قارىماسلىقنى تەشەببۇس قىلىۋاتىدۇ، نورمال قاراشتىن توسمىدى.

قاراشتىن كىلىپ چىقىدىغان پىتنە ئەر ۋە ئايالدا ئوخشاشلا تېپىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر تەرەپ كۆزىنى ھارام ئىشلاردىن ساقلىشى لازىم.

ئىبنى ئەرەبى ئايەتتىكى " مِن" دېگەن ھەرىپ بەزىنى ئىپادىلەيدۇ، ئۇنداقتا قايتا قايتا قارىمىسۇن دېگەن بولىدۇ، دەيدۇ.

ئەگەر شەرئەت ئايالالارنىڭ يۈزنى يېپىشنى بۇيرۇغان بولسا، ئەرلەرنىڭ تىكىلىپ قاراشتىن چەكلەشنىڭ ھاجىتى بولمايدۇ، ئايالالار يۈزنى ياپسا، ئەرلەرنىڭ قارايدىغان ئىشمۇ تۈگىگەن بولاتتى، لېكىن شەرئەت ئايالالارنىڭ يۈزنى يېپىشنى - ۋاجىب قىلىپ - بۇيرۇمىدى.

تۆتىنچى: ئاللاھنىڭ سۆزى:{ (ئى پەيغەمبەر! ئۆلىكىڭدىكى ئاياللىرىڭدىن باشقا)يەنە خوتۇن ئالساڭ، ساڭا ھالال بولمايدۇ، باشقا ئايالالارنىڭ جامالى سېنى ئەجەبلەندۈرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلارنى يەڭگۈشلەش (ساڭا ھالال بولمايدۇ) }ئەھزاب سۈرىسى، 52 - ئايەت.

ئايەت رەسۇلۇللاھ ئاياللىرىنىڭ ئۈستىگە - گەرچە ھۆسنى جامالى ھەيران قالدۇرغان تەقدىردىمۇ - ئايال ئېلىشنىڭ ھالال ئەمەسلىكىنى بايان قىلىۋاتىدۇ, ئۇلارنىڭ يۈزنى كۆرمەي تۇرۇپ، گۈزەل ياكى گۈزەل ئەمەسلىكىنى قانداق بىلگىلى بولسۇن؟!.

* بىر ئادەم رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئەنسارى بىر ئايال بىلەن توي قىلغانلىقىنى بايان قىلغاندا، رەسۇلۇللاھ: " توي قىلىشتىن ئىلگىرى، ياخشى قاراپ ئالدىڭمۇ؟ دېگەندە، ئۇ ئادەم ياق، دەپ جاۋاب بەردى، رەسۇلۇللاھ: ئۇبدان قارىغىن، ئەنسارىلارنىڭ كۆزىدە بىر نەرسە بار " دېگەن. مۇسلىم رىۋايىتى.

* ھەزرىتى ئائىشە ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: " مۆمىن ئايالالار رەسۇلۇللاھ بىلەن بىرگە بامدات نامازغا رومالىرىنى ئارتىشىپ قاتنىشاتتى، ئاندىن ئۆيلىرىگە قايتىشىپ كېتەتتى، گوگۇن سەۋەبىدىن ھېچ بىر كىشى ئۇلارنى تونيالمايتتى" بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئايالالارنىڭ تونۇلماسلىقى يۈزلىرىنى يۆگىۋالغانلىق سەۋەبىدىن ئەمەس، گوگۇن سەۋەبىدىن ئىدى. بۇ كۆپلىگەن ئايالالارنىڭ يۈزلىرى ئوچۇق ئىدى دېگەنلىك بولىدۇ.

* ھەزرىتى ئائىشەدىن ھەدىس رىۋايەت قىلىنىدۇ:" ئەسما رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا نىپىز كىيىم كىيىپ كىرگەندە، رەسۇلۇللاھ باشقا تەرەپكە قارىۋالدۇ ۋە مۇنداق دەيدۇ:" ئەسما، ئايال كىشى بالاغەتكە يەتكەندە يۈزى ۋە قولىدىن باشقا ئەزالىرىنىڭ كۆرۈنۈشى توغرا بولمايدۇ" ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

*****

بەشىنچى:

{ ئۆيۈڭلاردا ئولتۇرۇڭلار} دېگەن ئايەت:

1. بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قارىتىلغان، ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت ھەققى بۇيرۇق بولۇپ، رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا قارىتىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇممۇسۇلەيم:" ئۆلۈپ كەتكەنگە قەدەر بىرەر تۆگىنىڭ مىنى ئېلىپ مېڭىشنى خالىمايمەن" دەيتتى، فەتھۇل بارى، 8 توم، 108 بەت.

2. ئۆيدە ئولتۇرۇڭلار دېگەن بۇيرۇق رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان بىر مەسىلە، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئۇلارنىڭ ھەج قىلىشىغا رۇخسەت قىلماي، ئۆزى قىلغان ئاخىرقى ھەجدە رۇخسەت قىلغان.

ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: ھەزرىتى ئائىشە ۋە باشقىلار ھەج قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈلگەن " سىلەرگە ئەڭ ياخشى جىھاد ھەج قىلىش" دېگەن ھەدىس شەرىفتىن ھەجنى تەكرار قىلىشنىڭ مۇباھلىقى ۋە بۇ ھەدىسنىڭ ئاللاھنىڭ يۇقۇرىقى سۆزنى خاس قىلغانلىقىنى چۈشەنگەن. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب دەسلەپتە ئۇلارنىڭ ھەج قىلىشىغا قوشۇلمىغان بولسىمۇ، ھەزرىتى ئائىشىنىڭ دەلىلىنىڭ كۈچلۈكلىدىن خەلىپىلىك دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا قوشۇلغان. فەتھۇل بارى، 4 - توم، 446 - بەت.

3.ماقۇل، ئايەت بارلىق مۇسۇلمان ئاياللارغا ئوخشاش ئومۇمى دەپ پەرەز قىلساق، سۈننەت قۇرئاننى

ئىزاھلاپ بەرگۈچى ئەمەسمۇ؟ ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن جەمىيەتتە ئارىلىشىپ ئۆتكەنلىكى توغرىسىدا كەلگەن ھەدىس شەرىفلەر، رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ ئۆيدە ئولتۇرۇش قارارىنى قانداق تەتبىقلىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئىجتىمائى ھاياتقا قاتنىشتىن چەكلىنىپ قالمىغانلىقىنى روشەنلەشتۈرۈپ بېرىدۇ.

رەسۇلۇللانىڭ سۆزى، ئىش ھەرىكەتلىرى ۋە تەقرىرى جەمىيەت پائالىيىتىگە قاتنىششىنى يولغا قويغان، ئۇنداقتا رەسۇلۇللاھنىڭ سۆزى، ئىش ھەرىكەتلىرى ۋە تەقرىرى قۇرئاننىڭ بايانى بولۇپ ئۇرۇن ئالغان.

ئالتىنچى:

ئاللاھنىڭ سۆزى :{ سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ }

ئەھزاب سۈرىسى، 53 ـ ئايەت.

1. بۇ ئايەتتىكى ھىجاب سۆزى، پەردە مەنىسىدە كەلگەن، يەنى يات ئەرلەر رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرى بىلەن سۆزلەشكەندە پەردىنىڭ ئارقىسىدا بولۇشى لازىم. بۇ ھۆكۈم رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ھۆكۈمدۇر.

2. ئايەتنىڭ خىتابىنى رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا يۈزلەندۈرگەنلىكى ناھايىتى روشەن، ئايەتنىڭ ئاخىرىدا ئاللاھنىڭ بۇ سۆزى كەلگەن:{ سىلەرنىڭ رەسۇلۇللاھنى رەنجىتىپ قويۇشۇڭلار دۇرۇس ئەمەس، رەسۇلۇللاھدىن كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلارمۇ مەڭگۈ دۇرۇس ئەمەس، بۇنداق قىلىش (يەنى رەسۇلۇللا نى رەنجىتىش ۋە ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىش) ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدا چوڭ گۇناھتۇر }ئەھزاب سۈرىسى، 53 ـ ئايەت.

بۇ يەردىكى پەردىلىنىشتىن مەقسەت، داۋاملىق يىراق بولمايدىغان كىشىلەردىن پەردىلىنىش مەقسەت قىلىنىدۇ. ئەمما ئومۇمى مۆمىن ئاياللارنىڭ بەزىدە پەردىلىنىپ، يەنە بەزىدە ئەرلەر بىلەن ئۆز يولىدا ئۇچرىشىشى قانۇنلۇق ئىشتۇر.

3. رەسۇلۇللاھنىڭ دەۋرىدە جەمىيەتنىڭ تۈرلۈك ساھەلىرىدە ئاياللارنىڭ ـ ئەرلەر بىلەن ئاياللارنى ئايرىپ تۇرىدىغان ـ پەردىسىز قانداق ئۇچراشقانلىقى توغرىسىدا بىر قانچىلىغان ھەدىسلەر بار.

ئەگەر ئاياللار ئەرلەر بىلەن ئۇچراشقاندا پەردىلىنىپ ئۇچرىشىش ئومۇميۈزلۈك سۈننەت بولىدىغان بولسا، ياكى رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا مۇشۇ مەسىلىدە ئەگىشىش سۈننەت بولىدىغان بولسا، ساھابە ئاياللار شۇنداق قىلغان بولاتتى ۋە بەكرەك ھەقلىق ئىدى.

4. ئاياللار ئەرلەر بىلەن مۇئامىلە قىلغاندا پەردىلىنىپ تۇرۇپ مۇئامىلە قىلىش سۈننەت ياكى ئۇمۇمى نىزام بولىدىغان بولسا، قىيىنچىلىق پەيدا بولىدۇ، ئاللاھ بەندىلىرىگە قىيىنچىلىقنى خالىمايدۇ.

ئەگەر پەردىلىنىپ مۇئامىلە قىلىش سۈننەت بولىدىغان بولسا، باشقا پەزىلەتلەرگىمۇ كۆزىمىزنى ئاچايلى، ھەر بىر شارائىتتا قايسى ئىش ھەممىدىن ئەۋزەل شۇنى تەكشۈرۈپ كۆرەيلى، بۇ يالغۇز بىر سۈننەتكىلا ئېسىلىۋالماي قالغان سۈننەت ۋە پەزىلەتلەرنىمۇ قىلايلى، مەسىلەن، ئىلىم ئېلىش، ياخشىلىققا دەۋەت قىلىش، يامان ئىشلاردىن توسۇشقا ئوخشاش.

بەزىدە مۇستەھەب ئىشلار ۋاجىب ئىشلارنى قىلىشتىن چەكلەپ قويىدۇ، مەسىلەن دەۋەت قىلىش، بىلىم ئېلىش، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، يامان ئىشلاردىن توسۇشقا ئوخشاش ئىشلاردا، ئاياللارمۇ ئەرلەر بىلەن شېرىك ئەمەسمۇ؟.

يەتتىنچى:

ئۇمۇسەلىمنىڭ ھەدىسى :"رەسۇلۇللاھ ئۇممۇ سەلىمە ۋە مەيمۇنىگە ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمدىن

پەردىلىنىڭلار"، دېدى، بىز ئى ئاللاھنىڭ رەسۇلى، ئۇ قارىغۇ، بىزنى كۆرمەيدۇ ۋە تونۇمايدۇ؟ دېگىنىمىزدە، رەسۇلۇللاھ: " سىلەرمۇ قارىغۇمۇ؟، سىلەر كۆرمەمسىلەر؟!" دېگەن. ئەبۇ داۋادۇ رىۋايەت قىلغان.

1. بۇ ھەدىستىكى ئىككى ئايال رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللى، ئايەت كەرىمە:{ سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ } (ئەھزاب سۈرىسى، 53 ـ ئايەت). يەنى ياخشىسى ئەرلەر رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنى كۆرمەسلىكى ۋە رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭمۇ يۈزى ئوچۇق ھالەتتە ئەرلەرنى كۆرمەسلىكى ھەر ئىككى تەرەپ ئۈچۈن ياخشىدۇر.

ھەدىس شەرىفتىكى بۇيرۇق سۆزى رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاسلىقىغا قايتىدۇ.

2. رەسۇلۇللاھ بەزى ئاياللىرىنى ئىبنى ئۇمۇمەكتۇمغا قاراشتىن توسقان بولسا، رەسۇلۇللاھ پاتىمە بىنت قەيسكە: " تاغائىڭنىڭ بالىسى ئىبنى ئۇمۇ مەكتۇمنىڭ قېشىدا ئىددەت تۇتقىن، ئۇنىڭ كۆزى ئاجىز" دېگەن، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

يەنى بۇ دېگەنلىك پاتىمە بىنت قەيس ئۇنىڭ ئۆيىدە تولۇق ئىددەت توشقىچە سىقلماستىن تۇرىدۇ، دېگەن بولىدۇ. بۇ ھەدىس يۇقۇرقى چەكلەشنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاسلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى بۇ ئىش پەردىلىنىش پەرز بولغاندىن كېيىن بولغان مەسىلە.

3. " سىلەرمۇ قارىغۇمۇ" دېگەن ھەدىسنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان نەرسە ئىمام ئەھمەدنىڭ تەقرىرىدۇر، (مۇغنى ناملىق كىتابقا قاراڭ) ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان ئەبۇداۋۇد ھەدىسنىڭ ئاخىرىدا، بۇ ھەدىس رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس دەپ ئىزاھلىغان.

سەككىزىنچى:

" ئايال ئەۋرەت ، سىرتقا چىقسا شەيتان بويىنىنى سوزىدۇ" دېگەن ھەدىس، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

1. بەزىلەر مۇشۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىپ، ئاياللارنىڭ سىرتقا چىقىشىنى ھارام ياكى مەكرۇھ دەپ قارىسا، بىز دەيمىزكى رەسۇلۇللاھ ئاياللارنىڭ مەسجىدكە بېرىشىنى توسقان ئەرلەرنى توسقان تۇرسا، : قانداقمۇ ھارام بولسۇن؟.

رەسۇلۇللاھ ئۇمۇ ھارامنىڭ دېڭىز ئۇرۇشىغا قاتنىشىشقا دۇئا قىلغان (بۇخارى، جىھاد بابىغا قاراڭ) ئۇ ئايالنىڭ جىھادقا چىققانلىقى زۆرۈرىيەت قاتارىدىن ئەمەس، ئاللاھقا ئىخىمۇ يېقىنلىشىش قاتارىدىن ئىدى!.

2. ئاياللارنىڭ ئۆيىدىن سىرتقا زۆرۈرىيەت ياكى ئېھتىياج ياكى مەنپەت سەۋەبىدىن چىقىشى ھارام ياكى مەكرۇھ بولمىسا، ئۇنداقتا ھەدىسنىڭ ئۇقۇمى نېمە؟ ھەدىس ئايالنىڭ ئەۋرەت بولۇشى بىلەن شەيتاننىڭ باش چىقىرىشىنى باغلاۋاتىدۇ.

ھەدىستىكى مەقسەت، ئاياللارنىڭ ـ شەرئەت ھالال قىلغان زىننەتتىن باشقىسىنى ئاچماسلىقى، مېڭىشلىرىدا باشقىلارنى قارىتىپ ماڭماسلىقى ۋە گەپ ـ سۆزلىرىدە يات ئەرلەرگە ئەكلەشنىڭ بولماسلىقىدىن سىرت ـ ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىشتا كەمچىللىك قىلىپ سىلىشىدىن ئاگاھلاندۇرۇشتۇر، شۇنداقلا ئەرلەرنىڭ ئۇچۇرۇشۇش ئەدەپ ـ ئەخلاقلىرىغا سەل قارىشىدىن ئاگاھلاندۇرۇشتۇر.

3. بۇ ھەدىس مال دۇنيا ۋە باللارنىڭ پىتنىسىدىن ئاگاھلاندۇرغاندەك ئاياللارنىڭ پىتنىسىگە كېتىپ قېلىشتىن ئاگاھلاندۇرىدۇ، پىتنە يالغۇز ئايال كىشىدىلا بولمايدۇ، ئەرلەردىمۇ بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مۆمىن ئەر ۋە ئايال ھاياتتا جىددى تەڭ قەدەم بېسىشى كېرەك.

****

باشقىلار بىلەن پەردە ئارقىسىدا گەپ ـ سۆز قىلىشتىكى ئەدەپ ـ قائىدىلەر ۋە رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاسلىقى

ئاللاھنىڭ سۆزى:{ سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ }(ئەھزاب سۈرىسى، 53 ـ ئايەت)

ئايەتتىكى ھىجاب سۆزى پەردە مەنىسىدە كەلگەن، ئايەت رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ پەردە بىلەن پەردىلىنىشى لازىم دېيدۇ، لېكىن كىيىم بىلەن پەردىلەنسۇن دېمىدى.

ئايەتنىڭ مەنىسى يات ئەرلەرنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا قىلىدىغان سۆزلىرى ـ ئۇلارنىڭ شەخسىيتىنى كۆرمەي ـ پەردە ئارقىسىدىن بولسۇن، دېمەكچى، ئايەتتىكى بۇيرۇق سۆزى رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ يات ئەرلەر بىلەن پەردىسىز ئۇچرىشىشىنى چەكلەشنى كۆزدە تۇتىدۇ.

**ھەدىسكە نەزەر:

ئەنەس رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيدۇ:" مەن ھىجاب ئايىتىنىڭ تەپسىلاتىنى باشقىلاردىن بەكرەك ياخشى بىلىمەن، زەينەب بىنت جەھش رەسۇلۇللاھ بىلەن توي قىلغان كۈنى، ھەزرىتى زەينەب رەسۇلۇللاھ بىلەن ئۆيدە بىرگە ئىدى، رەسۇلۇللاھ توي تامىقى قىلىپ باشقىلارنى چاقىرغان، ئۇلار تاماق يەپ بولۇپ تارقاپ كەتمەي، پاراڭ سېلىپ ئولتۇرۇشۇپ قالدى، ھەزرىتى زەينەب بولسا يۈزىنى تام تەرەپكە قىلىپ ئولتۇراتتى، رەسۇلۇللاھ مېھمانلار قايتىپ قالامدىكى دەپ، سىرتقا چىقىپ كىرىپ تۇراتتى، شۇ ۋاقىتتا ئاللاھ ھىجاب(پەردە) ئايىتىنى چۈشۈردى، پەردە تارتىلدى، كىشىلەر چىقىپ كېتىشتى" بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

ئەگەر بۇ ئايەتتىكى ھىجاب(پەردە) دىن بەدەننىڭ ھەممە يېرىنى يۆگەش مەقسەت بولىدىغان بولسا، ـ توي قىلغان چوكان ھەزرىتى زەينەبنىڭ يۈزى ئوچۇق بولۇپ، تام تەرەپكە قاراپ ئولتۇرغان ـ رەسۇلۇللاھ ئۇ ئايالنىڭ يۈزىنى يېپىشقا بۇيرۇغان بولاتتى، پەردە تارتىشنىڭ ھاجىتى بولمايتتى، مۇشۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئەنەسمۇ كىرىشتىن چەكلەندى.

ھەدىس كىتابلىرىنى بىرـ بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقسىڭىز، بۇنىدىن باشقا يەنە بىر قانچە ھەدىسلەرنى بايقايسىز.

تەپسىر بەغەۋىدا مۇنداق كەلگەن: { سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار،پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار} دېگەن ئايەت يەنى پەردە ئارقىسىدىن بولسۇن دېمەكچى، چۈنكى ھىجاب پەرز بولغاندىن كېيىن ھېچ بىر ئىنساننىڭ رەسۇلۇللانىڭ ئاياللىرىغا ـ نىقابلىق ھالىتىدە ياكى نىقابسىز ھالىتىدە قارىشى توغرا ئەمەس.

قازى ئىياز مۇنداق دېيدۇ: رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرى پەردىلەنگەن بولسىمۇ شەخسىيتىنى ـ زۆرۈيىيەتسىز ـ ئاشكارىلىشى دۇرۇس بولمايدۇ، ئۇلار كىشىلەرگە ھەدىس سۆزلەپ بەرگىلى ئولتۇرغاندا پەردە ئارقىسىدىن سۆزلەپ بېرەتتى" پەتھۇل بارى 13 ـ توم 260 ـ بەت.

** پەردىلىنىش ھىجاب ئايىتىنىڭ چۈشكەن تارىخى ھىجرىيەنىڭ 5 ـ يىلىغا توغرا كېلىدۇ، تەبقاتۇل كۇبرىدا مۇشۇ تارىخ تەكىتلەنگەن.

بۇ خىلدىكى باشقىلاردىن تامامەن پەردىلىنىش ھىجابى باشقا مۇسۇلمان ئاياللىرىغا پەرز قىلىنمىغان. ساھابە ئاياللىرى - ئەگىشىش يۈزىسىدىن بولسىمۇ - مۇنداق پەردىلەنمىگەن، چۈنكى ئۇلار بۇ ئايەتنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىگىنى بىلەتتى، رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىشلاردا ئۇلارغا ئەگىشىشكە ئورۇن يوقلۇقنى چۈشەنگەن ئىدى.

پەردىلىنىش ھىجابىنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىگىنىڭ دەلىللىرى

1. ئاللاھنىڭ سۆزى: { ئى مۆمىنلەر! پەيغەمبەرنىڭ ئۆيلىرىگە كىرمەڭلار، پەقەت تاماققا چاقىرىلغان ۋاقتىڭلاردىلا كىرىڭلار، (باشقا ۋاقىتتا رۇخسەت بىلەن كىرگەندە) تاماقنىڭ پىشىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرماڭلار، لېكىن چاقىرىلغاندىلا كىرىڭلار يېڭ، تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن تارقاپ كېتىڭلار، تاماقتىن كېيىن)پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرماڭلار، بىز(يەنى تاماقتىن كېيىن پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرۇش)پەيغەمبەرنى رەنجىتىدۇ، پەيغەمبەر (بۇنى ئېيتىشقا)سىلەردىن خىجىل بولىدۇ، الله ھەق(نى ئېيتىش)تىن خىجىل بولمايدۇ،سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ، سىلەرنىڭ رەسۇلۇللا نى رەنجىتىپ قويۇشۇڭلار دۇرۇس ئەمەس، رەسۇلۇللاھدىن كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلارمۇ مەڭگۈ دۇرۇس ئەمەس، بۇنداق قىلىش (يەنى رەسۇلۇللاھنى رەنجىتىش ۋە ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىش) ھەققەتەن الله نىڭ دەرگاھىدا چوڭ گۇناھتۇر } ئەھزاب سۈرىسى، **53** - ئايەت.

ئايەت ئوچۇق ئاشكارا - بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرى ۋە ئاياللىرى توغرىسىدا ئەمەس - رەسۇلۇللاھنىڭ ئۆيى ۋە ئاياللىرى توغرىسىدا سۆزلەۋاتىدۇ.

ئىبنى تەيمىيە:{ ئۇلاردىن بىر نەرسە سورىساڭلار } دېگەن ئايەتتىكى زىمىر رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا قايتىدۇ، خىتابتا قۇل - چۆرىلەرنىڭ بايانى يوق.

ئايەتنىڭ خىتابىدا يەنە بارلىق ئاياللارنىڭمۇ بايانى يوق.

تەبەرىنىڭ تەپسىرىدە: { ئۇلارغا (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا) ئاتىلىرى بىلەن, ئوغۇللىرى بىلەن، قېرىنداشلىرى بىلەن، قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن، ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن، مۆمىن ئاياللار بىلەن، قۇل،چۆرىلىرى بىلەن كۆرۈشۈش ھېچ گۇناھ ئەمەس، (ئى پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرى!)الله دىن قورقۇڭلار، الله ھەققەتەن ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر } ئەھزاب سۈرىسى، **55** - ئايەت.

ئايەت رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ ئاتىلىرى ھەققىدە ھېچقانداق گۇناھ يوق دەيدۇ. ئالىملار قانچىلىك دائىرە ئىچىدە بولسا گۇناھ يولمايدىغانلىقى توغرىسىدا ئىختىلاپلاشتى، بەزىلەر: سىرتقى پەرەنجىلىرىنى سېلىپ ئولتۇرسا بولىدۇ، دېدى ، يەنە بەزىلەر : ئۇلاردىن پەردىلەنمەي ئولتۇرسا بولىدۇ، دېدى.

مانا مۇشۇنداق، ئاللاھ تائالا رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ پەردىلىنىشىدىن مۇستەسنا قىلغانلىقنى كۆرەلەيمىز، لېكىن ئومۇمى مۇسۇلمان خانىملارنىڭ مەھرەملىرىدىن ئىچكى زىننىتىنى يوشۇرۇشتىن مۇستەسنا قىلدى، قۇرئاندا مۇنداق كەلگەن: { (تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا)زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن ، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن،يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر(يەنى قېرى، دەلدۈش بولغانلىقتىن جىنسي شەھۋىتى يوقلار)دىن، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان(يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن)باللاردىن باشقا كىشلەرگە

كۆرسەتمىسۇن } نۇر سۇرىسى، 31 ـ ئايەت.

2. ھىجاب (پەردىلىنىش) نىڭ پەرز بولۇش مۇقەددىمىسى:

ئۆمەر ئىبنى خەتتابتىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە:" ھەزرىتى ئۆمەر ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، سېنىڭ قېشىڭغا ياخشى ۋە يامان ئادەم كىرىدۇ، مۆمىنلەرنىڭ ئاپىلىرىنى پەردىلىنىشكە بۇيرۇغان بولساڭ؟ دېگەندە، پەردىلىنىش ئايىتى چۈشىدۇ" بۇخارى رىۋايىتى.

ھەزرىتى ئۆمەر ھەدىسىدە، رەسۇلۇللاھقا مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىنى بۇيرۇغىن، پەردىلەنسۇن دېمىدى، بەلكى، ئاياللىرىڭنى پەردىلىنىشكە بۇيرۇغان بولساڭ، دېدى.

3. بۇخارى ۋە مۇسلىمدىكى ھىجاب (پەردىلىنىش) سۆزىنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىگى توغرىسىدا:

بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقا سۈننەت كىتابلىرىنى ئىزدىنىپ چىققان كىشى، ھىجاب (پەردىلىنىش) سۆزىنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىگىنى ھېس قىلىدۇ.

بۇخارى ۋە مۇسلىمدىن ئۆرنەك:

بىرىنچى: رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە:

* بالا تۇغۇلغان يېرىگە تەۋە" دېگەن ھەدىستە، رەسۇلۇللاھ :"... ئەي سەۋدە ئۇنىڭدىن پەردىلەنگىن" دېدى، سەۋدە ئۇنى كۆرمىدى" بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

* ئەبۇمۇسا ئەشئەرىنىڭ ھەدىسىدە:" ... ئۇممۇ سەلىمە پەردىنىڭ ئارقىسىدىن، ئاپاڭلىغىمۇ بىر ئاز قالدۇرۇپ قويۇڭلار دەپ توۋلىغان"، بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىككىنچى ساھابىلەرنىڭ دەۋرىدە:

سەئىد ئىبنى ھىشام، بىز ھەزرىتى ئائىشىنىڭ قېشىغا بېرىپ، رۇخسەت سورىدۇق، بىزگە رۇخسەت بەردى، بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردۇق، ھەزرىتى ئائىشە: ھەكىممۇ؟ دەپ سورىدى، ھەكىم جاۋابەن: ھەئە، دېدى، ھەزرىتى ئائىشە: سەن بىلەن يەنە كىم بار؟ دەپ سورىدى، ئۇ: سەئىد ئىبنى ھىشام بار، دېدى، ھەزرىتى ئائىشە: قايسى ھىشام ئۇ؟ دېدى، ئۇ: ئامىرنىڭ بالىسى، دەپ جاۋاب بەردى، ھەزرىتى ئائىشە، ئامىرغا رەھمەت تىلىدى ۋە ياخشى گېپىنى قىلدى" مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

4. پەردىلىنىش پەرز بولغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىدىن جىھادنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ۋە باشقا مۆمىن ئاياللارغا رۇخسەت قىلىنىشى:

* پەردىلىنىش پەرز قىلىنىشتىن ئىلگىرى رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ جىھاد قىلىشىغا رۇخسەت قىلىنىشى:

ئەنەستىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە، ئۇ مۇنداق دەيدۇ:" ئۇھۇد كۈنى ھەزرىتى ئائىشە ۋە ئۇممۇ سۇلەيمنىڭ پاچاقلىرىنى تۇرۇپ ـ خەلخال(زىننەت بويۇمى) كۆرۈنۈپ قالغان ئىدى ـ ئەسكەرلەرگە سۇ يەتكۈزۈپ بېرۋاتقانلىقىنى كۆردۈم" بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

* پەردىلىنىش پەرز قىلىنغاندىن كېيىن رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىدىن جىھاد قىلىشنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى:

ھەزرىتى ئائىشە: " ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، جىھاد ھەممىدىن ساۋابلىق ئىش، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزمۇ جىھاد قىلمايمىزمۇ؟ دېگەندە، رەسۇلۇللاھ : سىلەرگە جىھادنىڭ ئەۋزىلى قوبۇل قىلىنغان ھەج" دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇخارى رىۋايىتى.

* پەردىلىنىش پەرز قىلىنغاندىن كېيىن رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ رەسۇلۇللاھ بىلەن چىققان سەپەرلىرى جىھاد

قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، ھەمرا بولۇش ئۈچۈن ئىدى.

* پەردىلىنىش پەرز قىلىنغاندىن كېيىن مۆمىنلەرنىڭ بەزى ئاياللىرىنىڭ جىھادقا قاتناشقانلىقى

ئەنەستىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە، " ئۇممۇسۇلەيم ھۇنەين كۈنى خەنجەردىن بىرنى ئېلىۋالغان ئىدى، يولدىشى ئەبۇتەلھە كۆرۈپ: ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئۇممۇ سۇلەيمدە خەنجەر تۇرىدۇ، دېگەندە: "رەسۇلۇللاھ: نىمە ئۈچۈن خەنجەر ئېلىۋادىڭىز؟ دەپ سورايدۇ، ئۇ ئايال: مۇشرىكلاردىن بىرەرسى ماڭا يېقىنلىشىپ قالسا قوسقىنى يىرىۋېتەي دەپ ئېلىۋالدىم، دەپ جاۋاب بەرگەندە، رەسۇلۇللاھ كۈلۈپ كېتىدۇ..." مۇسلىم رىۋايىتى.

5. رەسۇلۇللاھنىڭ قىزلىرى پەردىلەنمەستىن، ئاياللىرىنىڭ پەردىلىنىشى:

" رەسۇلۇللاھ دەپنە قىلىنغاندا، ھەزرىتى پاتىمە: ئەي ئەنەس، رەسۇلۇللاھنىڭ قەبرىسى ئۈستىگە توپا ئىتتىرىشقا كۆڭلۈڭلار ئۇنىدىمۇ؟" دېگەن، بۇخارى رىۋايىتى.

ئەگەر رەسۇلۇللاھنىڭ قىزلىرىغىمۇ پەردىلىنىش پەرز بولغان بولسا، ھەزرىتى پاتىمە ئەرلەر بار قەبرە بېشىدا بولمىغان بولاتتى.

6. ساھابە ئاياللىرى ئەرلەر بىلەن پەردىلەنمەستىن ئۇچرىشىدۇ:

* ئۇممۇ فەزلىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە :" ئەرەپات كۈنى كىشلەر رەسۇلۇللاھ رامىزان تۇتقانمۇ ياكى تۇتمىغانمۇ؟ دېگەن تېمىدا تالاش تارتىش قىلىشتى، بەزىلەر: رامىزان تۇتقان دېيىشسە، يەنە بەزىلەر: رامىزان تۇتمىغان، دېيىشتى، ئۇممۇسەلىمە جاۋاب بېرىپ: مەن رەسۇلۇللاھقا ئەرەپات كۈنى بىر قاچا سۈتنى ئاپىرىپ بەرسەم، تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلا، ئىچىۋەتكەن" دېدى. بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

* تەبرانى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، قەيس ئىبنى ھازىم مۇنداق دېگەن:" ئەبۇبەكرى كېسەل بولۇپ قالغاندا، بىز ئۇنىڭ قېشىغا كىرگەن ئىدۇق، ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىدا سۆزۈك ۋە قوللىرىغا خەنە يېقىۋالغان بىر ئايال ئۇنى يەلپىپ تۇراتتى، ئۇ ئەسما بىنت ئۇمەيس ئىدى" دېگەن. (سەھى ھەدىس) .

* ئەنەس رىۋايەت قىلغان مۇنداق دەيدۇ: " رەسۇلۇللاھ غازاتقا چىقىپ قالسا، ئۇممۇ سۇلەيم ۋە باشقا ئاياللارمۇ بىرگە رەسۇلۇللاھ بىلەن جىھادقا چىقىپ، سۇ يەتكۈزۈپ بېرەتتى ۋە جاراھەتلەنگەنلەرنى داۋالايتتى" مۇسلىم رىۋايىتى.

*يۇقۇرقى دەلىللەردىن باشقا ئومۇمى مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ، پەرز ناماز، ھېيىت نامىزى، ھەج پائالىيىتى، جىھاد، بىلىم ئۆگۈنۈش، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، يامان ئىشلاردىن چەكلەش، زىيارەت قىلىش، كېسەل يوقلاش، جازا مەيدانلىرىغا قاتنىششقا ئوخشاش ھايات ساھەلىرىنىڭ ھەممىسگە قاتنىشاتتى.

* ئىمام ئەبۇداۋاد، قۇرتبى، قازى ئىياز، ئىمام نەۋەۋى ۋە ئۇنىدىن باشقا ئالىملار پەردىلىنىشنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىكەنلىكىنى بايان قىلىشىدۇ.

بۇ ماۋزۇدا تېخىمۇ تەپسىلى ئىزدەنمەكچى بولسىڭىز، شەيخ ئابدۇھەلىم ئەبۇشەققىنىڭ :" رىسالەت دەۋرىدىكى ئاياللار ئازاتلىقى " ناملىق كىتابقا مۇراجەت قىلىڭ.

خۇلاسە

قۇرئان ياكى سۈننەتتە يۈزنى يېپىشنىڭ ۋاجىبلىقىغا ئوچۇق دەلىل كەلمىدى

ئاياللارنىڭ يۈزنى ئوچۇق قويۇشى مۇباھ مەسىلە، شەرىئەتتە يۈزنى يېپىش ۋاجىب دەيدىغانغا قۇرئان ياكى سۈننەتتە ئوچۇق دەلىل يوق. قۇرئاندا كەلگەن ۋاجىب ئىشلارنى سۈننەت تەپسىلى بايان قىلىپ بېرىدۇ ۋە ئىزاھلايدۇ. سۈننەتتە يۈزنى يېپىشنىڭ ۋاجىبلىقىغا كەسكىن دەلىل كەلگەن ئەمەس.

ئەگەر يۈزنى يېپىش ۋاجىب بولىدىغان بولسا، دىنىدىكى زۆۈر بىر مەسىلە بولۇپ كەڭ تارقالغان بولاتتى، ئۇنى ھەممە ئادەم بىلىپ كېتەتتى.

رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىنىڭ يۈزنى يېپىشىنىڭ ئۇلارغا خاسلىقى، شۇنداقلا رەسۇلۇللاھ دەۋرىدە بەزى نىقاب تارتقان ئاياللارنىڭ بولۇشى، يۈزنى يېپىش ۋاجىب ئىكەن دېگەن ئويغا كەلتۈرۈپ قويغان بولۇشى مۇمكىن.

شەرىئەت فۇقاھالىرى يۈزنى ئەۋرەت ئەمەس دېگەن نوقتىدا ئىتتىپاق. مەزھەب كىتابلىرىغا قاراڭ.

*** باشقىلار بىلەن بولغان گەپ ـ سۆز ۋە مۇئامىلىدە پەردىلىنىش رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىغا خاس ھۆكۈمدۇر.

دەۋەت يولىدىكى 10پىرىنسىپ

1. شەكىل ۋە كۆرۈنۈشتىن ھەقىقەت ۋە جەۋھەرگە ئاتلىنىش:

ئىسلام دىنىنىڭ ئەقىدە جەۋھىرى تەۋھىد، ئىبادەت جەۋھىرى ئىخلاس، مۇئامىلە جەۋھىرى راستچىللىق، ئەخلاق جەۋھىرى رەھىمدىللىق، قانۇن جەۋھىرى ئادالەت، ئەمەل جەۋھىرى پۇختا قىلىش، ئەدەب جەۋھىرى گۈزەللىك، ئالاقە جەۋھىرى قېرىنداشلىق ۋە مەدەنىيەت جەۋھىرى تەڭپۇڭلۇقتۇر.

بۇنىڭ مىساللىرى كۆپ ، مەسىلەن ئىخلاس بىلەن ناماز ئوقۇمىغان كىشى نامازنىڭ تەمىنى تېتىيالمايدۇ...

2. كۆپ سۆزلەش ۋە جىدەلدىن ئەمەل ۋە نەتىجىگە :

جىدەلنىڭ كۆرۈنۈشلىرىدىن: ئەمەل قىلماي ئۆتمۈش بىلەن پەخىرلىنىش ياكى ئۆتمۈشنى كۆزگە ئىلماسلىق... ياكى باشقىلارنىڭ ياخشى گېپىنى قىلماي يامان گەپلىرىنى قىلىشقا ئوخشاش...

ئەمەل قىلماي قۇرۇق گەپ سېتىش، پائالىيەت ئېلىپ بارماي ئاقماس جىدەل قوزغاش ۋە باشقىلارنى تۇرلۇك تۆھمەتلەر بىلەن ئېيىپلاش ئاداۋەتتىن باشقا ئۈنۈم بەرمەيدۇ...

3. ھېسسىياتچانلىق ۋە غەۋغا قىلىشتىن ئەقلانىلىق ۋە ئىلمىلىككە:

غەۋغا ھېسسىياتنىڭ كۆرۈنۈشلىرى قاتارىدىن: ئۆزىنى كۆككە كۆتۈرۈش، ياخشى ۋە يامان كۆرۈشتە چېكىدىن ئاشۇرۋېتىش، خىيالغا پېتىش، نەتىجىنى تېز كۆرۈشكە ئالدىراش، ئالدىراڭغۇلۇق قىلىش، كائىنات ۋە جەمىيەت قانۇنىيىتىدىن غاپىل قېلىش...

ئاقىللىقنىڭ بەلگىسى ئۆزىڭىزدىكى ۋە باشقىلاردىكى نەرسىلەرنى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش، بىلمىسىڭىز تەجرىبىلىك كىشىلەردىن سوراش. ئادەم بالىسى قاغىدىن، سۇلايمان ھۆپۈپتىن ئۆگەنگەن.

4. شاخچە مەسىلىلەردىن ئۇسۇلى(يىلتىزى) مەسىلىلەرگە:

ئىسلام دىنىنىڭ مەجبۇرىيەتلىرى ۋە جازالىرىنىڭ ئوخشاش ئەمەسلىكى تونۇشلۇق مەسىلە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مەسىلىلەر ئۆلچەم ۋە ئەلەۋىيات ئۇقۇمى بويىچە چوڭ ۋە كىچىك، ۋاجىب ۋە رۇخسەت، پەرز ۋە سۈننەت، پەرز ئەينى ۋە پەرز كىفايە، يىلتىزى ۋە تارماق... دېگەندەك تۈرگە بۆلىنىدۇ.

ھەر بىر نەرسىدە ئۇسۇلى(يىلتىزى) مەسىلىلەرنى بىلىش تارماق مەسىلىلەرنى بىلىشتىن ئەۋزەل، چۈنكى تارماق مەسىلىلەر يىلتىزى مەسىلىلەرنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدۇ.

5. تەسلەشتۈرۈش ۋە ھۆكۈمتۈشتىن ئاسانلاشتۇرۇش ۋە خوش بىشارەت بېرىشكە:

پەيتۋانى ئاسانلاشتۇرۇش ۋە دەۋەتتە بىشارەت يولىنى قوللىنىش ئىسلام چاقىرغان تەڭپۇڭلۇق خۇسۇسىيىتىدۇر. مەسىلەن، تەۋھىد ئېتىقادىنىڭ جەۋھىرى، ئۇ مۇرەككەب ئۇقۇم ئەمەس. پەقەتلا بىر ئىلاھ مەۋجۇت دەپ ئېتىقاد قىلىسىڭىز ئەقلىڭىز، قەلبىڭىز ۋە ھاياتىڭىز ئۈچۈن بىر قانچە ئىلاھ بار دەپ ئېتىقاد قىلغاندىن ياخشى... كائىنات تاسادىبى يارتىلغان ياكى ئۆز- ئۆزلۈكىدىن يارتىلغان دېگەندىن ئاسانراق...

ئاسانلىق يول، سەۋەب ۋە تەقدىر...مەسىلەن: قايسى بىر ۋاجىب ئىش ھەققى ئېغىرچىلىق تۇغدۇرسا رۇخسەتنى قوبۇل قىلىشنىڭ ئەجرىمۇ ئەزىمە (كۈچلۈك تەرىپى) قىلغانىنىڭ ساۋابىدەك بولىدۇ.

" تارماق مەسىلىلەردە ئاسانلاشتۇرۇش، يىلتىزى (پرىنسىپال) مەسىلىلەردە چىڭ تۇرۇش" قائىدىسىگە ئاساسەن خەلقلەرگە ئېھتىياتتىن ئاسىنىنى تەقدىم قىلىش، دەلىلسىز ھارام قىلماسلىق، بالا ئومۇملىشىپ كەتكەن مەسىلىلەردە ئاسانلاشتۇرۇش، ئۆزى ئۈچۈن ھارام بولغان مەسىلىلەردە زۆرۈرىيەتنى قوبۇل قىلىش، ۋاستىنى چەكلەش ئۈچۈن ھارام

بولغان مەسىلىلەردە ھاجەتنى قوبۇل قىلىشتۇر.

خوش بىشارەت بېرىش كۆرۈنۈشلىرى قاتارىدىن: ئۈمىدۋار قىلىش، ئەپۇچان بولۇش، كۆيۈنۈش شۇنداقلا قۇرئان، سۈننەت ۋە تارىخ ئەمەلىيىتىدىن ئىسلامنىڭ كەلگۈسى توغرىسىدا بىشارەت بېرىشتۇر...

فىقھى ۋە پەتىۋا ئىشلىرىدا كىشىلەرگە ـ تەدرىجى ئىسلامغا چىڭ ئېسىلىدۇ دېگەن ئاساستا ـ ئاسان تەرەپلىرىنى بايان قىلىپ بېرىش، ھۆكۈتۈشتىن خوش بىشارەت بېرىش تەرىپىنى جانلاندۇرۇش...

6. قاتماللىق ۋە دورىمۇچىلىقتىن ئىجتىھاد ۋە يېڭىلىق يارىتىشقا:

ئىسلامغا بولغان ۋالا (مۇھەببەت، بويسۇنۇش)نى جامائەتكە(تەشكىلاتقا) بولغان مۇھەببەتنىڭ ئالدىغا قويۇش، دەۋەتكە خىزمەت قىلىشنى جامائەتكە خىزمەت قىلىش ئالدىدا قويۇش، يېڭى كۆز قاراشلار بولسا قارشى ئېلىش، باشقىلار بىلەن ـ گەرچە باشقىچە كۆز قاراشتا بولسىمۇ ـ چۈشىنىش ھاسىل قىلىش، خىزمەت ۋاستىلىرىنى باسقۇچقا بۆلۈپ بەلگىلەش، سىياسى خىزمەتكە چۆكۈپ كەتمەسلىك...

يېڭىلىق يارىتىش دېگەنلىك يىلتىزى مەسىلىلەرنى ئۆرۈپ تاشلاش دېگەنلىك بولمايدۇ، بەلكى كىشىلەرگە قايىل قىلارلىق گۈزەل شەكىلدە يەتكۈزۈش دېگەنلىك بولىدۇ.

شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىجتىھاد ـ مۇجتەھىدلەردىن باشقا ـ ھەممە كىشلەر ئۈچۈن ئوچۇق مەيدان ئەمەس... ئەينى زاماندىن تارتىپ مۇجتەھىدلەر يەككە ئىجتىھاد قىلىپ كەلگەن، بۈگۈنكى دەۋردە بىرلەشمە ياكى ئالىملار كېڭىشى شەكلىدە قىلسا ئۈنۈمى ياخشى بولىدۇ...

7. مۇتەئەسسىبلىك ۋە بىكىنمىلىكتىن كەڭچىللىك ۋە ئالغا بېسىشقا:

غەيرى مۇسۇلمانلار بىزگە زىيانكەشلىك قىلمىسا تىنچ ياشاش، ئالاقە ئورنۇتۇش، ئىسلامنىڭ گۈزەل ئەخلاقى ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىش، ئىسلامنىڭ رەھمەت ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالماسلىق...

8. چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىش ۋە چۈشكۈنلىشىشتىن نورماللىق ۋە تەڭپۇڭلۇققا:

چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىشنىڭ كۆرۈنۈشلىرىدىن:

* باشقىلارنى ئېتىراپ قىلماسلىق
* ئاۋاملار(خەلق ئاممىسى) نى ئەزىمە ئىشلارغا مەجبۇرلاش
* ئورۇنسىز مۇتەشەددىلىك قىلىش
* قوپاللىق قىلىش
* كىشلەرگە يامان گۇمان بىلەن قاراش
* دەلىلسىز باشقىلارنى كاپىرغا چىقىرىۋېتىش

يېڭىلىق يارىتىش، نورماللىق ۋە ھەقىقەتتىكى تەڭپۇڭلۇق سەلەپ سالىھلەرنىڭ يولى ئارقىلىق بولىدۇ. بۇ ھالەتنى شەكىللەندۈرۈش ئۈچۈن تۆۋەندىكى بىر قانچە تۈرلۈك فىقھى(چۈشەنچىلەرنى) گۈللەندۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ:

* ئەمەلىيەت فىقھىسى(يەنى رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىش ۋە شارائىتنى ياخشى بىلىش)
* شەرىئەتنىڭ مەقسەتلىرى فىقھىسى
* كائىنات، ئىنسانلار ۋە جەمئىيەتتىكى قانۇنىيەت ۋە سەۋەبلەرنى چۈشىنىش فىقھىسى
* ئىختىلاپ قىلىش چۈشەنچىسى
* ئەۋلەۋىيات چۈشەنچىسى
* سىلىشتۇرما چۈشەنچىسى

* ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ بىر تەرەپ قىلىش چۈشەنچىسى...

يېڭىلىق يارتىشنىڭ ئاساسلىق كۆرۈنۈشلىرى:

* ئاسانلاشتۇرۇش ۋە خوش بىشارەت بېرىشنى ئاساس قىلىش
* سەلەپىيە بىلەن يېڭىلىقنى بىرلەشتۇرۇش
* سەلەپىيە بىلەن سوپىئىزملىقنى ياراشتۇرۇش، ياكى سەلەپىئىزىمنى سوپىئىزىملاشتۇرۇش ۋە سوپىئىزىمنى سەلەپىلاشتۇرۇش.

9. قوپاللىقتىن كۆيۈنۈشكە:

دەۋەت پرىنسىپىنىڭ ئاساسى كۆيۈنۈشتۇر، ھىكمەت بىلەن دەۋەت قىلىشنىڭ مەنىسى ئەقىلنى پاكىت بىلەن قانائەتلەندۇرۇشتۇر ، ياخشى نەسىھەتنىڭ مەنىسى كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلىشتۇر.

"ياخشىلىقچە جىدەللەشكىن" دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى قارشى كۆز قاراشتىكىلەر بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈشتۇر. يەھۇدىلار رەسۇلۇللاھقا:" سامۇ ئەلەيكۇم" يەنى ساڭا ئۆلۈم بولسۇن دەپ كىرگەندە، ھەزرىتى ئائىشە جاۋابەن :"سىلەرگىمۇ ئۆلۈم ۋە لەنەت بولسۇن" دېگەندە، رەسۇلۇللاھ: ئۇنداق دېيىشتىن چەكلىگەن...

جىھاد ئۇقۇمىدىكى نوقسان:

مۇھىكەمنىڭ ئورنىغا مۇتەشابىھ، كۇللىيات(نىگىزلىك) مەسىلىنىڭ ئورنىغا تارماق مەسىلە، مەقسەتنىڭ ئورنىغا شەكىلگە تايىنىش جىھاد ئۇقۇمىدىكى نوقسان...

ئىسلام دىنى باشقىلار كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇرۇشمايدۇ، زۇلۇم سەۋەبىدىن ئۇرۇشىدۇ. كىشىلەرنى مۇئەييەن دىنغا زورلاش ئۈچۈن ئۇرۇشمايدۇ. بەلكى ئىرادە، ئەقىل، ئىختىيارلىق ۋە ئەركىنلىكنى پالەچ قىلىپ قويىدىغان پىتنە سەۋەبىدىن ئۇرۇشىدۇ.

10. ئىختىلاپ ۋە جىدەللىشىشتىن ئىتتىپاق ۋە ھەمكارلىققا:

ئورۇنسىز ئىختىلاپ ۋە شاخچە مەسىلىلەردىكى ئىختىلاپ ئىسلام جىسمىمىزنى چىرتىۋېتىپ بارغان ئەڭ چوڭ كېسەللەرنىڭ بىرىسىدۇر.

يۇسۇپ ئەلەيھىسسالام قېرىنداشلىرىدىن شۇنچە ئېغىر ئازار يېگەن بولسىمۇ، ئۇ ئىشلارنى تويىغا كۆمۈۋەتكەن... شاخچە تارماق مەسىلىلەردە بىرلىككە كېلەلمىسەكمۇ ئۆزگەرمەس يىلتىزى مەسىلىلەردە ۋە بۈيۈك مەنپەئەتلەردە بىرلىككە كېلەلەيمىز. شاخچە مەسىلىلەردە ئىلمى ئۇسۇل بىلەن ئىختىلاپ قىلىشاق مەسىلە يوق، لېكىن قارشى كۆز قاراشتىكىلەرنى يامان كۆرىدىغان ئاڭدىكى ئىختىلاپ تامامەن ئىسلامغا زىت.

ئىختىلاپنى چۈشىنىش ئاساسلىرىدىن:

* فىقھىنىڭ تارماق مەسىلىلىرىدە ئىختىلاپنىڭ بولۇشى زۆرۈرىيەت، شۇنداقلا ئۈممەتكە رەھمەت ۋە كەڭچىلىكتۇر.
* قانۇن(شەرىئەت) ۋە ئىجتىھاد مەسىلىرىدە ئىختىلاپ (كۆز قاراشنىڭ) ئوخشاشماسلىقنى بايلىق دەپ قاراش.
* قارشى پىكىردىكىلەر توغرا كۆز قاراشتا بولۇشى مۇمكىن دەپ قاراش، شۇنداقلا تارماق مەسىلىلەردە توغرىلىقنىڭ بىر قانچە بولۇشنى ھېس قىلىش.
* ئىجتىھاد مەسىلىلەردە ئىنكار قىلىش توغرا ئەمەس.
* قارشى كۆز قاراشتىكىلەرگە ئىنساپ بىلەن مۇئامىلە قىلىش، ياخشى تەرىپىنى بايان قىلىش ۋە تەنقىد قىلغاندا ھەققەت بىلەن تەنقىد قىلىش.
* بىرلىككە كېلەلىگەن مەسىلىلەردە ھەمكارلىشىش ـ بىز بىرلىككە كېلەلەيدىغان مەسىلىلەرنىڭ تۈرى ۋە مىقدارى

بەك كۆپ ـ ئىختىلاپ بار مەسىلىلەردە كەڭچىل يول تۇتۇش.

ئىختىلاپ مەسىلىرىدە ئىسلاھاتچى رەشىد رىزا ئوتتۇرىغا قويغان ئۇسۇلنى ئاساس قىلساق نېمە دېگەن ياخشى: " بىرلىككە كىلەلىگەن مەسىلىلەردە ھەمكارلىشىش، بىرلىككە كىلەلمىگەن مەسىلىلەردە ھەر تەرەپ ئۆز كۆز قارشىدا قېلىش، باشقىلارنى ئېيىپلىماسلىق". مانا بۇ ئۇسۇل بۈگۈنكى بىزنىڭ ئارىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان پىكرى ۋە پىقھى ئىختىلاپلارنى ھەل قىلىشنىڭ ئۈنۈملۈك يوللىرىنىڭ بىرسىدۇر.

* ئالىملار بىلەن ئەدەبلىك مۇئامىلە قىلىش، باشقىلارنى ـ دەلىلسىز ـ كاپىرغا چىقىرۋېتىشتىن ساقلىنىش.

دەۋەتچىلەرگە نەسىھەت

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم مۇھتەرەم دەۋەتچى قېرىنداشلار...

يېقىنقى بىر قانچە كۈن ئىچىدە بىر دوستۇم بىلەن بولغان سۆھبەت بۇ تېما ھەققىدە بىر نەرسە يېزىشىمغا سەۋەبچى بولدى، دوستۇم بىلەن " نىقاب" پەرزمۇ ياكى مۇستەھەبمۇ دېگەن ماۋزۇدا بىر ئاز پاراڭلاشتۇق، دوستۇم نىقاب پەرز دېدى، مەن نىقاب مۇستەھەب دېدىم.

ئىسلام دىنى تەلەپ قىلغان ھىجاب، ئاياللارنىڭ كۆكرىكى ۋە بويىنى بىلەن قوشۇپ چېچىنى تولۇق يۆگىشىدۇر. ئاياللارنىڭ يۈزى ۋە قولى ئەۋرەت ئەمەس، ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ يۈزىنى تولۇق يېپىشنى تەلەپ قىلغان ئەمەس. يۈزنى يېپىش ياكى نىقاب سېلىش مۇستەھەب، قىلسا ساۋاب ئالىدۇ، قىلمىسا گۇناھكار بولمايدۇ.

ئىسلام دىنى تەلەپ قىلمىغان ئىشلارنى قىلمىز دەپ قىزلارنى دەۋەت ساھەسىدىن قاچۇرۇش لايىق ئەمەس. بۈگۈنكى دەۋردە قىزلار ئىسلام پەرز قىلغان ھىجابنى ئۈلچەملىك ئارتسا شۇنىڭغا خوش بولساق بولىدۇ. بىر دەۋەت قىلىدىغان نۇرغۇن مۇھىم ئىشلار تۇرسا، بۇ مۇستەھەب ئىشتا تالاش تارتىش قىلىپ ئاۋارە بولۇش ئەقلىغا سىغمايدۇ.

*****

مەقسەتكە كەلسەك:

دەۋەت ئېلىپ بارغاندا پىلانلىق ئىش قىلىش، ئىسلام دىنىمىزنىڭ جەۋھىرىنى تەقدىم قىلىش، ئۆزگەرمەس ئاساسلىرىنى دەسلەپتە تەقدىم قىلىش، مۇھىم ئىشلارنى بۇرۇن بىر تەرەپ قىلىش، كۆچىنى يىلتىزى مەسىلىلەرگە مەركەزلەشتۈرۈپ، شاخچە مەسىلىلەر بىلەن ۋاقىتنى زايا قىلماسلىق لازىم. مۇنداق دېگەنلىك شاخچە مەسىلىنى تاشلاپ قويۇڭ دېگەنلىك بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ مەسىلىدە بىر ئاز توختىلىپ ئۆتىمەن.

بىزنىڭ دەۋەت تەشۋىقاتىمىز بۇ كۈنلەردە ئېغىر توسالغۇلارغا دۇچ كېلىۋاتىدۇ، سىرتقى دۈشمەنلەر دەۋەتنىڭ كېڭىيىشىگە ئەشەددىي توسقۇنلۇق قىلسا، ئۆزۈمىز بىلىپ - بىلمەي دەۋەتنىڭ كەڭ كۆلەمدە ئومۇملىشىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتىمىز. دەۋەتنى توغرا يوسۇندا ئېلىپ بارمىغانلىقىمىز ئۈچۈن ياشلارنى ئەتراپىمىزدىن قاچۇرۇپ قويىۋاتىمىز، تۈرلۈك ئىدىيە كۆرەشكە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان كۈچنى تايىنى يوق ياكى مۇستەھەب چاغلىق ئىشلاردا يوق قىلىۋېتىپ بارىمىز، بۇ ئادەمنى ئېچىندۇرىدىغان مەسىلە...

كىشىلەر پەرز ۋە ۋاجىب ئىشلارنى تەرك ئېتىپ يېقىن كەلمەۋاتسا، ئۇلارغا مۇستەھەب ئىشلارنى تېڭىپ قاچۇرۇپ قويۇش ئاخمىنالىق بولسا كېرەك دەپ ئويلايمەن.

** كۈچنى پەرزگە مەركەزلەشتۈرۈڭلار، ۋاجىبنى ئاساس قىلىڭلار، سۈننەت ۋە مۇستەھەبكە كۆپ كۈچەپ كەتمەڭلار، كىشىلەر پەرزنى تاشلىماي ئىجرا قىلغىدەك بولغاندا، ئاندىن بايان قىلساقمۇ كېچىكىپ قالمايمىز.

** دىنىمىزنىڭ ئۆزگەرمەس پىرىنسىپلىرى بىلەن ئۆزگىرىدىغان تەرەپلىرىنى پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلىڭلار. چۈنكى بەزى ھۆكۈملەر ۋاقىت، ئورۇن، شەخس ۋە شارائىتقا قارىتا ئۆزگىرىدۇ.

** زىيالىلارغا زىيالى ئەقىل بىلەن خىتاب قىلىڭلار.

** ئىسلامنى چىرايلىق كۆرسىتىڭلار، ئىسلامنىڭ مەدەنىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكى توغرىسىدا توختىلىڭلار.

** ئاسانلاشتۇرۇڭلار، تەسلەشتۈرمەڭلار، خۇش - بىشارەت بېرىڭلار، قاچۇرۇپ قويماڭلار.

** بەزى خاتالىقلارنى ئۆتكۈزۈپ سالغانلارغا كۆيۈمچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، ئىسلام سەپىگە قايتۇرۇپ كېلىڭلار، دوختۇر كېسەلگە قانداق مۇئامىلە قىلسا، سىلەرمۇ خاتالاشقۇچىغا شۇنداق مۇئامىلە قىلىڭلار. ئىمكان قەدەر كىشلەرنى ئىسلام سېپىدىن يىراقلاشتۇرۇپ قويمايلى.

** قول كۆتۈرۈش، ئامىن دىيىش، يۈزىگە نىقاب سېلىشقا ئوخشاش مۇستەھەب ئىشلارنى دەپ ئارىنى بۇزماڭلار، قىلغانلارنى ئەيىپلىمەڭلار، قىلسا ساۋاب، قىلمىسا گۇناھ بولمايدىغان بۇ مەسىلىلەرنى دەۋەت پىرىنسىپىنىڭ ئەڭ ئاخىرىغا تىزىڭلار.

** مۇستەھەبنى تەشۋىق قىلىمەن دەپ پەرزنى تاشلىماڭلار، مەكرۇھدىن توسىمەن دەپ ھارامنى تەرك ئەتمەڭلار.

** دەۋەتچىلەر ئۆز ئارا ئۇششاق مەسىلىلەردە تالىشىپ ۋاقتنى زايا قىلماي، تەربىيەگە كۈچەڭلار، خىرىستيانلاشتۇرۇشقا قارشى بىرلىكتە كۈچ چىقىرىڭلار.

** ئىشلارنىڭ قايسى ھەممىدىن مۇھىم بولسا، شۇنى باشتا ئىجرا قىلىڭلار.

** دەلىل ـ پاكىتسىز باشقىلارنى كافىر دەپ ھۆكۈم چىقىرىپ دىنىدىن چىقىرۋەتمەڭلار.

** دەۋەت ئاجىز ۋە كىشلەرنىڭ دىنى سەۋىيىسى تۆۋەن رايۇنلاردا تەدرىجى ئۇسۇل قوللۇنۇڭلار، ھۆكۈملەرنى ئالدىراپ بىرلا بايان قىلماڭلار، ئىسلامنى چۈشۈنۈشتىن مەھرۇم قالغانلارغا ئۆزرە قويۇپ تۇرۇپ تەربىيە خىزمىتى ئىشلەڭلار.

** ئەھمىيەتسىز ئىشلاردا ئالدىراقسانلىق قىلىپ، ئۆزىمىزنى زايا قىلمايلى. پايدا زىياننى ئوبدان سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى.

تۆۋەندىكى " فىقھۇل ئەۋلەۋىيات" دىگەن ماقالىنى ئوبدان ئوقۇڭلار، كىتابنىڭ ئەسلىسىنى تەپسىلى كۆرۈپ چىقىڭلار، بۇ دەۋەت قىلىش ساھەسىدە ناھايىتى مۇھىم كىتاب.

«فىقھۇل ئەۋلەۋىيات» ھەققىدە قىسقىچە ئوقۇشلۇق

دوكتۇر يۇسۇپ قەرداۋى

مۇقەددىمە

" فىقھۇل ئەۋلەۋىيات" دېگەن ھۆكۈم، ئەمەللەردىن ئىبارەت ھەر بىر نەرسىنى تېگىشلىك ئورنىدا قويۇش، شەرئى ئۆلچەمگە ئاساسەن مۇھىمنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇپ تۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.
شۇنىڭ ئۈچۈن مۇھىم ئەمەس نەرسىنى مۇھىم نەرسىنىڭ ئالدىغا قويۇشقا، سېلىشتۇرمىدا يەڭگىل كېلىپ قالغان نەرسىنى كۈچلۈك ھۆكۈم ۋە ئەمەل ئالدىغا قويۇشقا بولمايدۇ.
بۈيۈك بىر تەرەپ بولۇشقا تېگىشلىكنى بۈيۈك بىر تەرەپ قىلىش، كىچىكلىتىۋېتىشكە تېگىشلىك بولغىنىنى كىچىكلىتىۋېتىش، چوڭ ئىشنى كىچىكلەشتۈرمەسلىك، كىچىك ئىشنى چوڭايتماسلىق مەقسەت قىلىنىدۇ.
ھەر بىر ئىش ئادىل مىزان بىلەن ئۆز ئورنىدا قويۇلىدۇ.
فىقھۇل ئەۋلەۋىيات ئاللاھنىڭ بۇ سۆزىدە كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ:{ سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋات قىلىشنى اللە غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ (ئىمانىغا) ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ اللە نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. اللە زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ. ئىمان ئېيتقانلارنىڭ، ھىجرەت قىلغانلارنىڭ ۋە ماللىرى ھەم جانلىرى بىلەن اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ دەرىجىسى اللە نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ كاتتىدۇر؛ ئەنە شۇلار(ساۋاب تېپىش بىلەن) مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر } تەۋبە سۈرىسى، 19 ـ 20 ـ ئايەتلەر.
رەسۇلۇللاھ : ئىمان يەتمىش نەچچە دەرىجە بولىدۇ، يۇقۇرىسى شاھادەت كەلىمىسى، تۆۋىنى يولدىن ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش" دېگەن. بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.
ساھابەكىراملار ئىشلارنىڭ قايسى بۈيۈك قىلىشقا لايىق ۋە ئاللاھغا سۆيۈملۈك ئىكەنلىگىنى بىلىشكە ھېرىس ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار: " قايسى ئىش ئاللاھغا سۆيۈملۈك" دەپ سوراپ تۇراتتى.
ئىشلارنىڭ قايسى ئاللاھغا بەكِ سۆيۈملۈك ئىكەنلىگى ۋە ئۇ ئىشلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرقلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا بىر بۆلۈك ئۆلچەملەر قويۇلدى،
ئۇنىڭ مۇقابىلىسىدە يامان ئىشلارنىڭ بايانى ئۈچۈن ئۆلچەملەر قويۇلدى ۋە ئۇ ئۆلچەملەر ئارىسىدىكى پەرقلەرمۇ ئىزاھلاندى.

***

1. بۈگۈن بىز فىقھۇل ئەۋلەۋىياتقا بەك مۇھتاج

ھاياتىمىزنىڭ ماددى، مەنىۋى، ئىدىيىۋى، ئىجتىمائى، سىياسى ياكى ئىقتىسادى ساھەلىرىگە قارىغان كىشى فىقھۇل ئەۋلەۋىيات (مۇھىم ئىشلارنى بۈيۈك بىر تەرەپ قىلىش فىقھىسى) نىڭ ئىگىز پەس ئىكەنلىگىنى ھېس قىلىدۇ.
قارايدىغان بولساق، سەنئەت ۋە تاماششالار ئىلىم ـ مەرىپەتنىڭ ئالدىدا ئورۇن ئالغان. ياشلارغا قارىساق، ئويۇن ۋە پوتبولغا ئەھمىيەت بېرىش ئەقلى پائالىيەتلەرگە كۆڭۈل بۆلۈش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرىمىز.
بىر سەنئەتچى ئۆلۈپ قالسا، پۈتۈن ئاخبارات تەشۋىقات قىلىدۇ، مىللەتپەرۋەر شائىرلار، يازغۇچىلار، ئۇستازلار، ئالىملار ۋاپات بولسا، ئۇلارغا تەشۋىقاتتىن ئورۇن تەگمەيدۇ ۋە ھېچ بىرسى ئۇلارنىڭ قەدىر قىممىتىنى ھېس قىلمايدۇ.
ئويۇن تاماششا ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن مىڭلاپ سەرىپ قىلىنىدۇ، مائارىپ، سالامەتلىك ۋە ئاساسى خىزمەتلەرگە

سىقىپ تۇرۇپ ياردەم قىلىنىدۇ.

كۆپلىگەن كىشىلەر ئىشلارنىڭ قايسىنى بۇرۇن قىلىش لازىملىقىنى پەرق ئېتەلمەيدۇ، نەتىجىدە ساۋابى كۆپ ئىشلار تۇرسا، ساۋابى ئاز ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.

مەسجىد سانى كۆپ رايونلاردا مەسجىد سېلىشقا ئايماي سەرىپ قىلىمىز، ھالبۇكى مەسجىدنىڭ رولىنى ئوينايدىغان ئىسلام تەشۋىقاتىغا ياكى خرىستىيانلاشتۇرۇش پىلانىغا قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ياردەم تەلەپ قىلىنسا، ئاۋاز قوشىدىغان قۇلاق تاپقىلى بولمايدۇ.

ھەج مەۋسۇمى بولسا، ھەر يىلى دېگىدەك نەپلە ھەجگە مىڭلاپ سەرىپ قىلىنىدۇ، مۇشۇ پۇللارنىڭ بىر قىسمىنى قىيىنچىلىققا ئۇچراۋاتقان كەمبەغەللەرگە ۋە قىيىنچىلىقلارغا ئۇچراۋاتقانلارغا ياردەم تەلەپ قىلىنسا، ياكى دىنى كىتاپ نەشىر قىلىشقا تەلەپ قىلىنسا، ئاڭلىماسقا سېلىپ يۈز ئۆرۈيدۇ.

تەكرار ھەج قىلىش نەپلە، خرىستىيانلاشتۇرۇشقا قارشى تۇرۇش پەرز.

ئۇستاز فەھمى ھۇۋەيدى بىر قانچە يىل ئىلگىرى :" بوسنە ـ ھىرسەكنى قۇتقۇزۇش پەرز ھەجنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ" دەپ ماقالە يازغان.

ئەدەبىيات، ئىنژىنىرلىق، مېدىتسىنا، يېزا ئىگىلىك پاكولتېتلىرىدىكى بەزى ئىخلاسمەن ياشلار دەۋەت قىلىمىز دەپ، تۈگەي دەپ قالغان مەكتەپلىرىنى تەرك ئېتىدۇ، بۇ قېرىنداشلىرىمىز ئۆز كەسپىنى ياخشى ئىگىلەپ، ئىسلام كۆرسەتمىسى ئىچىدە خىزمەت قىلسا ياخشى ئەمەسمىدى!.

بۈگۈنكى دەۋردە نۇرغۇن مۇھىم ئىشلار تۇرسا، ئۇ ئىشلارنى قىلىشنىڭ ئورنىغا، سائەتنى ئوڭ قولغا سالامدۇق ياكى سول قولغىمۇ؟، ئاق كېيىم كىيىش سۈننەتمۇ ياكى ۋاجىبمۇ؟، ئاياللارنىڭ مەسجىدكە كىرىشى ھالالمۇ ياكى ھارامموۇ؟، تاماقنى شىرە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ يەمدۇق ياكى يەردە ئولتۇرۇپ يەمدۇق؟ ... دېگەندەك ۋاقتنى يەپ كېتىدىغان، كۆپچىلىكنى بۆلۈدىغان، كۈچنى زايا قىلىۋېتىدىغان ئۇششاق مەسىلىلەردە تالاش تارتىش قىلىپ يۈرىمىز!.

بەزى دىندار تەقۋا ياشلار ئاتا ـ ئانىلىرى بىر ئاز خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قالسا ياكى بەزى ئىبادەتلەرگە سەل قاراپ قالسا، ھېكمەت بىلەن نەسىھەت قىلىشنىڭ ئورنىغا قاتتىق ۋە سوغۇق مۇئامىلە قىلىدۇ، ئاتا ـ ئانىسىغا خۇددى مۇشرىكلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىدۇ، تېخى ئاتا ـ ئانىسىنى مۇشرىك دەپ قاراپ ئالاقىنى پۈتۈن ئۈزۈپ، ئاتا ـ ئانىنىڭ ھوقۇقىغا كۆز يۇمىدۇ. ئاتا ـ ئانا مۇشرىك بولسىمۇ ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئىسلامنىڭ گۈزەل ئەخلاقى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ.

بۇ ياشلار ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەققى ـ ھوقۇقىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ، ئاللاھ مۇنداق دېگەن: { ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)} لوقمان سۈرىسى، **14** ـ ئايەت.

چۈشكۈنلۈك دەۋرىدە مۇسۇلمانلار سەل قاراۋاتقان مۇھىم نۇقتىلار

1. مۇسۇلمانلار ئۈممەتكە ئالاقىدار ئىلىم ـ پەن ، سانائەت ۋە ھەربى تەرەققىياتقا سەل قارىدى.

2. بەزى ئەينى پەرزلەرگە سەل قارىدى ياكى تېگىشلىك ھەققىنى بەرمىدى. قۇرئان كەرىم مۇسۇلمان جەمئىيىتىنى سۈپەتلىگەندە ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇشنى ناماز ۋە زاكاتنىڭ ئالدىدا قويىدى:{ مۆمىن ئەرلەر، مۆمىن ئاياللار بىر ـ بىرى بىلەن دوستتۇر، ئۇلار(كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ، نامازنى(تولۇق) ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، اللھ غا ۋە اللھ نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ،

ئەنە شۇلارغا اللھ رەھىم قىلىدۇ } تەۋبە سۈرىسى، 71 ـ ئايەت.

3. ئىسلامنىڭ بەزى ئەركانلىرىغا بەك كۆڭۈل بۆلۈپ يەنە بەزى ئەركانلىرىغا سەل قارىدى، مەسىلەن: نامازغا ئەھمىيەت بەرگەندىن كۆپرەك رامىزانغا كۆڭۈل بۆلدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى مۇسۇلمانلار ناماز ئوقۇمىسىمۇ رامىزان تۇتىدۇ.

4. پەرز ۋە ۋاجىبلارغا كۆڭۈل بەرگەندىن كۆپرەك نەپلە ئىبادەتلەرگە بەكرەك كۆڭۈل بۆلدى.

5. ناماز، زىكرىگە ئوخشاش يەككە ئىبادەتلەرگە، جىھاد، ئىسلاھات، ھەمكارلىق دەۋەت قىلىشقا ئوخشاش ئىجتىمائى يەنى كوللىكتىپ ئىبادەتلەردىن بەكرەك كۆڭۈل بۆلدى.

6. كۆپلىگەن كىشلەر يىلتىزى مەسىلىلەرنى قويۇپ، شاخچە مەسىلىلەرگە كۆڭۈل بۆلدى.

7. كۆپلىگەن دەۋەتچىلەر، ھارام ئىشلار بىلەن كۈرەش قىلىشنىڭ ئورنىغا مەكرۇھ ئىشلار بىلەن كۈرەش قىلماقتا. ھاراملىقى ئېنىق ئىختىلاپ بولمىغان مەسىلىلەر بىلەن كارى بولماي، مۇسۇلمانلار ئارىسدا ئىختىلاپ بولغان نىقاب، سۈرەتكە چۈشۈشكە ئوخشاش مەسىلىلەر ئۈستىدە ئاۋارە بولماقتا.

2. ئەۋلەۋىيات فىقھىسى سېلىشتۇرما فىقھىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك

فىقھۇل ئەۋلەۋىيات سېلىشتۇرما فىقھىسى بىلەن بىۋاستە چېتىشلىق بولىدۇ.

سېلىشتۇرما فىقھىسى تۆۋەندىكى ئاساسلار ئۈستىگە قۇرۇلغان:

* پايدا ۋە مەنپەت ئارىسنى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش ياكى ياخشىلىقلار ئارىسنى سېلىشتۇرۇش.

* زىيان ۋە بۇزۇقچىلىقنى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش ياكى يامان ئىشلار ئارىسنى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش.

* ياخشىلىق بىلەن يامانلىقلار ياكى پايدا بىلەن زىيان توقۇنۇش قالسا سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش.

مەنپەتلەرنى ئۆز ـ ئارا سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش

* كەسكىن مەنپەت گۇمانلىق مەنپەتنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

* چوڭ مەنپەت كىچىك مەنپەت ئالدىدا تۇرىدۇ.

* خەلق مەنپەتى شەخسى مەنپەت ئالدىدا تۇرىدۇ.

* كۆپچىلىك مەنپەتى ئاز سانلىقنىڭ مەنپەتى ئالدىدا تۇرىدۇ.

* داۋاملىشىدىغان مەنپەت داۋاملاشمايدىغان مەنپەت ئالدىدا تۇرىدۇ.

* ئاساسلىق مەنپەت شەك بار مەنپەت ئالدىدا تۇرىدۇ.

* كېلەچەكتىكى كۈچلۈك مەنپەت ھازىرقى ئاجىز مەنپەت ئالدىدا تۇرىدۇ.

مەنپەت ۋە زىيانلارنى ئۆز ـ ئارا سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش

فىقھى قائىدىلەر:

* زىيانغا ئۇچراش ۋە زىيان سېلىش يوق.

* زىيان ئىمكان قەدەر يوقىتىلىدۇ.

* زىيان ئۆزىگە ئوخشاش ياكى ئۆزىدىن چوڭ زىيان بىلەن يوقىتىلمايدۇ.

* ئىككى زىياننىڭ يەڭگىلرەكى قىلىنىدۇ.

* چوڭ زىياننى توسۇش ئۈچۈن كىچىك زىيان قوربان بېرىلىدۇ.

* ئومۇمنىڭ زىيىنى توسۇش ئۈچۈن شەخسى زىيان قوربان بېرىلىدۇ.

مەنپەت ۋە زىيانلار توقۇنۇشۇپ قالغاندا سېلىشتۇرۇش

بىرەر ئىشتا پايدا ۋە زىيان بولسا سېلىشتۇرۇپ كۆرمەك لازىم،   قايسى كۈچلۈك بولسا شۇ ھۆكۈم ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ، كۆپ سانلىقتا ھەممىنىڭ ھۆكمى بېرىلىدۇ.
ئەگەر پايدىدىن زىيان كۆپ بولسا، بۇ زىياننى توسۇش ۋاجىب بولىدۇ، ئازغىنا مەنپەت ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ.
بۇنىڭ مىسالىنى قۇرئاندىن كۆرەيلى: {.(ئى مۇھەممەد!)سەندىن ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا:« بۇنىڭ ھەر ئىككىسىدە چوڭ گۇناھ ۋە كىشىلەرگە(ئازغىنا ماددى) پايدىسىمۇ بار، لېكىن ئۇلاردىكى گۇناھ پايدىغا قارىغاندا تېخىمۇ چوڭ» دېگىن } بەقەرە سۈرىسى، 219 ـ ئايەت

مۇھىم قائىدىلەر:

* زىياننى توسۇش پايدا كەلتۈرۈش ئالدىدا تۇرىدۇ.
* كىچىك زىيان چوڭ مەنپەت يولىدا كەچۈرۈلىدۇ.
* داۋاملىق مەنپەت يولىدا كىچىك زىيان كەچۈرۈلىدۇ.
* خىيالى مەنپەتنى دەپ بولۇشى ئېنىق بولغان مەنپەت تاشلانمايدۇ.

3. سۈپەتنى مىقدارنىڭ ئالدىغا قويۇش

سۈپەت ۋە تۈرنى مىقدار ۋە ھەجىمنىڭ ئالدىغا قويۇش شەرئى مۇھىم ئىشلارنى بۇرۇن بىر تەرەپ قىلىش فىقھىسىنىڭ قاتارىدىندۇر. ساننىڭ كۆپلىكى ياكى ھەجىمنىڭ چوڭلىقى ھىساپقا ئېلىنماي، تۈرى ۋە سۈپىتى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.
رەسۇلۇللاھ : " توي قىلىڭلار، كۆپىيىڭلار، مەن سىلەرنىڭ سانىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن" دەيدۇ، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
بىراق رەسۇلۇللاھ نادان، جاھىل ۋە زالىملار بىلەن پەخىرلەنمەيدۇ، بەلكى بىلىملىك، مەنپەتلىك، ۋە خىزمەت قىلىدىغان ياخشى كىشىلەر بىلەن پەخىرلىنىدۇ.
قۇرئانغا نەزەر تاشلىسىڭىز تالۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازغىنا قوشۇنىنىڭ جالۇتنىڭ كۆپ سانلىق قوشۇنىدىن قانداق غەلىبە قىلغانلىقىنى كۆرىسىز.
ئۇنداقتا مىقدارنىڭ كۆپلىكىگە ئەمەس، سۈپەتكە ئەھمىيەت بېرەيلى. ئىنسان جىسمىنىڭ چوڭلىقي ياكى ئېگىزلىكى بىلەن ئۆلچەنمەيدۇ، ئەقلى ۋە قەلبى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئەرلەر بىلىم ـ مەرىپىتى، قەلبىدىكى ئىمانى ۋە ئىمانىنىڭ مۇئسى بىلەن ئۆلچىنىدۇ.
خىزمەت ھەجىمىنىڭ چوڭلىقى ياكى سانىنىڭ كۆپلىكى بىلەن ئۆلچەنمەيدۇ، بەلكى پۇختىلىقى بىلەن ئۆلچىنىدۇ.
بەزى ئادەملەر ئۇزۇن ئۆمۇر كۆرسىمۇ، بەركىتى بولمايدۇ، ھاياتى نەتىجىسىز ئۆتۈپ كېتىدۇ، بەزى ئادەملەر ئاز ئۆمۇر كۆرسىمۇ ، كۆپ ئىشلارنى قىلىپ، دۇنيادا ئىز قالدۇرۇپ كېتىدۇ.
خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز ئىككى يېرىم يىل ئىچىدە : ئادالەت سۈننىتىنى تىرىلدۈرۈپ، بىدئەت ۋە ئازغۇنلۇقنى يوقۇتىدۇ. كىشلەر خاتىرجەملىككە ئېرىشىپ، كەڭتاشا تۇرمۇش تارايدۇ، زاكاتنى ئالدىغان ئادەم ئادەم چىقماي قالىدۇ.
نۇرغۇنلىغان ئالىملار ئاز ئۆمۇر كۆرسىمۇ ئىسلامغا ۋە خەلقگە نۇرغۇن بىلىم ـ مەرىپەت قالدۇرۇپ كېتىدۇ، تارختا بۇنىڭ مىساللىرى ساناقسىز تېپىلىدۇ.

4. ئىلىم ۋە ئىدىيە ساھەدىسكى مۇھىم ئىشلار فىقھىسى

* بىلىم ـ مەرىپەتنىڭ ئەمەلنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغانلىقى شەرئى ئېتىبارغا ئېلىنىدىغان مۇھىم ئىشلار قاتارىدىندۇر.

بىلىم ـ مەرىپەت يول باشچى، ئەمەل ئەگەشكۈچى.

رەسۇلۇللاھ بىر ھەدىستە :" ئاللاھ كىمگە ياخشىلىق ئىرادە قىلسا ئۇنى دىندا ئالىم قىلىۋېتىدۇ" دېگەن، بۇخارى رىۋايىتى.

خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مۇنداق دەيدۇ: " كىم بىلمەي تۇرۇپ بىر ئىش قىلسا، بۇزىدىغان ئىشى تۈزىدىغان ئىشلىرىدىن كۆپ بولىدۇ".

بۈيۈك ئىمام ھەسەن بەسەرى مۇنداق دەيدۇ:" بىلىمسىز ئىش قىلغۇچى يولسىز ماڭغۇچىغا ئوخشايدۇ، بىلىمسىز ئىش قىلغۇچى، تۈزىگەندىن كۆپرەك بۇزىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىبادەتنى تەسىرگە ئۇچراتماي بىلىم ئىگەللەڭلار، بىلىم ـ مەرىپەتكە تەسىر كۆرسەتمەي ئىبادەت قىلىڭلار، چۈنكى بەزى كىشلەر ئىبادەت بىلەنلا بولۇپ كىتىپ نادان قالغانلىقى ئۈچۈن، مۇسۇلمان قېرىندىشىغا قىلىچ كۆتۈرگەن، بىلىملىك بولغان بولسا ئۇنداق قىلمىغان بولاتتى".

* سىياسى، ھەربى ياكى ھۆكۈم چىقىرىشقا ئوخشاش يېتەكچىلىك ئىشلىرىدا بىلىملىك بولۇش شەرت:

ھەر قانداق يېتەكچىلىك خىزمىتىدە بىلىملىك بولۇش خىزمەتنىڭ شەرتىدۇر.

* مۇفتى بىلىملىك بولۇشى كېرەك:

دىندا يېتىشكەن ئادەم بولمىسا پەتۋا بېرىشكە يارىمايدۇ، بولمىسا ھالالنى ھارام، ھارامنى ھالال قىلىۋېتىدۇ، ۋاجىب ئىشلارنى ساقىت قىلىدۇ ياكى شەرىئەت بۇيرۇمىغان ئىشلارنى كىشلەرگە تاڭىدۇ...

بىلىمسىزلىك ئىنساننى ھەر ئىشقا ئېلىپ بارىدۇ.

چۈشەنچىنىڭ پادىلاشنىڭ ئالدىدا تۇرۇش پىقھىسى

چۈشىنىش يادىلاشنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ، ھەقىقى بىلىم چۈشىنىشتىن پەيدا بولىدۇ.

ئىسلام دىنى دىنىمىزنى چۈشىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ، قۇرئان مۇنداق بايان قىلىدۇ: { مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس(ئۇلارنىڭ بىر تۈركۈمى جىھادقا چىقتى)، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ الله دىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟} تەۋبە سۈرىسى، 122 ـ ئايەت.

مەن بۇ يەردە يادىلاشنىڭ پايدىسى يوق دېمەكچى ئەمەس، يادىلاشنىڭ ئۆزى غايە ئەمەس، ئۇ ۋاستىدۇر. ھازىر بىز يادىلاشقا كۆڭۈل بۆلىمىز، چۈشۈنۈشكە ئەھمىيەت بېرىپ كەتمەيمىز.

مەقسەتلەرنىڭ كۆرنۈشنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغانلىق فىقھىسى

شەرىئەتنىڭ مەقسەت ۋە سىرلىرىنى بىلىش، بىرىنى يەنە بىرىگە باغلاپ چۈشۈنۈش، شاخچە مەسىلىلەرنى يىلتىزى مەسىلىلەرگە قايتۇرۇش، ھەدىسلەرنىڭ زاھىرىدە توختاپ قالماسلىق لازىم.

كۆپلىگەن دىن دەۋەتچىلىرىنىڭ ئاپىتى: ئۇلار سۆ يۈزىدە لەيلەپ، چوڭقۇرسىغا چۆكمەيدۇ، سىرتقى كۆرنىشى بىلەن مەشغۇل بولۇپ كىتىپ مەقستى بىلەن كارى بولمايدۇ. شاخچە مەسىلىلەرنى دەپ يىلتىزى مۇھىم مەسىلىلەرنى ئۇنتىدۇ، ئۇششاق مەسىلىلەرنى دەپ چوڭ مەسىلىلەر بىلەن كارى بولمايدۇ.

دۇنيا ئىشلىرىدا پىلانلىق ئىش قىلىش فىقھىسى

ھەر بىر نەرسە بىلىم ئۇستىگە قۇرۇلىۋاتقان بىر زاماندا ياشاۋاتىمىز، بۇ دەۋردە قالايمىقان ئىش قوبۇل قىلىنمايدۇ. قايسى بىر ئىش بولسۇن قەدەم بېسىشتىن ئىلگىرى ئوبدان ئىزدەنمەك لازىم، باشلاشتىن ئىلگىرى پايدىسىنىڭ بارلىقىغا قانائەتلىنىش، ئىجرا قىلىشتىن ئىلگىرى پىلان تۈزۈش، قەدەم بېسىشتىن ئىلگىرى ئىنچىكە تەتقىق قىلىش لازىم.

يۇقۇرقى بۇ ئىشلار ئىسلام دىنىنىڭ جۈملىسىدىن، پىلانلىق ئىش رەسۇلۇللاھنىڭ تەرجىمھالىدا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن دەۋەتچىلەر قەدەم بېسىشتىن ئىلگىرى ياخشى ئىزدىنىپ ئاندىن قەدەم بېسىشى، قان قىزىزىقلىق قىلىپ، پالاق ـ پۇلۇق تايىنى يوق ئىشنى قىلىپ قويۇپ، زىيان تارتماسلىقى لازىم.

ئۆزىدە بار ئاجىزلىق ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەت نۇقتىلىرىنى بىلىشى، پايدا زىياننى ئويلاپ كۆرىشى، پايدىسىز ياكى تايىنى يوق ئىشلار ئۈچۈن ئۆزىنى دەسمى سېلىپ بەرمەسلىكى لازىم.

قانداقتۇر مۇشۇ چۈشەنچە بولمىغانلىقى ئۈچۈن، نۇرغۇن بەدەل بىلەن تەربىيلەنگەن ياشلار ئويدان ئويلاپ بىر ئىش قىلماي، قىنى قىزىزىقلىق قىلىپ، ياكى باشقىلارنىڭ دېپىغا ھېس قىلماي ئۇسۇل ئويناپ كېتىدىغان ئىشلار ناھايىتى كۆپ بولماقتا.

سىزنىڭ مۇشۇ ھالەتتە تەربىيلىنىشىڭىز ئاسانغا توختىمىدى، ھەر تەرەپلىمە كۈچلارنىڭ بىركىشىدىن مۇشۇنچىلىك ئادەم بولسىڭىز، يەنە سىزدەك ئادەم يېتىشتۈرۈپ بولغۇچە نۇرغۇن ۋاقىت كېتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلغان ۋاقتىڭىزدا ئالدىراقسانلىق قىلماڭ، يىراقنى ئويلاپ ئىش قىلىڭ، ھېسياتقا بېرىلىپ كەتمەڭ، قەيسەر بولۇش لازىم، لېكىن ئۇنىڭ ئورنى بار، ۋاقتى كەلگەندە ئىشلەيدۇ.

5. پەتىۋا ۋە دەۋەت ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىياتلار

ئاسانلاشتۇرۇنى تەسلەشتۈرۈش ئالدىغا قويۇش فىقھىسى

پەتىۋا ۋە دەۋەت ساھەسىدە تەلەپ قىلىنىۋاتقان ئەۋلەۋىيات فىقھىسى: ئاسانلاشتۇرۇشنى تەسلەشتۈرۈش ئالدىغا قويۇش.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:{ اللہ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ } بەقەرە سۈرىسى، **185** ـ ئايەت.

ھەزرىتى ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: " رەسۇلۇللاھ ئىككى ئىش ئارلىقىدا ئىختىيارلىق بېرىلسە،گۇناھ بولمىسا ئاسىنىنى تاللايتتى" بۇخارى ۋە مۇسلىم.

رەسۇلۇللاھ : " ئاللاھ تائالا رۇخسەت قىلغان ئىشلىرىنىڭ قىلىنىشىنى ياخشى كۆرىدۇ، گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنىڭ قىلىنىپ سېلىشىنى يامان كۆرىدۇ" ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

شەرئەت رۇخسەت قىلغان ئىشلار بولسا كىشلەرگە ئاسانلىق تەرىپىنى بايان قىلىپ بېرىش لازىم. رەسۇلۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: " ئاسانلاشتۇرۇڭلار، تەسلەشتۈرمەڭلار، خۇش ـ بىشارەت بېرىڭلار، ھۈكۈتۈپ قويماڭلار" بۇخارى رىۋايىتى.

دىندار، تەقۋا كىشلەرگە ئېھتىيات تەرىپىنى يەنى كۈچلۈك تەرىپىنى پەتىۋا بەرسەڭلار بولىدۇ، بىراق دىننى چۈشۈنۈشتىن مەھرۇم قالغان ياكى ئەمدى دىنغا قايتىۋاتقان كىشلەرگە ئاسان تەرىپىنى پەتىۋا بېرىڭلار، قاچۇرۇپ قويماڭلار. شەرئەت رۇخسەت قىلغان بولسىلا، قەلب ـ كۆكسىڭلارنى كەڭرى تۇتۇڭلار.

كىشلەرگە ئىسلامنى چىرايلىق كۆرستەيلى، مۇرەككەپلەشتۈرۈۋېتىپ قاچۇرۇپ قويمايلى.

رەسۇلۇللاھنىڭ سۈننىتىنى تەھلىل قىلىپ كۆرسەڭلار بۇنىڭ مىساللىرى كۆپ، رەسۇلۇللاھ تەسلەشتۈرۈۋەتكەنلەرگە كايىپ: " مۇئاز، سەن كىشلەرنى قاچۇراي دەمسەن؟ پىتنە تېرەي دەمسەن" دېگەن. بۇخارى رىۋايىتى.

ئۆزىڭىز خالىغانچە كۈچلۈك تەرىپىنى تۇتۇڭ، باشقىلارغا ئۆزىڭىزگە ئوخشاش بىر سەۋىيەدە قارىماڭ، ئۇلارنىڭ ئەقلى قابىلىيىتىگە بېقىپ خىتاپ قىلىڭ.

ۋاقىت ۋە ئورۇننىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن پەتىۋانىڭ ئۆزگىرىشى

كىشلەرگە پەيدا بولۇدىغان ئۈشتۈمتۈت شارائىتلارنى، ياكى جەمىيەتنىڭ تەرەققى قىلىشىنى ياكى يېڭى

مەسىلىلەرنىڭ پەيدا بولۇشىنى ئېتىراپ قىلىش زۆرۈر.

ئالىملار" ۋاقىت ، ئورۇن، ئۆرپ ۋە شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشىگە قاراپ پەتىۋا ئۆزگىرىدۇ" دەيدۇ.

تەدرىجى ئىش قىلىش قانۇنىيىتىگە رىئايە قىلىش

تەدرىجى ئىش قىلىش قانۇنىيىتىگە رىئايە قىلىش مۇھىم، بۇ ئاللاھنىڭ كائىناتنى يارىتىشتىكى قانۇنىيىتى ۋە ئىسلامنىڭ ناماز ۋە رامىزانغا ئوخشاش پەرزلەرنى بېكىتىشتىكى پىرىنسىپىدۇر.

ئىسلام دىنىدا ھاراقنىڭ ئۈچ باسقۇچقا بۆلۈنۈپ ھارام قىلىنغانلىقى ھەممىگە تونۇشلۇق مىسالدۇر. تەدرىجى ئىش قىلىش دېگىنىمىز ئىشلارنى ئارقىغا سوزۇپ قىلىش دېگەنلىك بولمايدۇ، تەدرىجى ئىش قىلىش دېگەن: نىشاننى بەلگىلەش، پىلان تۈزۈش، باسقۇچلىرىنى ئاڭقىراپ بېكىتىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

مۇسۇلمان سەۋىيىسىنى تۈزۈتۈش فىقھىسى

بۈگۈن مۇسۇلمانلارغا بەكرەك لازىم بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ بىرىسى سەۋىيىسىنى ۋە كۆز قارىشىنى تۈزۈتۈشتۇر. چۈنكى مۇسۇلمان كىشى قايسى ئىشلار ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇلۇپ قىلىنىدۇ، قايسى ئىشلار ئارقىغا تارتىلىپ قىلىنىدۇ، بۇ نەرسىلەرنى بىلىشى كېرەك.

دەرس پىروگراممىسى تۈزگەندە ئوقۇغۇچىنىڭ كۆپ ۋاقتىنى ئېلىپ كېتىدىغان ۋە چۈشەنچىسىنى گاللاشتۇرۇپ قويىدىغان كىتاپلارنى ئۆزگەرتىپ، ھازىرقى دەۋر بىلەن ماسلىشالايدىغان ۋە دەرھال ھەرىكەتكە كېلىدىغان يېڭى بىلىملەرنى ئاساس قىلىش مۇھىم.

مەسىلەن، ئەقىدە ساھەسىدە 3 يىل ئوقۇمسا چۈشەنمەيدىغان كىتاپلارنى قويۇپ تۇرۇپ، بىر قېتىم ئوقۇسا ئەقىدىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، ھېس قىلالايدىغان ۋە شۇ بويىچە دەۋەت قىلىدىغان ياشلارنى يېتىشتۈرمەك لازىم.

لوگىكا، گىراماتىكا پەنلىرى مۇھىم، لېكىن ئۇ مەقسەت ئەمەس، مەقسەت ئىسلام دىنىنى، قۇرئان ۋە سۈننەتنى چۈشىنىش.

قۇرئان كەرىمگە نەزەر سالىسىڭىز، قۇرئان كەرىم ئەقىدە بىلىملىرى، ئەخلاق خىسلەتلىرى ۋە ئىبادەتلەرنى تەكرار تەكرار بايان قىلغان.

دېمەك دىنىنىڭ ئەركانلىرى ۋە يىلتىزى مەسىلىلىرىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش ۋە ۋاقىت چىقىرىش كېرەك.

6. خىزمەت ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىيات فىقھىسى

داۋاملىشىدىغان خىزمەتنى ئۈزۈلۈپ قالىدىغان خىزمەتنىڭ ئالدىغا قويۇش

ئىشلار ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئوخشاشمايدۇ، دەرىجىسى تۈرلۈك بولىدۇ، ئىشنىڭ ئەۋزىلى ئاللاھقا بەك سۆيۈملۈكتۇر، ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: { سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋات قىلىشنى اللھ غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە اللھ نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ (ئىمانىغا) ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ اللھ نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. اللھ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ. ئىمان ئېيتقانلارنىڭ، ھىجرەت قىلغانلارنىڭ ۋە ماللىرى ھەم جانلىرى بىلەن اللھ نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ دەرىجىسى اللھ نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ كاتتىدۇر؛ ئەنە شۇلار(ساۋاب تېپىش بىلەن) مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر } تەۋبە سۈرىسى، 19 ـ 20 ـ ئايەتلەر.

رەسۇلۇللاھ ھەدىس شەرىفتە: " ئىمان يەتمىش نەچچە شاخچە بولىدۇ، يۇقۇرىسى تەۋھىد كەلىمىسى، تۆۋىنى يولدىكى ئەزىيەتلەرنى ئېلىپ تاشلاش" دېگەن.

دېمەك ئىمان دەرىجىلىرى بىردەك بىر خىل دەرىجىدە بولمايدۇ، بىرسىنىڭ ساۋابى يەنە بىرسىنىڭ ساۋابىدىن پەرقلىق

بولىدۇ.

رەسۇلۇللاھ:" ئىشلارنىڭ ياخشىسى ئاز بولسىمۇ، داۋاملاشقىنىدۇر" دېگەن، بۇخارى رىۋايىتى.

ئاز بولسىمۇ داۋاملاشقىنى كۆپ بولۇپ ئۈزۈلۈپ قالغىنىدىن ياخشىراق.

باشقىلارغا پايدىسى يېتىدىغان خىزمەت، باشقىلارغا پايدىسى يەتمەيدىغان خىزمەتنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ

ئىشلارنى بىر بىرىسىدىن كۈچلەندۈرگەن ۋاقتىدىكى ئەۋلەۋىيات فىقھىسى، پايدىسى كۆپ ئىشنى پايدىسى ئاز ئىشتىن كۈچلەندۈرۈشتۇر. باشقىلارغا پايدىسى يېتىدىغان ئىشنىڭ ساۋابى كاتتا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن جىھاد قىلىشنىڭ ساۋابى ھەج قىلىشنىڭ ساۋابىدىن ئارتۇق بولىدۇ، چۈنكى ھەجنىڭ ساۋابى يالغۇز شۇ ھاجىمغا يېتىدۇ، جىھادنىڭ ساۋابى بولسا ئۇممەتكە يېتىدۇ.

ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:{ سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋات قىلىشنى الله غا ،ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ(ئىمانىغا)ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟الله نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. الله زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ. ئىمان ئېيتقانلارنىڭ، ھىجرەت قىلغانلارنىڭ ۋە ماللىرى ھەم جانلىرى بىلەن الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ دەرىجىسى الله نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ كاتتىدۇر؛ ئەنە شۇلار(ساۋاب تېپىش بىلەن)مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر } تەۋبە سۈرىسى، 19 ـ ئايەت.

ئەبۇ ھۇرەيرە مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ:" ساھابىلەردىن بىر ئادەم جاڭگالدا تاتلىق سۇ چىقىدىغان بىر بۇلاقنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بېرىپ، بۇ ماكاندا جايلىششىنى ئويلاپ قالىدۇ، ئۇ ئۆز ئىچىدە:" مەن كىشىلەردىن ئايرىلىپ، مۇشۇ جاڭگالدا ياشاپ ئىبادەت قىلسام بولغىدەك! دەپ ئويلاپ قالىدۇ" ۋە ھەر ھالدا رەسۇلۇللاھتىن بىر سورىۋېتەي دەيدۇ، رەسۇلۇللاھقا شۇ ئىشنى ئېيتقان ۋاقتىدا رەسۇلۇللاھ : " ئۇنداق قىلمىغىن، بىرىڭلارنىڭ ئاللاھ يولىدا بىر كۈن تۇرغان ئورنى ئۆيىدە 70 يىل ئىبادەت قىلغان ئىشىدىن ئەۋزەل بولىدۇ، ئاللاھنىڭ گۇناھىڭلارنى كەچۈرۈشنى ۋە سىلەرنى جەننەتكە كىرگۈزۈشنى خالىمامسىلەر؟ ، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، كىم ئاللاھ يولىدا قىلچىلىك جىھاد قىلىدىكەن، جەننەتنى قولغا كەلتۈرىدۇ" دەيدۇ. تىرمىزى رىۋايىتى.

مۇشۇ نوقتىدىن ئىلىمنىڭ ساۋابى ئىبادەتتىن يۇقۇرى بولىدۇ، چۈنكى ئىبادەتنىڭ مەنپەتى شەخسى بولسا، ئىلىمنىڭ مەنپەتى كىشىلەرگە بولىدۇ.

رەسۇلۇللاھ بۇ توغرىدا: " ئىلىمنىڭ ساۋابى ئىبادەتنىڭ ساۋابىدىن ئەۋزەلرەك، دىنىڭلارنىڭ ياخشىراقى تەقۋالىق بىلەن بولغىنىدۇر" دېگەن. بەززار ۋە تەبرانى رىۋايەت قىلغان، ھاكىم سەھى دېگەن.

يەنە مۇنداق دېگەن: " ئاللاھ تائالا، پەرىشتىلەر ۋە كامىرىدىكى چۈمۈلىلەردىن تارتىپ، كىشىلەرگە ياخشىلىق ئۆگەتكەن كىشىگە دۇئا قىلىدۇ" ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئالىملار مۇنداق قارار قىلىشقان:" ئىبادەت ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىۋەتكەن دەرۋىش زاكات ئالسا بولمايدۇ، ئىلىم ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىۋەتكەن ئوقۇغۇچى ئالسا بولىدۇ، چۈنكى ئىبادەت ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىۋەتكەننىڭ پايدىسى ئۆزىگە يالغۇز بولىدۇ، ئوقۇغۇچىنىڭ پايدىسى خەلق مەنپەتى ئۈچۈن بولىدۇ".

پىتنە زامانىدىكى خىزمەت ئەۋلەۋىياتى

پىتنە، سىناق ۋە قىيىنچىلىق زامانىدىكى خىزمەت، ئىماننىڭ كۈچلۈكلىكىنىڭ بەلگىسى ۋە ھەققەتتە چىڭ تۇرغانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

رەسۇلۇللاھ :" كۈچلۈك مۆمىن ئاجىز مۆمىندىن ياخشىراق دېگەن" ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

پىتنە ـ پاسات زامانىدا چىڭ تۇرغان كىشى ساھابىلەرنىڭ ئەجرىگە ئېرىشەلەيدۇ، ھەدىستە شۇنداق كەلگەن،

ئەبۇداۋاد ۋە ترمزىگە قاراڭ.
پتنە زامانىدا دىنىدا چىڭ تۇرغان ئادەم چوغنى تۇتۇپ تۇرغان ئادەمگە ئوخشايدۇ.
ۋاقىت، ئورۇن ۋە شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئەۋزەل ئىشنىڭ ئوخشاشماسلىقى
كۆپلىگەن ئىشلاردا پەزىلەت ۋاقىت، ئورۇن، شەخس ۋە شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىدۇ. بۇنىڭ مىساللىرى كۆپ:
**دۇنيا ئىشلىرىنىڭ ئەۋزىلى:
ئالىملار: تىرىقچىلىق، سانائەت (كارخانىچىلىق) ياكى تىجارەتنىڭ قايسى بەكرەك ساۋابلىق دېگەن مەسىلىدە ئىختىلاپلاشتى. ئۇلارنىڭ ئىختىلاپلىشىش سەۋەبى تۆۋەندىكى بىر قانچە ھەدىسلەر سەۋەبىدىن بولدى:
يېزا ئىگىلىك ساھەسىدە: " بىر مۇسۇلمان بىر تال كۆچەت تىكىپ قويسا، ئۇنىڭدىن ئىنسان، قۇشلار ياكى ھايۋانلار پايدىلانسا، ساۋابى بولىدۇ" دېگەن، بۇخارى رىۋايىتى.
سانائەت ساھەسىدە رەسۇلۇللاھ: " بىر ئادەمنىڭ ئۆز كۈچىغا تايىنىپ جان بېقىشى ھەممىدىن ياخشىدۇر" دېگەن، ئىمام ئەھمەد ۋە بۇخارى رىۋايىتى.
تىجارەت ساھەسىدە: " راستچىل سودىگەر قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەر، راستچىل كىشىلەر ۋە شېھىتلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ" ترمىزى رىۋايىتى.
يۇقۇرقى ئۈچ ئىشلارنىڭ قايسى بىرسى يەنە بىرىسىدىن مۇتلەق ئارتۇق ئەمەس، ھەر بىرسى جەمىيەتنىڭ ئېھتىياجىغا قارىتا ئەۋزەل بولىدۇ.
بۇ دەۋردە مۇسۇلمانلار مۇھتاج بولۇدىغان مۇھىم نەرسە: تەرەققى قىلغان تېخنىكىدۇر، مۇسۇلمانلار باشقىلارنىڭ ئۇسكۈنىسىگە تايىنىپ تۇرۇپ ئىسلام رىسالىسىنى گۈللەندۈرەلمەيدۇ.
ھازىر تېخنىكا تەرەپتىن تەرەققى قىلىش دىنىمىز پەرز قىلغان پەرزلەرنىڭ بىرسى ۋە جەمىيەت جىددى تەقەززا قىلىۋاتقان زۆرۈرىيەتتۇر.
** ئىبادەتلەرنىڭ ئەۋزىلى:
ئالىملار ئىبادەتنىڭ قايسى ئەۋزەل دېگەن ماۋزۇدا كۆز قاراشلىرى خىلمۇ ـ خىل بولدى:
ئىبادەت، بىر شەخسدىن يەنە بىر شەخسگە، بىر ۋاقىتتىن يەنە بىر ۋاقىتقا، بىر ئورۇندىن يەنە بىر ئورۇنغا، بىر شارائىتتىن يەنە بىر شارائىتقا ئوخشاشمايدۇ.
ئىسلام دىنىدا ئىبادەت دېگەن كەلىمىنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كەڭرى، ئاللاھ رازى بولۇدىغان ئىشنىڭ ھەممىسى ئىبادەت قاتارىغا كىرىدۇ، ئىبادەت 5 ۋاقىت ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ.
جىھاد ۋاقتىدا جىھاد قىلىش ئەۋزەل، مېھمان كەلگەندە مېھماندارچىلىق ھەققىنى ئادا قىلىش ئەۋزەل، ئوقۇغۇچى بولسا ترىشىپ ياخشى ئوقۇش ئەۋزەل، ئەزان ئېيتىلغاندا نامازنى ۋاقتىدا ئوقۇش ئەۋزەل، ئىمكانىيەت بولسا كەمبەغەللەرگە ياردەم بېرىش ئەۋزەل، ئەرەپات كۈنى دۇئانى كۆپ قىلىش ئەۋزەل، بىر مۇسۇلمان كېسەل بولۇپ قالسا، ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سوزۇش ئەۋزەل...
ھەر ۋاقىتتا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدەش، شۇ ۋاقىتتىكى مۇھىم ئىشلارنى قىلىش ئەۋزەل.
*شۇنى بايان قىلىشقا تېگىشلىككى، مۇقۇم سابىت ئىبادەتلەر ھەر قانداق شارائىتتا ئۆزگەرمەيدۇ، ئۇندىن باشقا ئىبادەتلەر ئادەم، ۋاقىت، ئورۇن، شەخس ۋە شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.
7. بۇيرۇلغان ئىشلار ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىياتلار
يىلتىزى مەسىلىلەرنى شاخچە مەسىلىلەر ئالدىدا قويۇش

بۇيرۇلغان ئىشلار ساھەسىدە كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك ئەۋلەۋىياتلارنىڭ بىرىسى، يىلتىزى مەسىلىلەرنى شاخچە مەسىلىلەرنىڭ ئالدىغا قويۇشتۇر.

يەنى ئېتىقادنى بىرىنچى ئورۇندا قويۇشتۇر، ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: { سىلەرنىڭ كۈن چىققان ۋە كۈن پاتقان تەرەپكە يۈزكەلتۈرۈشۈڭلارنىڭ ئۆزىلا ياخشى ئەمەلگە ياتمايدۇ. بەلكى اللهٔ غا، ئاخىرەت كۈنىگە، پەرىشتىلەرگە، كىتابقا (يەنى اللهٔ نازىل قىلغان كىتابلارغا)، پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش. . . ياخشى ئەمەلگە كىرىدۇ} بەقەرە سۈرىسى، 177 ـ ئايەت.

ئەقىدە ئاساس، شەرىئەت ئەقىدىنىڭ تارمىقى.

ئىمان ئاساس، ئەمەل قىلىش ئىماننىڭ تارمىقى.

پەرزلەرنى سۈننەت ۋە نەپلە ئىبادەتلىرىنىڭ ئالدىغا قويۇش ئەۋلەۋىياتى

شاخچە مەسىلىلەردە شەرىئەتنىڭ تەلىپى ئوخشاشمايدۇ. مەسىلەن: بەزى بۇيرۇلغان ئىشلار پەرز ۋە ۋاجىب بولسا، يەنە بەزى بۇيرۇلغان ئىشلار مۇستەھەب بولىدۇ.

پەرزنىڭ قاتارىدا، ھەر بىر ئادەم ئۆزى قىلمىسا بولمايدىغان پەرزلەر بار ۋە بەزىلەر قىلسا گۇناھ ساقىت بولۇدىغان پەرز كىفايە بار.

ئەينى پەرزلەرمۇ ئوخشاشمايدۇ، مەسىلەن: ناماز، رامىزان، روزا ۋە ھەجگە ئوخشاش ئىسلامنىڭ ئەركانلىرى، يەنە ئەينى پەرزلەر بولۇپ بۇ دەرىجىدە تەلەپ قىلىنمايدۇ.

سۈننەت ۋە مۇستەھەبلەردە ئاسانلاشتۇرۇش فىقھىسى

فىقھۇل ئەۋلەۋىيات پەرزنى ۋاجىبنىڭ، ۋاجىبنى سۈننەتنىڭ ئالدىدا قويۇشىمىزنى، شۇنداقلا پەرزلەردە چىڭ تۇرۇپ، مۇستەھەبلەردە چىڭ تۇرۋالماسلىقىمىزنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئەبۇ ھۈرەيدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە بىر ئەرابى رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا كىلىپ:" مېنى جەننەتكە باشلاپ بارىدىغان ئىشلارغا كۆرسۈتۈپ قويغان بولسىلا "دەيدۇ، رەسۇلۇللاھ :" ئاللاھغا شېرىك كەلتۈرمەي ئىبادەت قىلسەن، پەرز نامازنى ئوقۇيسەن، پەرز زاكاتنى ئادا قىلسەن، رامىزان تۇتىسەن" دەيدۇ. ئەرابى: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، بۇنىڭدىن ئاشۇرۋەتمەيمەن ياكى كېمەيتىپ قويمايمەن دەپ قايتىپ كېتىدۇ، رەسۇلۇللاھ: " كىم جەننەت ئەھلىگە قارىماقچى بولسا، مۇشۇ ئادەمنى كۆرىۋالسا بولىدۇ" دېگەن. بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دېمەك رەسۇلۇللاھ ئىسلامنىڭ ئاساسلىرىنى جۇزئى مەسىلىلەر ئالدىدا قوياتتى.

پەرزنى تاشلاپ قويۇپ سۈننەت بىلەن شۇغۇللۇنۇشنىڭ خاتالىقى

بەزى كىشلەر نەپلە ناماز، نەپلە رامىزان ۋە نەپلە ھەج بىلەن بولۇپ كېتىپ پەرزنى تەرك ئېتىدۇ، مەسىلەن بەزى كىشلەر كېچىلىرى ئىبادەت قىلىپ، مائاش ئالىدىغان خىزمىتىگە كېچىكىپ بارىدۇ، ۋەزىپىسنى تولۇق ئادا قىلمايدۇ. ئىشلارنى پۇختا قىلىشنىڭ پەرزلىكىنى بىلمەيدۇ، خىزمەتتە سۇسلۇق قىلىش ئامانەتكە خىيانەت قىلىش قاتارىغا كېرىدۇ.

بەزىلەر ياز كۈنلىرىدە دۈشەنبە كۈنلىرى نەپلە رامىزان تۇتۇپ، خىزمىتىگە سولشاپ بارىدۇ، كىشلەرنىڭ ئىشلىرىنى تىز ـ تىز قىلىپ بەرمەي ، كىشلەرنىڭ مەنپەتىنى كىچىكتۈرۈپ قويىدۇ. رامىزان ۋاجىب ئەمەس، خىزمىتىنى پۇختا قىلىش ۋە كىشلەرنىڭ مەنپەتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش پەرز.

نەپلە ھەج ۋە ئۆمرىمۇ شۇنداق، بەزى مۇسۇلمانلار بەش ياكى 8 قېتىم ھەج قىلىدۇ ياكى ئۇنىڭدىن كۆپمۇ قىلىشى مۇمكىن. نەپلە ھەج ۋە ئۆمرە ئۈچۈن نەچچە مىڭ يۈۋەننى سەرىپ قىلىدۇ، ئاچ قېلىۋاتقان، قىينچىلىق

تاتۋاتقان، كېسلىنى داۋالتالماي ئۆلۈپ كېتۋاتقان مۇسۇلمانلارغا ياردەم قىلمايدۇ ۋە يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلىمايدۇ، توي قىلالماۋاتقان بويتاقلارنى ئۆيلەپ قويمايدۇ.

هازىر بەزى مۇسۇلمانلار ئازغىنا پۇلغا ئالدىنىپ خرىستىيان دىنىغا كىرىپ كېتىۋاتىدۇ، بەزى قىزلار پۇل ئۈچۈن ئۆزىنى سېتىۋاتىدۇ، پۇلنى خرىستىيانلارغا قارىشى تۇرۇشقا ۋە قىزلارنى يامان يولدىن توسۇپ قېلىشقا ئىشلەتسە ساۋابى كاتتا ئەمەسمۇ؟

قائىدە:"ئاللاھ تائالا، پەرز ئادا قىلىنمىغىچە نەپلە ئىبادەتنى قوبۇل قىلمايدۇ"

پەرز ئەيىننى پەرز كىفايىنىڭ ئالدىغا قويۇش فىقھىسى

پەرزلەر نەپلە ئىبادەتنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك، پەرزلەرمۇ ئوخشاش دەرجىدە بولمايدۇ. مەسىلەن پەرز ئەيىن پەرز كىفايىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ، چۈنكى پەرز ئەيىننى شەخسى قىلمىسا بولمايدۇ، پەرز كىفايىنى قىلىدىغانلار چىقسا باشقىلاردىن ساقىت بولىدۇ.

مەسىلەن: ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىش ۋە هالىدىن خەۋەر ئېلىش بىلەن جىهاد قىلىش توغرىسىدا كەلگەن هەدىس شۇنى ئىپادىلەيدۇ.

بۇ هەدىستە مۇنداق بايان قىلىنغان:" بىر ئادەم رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كىلىپ، جىهاد قىلماقچى ئىدىم، دەپ جىهاد قىلىشقا رۇخسەت سورايدۇ، رەسۇلۇللاھ:" ئاتا ـ ئاناڭ هاياتمۇ" دەيدۇ، ئۇ كىشى: هەئە، دېگەندە :" جىهادنى ئۇلارغا ياخشى قاراش ئارقىلىق قىلغىن" دەيدۇ. بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

كىشلەرنىڭ هوقۇقى خالىس ئاللاھنىڭ هوقۇقىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ

پەرز ئەيىن پەرز كىفايىنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغان بولسا، پەرز ئەينلەرمۇ ئوخشاشمايدۇ، كىشلەرنىڭ هوقۇقى خالىس ئاللاھنىڭ هوقۇقىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

خالىس ئاللاھنىڭ هوقۇقىغا مۇناسىۋەتلىك هەق ـ هوقۇقلار كەچۈرلىشى مۇمكىن، لېكىن بەندىلەرنىڭ هوقۇقىغا مۇناسىۋەتلىك پەرزلەر كەچۈرۈلمەيدۇ.

مەسىلەن: هەج قىلىش پەرز، قەرزنى ئادا قىلىشمۇ پەرز، بۇ چاغدا قەرزنى ئادا قىلىش هەج قىلىشنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ. قەرز ئىگىسى رۇخسەت قىلمىسا هەج قىلىشقا قەدەم بېسىش توغرا بولمايدۇ.

شېھىت بولۇش ئەڭ چوڭ شەرەپ، لېكىن "شېھىتنىڭ پۈتۈن گۇناهى كەچۈرۈلسىمۇ، قەرزى كەچۈرۈلمەيدۇ" مۇسلىم رىۋايىتى.

كۆپچىلىكنىڭ هوقۇقى يەككە كىشلەرنىڭ هوقۇقىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ

كۆپچىلىكنىڭ هوقۇقىغا مۇناسىۋەتلىك پەرزلەر يەككە كىشلەرنىڭ هوقۇقىغا مۇناسىۋەتلىك هوقۇقلارنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

ئۈممەتنىڭ هەققى شەخسىنىڭ هوقۇقى ئالدىدا تۇرىدۇ، دۈشمەن بىر نەچچە مۇسۇلماننى قالغان قىلىۋالسا، كۆپچىلىكنىڭ مەنپەتى ئۈچۈن بىر قانچە مۇسۇلمانلارنى قوشۇپ يوقىتىۋېتىش دۇرۇس بولىدۇ.

كۆپلىگەن ئالىملارنىڭ كۆز قارىشى مۇشۇنداق، ئىمام غەززالى بۇ مەسىلىدە باشتا پەتىۋا بەرگەنلەرنىڭ بىرسىدۇر.

بۇ پەتىۋا فىقھۇل ئەۋلەۋىيات پىقھىسىغا ئاساسەن چىقىرىلغان.

8.چەكلەنگەن ئىشلار ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىياتلار

چەكلەنگەن ئىشلار ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىياتلار

بۇيرۇلغان ئىشلار پەرز، ۋاجىب، سۈننەت... دەپ بۆلەنگەندەك، چەكلەنگەن ئىشلارمۇ كۇفرىلىق، هارام،

مەكرۇھ دېگەندەك بۆلىنىدۇ. كۇفرىمۇ بىر قانچە دەرىجە بولىدۇ.

ئاتئىست كۇفرىسى: يەنى ئاللاھنىڭ بارلىقىغا، پەرىشتىلەرگە، پەيغەمبەرلەرگە ۋە ئاخىرەتتە يەنە بىر ھاياتنىڭ بارلىقىغا ئىشەنمەيدۇ.

شېرىك كۇفرىسى: بۇ ئاتئىست كۇفرىدىن سەل تۆۋەن دەرىجىدە تۇرىدۇ، جاھىلىيەتتىكى ئەرەبلەرنىڭ مۇشرىكلىكىگە ئوخشايدۇ، ئۇلار ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنەتتى، لېكىن شېرىك كەلتۈرەتتى.

ئەھلى كىتابلارنىڭ كۇفرىسى: ئەھل كىتاب (يەھۇدى ۋە خرىستىيانلار) نىڭ كۇفرىسى، يۇقۇرقى كۇفرىدىن سەل تۆۋەن ئورۇندا تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسساﻻمنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە كافىر بولىدۇ. يەھۇدى ۋە خرىستىيانلارنىڭ كافىرلىقىنى قۇرئان كەرىم ئوچۇق بايان قىلغان. بۇلارنىڭ باشقا كافىرلاردىن پەرقى " ساماۋى كىتاب ئىگىلىرى" بولغانلىقىدا.

مۇرتەدلىك كۇفرىسى: بۇ كۇفرى كۇفرىلارنىڭ ئەڭ خەتەرلىكى ھىسابلىنىدۇ، مۇرتەد دېگەن:" ئاللاھ ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندىن كېيىن، ئىسلامدىن چىقىپ كېتىپ باشقا دىننى قوبۇل قىلىشتۇر.

ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:{ سىلەردىن كىمكى ئۆز دىنىدىن قايتىپ كاپىر پېتى ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەملەر ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۇ قالغۇچىلاردۇر} بەقەرە سۈرىسى، 217 ـ ئايەت.

بۇ ھالەتتىكى مۇرتەدلىك ئىسلامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا قىلىنغان خىيانەت ھىساپلىنىدۇ، ئۇ ۋەتەنگە خىيانەت قىلغاندىنمۇ ئېغىر جىنايەت بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنى مۇرتەدلەر بىلەن قاتتىق كۆرەش قىلدى.

مۇناپىقلىق كۇفرىسى: ئىسلام ھاياتى ۋە ئىسلام ۋۇجۇدىغا ئەڭ خەتەر كۇفرىلارنىڭ بىرىسى مۇناپىقلىق كۇفرىسىدۇر. چۈنكى بۇ كىشلەر مۇسۇلمانلار ئارىسدا مۇسۇلمان ئېتىبارى بىلەن ياشايدۇ، مۇسۇلمانلار بىلەن بىرگە ناماز ئوقۇيدۇ، لېكىن مۇسۇلمانلارغا مەخپى سۇيىقەست پىلانلايدۇ، ھىيلە ئىشلىتىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ مۇنداق تۈردىكى ئىنسانلارغا دوزاخنىڭ ئاستىنى ساقلاپ قويدى، ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:{ مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە(يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ، ئۇلارغا ھەرگىزمۇ (ئازابتىن قۇتقۇزىدىغان) مەدەتكار تاپالمايسەن. پەقەت(مۇناپىقلىقتىن) تەۋبە قىلغان، (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەن، اللہ (نىڭ كىتابى)غا چىڭ يېپىشقان، دىنىنى اللہ ئۈچۈن خالىس قىلغان (يەنى قىلغان ئەمىلىدىن پەقەت اللہ نىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن) كىشلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئەنە شۇلار مۆمىنلەر بىلەن بىللە (يەنى ئۇلارنىڭ قاتارىدا)دۇر. اللہ مۆمىنلەرگە (ئاخىرەتتە جەننەتتىن ئىبارەت) بۈيۈك ئەجىر ئاتا قىلىدۇ} نىسا سۈرىسى، 145 ـ ئايەت.

بۈگۈنكى مۇنافىقلار ئۆز ۋاقتىدىكى مۇنافىقىلاردىن يامان، چۈنكى بۇ موناپىقلار ناماز ئوقۇمايدۇ، دەۋەتچىلەرنى مەسخىرە قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ زىيىنىغا ئىش قىلىدۇ.

كۇفرى، شېرىك ۋە مۇناپىقلىقنىڭ چوڭ ۋە كىچىك ئارىسنى ئايرىپ مۇئامىلە قىلماق لازىم

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم مەسىلە: كۇفرى، شېرىك ۋە مۇناپىقلىقنىڭ دەرىجىسىنى ئايرىماق لازىم.

كۇفرى چوڭ كۇفرى ۋە كىچىك كۇفرى دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ:

ئاللاھغا، پەرىشتىلەرگە، كىتابلارغا، پەيغەمبەرلەرگە كافىر بولۇش چوڭ كۇفرىدۇر.

ھورۇنلۇق قىلىپ نامازنى تەرك ئېتىش كىچىك كۇفرى قاتارىغا كىرىدۇ، ئالىملار بۇ كىشىنى پاسىق ياكى ئاسى دەپ ئاتايدۇ، كافىر دېگەن ئاتالغۇ بىلەن ئاتىمايدۇ.

نامازنى تەرك ئېتىش كۇفرىدۇر دېگەننى ئىپادىلەپ كەلگەن ھەدىس قاتتىق ئەيىبلەش ۋە قورقۇتۇش تەرىقىسىدە

دېيىلگەن. بىر مۇسۇلمان يەنە بىر مۇسۇلمانغا :" ئەي كافىر" دېسە ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرسىگە يانىدۇ، دېگەن ھەدىسكە ئوخشاش.

چوڭ كۇفرى مەڭگۈ دوزاختىنى ۋاجىب قىلىدۇ، كىچىك كۇفرى بولسا جازالىنىشنى ۋاجىب قىلىدۇ. كىچىك كۇفرى دوزاختا مەڭگۈ قېلىشنى ۋاجىب قىلمايدۇ.

كىچىك كۇفرىنىڭ مىسالى:" كىم داخاننىڭ گەپ ـ سۆزىگە ئىشەنسە، رەسۇلۇللاھغا چۈشۈرۈلگەن قۇرئانغا كافىر بولىدۇ" ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئاللاھنىڭ سۆزى: { كىملەركى اللہ نازىل قىلغان ئايەتلەر بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىكەن، ئۇلار كاپىرلاردۇر } مائىدە سۈرىسى، **44** ـ ئايەت.

ئىبنى ئاباس:" بۇ دىندىن چىقىرىۋېتىدىغان كۇفرى ئەمەس، بىر ئادەم شۇنداق قىلسا، كافىر بولىدۇ، بۇ كۇفرىلىق ئاللاھغا ۋە قىيامەت كۈنىگە كافىر بولغانغا ئوخشاش بولمايدۇ" دەيدۇ. تاۋۇس ۋە ئاتامۇ شۇنداق تەپسىر قىلىدۇ.

بۇ ئىشنى ھاكىمنىڭ ھالىتى بەلگىلەيدۇ.

<u>شېرىكمۇ چوڭ ۋە كىچىك بولىدۇ:</u>

شېرىك چوڭ ۋە كىچىك دەپ تۈرگە بۆلىنىدۇ، چوڭ شېرىك ئاللاھغا باشقا بىر نەرسىنى تەڭ قىلىشتۇر. بۇ شېرىك تەۋبە قىلىنمىسا كەچۈرۈلمەيدۇ.

كىچىك شېرىك: رىيا قىلىش، ئاللاھنىڭ باشقىسى بىلەن قەسەم قىلىش، ئاللاھدىن باشقىسىغا نەزرە قىلىشقا ئوخشاش...

<u>چوڭ مۇناپىقلىق ۋە كىچىك مۇناپىقلىق:</u>

مۇناپىقلىقمۇ چوڭ ۋە كىچىك دەپ تۈرگە ئايرىلىدۇ.

چوڭ مۇناپىقلىق : ئەقىدىدە بولىدۇ، ئەقىدىدىكى مۇناپىقلىق دوزاختا مەڭگۈ قېلىشنى ۋاجىب قىلىدۇ.

كىچىك مۇناپىقلىق: ئەمەل ۋە ئىستىلدا بولىدۇ، يەنى مۇناپىقلارنىڭ ئەخلاقىنى قوبۇل قىلىش ۋە شۇلارنىڭ ئىستىلىنى قوللىنىشتۇر.

ھەدىس شەرىفتە: " مۇناپىقنىڭ بەلگىسى ئۈچ: سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسا يالغانچىلىق قىلىدۇ، ئامانەتكە خىيانەت قىلىدۇ" دېيىلگەن، بۇخارى رىۋايىتى.

<u>چوڭ گۇناھلار</u>

گۇناھلار چوڭ گۇناھ ۋە كىچىك گۇناھ دەپ تۈرگە ئايرىلىدۇ. چوڭ گۇناھلار ئاللاھنىڭ غەزىۋىنى ۋاجىب قىلىدۇ ۋە ئۇ كىشىنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ.

چوڭ گۇناھلار : ئاللاھ دۇنيادا جازا بېكىتكەن ياكى ئاخىرەتتە قاتتىق ئازاب بىلەن ياكى جەننەتتىن مەھرۇم قىلىش بىلەن ۋەدە قىلغان ئىشلاردۇر.

مەسىلەن: ئادەم ئۆلتۈرۈش، سېھىر قىلىش، جازانىنى يېيىش، يېتىمنىڭ مېلىنى يېۋېلىش، پاك ئاياللارغا تۆھمەت چاپلاش، ئاتا ـ ئانىنى قاقشىتىش، تۇغقانچىلىق ئالاقىسىنى ئۈزۈش، يالغان گۇۋاھلىق بېرىش، ھاراق ئىچىش، زىنا قىلىش، بۇلاڭچىلىق قىلىش، سۇخەنچىلىك قىلىش ۋە پار ئېلىشقا ئوخشاش.

ناماز ئوقۇماسلىق، زاكات بەرمەسلىك ، رامىزاننى ئۆزرىسىز بۇزۇۋېتىش، قۇدرىتى يېتىپ تۇرۇپ قەستەن ھەج قىلماسلىق چوڭ گۇناھلاردۇر.

چوڭ گۇناھلارنىڭ دەرىجىسى خىلمۇ ـ خىل بولىدۇ. چوڭ گۇناھلار تەۋبە بولمىسا كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ، كىچىك

گۇناھلاردىن ئىنسانلار خالى بولالمايدۇ. كىچىك گۇناھلار ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىش ئارقىلىق يوقۇلىدۇ.

ئېتىقادى بىدئەت ۋە ئەمەلى بىدئەتلەر:

بىدئەتلەرمۇ گۇناھلارنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ، بىدئەت ئېتىقادى ياكى ئەمەلى بولىدۇ.

بىدئەت دېگەن: كىشلەرنىڭ دىندا يوق نەرسلەرنى پەيدا قىلىۋالغىنىدۇر.

ئېتىقادى بىدئەت چوڭ گۇناھدۇر. ئۇ ھەقىقەتنىڭ ئەكسىنى ئېتىقاد قىلىشتۇر. مەسىلەن: ئاللاھ ھالال قىلغان نەرسىنى ھارام قىلىش، ھارام قىلغان نەرسىنى ھالال قىلىشقا ئوخشاش.

بىدئەتنىڭ ھەممىسى بىر دەرىجىدە بولمايدۇ، بەزى بىدئەتلەر ئېغىر گۇناھ بولسا يەنە بەزى بىدئەتلەر يەڭگىل گۇناھ بولىدۇ، ئالىملار بىدئەتلەرنىڭ بەزىسىگە بىرلىككە كەلگەن، يەنە بەزىسىگە بىرلىككە كېلىپ بولالمىغان.

مەكرۇھ ئىشلار:

مەكرۇھ چەكلەنگەن ئىشلارنىڭ تۆۋىنىدۇر. بۇ يەردىكى مەقسەت قىلىنغىنى مەكرۇھى تەنزىھىدۇر، چۈنكى مەكرۇھى تەھرىم ھارامغا يېقىن، مەكرۇھ تەنزىھ بولسا ھالالغا يېقىن.

بۇنىڭ مەسىلىلىرى ناھايىتى كۆپ.

9. ئىسلاھات ساھەسىدىكى ئەۋلەۋىياتلار

نىزام - تۈزۈمنى ئۆزگەرتىشتىن ئىلگىرى قەلبلەرنى ئۆزگەرتىش

ئىسلاھات ساھەسىدىكى مۇھىم ئەۋلەۋىياتلارنىڭ بىرىسى: جەمىيەت قۇرۇشتىن ئىلگىرى شەخسلەرنى يېتىشتۈرۈشكە ياكى نىزاملارنى ئۆزگەرتىشتىن ئىلگىرى قەلبلەرنى ئۆزگەرتىشكە كۆڭۈل بۆلۈش.

قەلبنىڭ ئۆزگىرىشى ھەر قانداق ئىسلاھاتنىڭ ئاساسى، ئىسلاھات شەخسدىن باشلىنىدۇ، چۈنكى ئۇ بىنانىڭ ئاساسى، بىنا ساغلام قۇرۇلۇشى ئۈچۈن كىسەكلىرى مۇستەھكەم پىشقان بولۇشى كېرەك.

ئىمان مۇستەھكەم يەرلەشمەي قالسا، بىنا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ،

جىھادتىن ئىلگىرى تەربىيە لازىم:

جىھاد باشلاشتىن ئىلگىرى ئەزالارنى ياخشى تەربىيلىمەك كېرەك، تەربىيەدىن مەقسەت، دەۋەت مەسئۇلىيتىنى ئۈستىگە ئالالايدىغان، ئاللاھ يولدا قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان، دىنىنىڭ ئەخلاق قىممىتى مۇجەسسەملەشكەن نەمۇنىلىك تەربىيە بولۇشى كېرەك.

تەربىيە مۇكەممەللەشمەي تۇرۇپ باشلانغان ئىش كۆپىنچە ۋاقىتلاردا مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلىشىدۇ، جىھاد تۈرلۈك بولىدۇ، قەلەم بىلەن جىھاد قىلىش، ئېغىز ئارقىلىق جىھاد قىلىش، قورال ئارقىلىق قىلىش، مال ئارقىلىق قىلىش...

ئىدىيە كۆرىشى ئەۋلەۋىيات فىقھىسى

ئىسلاھات ساھەسىدە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئەۋلەۋىياتلارنىڭ بىرىسى: ئىدىيەنى ئوچشاشقا ۋە خىزمەت پىرىنسىپىنى تۈزۈتۈشكە ئالاقىدار ھەممە نەرسىنى ئالدىنقى ئورۇندا قويۇش لازىم. بۇ ھەر قانداق ئىسلاھاتنىڭ ئاساسى ھىساپلىنىدۇ.

توغرا ئاساسقا ۋە ساغلام ئىدىيەگە قۇرۇلمىغان خىزمەتنىڭ نەتىجە بېرىشى ئەقلىغا سىغمايدۇ. بۇگۈنكى دەۋردە ئىدىيە كۆرۈشى بۈيۈك جىھاد قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ.

رەسۇلۇللاھ : " مۇشرىكلارغا قارشى مېلىڭلار، تىلىڭلار ۋە جېنىڭلار بىلەن كۆرەش قىلىڭلار" دېگەن. ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ئىدىيە كۆرىشى ئىككى تەرەپلىمە بولىدۇ:

بىرىنچى: ئىسلامنىڭ ئەقىدە، شەرىئەت، ۋە مەدەنىيىتىگە ھۇجۇم قىلىدىغان خىرىستىيانلار، ئاتېئىستلار.

ئىككىنچى: خىزمەت قىلىۋاتقانلار يۆلۈنۈشنى توغرىلاش، ھەرىكەتنى تۈزۈتۈپ قويۇش.

فىقھۇل ئەۋلەۋىيات كىتاپ

قۇرئان كەرىم ۋە تەپسىرشۇناسلىق ھەققىدە

قۇرئان كەرىم ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ۋاستىسى بىلەن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان ئىلاھىي كىتاب ـ مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى بولۇپ، قۇرئان كەرىم ئىنسانىيەتنى گۇمراھلىقتىن ھىدايەتكە يېتەكلەش ئۈچۈن نازىل بولغان **1400** يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار، ئىنسانلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى توغرا چۈشىنىشى ئۈچۈن، ئۇنى تەرجىمە ۋە تەپسىر قىلىش جەھەتتە سانسىزلىغان ئىلمىي ئىشلارنى قىلدى، بۇنىڭ بىلەن قۇرئان كەرىمنىڭ تۈرلۈك تىللاردا كۆپلىگەن تەرجىمە ۋە تەپسىرلىرى بارلىققا كەلدى. شۇنىڭدەك، ھەرخىل ئېقىم ۋە مەزھەپتىكى كىشىلەرمۇ ئۆز مەزھەپ ۋە چۈشەنچىلىرى ئاساسىدا قۇرئان كەرىمنى تەرجىمە ۋە تەپسىر قىلىشتى ۋە بۇ ئىش بۈگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلدى.

ئەمما بۇنىڭ ئىچىدە سۈننى مەزھىبىگە مۇۋاپىق بولغان، يەنى قۇرئان كەرىمنىڭ ئەسلى روھىغا ئۇيغۇن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ۋاقتىدا ساھابىلەرگە ئىزاھلاپ، چۈشەندۈرۈپ بەرگىنىگە مۇۋاپىق يېزىلغان تەپسىرلەر پۈتۈن ئەھلى سۈننەت مۇسۇلمانلىرى تەرىپىدىن مەقبۇل كۆرۈلگەن بولسا، باشقا غەرەز ۋە مەزھەپتىكى كىشىلەرنىڭ قىلغان تەرجىمە ۋە تەپسىرلىرى مۇسۇلمانلار نەزەرىدە ئېتىبارسىز قارالدى.

سۈننى مۇسۇلمانلىرى تەرىپىدىن قەدىمدىن بۈگۈنگىچە يېزىلىپ كەلگەن تەپسىرلەر ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىچىدە، ئىمام ئەبۇ جەپەر مۇھەممەد ئىبنى جەرىرى تەبەرىنىڭ «تەپسىرى تەبەرى» ناملىق تەپسىرى بىلەن، ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «تەپسىرى قۇرئان ئەزىم» تەپسىرى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نەزىرىدە ئەڭ ئىشەنچلىك ۋە ئەڭ مۆتىۋەر تەپسىرلەر دەپ قارالدى ۋە بۇ تەپسىرلەرنىڭ تۈرلۈك باسما نۇسخىلىرى ۋە ھەرخىل نەشرلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن مەيدانغا كېلىپ، مۇسۇلمانلار ئاممىسى كەڭ پايدىلىنىپ كەلگەن بولسا، ئۇنىڭ تۈرلۈك يازما نۇسخىلىرى دۇنيادىكى داڭلىق كۇتۇپخانىلارنى زىننەتلەپ تۇرماقتا. شۇنداقلا، مەزكۇر ئىككى تەپسىر ئۈستىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئۇنى ئىزاھلاش، ئىلاۋە يېزىش ۋە قىسقارتىپ ئىشلەپ چىقىش جەھەتلەردە كۆپ ئەجىر سىڭدۈردى (باشقا تەپسىرلەرمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس، ئەلۋەتتە).

قۇرئان كەرىمنى تەرجىمە قىلىش ئىشى تەرجىماندىن ئەرەپ تىلى بىلەن تەرجىمە قىلىنماقچى بولغان تىلنى پىششىق بىلگەنىنىڭ سىرتىدا، ئىلمى تەپسىر، ئىلمى ھەدىس، ئىلمى پىقھى، تارىخ ئىلمى، قۇرئان كەرىم نازىل بولغان ۋاقىتتىكى ئەرەب جەمئىيىتىنىڭ ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ۋە سىياسىي ئەھۋالى، ئايەتلەرنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى قاتارلىق ئىلىملەردىن تولۇق خەۋەردار بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. قۇرئان كەرىم ئەرەب تىلىنى بىلگەنلا ھەرقانداق بىر كىشى تەرجىمە قىلسا بولاۋېرىدىغان ھېكايە، چۆچەك ياكى ئاساتىر ئەمەس، ئۇ ئىلاھى كىتاب بولغان ئىكەن ئۇنى تەرجىمە قىلماقچى بولغان كىشى يۇقىرىقى شەرتلەرنى تولۇقلىغانىنىڭ سىرتىدا، سەممىي ئىخلاسمەن، تەقۋادار مۇسۇلمان بولۇشى، ھەرقانداق شان ـ شەرەپنى قوغلاشماسلىقى، رىياكارلىقتىن يىراق بولۇشى، ماددىي مەنپەئەتنى كۆزلىمەسلىكى لازىم. قۇرئان كەرىم ۋە باشقا ھەرقانداق كىتاب مۇشۇنداق سەممىيەت ۋە ئىخلاس بىلەن يېزىلغاندا ياكى تەرجىمە قىلىنغاندىلا ئاندىن ئوقۇغانلارنىڭ قەلبىگە تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ ۋە ھۇزۇر بېغىشلىيالايدۇ.

14 ئەسىردىن بۇيان ھەرزامان ۋە ھەر يەردە، مۇسۇلمان ۋە مۇسۇلمان بولمىغان يازغۇچىلار، ئالىملار، ئىسلاھاتچىلار ۋە تەتقىقاتچىلار قۇرئان كەرىمنى تەتقىق قىلىش جەھەتتە گويا بىر بىرلىرى بىلەن مۇسابىقىلىشىپ كەلمەكتە ۋە كېلىۋاتىدۇ. ھەركۈنى قۇرئان كەرىم ھەققىدە بىر كىتاب نەشر قىلىنىشى ھەيران قالىدىغان ئىش ئەمەس. چۈنكى قۇرئان كەرىم دۇنيانىڭ تۆت ئەتراپىغا چېچىلىپ كەتكەن ئوخشاش بولمىغان خەلقلەردىن تەركىب تاپقان

مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابىدۇر.

قۇرئان كەرىم نازىل بولۇپ، بۈگۈنگىچە مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئىلىم نۇرىدىن بەھرىمەن بولۇش، ئۇنى توغرا چۈشىنىپ ئۆز ھاياتىغا تەتبىقلاش جەھەتتە، قۇرئان كەرىمنى توغرا ئوقۇش ئىلمى — فونىتىكا ئىلمى (تەجۋىد ئىلمى) دىن تەپسىر ئىلمىگە قەدەر تۆرلۈك ساھەلەردە ئەسىرلەردىن بىرى سانىسىزلىغان ئىلمىي خىزمەتلەرنى قىلىپ كەلدى. بۇ جەھەتتە ئۆلىمالارنىڭ بەزىسى مەخسۇس فونىتىكا ساھەسىنى تەتقىق قىلسا، بەزىسى ئۇنىڭدىكى ئىلمىي مۆجىزىلەرنى تەتقىق قىلدى، بەزىسى ئايەتلەرنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ھەققىدە كىتاب يازسا، يەنە بەزىسى پىقھى ۋە ئىبادەت مەسىلىسى، ياكى قۇرئاندىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە باشقا مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىپ كېيىنكى مۇسۇلمانلارغا نۇرغۇنلىغان قىممەتلىك مىراسلارنى قالدۇرۇپ كەتتى.

قۇرئان كەرىم ساماۋى كىتابلاردىن ئەڭ ئاخىرقى كىتاب بولۇپ، سۈرە پاتىھە بىلەن باشلىنىپ، سۈرە ناس بىلەن ئاخىرلىشىپ، **114** سۈرە، **6236** ئايەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ بىلەن يەرىيۈزىگە كىتاب نازىل قىلىشنى، ئۇنى ئۇمۇمى ۋە مەڭگۈ بولغان بىر دىن بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئىنسانلارغا پەيغەمبەر ئەۋەتىشنى توختاتقان. قۇرئان كەرىم ئاللاھ تەئالانىڭ سۆزى بولۇپ، ئىنسان سۆزى ئەمەستۇر، ئۇنىڭدا ھېچقانداق شەك يوق. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارنى ئىسلاھ قىلىدىغان ئاللاھنىڭ دەستۇرىدۇر. ئۇ رەسۇلۇللاھنىڭ ھەققى ۋە راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى دەلىللەيدىغان ھۆججەتتۇر. ئۇ دىنىنىڭ ئاساسى بولۇپ، ئىسلام دىنى ئەقىدە، ئىبادەت، شەرىئەت بەلگىلىمىلىرى، ئەخلاق ئۆلچىمى، ۋەز - نەسىھەت، ئىلىم - مائارىپ ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا ئاساسلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىم ۋەھيى بولۇپ، ئۇنىڭ لەپزى ۋە مەنىسى ئاللاھنىڭ سۆزىدۇر، ئۇنى تىلاۋەت قىلىپ ئوقۇش (مەنىسىنى بىلمىسىمۇ)ئىبادەت بولىدۇ، يەنى قۇرئان ئوقۇغان كىشى ساۋاپقا نائىل بولىدۇ.

قۇرئان كەرىم ئاللاھنىڭ مۆجىزىسى بولۇپ، ئىنسان ۋە جىنلەر ئۇنى تەقلىد قىلىشتىن ئاجىز ئالغان.

قۇرئان كەرىمنى تا قىيامەتكىچە ئۆزگىرىپ كەتمەستىن، ئۆز ئەينى ساقلاپ قېلىشقا ئاللاھ تەئالا ئۆزى كاپالەتلىك قىلغان. بۇ ھەقتە ئاللا تەئالا مۇنداق دەيدۇ:«قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز»(ھىجر سۈرىسى **9** - ئايەت).

قۇرئان كەرىمنى تاھارەتسىز تۇتۇش جائىز بولمايدۇ، جۇنۇپ كىشىلەرنىڭ ۋە ھەيزدار ئاياللارنىڭ تىلاۋەت قىلىپ ئوقۇشى ھارام بولىدۇ.

نامازدا قۇرئان كەرىم ئوقۇش شەرت بولۇپ، ئۇنىڭسىز ناماز ناماز بولمايدۇ.

قۇرئان كەرىمگە ئىنكار قىلغۇچى (بىرەر ئايىتىگە بولسىمۇ)كاپىر بولىدۇ. ئەمەل قىلمىغۇچىلار ئاسىي بولىدۇ.

قۇرئان كەرىم «قۇرئان»دىن باشقا «فۇرقان»، «تەنزىل»، «كىتاب»، «زىكر»، «ۋەھيى»، «قەسەس»، «ئەرروھ»، «ئەل مەسانى» قاتارلىق ئىسىملار بىلەنمۇ ئاتىلىدۇ. «نۇر»، «ھۇدا» (ھىدايەت)، «شىپا»، «رەھمەت»، «مەۋئىزە»، «مۇبىن»، «بۇشرا»، «ئەزىز»، «بەشىر»، «نەزىر»، «مەجىد» قاتارلىق ئىسىملار بىلەن سۈپەتلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەككىدە، مىلادى**611** - يىلى نازىل بولۇشقا باشلىغان، كېيىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مىلادى **622**- يىلى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن، مەدىنىدە نازىل بولۇپ، تەخمىنەن **22** ياكى **23** يىلدا، پارچە - پارچە نازىل بولغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ تەئالا: «قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق. تەدرىجى نازىل قىلدۇق»، دەيدۇ (ئىسرا

سۈرىسى **106** ـ ئايەت). شۇنىڭ بىلەن مەككىدە نازىل بولغان سۈرىلەر مەككى سۈرىلەر، مەدىنىدە نازىل بولغان سۈرىلەر مەدىنى سۈرىلەر دەپ ئاتالدى.

قۇئان كەرىمدە ئەقىدە ـ ئىمان مەسلىسى، پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى، قىيامەت ئەھۋالى، ئىسلامنىڭ قائىدە ـ پرىنسىپلىرى، ئەمەل ـ ئىبادەت مەسىلىلىرى، جىھاد قائىدىلىرى، دۆلەت تۈزۈمى، قانۇن، سىياسەت، ئىجتىمائىي مەسىلىلەر، مۇئامىلاتلار، تارىخىي ۋەقەلەر ۋە باشقا نۇرغۇن مەسىلىلەر تولۇق بايان قىلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىرلا قېتىمدا نازىل بولغان ئەمەس ھەمدە بۈگۈنكى تەرتىپى بويىچىمۇ نازىل بولمىغان، مەسلەن، تۇنجى قېتىم نازىل بولغان ئايەت قۇرئان كەرىمنىڭ **96** ـ سۈرىسىنىڭ «ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن. ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى. ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن (خەت يېزىشنى) ئۆگەتتى. ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى» دېگەن **1** ـ **5** ـ ئايىتى بولۇپ، ئەڭ كېيىن نازىل بولغان ئايەت «سىلەر شۇنداق بىر كۈندىن (يەنى قىيامەت كۈنىدىن) قورقۇڭلاركى، ئۇ كۈندە سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، ئاندىن ھەركىشى قىلغان (ياخشى ـ يامان) ئەمەلىنىڭ نەتىجىسىنى تولۇق كۆرىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ». دېگەن بەقەرە سۈرىسىنىڭ **281** ـ ئايىتىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ھەربىر ئايەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكرار ئوقۇپ، ئارقىدىن ساھابىلەرگە ئوقۇپ بېرەتتى ۋە ۋەھيى يازغۇچى كاتىپلارغا ھەر نازىل بولغان ئايەتنى ئۇدۇللۇق يازدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ ۋاقىتتا قەغەز بولمىغاچ كاتىپلار قۇرئان ئايەتلىرىنى خورما دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرى، تېرە، سۆڭەك، تاش قاتارلىق نەرسىلەرگە يازاتتى. قۇرئان كەرىمنى يازغۇچى ساھابىلەر، ئالدىنقى قاتاردىكى تەقۋادار ساھابىلەردىن زەيد ئىبنى سابىت، ئۇبەي ئىبنى كەئب، مۇئاز ئىبنى جەبەل، مۇئاۋىيە ئىبنى ئەبۇ سۇپيان ۋە **4** خەلىپە، يەنى ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن ھەر قېتىم نازىل بولغان ئايەتنى قايسى سۈرىنىڭ قانچىنچى ئايىتىگە يېزىشنى كۆرسىتىپ بېرەتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلىپ بولۇپ، ۋاپات بولغاندا قۇرئان كەرىم شۇنداق توپلانغان نۇسخا بىلەن قارى ساھابىلەرنىڭ دىللىرىدا ئىدى. تۇنجى خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىغا كەلگەندە مۇرتەتلەر (ئىسلام دىنىدىن يېنىۋالغۇچىلار) بىلەن ساھابىلەر ئوتتۇرىسىدا يۈزبەرگەن «يەمامە»ئۇرۇشىدا بىر قېتىمدىلا قارى ساھابىلەردىن **70** ساھابە شەھىد بولغان. بۇ ۋاقىتتا ھەزرىتى ئۆمەر رەزھيەللاھۇ ئەنھۇ قۇرئان كەرىمنى قايتا توپلاپ كىتاب ھالىغا كەلتۈرۈش ھەققىدە ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىگە مەسلىھەت بەرگەن. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىرئاز تەرەددۇت قىلغان بولسىمۇ، ئاخىرى بۇ ۋەزىپىنى زەيد ئىبنى سابىتقا تاپشۇرغان. زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يېزىلغان قۇرئان پارچىلىرىنى ۋە قارى ساھابىلەرنىڭ ئېغىزلىرىدىن تۇپلاپ، قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇپ، تۇنجى قۇرئان كەرىم نۇسخىسىنى يېزىپ چىقىپ، خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىگە تاپشۇرغان. بۇ نۇسخىنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئۆمەر ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قىزى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ھەپسە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ساقلىغان. زاماننىڭ ئۆتىشى ۋە ئىسلامنىڭ كېڭىيىشى بىلەن قۇرئان كەرىمنى ھەرخىل ئوقۇش ئۇسۇللىرى ۋە ئىختىلاپلار ئوتتۇرىغا چىققان. ھىجرى **25**ـ يىلى **3**ـ خەلىپە ھەزرىتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىغا كەلگەندە، ھەزرىتى ئوسمان بۇ ئىختىلاپنى تۈگىتىش ئۈچۈن، ھەپسە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قولىدىكى قۇرئاننى ئېلىپ زەيد ئىبنى سابىت، ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير، سەئىد ئىبنى ئاس، ئابدۇررەھمان ئىبنى ھارىس قاتارلىق ساھابىلەرگە قۇرئان كەرىمنى قايتا كۆزدىن كەچۈرۈپ، قۇرئان كەرىم نازىل بولغان قۇرەيش تىلىنى ئاساس قىلىپ، قايتا يېزىپ

چىقىشقا تاپشۇرغان. ئۇلار مەزكۇر نۇسخىغا ئاساسلىنىپ، قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇپ، كۆپلىگەن ساھابىلەرنىڭ تەستىقىدىن ئۆتكەن قۇرئان كەرىم نۇسخىسىنى رەتلەپ چىققان. خەلىپە ئۇسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ نۇسخىنى يەتتە نۇسخا كۆچۈرتۈپ، مەككە، شام، يەمەن، بەھرەين، بەسرە، كۇپە قاتارلىق شەھەرلەرگە بىر نۇسخىدىن ئەۋەتىپ، ئۆزى بىر نۇسخا ساقلاپ قالغان ۋە قالغان بارلىق قۇرئان نۇسخىلىرى ۋە ئايەت پارچىلىرىنىڭ ھەممىنى كۆيدۈرۈۋېتىشكە ئەمر قىلغان. بۇنىڭ بىلەن قۇرئان كەرىمنى ھەرخىل ئوقۇش جەھەتتىكى ئىختىلاپنى تۈگىتىشنى كۆزدە تۇتقان ئىدى. بۈگۈن پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار قولىدىكى قۇرئان كەرىم نۇسخىسى زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رەتلەپ چىققان ۋە «مۇسھەپى ئوسمانى» دەپ ئاتالغان مۇشۇ نۇسخىدۇر. زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئالدىنقى قاتاردىكى قارى ساھابىلەردىن بولۇپ، قۇرئان كەرىمنىڭ كەم ـ زىيادە بولۇپ قالماسلىقىغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بەرگەن. قۇرئان كەرىم 14 ئەسىردىن بېرى ھېچقانداق ئۆزگەرتىلمەستىن ئۆزئەينى ساقلىنىپ كەلمەكتە.

مەزكۇر يەتتە نۇسخا قۇرئان كەرىمنىڭ بىر نۇسخىسى ھازىر تاشكەنتتە، يەنە بىر نۇسخىسى مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە ساقلانماقتا. بۇ ھەقتە ئاتاقلىق ئىسلام مۇتەپەككۇرى مۇسا جارۇللاھ ھەزرەتلىرى: «قۇرئان كەرىمنىڭ بۇ نۇسخىسى 1868 ـ يىلى سەمەرقەندىكى خوجا ئەھرار (ئۇبەيدۇللاھ ھەزرەت) مەدرەسەسىدىن پېتىرسبۇرۇغ ئومۇمىي كۇتۇبخانىسىغا ئېلىپ كېلىنگەن بولۇپ، ئىنقىلاب يىللىرىغىچە مۇشۇيەردە ئىدى. 1917 ـ يىلى بۈيۈك ئىنقىلابتىن كېيىن، رۇسىيە مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئىجرائىيە كومىتتى ھۆكۈمەتنىڭ رۇخستى بىلەن، پېتىرسبۇرۇغ كۇتۇبخانىسىدىن ئۇپا شەھىرىگە ئېلىپ كەلدى. بۇ نۇسخا بۇ كۇتۇبخانىدا ئالتە يىل ساقلاندى. كېيىن تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ قاتتىق تەلەپ قىلىشى بىلەن، بۇ بۈيۈك مۇسھەپ شەرىپ، رەسمىي بىر ھەيئەتنىڭ نازارىتى ئاستىدا، مەخسۇس ۋاگوندا ئۇپادىن تاشكەنت شەھىرىگە ئېلىپ كېلىندى ۋە رۇسىيە مۇسۇلمانلىرىنىڭ شەيخۇلئىسلامىنىڭ قولى بىلەن، 1923 ـ يىلى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىغا تاپشۇرۇلدى. بۈگۈن بۇ بۈيۈك مۇسھەپ تاشكەنتە بېكلەر بېگى جامەئەسىدە ياسالغان مەخسۇس بىر ھۇجرىدا ساقلانماقتا»، دەيدۇ. بۇ نۇسخا ھازىر تاشكەنت دۆلەت كۇتۇبخانىسىدا بولسا كېرەك.

قۇرئان كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا ساھابىلەرگە ئىزاھلاپ چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قۇرئان كەرىمنى ئىزاھلاپ چۈشەندۈرۈش ئېھتىياجى تۇغۇلدى، شۇنىڭ بىلەن ساھابىلەر قۇرئان كەرىمنى ئىزاھلاپ تەپسىر قىلىشقا باشلىدى. قۇرئان كەرىمنى ئەڭ كۆپ تەپسىر قىلغان ساھابىلەر، ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلى (قۇرئان كەرىمنى ھەزرىتى ئەبۇ بەكر ئەڭ ئاز تەپسىر قىلغان، ھەزرىتى ئەلى ئەڭ كۆپ تەپسىر قىلغان دېيىلىدۇ)، ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئاباس، زەيد ئىبنى سابىت، ئۇبەيي ئىبنى كەئب، ئەبۇ مۇسا ئەل ئەشئەرى ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار ئىدى. ئۇندىن كېيىن ساھابىلەردىن كېيىن كەلگەن تابىئىنلەر قۇرئان كەرىمنى تەپسىر قىلىشتى. تابىئىنلەردىن ئەڭ مەشھۇر مۇپەسسىرلەر: 1ـ ھىجرى 21 ـ يىلى مەككىدە تۇغۇلۇپ، 103 ـ يىلى ۋاپات بولغان مۇجاھىد ئىبنى جەبىر بولۇپ، بۇ كىشى مۇپەسسىرلەرنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتىلىدۇ. 2 ـ ھىجرى 27 ـ يىلى دۇنياغا كېلىپ 114 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن ئەتا ئىبنى ئەبى رىباھ بولۇپ، مەككە مۇپتىسى ۋە مەشھۇر پىقھشۇناس ئىدى. 3 ـ ئىكرەمە، بۇ كىشى ھىجرى 25 ـ يىلى تۇغۇلۇپ، 105 ـ يىلى ۋاپات بولغان، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئىلىم تەھسىل قىلغان. 4 ـ تاۋۇس ئىبنى كەيسان بولۇپ، ھىجرى 33 ـ يىلى تۇغۇلۇپ، 106 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. 5 ـ سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھىجرى 45 ـ يىل تۇغۇلۇپ، 94 ـ يىلى ۋاپات بولغان، بۇ كىشى ئەڭ مەشھۇر مۇپەسسىرلەردىن سانىلىدۇ. يۇقىرىقى

مۇپەسسىرلەر مەككە ئەھلىدىن بولۇپ، ئۇندىن باشقا مەدىنە، ئىراق ئەھلىدىنمۇ مۇھەممەد ئىبنى كەئب ئەل قەرزى، ئەبۇ ئالىيە ئەل رىياھى، زەيد ئىبنى ئەسلەم، بەسرە ئىمامى دەپ مەشھۇر بولغان ھەسەنىل بەسرى، مەسرۇق ئىبنى ئەجدەئ، قەتادە ئىبنى دەئامە، ئەتائىل خۇراسانى، مۇررەتىل ھەمەدانى قاتارلىق مۇپەسسىرلەر ئەۋۋەلقى ئەسىرلەردىلا قۇرئان كەرىمنى تەپسىر قىلىپ ئالەمدىن ئۆتكەن. شۇنىڭ بىلەن تەپسىرشۇناسلىق ئىلمى شەكىللىنىپ، ئىلمى تەپسىر مەيدانغا كەلگەن ۋە ئارقا ـ ئارقىدىن تەپسىرلەر يېزىلىشقا باشلاپ، سۇپيان ئىبنى ئۇيەينە، ۋۇكەيئ ئىبنى جەراھ، شۇئبە ئىبنى ھەججاج، يەزىد ئىبنى ھارۇن قاتارلىقلارنىڭ تەپسىرلىرى، ئارقىدىنلار پۈتۈن مۇسۇلمانلار نەزەرىدە ئەڭ ئىشەنچلىك ۋە ئەڭ مەشھۇر تەپسىر ـــ تەپسىرى تەبەرى يېزىلىپ كېيىنكى مۇپەسسىرلەرنىڭ يېگانە مەنبەسىگە ئايلانغان. تەپسىر ئىلمىنىڭ تېز تەرەققى قىلىپ، ئارقا ـ ئارقىدىن تەپسىرلەرنىڭ يېزىلىشى بىلەن، قۇرئان كەرىمنى تەپسىر قىلىشتا مۇپەسسىرلەر (قۇرئان كەرىمنى ئىزاھلاپ چۈشەندۈرگۈچىلەر) نەچچە خىل يول تۇتقان.

تەپسىرلەر «تەپسىر» ياكى «تەئۋىل» دەپ ئاتالدى. تەپسىر دېمەك ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى ئىزاھلاش دېگەن بولۇپ، «تەئۋىل» دېگەن ئايەتلەرنىڭ زاھىرى مەنىسىدىن باشقا مەنىلەردە كېلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى ئىزاھلاپ چۈشەندۈرۈش دېمەكتۇر.

1 ـ قۇرئان كەرىمنى قۇرئان كەرىم بىلەن (چۈنكى بىر ئايەتتە قىسقا بايان قىلىنغان مەسىلە باشقا بىر ئايەتتە تەپسىلى، تولۇق بايان قىلىنىدۇ)، ھەدىس ۋە ساھابىلەرنىڭ رىۋايەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ئىزاھلاش يولى بولۇپ، بۇ خىل تەپسىرلەر «تەپسىرى مەئسۇر» دەپ ئاتىلىپ، ئەڭ ئىشەنچلىك تەپسىر دەپ قارالدى.

2 ـ قۇرئان كەرىمنى ئۆزلىرىنىڭ ئەقلى كۈچى بىلەن (ئىجتىھاد يولى بىلەن) تەپسىر قىلىش ئۇسۇلى بولۇپ، بۇخىل تەپسىر قىلىش ئۇسۇلىنى بەزى ئۆلىمالار راۋا كۆرسە، بەزىلىرى جائىز كۆرمىدى. ئەينى زاماندا بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن يېزىلغان تەپسىرلەرنىڭ بەزىسى توغرا يولغا ئېرىشكەن بولسا، بەزىسى يولدىن ئېزىپ كەتتى.

3 ـ قۇرئان كەرىمنى ئۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسىدىن باشقا يوشۇرۇن مەنىسى بىلەن تەپسىر قىلىش ئۇسۇلى بولۇپ، بۇخىل تەپسىرلەر «تەپسىرى ئىشارى» دەپ ئاتالدى. قۇرئان كەرىمنى بۇخىل ئۇسۇل بىلەن تەپسىر قىلغۇچىلار تەسەۋۋۇپ ئەھلى بولۇپ، قۇرئان كەرىمنى بۇنداق تەپسىر قىلىش ھەممە كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ، بۇنى پەقەتلا ئاللاھ تەئالا كۆزىنى روشەن، قەلبىنى كەڭ قىلغان كىشىلەرلا بۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقالايدۇ، دېيىشتى. ئەمما قۇرئان كەرىمنى بۇنداق تەپسىر قىلىش ئۇسۇلىنى بىر بۆلۈك ئالىملار مۇتلەق جائىز كۆرمىدى. ئەمما بەزى ئۆلىمالار قۇرئان كەرىمنىڭ روھىغا ئۇيغۇن بولسا، ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىغا مۇخالىپ بولمىسا بولىدۇ، دەپ قاراشتى. دېگەندەك مۇنداق تەپسىرلەرنىڭ بەزىسى قۇرئاننىڭ ئەسلى مەقسىتىگە ئۇيغۇن بولسا، بەزىسى ئۇنىڭدىن چەتنەپ كەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ساھابىلەر ۋە تابىئىنلەر زامانىدىكى تەپسىرچىلىك ئاغزاكى تەپسىرچىلىك بولۇپ، ئەڭ ئەۋۋەل قايسى تەپسىرنىڭ يېزىلغانلىقى ئېنىق مەلۇم بولمىسىمۇ، ئەڭ قەدىمكى تەپسىرلەرنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرىدىن بىرقانچىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمەن.

بىرىنچى:مەسۇر تەپسىرلەر:

1 ـ تەپسىر تەبەرى، تولۇق ئىسمى جامىئۇل بايان فىي تەپسىرىل قۇرئان.

مۇئەللىپى ئەبۇ جەپەر مۇھەممەد ئىبنى جەرىر ئەتتەبەرى بولۇپ، ھجرى 224 ـ يىلى تىبرىستاندا دۇنياغا كېلىپ، 310 ـ يىلى بەغداتتا ۋاپات بولغان.

تەپسىرى تەبەرى زامانىمىزغا قەدەر يېتىپ كەلگەن تەپسىرلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ قەدىمكى، ئەڭ ئىشەنچلىك ۋە ئەڭ مەشھۇر تەپسىر بولۇپ، تۈرلۈك باسما نۇسخىلىرى ۋە قىسقارتىلمىلىرى مەۋجۇتتۇر.

بۇ تەپسىرنىڭ ئالاھىدىلىكى، تەپسىرنى يېزىشتا ھەدىس ۋە ساھابىلەرنىڭ راۋايەتلىرىگە ئاساسلانغانلىقى، رىۋايەتلەرنىڭ ئىشەنچىلىك ياكى ئىشەنچىلىك ئەمەسلىكىنى زىكىر قىلىپ ئۆتكەنلىكى، ئايەتلەردىن پىقھى ھۆكۈملەرنى ئىجتىھاد قىلغانلىقى قاتارلىق جەھەتلەردە ئىپادىلىنىدۇ.

2 ـ تەپسىرى سەمەرقەندى (ئەسلى ئىسمى بەھرىل ئۇلۇم)

مۇئەللىپى نەسر ئىبنى مۇھەممەد سەمەرقەندى بولۇپ، ھىجرى 373 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

3 ـ تەپسىرى بەغەۋى

مۇئەللىپى ھىجرى 510 ـ يىلى ۋاپات بولغان ھۈسەين ئىبنى مەسئۇد ئەل پەررا ئەل بەغەۋى.

4 ـ ئەددۇررۇل مەنسۇر

مۇئەللىپى ئىمام جالالىددىن سۇيۇتى بولۇپ، ھىجرى 849 ـ يىلى دۇنياغا كېلىپ، 911 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن.

بۇ تەپسىرلەرنىڭ ھەممىسى تەپسىرى مەسۇر ئۇسۇلىدا يېزىلغان تەپسىرلەر بولۇپ، ئالاھىدىلىكى قىسمەن ئوخشاشماسلىق بولسىمۇ تەپسىرى تەبەرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

ئىككىنچى:ئىجتىھادى تەپسىرلەر:

1 ـ مەپاتىھۇل غەيب (تەپسىرى كەبىر دەپ مەشھۇر بولغان، تەپسىرى رازى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)

مۇئەللىپى مۇھەممەد ئىبنى ئۆمەر ئەل رازى (ھىجرى 606 ـ يىلى ۋاپات بولغان) بۇ تەپسىر پەلسەپەچىلەر ۋە ھۆكۈمالار ئۇسۇلىدا يېزىلغان بولۇپ، مۆتەزىلە ۋە ئازغۇن پىرقىلەرگە كەسكىن دەلىل، ئېنىق ھۆججەتلەر بىلەن رەددىيە بېرىدۇ. بۇ تەپسىر تەبىئەت ئىلمى ۋە كالام ئىلمى ساھەسىدە ئەڭ تەپسىلى مەلۇمات بەرگەن تەپسىر سانىلىدۇ. ئەمما بۇ تەپسىرنى بىربۆلۈك ئۆلىمالار كالام ۋە پەلسەپە بىلەن توشقۇزىۋاتقان،«بۇنىڭدا ھەممە ئىلىم بار، پەقەت تەپسىر ئىلمى يوق»، دەپ ئەيىبلاشتى.

2 ـ ئەنۋارۇتتەنزىل (تەپسىرى بەيداۋى دەپ مەشھۇر بولغان)

مۇئەللىپى ھىجرى 685 ـ يىلى ۋاپات بولغان ئابدۇللاھ ئەل بەيداۋى بولۇپ، بۇ تەپسىر رىۋايەت ۋە ئىجتىھاد ئۇسۇلى بىلەن ئەھلى سۈننەت مەزھىبىنىڭ دەلىلىنى ئىسپاتلايدۇ. بۇ تەپسىرنىڭ «شەيخ زادە»، «قۇنەۋى»، «خەپپاجى» قاتارلىق شەرھ ۋە ھاشىيىلىرى مەۋجۇتتۇر.

3 ـ رۇھۇل مەئانى فىي تەپسىرىل قۇرئانىل ئەزىم ۋەسسەبئۇل مەسانى (تەپسىرى ئالۇسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)

مۇئەللىپى بەغداد مۇپتىسى شىھابىددىن مەھمۇد ئالۇسى بولۇپ، ھىجرى 1270 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

بۇ تەپسىرمۇ رىۋايەت ۋە ئىجتىھاد ئۇسۇلى بىلەن يېزىلغان تەپسىر بولۇپ، ئىشارى تەپسىر ئۇسۇلىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئۈچىنچى:ئىشارى تەپسىرلەر، يەنى تەسەۋۋۇپ ئەھلىنىڭ تەپسىرى:

1 ـ ھىجرى 200 ـ يىلى تۇستەردە تۇغۇلۇپ، 283 ـ يىلى ۋاپات بولغان مەشھۇر سوپى سەھل ئىبنى ئابدۇللاھ تۇستەرىنىڭ «تەپسىرى قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى.

2 ـ ھىجرى 330 ـ يىلى دۇنياغا كېلىپ، 412 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر مۇتەسەۋۋىپ مۇھەممەد ئىبنى ھۈسەين ئەل سۇلەمىنىڭ «ھەقائىقۇتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى.

3 ـ ئەل پەۋاتىھۇل ئىلاھىيە ۋەل مەپاتىھۇل غەيبىيە، مۇئەللىپى ئەل مەۋلەۋى ئەششەيخ نىمەتۇللاھ ئىبنى مەھمۇد نەخجىۋانى بولۇپ، بۈيۈك 2 جىلد ھالدا ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

4 ـ ملادى 1165 ـ يىلى (ھجرى 560 ـ يىلى) ئەندەلوسيە (ئىسپانىيە)نىڭ مۇرسىيە شەھرىدە دۇنياغا كېلىپ، ملادى 1240 ـ يىلى (ھجرى 638 ـ يىلى)ئالەمدىن ئۆتكەن، مۇسۇلمان دۇنياسىدا شەيخۇل ئەكبەر دەپ مەشھۇر بولغان ئەبۇ بەكر مۇھىيددىن ئىبنى ئەل ئەرەبىنىڭ «تەپسىرى ئىبنى ئەرەبى» ناملىق تەپرى.

تەسەۋۋۇپ ئەھلىنىڭ بۇنىڭدىن باشقىمۇ نۇرغۇن تەپسىرلىرى بولۇپ، بۇ تەپسىرلەر ھەققىدە ئىسلام ئالىملىرى ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇنلىغان تالاش ـ تارتىش ۋە بەس ـ مۇنازىرە بولۇپ كەلدى. بولۇپمۇ، ئىبنى ئەرەبىنىڭ تەپسىرى ۋە باشقا كىتابلىرى ئۈستىدە ئىنتايىن كۆپ مۇنازىرە يۈرگۈزۈلگەن بولۇپ، بۇ ھەقتە بەزى ئۆلىمالار ئىبنى ئەرەبىنى تەنقىد قىلىپ، كاپىر ۋە زىندىقلىققا ھۆكۈم قىلسا، يەنە بىر بۆلۈك كىشىلەر يەنى ئىبنى ئەرەبىنىڭ تەرەپتارلىرى ئىبنى ئەرەبىنى ماختاپ ئاسمانغا كۆتۈرۈشتى.

بۇنىڭدىن باشقا ئىسلام دۇنياسىدا، خاۋارىج، شىئە، (شىئە مەزھەبى ئىمامىيە، ئىسمائىلىيە ۋە زەيدىيە پىرقىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) مۆتەزىلە، بابىيە، باھائىيە قاتارلىق پىرقە ۋە مەزھەبلەرنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ئاساسلىنىدىغان نۇرغۇن تەپسىرلىرى بولۇپ، بۇنداق تەپسىرلەر ئەھلى سۈننە مۇسۇلمانلىرى نەزىرىدە ئېتىبارسىز قارالدى.

فارابى، ئىخۋانۇسسافا، ئىبنى سىناغا ئوخشاش پەيلاسوپلارنىڭمۇ تەپسىرلىرى بولۇپ، بۇلار ئايەتلەرنى باشقىچە تەۋىل قىلغاچقا، بۇلارمۇ يەنىلا ئەھلى ئىسلام نەزەرىدە مەقبۇل بولمىدى.

بۇنىڭدىن باشقا ئەھلى سۈننەت مەزھەبىگە تەۋە بولغان بىر بۆلۈك ئالىملار قۇرئان كەرىمنىڭ ھەممىسىنى ئەمەس، پەقەتلا پىقھى مەسىلىلەرگە ئالاقىدار ئايەتلەرنى تاللاپ تەپسىر قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرى مۇنۇلاردۇر.

1 ـ «ئەھكامۇل قۇرئان» مۇئەللىپى ئەبۇ بەكر ئىبنى ئەلى ئەررازى (جەسساس دەپ مەشھۇر بولغان) بولۇپ، ھجرى 305 ـ يىلى تۇغۇلۇپ، 370 ـ يىلى ۋاپات بولغان. بۇنىڭدا پىقھى مەسىلىلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەر، قۇرئان تەرتىبى بويىچە بابلارغا بۆلۈپ تەپسىر قىلىنىدۇ. بۇ تەپسىرنىڭ مۇئەللىپى ھەنەپى مەزھەبىگە مەنسۇپ بولغىنى ئۈچۈن، ھەنەپى مەزھەبىگە ئاساسلىنىدۇ ۋە ئۇنى كۈچلەندۈرىدۇ. بۇ تەپسىر 3 جىلد ھالىدا نەشر قىلىنغان بولۇپ، كەڭ تارقالغان.

2 ـ «ئەھكامۇل قۇرئان» مۇئەللىپى ھجرى 545 ـ يىلى ۋاپات بولۇپ، ئىبنى ئەرەبى دەپ مەشھۇر بولغان ئەبۇ بەكر مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد. بۇمۇ پىقھى مەسىلىلەرگە ئائىت ئايەتلەرنىڭ تەپسىرى بولۇپ، مالىكى نەزھەبىگە ئاساسلىنىدۇ ۋە ئۇنى كۈچلەندۈرىدۇ. بۇمۇ كەڭ تارقالغان تەپسىر بولۇپ، ھەرخىل نەشرلىرى مەجۇتتۇر.

يېقىنقىدىن باشقا زامانىمىزدىكى ئالىملاردىن مۇھەممەد ئەلى سايىس، مۇھەممەد ئەلى سابۇنى، مەننا خەلىل ئەل قەتتان قاتارلىق ئالىملارنىڭ پىقھى مەسىلىلەر ھەققىدىكى ئايەتلەرنى تەپسىر قىلغان تەپسىرلىرى بولۇپ، بۇ تەپسىرلەرنىڭ ئالاھىدىلىكى، ئايەتلەرنى تەپسىر قىلىشتا بىر مەزھەبنى ئاساس قىلماي، ئايەتلەرنىڭ لۇغەت مەنىسىگە، نازىل بولۇش سەۋەبلىرىگە، ھەدىسلەرگە ۋە بارلىق مەزھەپلەرنىڭ كۆز قاراش، پىكىر ئېقىملىرىغا ئاساسلىنىدۇ.

19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن باشلاپ تەپسىر ئىلمى يېڭى ئۇسۇل بىلەن تەرەققى قىلدى. قەدىمكى مۇپەسسىرلەر قۇرئان كەرىمنى تەپسىر قىلىشتا رىۋايەتلەرگە، ئەرەپ تىلىنىڭ گىراماتىك قائىدىلىرىگە، سۆز ـ جۈملىلەرنىڭ مەنىسىگە ۋە پىقھى ھۆكۈملەرگە كۆپرەك ئەھمىيەت بېرىپ كەلگەن بولسا، زامانىمىزدىكى تەپسىرلەر قۇرئان كەرىمنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھاياتىغا تەتبىقلاش، زامانغا ماسلاشتۇرۇپ، يېڭى مەسىلىلەرگە جاۋاب ئىزدەشكە قاراپ ماڭدى. 100 يىلنىڭ مابەينىدە ئىسلام دۇنياسىدا ساناپ تۈگەتكۈسىز تەپسىرلەر يېزىلىپ نەشر قىلىندى ۋە كەڭ تارقالدى.

بۇ تەپسىرلەردىن ئىسلام دۇنياسىدا داڭق چىقارغان ئەڭ مەشھۇرلىرى، مىسر مۇپتىسى مۇھەممەد ئابدۇھنىڭ

شاگىردى رەشىد رىزانىڭ «ئەل مەنار تەپسىرى»، سەيىد قۇتۇپنىڭ «فىي زىلالىل قۇرئان» تەپسىرى، تەنتاۋى جەۋھەرىنىڭ «تەپسىرى جاۋاھىر» نامىلىق تەپسىر ۋە ئىمام ئەبۇل ئەئلا مەۋدۇدىنىڭ «تەپھىمۇل قۇرئان» تەپسىرى قاتارلىق تەپسىرلىرىدۇر.

1 ـ «تەپسىرى قۇرئان ھەكىم» (تەپسىرىل مەنار دەپ مەشھۇر بولغان) تەپسىرى بولۇپ، بۇ تەپسىرنى شەرق ئىسلاھاتچىسى ۋە ئىسلام مۇتەپەككۇرى جامالىددىن ئافغانىنىڭ شاگىرتى مۇھەممەد ئابدۇھ ئەزھەر ئالى بىلىم يۇرتىدا ئوقۇغۇچىلىرىغا سۆزلەپ بەرگەن تەپسىر دەرسى ئاساسىدا مۇھەممەد ئابدۇھنىڭ يېنىدىن پەقەت ئايرىلمايدىغان ئالدىنقى قاتاردىكى ئوقۇغۇچىسى ۋە مۇھەممەد ئابدۇھنىڭ ئىلمىي ۋارىسى شەيخ مۇھەممەد رەشىد رىزا ئۇستازىنىڭ تەپسىر دەرسى ۋە ئۇسۇلىغا ئاساسلىنىپ يېزىپ چىققان، بۇتەپسىر سۈرە پاتىھەدىن سۈرە يۇسۇپنىڭ 101 ـ ئايىتىگىچە تەپسىر قىلىنغان بولۇپ، بۇتەپسىرنى تاماملاشقا مۇئەللىپنىڭ ئۆمرى يېتىشمىگەن. بۇ تەپسىر چوڭ ھەجىملىك 12 جىلد ھالىدا تەكرار ـ تەكرار نەشر قىلىنىپ كەڭ تارقالغان بولسىمۇ، دۇنيادا پەقەت تەنقىدگە ئۇچرىمىغان بىرمۇ تەپسىر بولمىغىنىدەك، بۇمۇ بىر بۆلۈك ئۆلىمالار تەرىپىدىن تەنقىد قىلىنغان.

2ـ مىسىرلىق، مۇسۇلمان قېرىنداشلار تەشكىلاتىنىڭ ئەزاسى، ئىسلام مۇتەپەككۇرى، دىنى ۋە ئەقىدىسىنى قوغداپ، ئاللاھ يولىدا ئىسسىق قېنىنى تەقدىم قىلىپ، شەھىدلىق ماقامىغا نائىل بولغان سەيىد قۇتۇبنىڭ كۆپ قىسمىنى زىنداندا يازغان «فىي زىلالىل قۇرئان» تەپسىرىدۇر.

سەييىد قۇتۇپ 1906 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى دۇنياغا كەلگەن. 1933 ـ يىلى قاھىرە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ دارىلئۇلۇم پاكولتېتىنى تاماملىغان.

1948 ـ يىلى مىسىر مائارىپ مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن ئامېرىكىغا ئەۋەتىلىپ، ئامېرىكىدا ئىككى يىل تۇرغان...

1954 ـ يىلى قولغا ئېلىنىپ، 10 يىل تۈرمىدا ياتقان.

1965 ـ يىلى قايتا قولغا ئېلىنىپ، 1966 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى ئابدۇل ناسىر ھاكىمىيتى ئاستىدىكى مىسىر ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن شەھىد قىلىنغان.

بۇ تەپسىرنىڭ ھەرخىل باسمىلىرى ۋە نۇرغۇن تىللارغا قىلىنغان تەرجىمىلىرى مەۋجۇتتۇر. 1986 ـ يىلى قاھىرىدە ھەر يىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان خەلقئارالىق كىتاب يەرمەنكىسىدە بۇكىتابنى سېتىۋالغۇچىلارنىڭ نۆۋەت كۈتۈپ ئۆچرەتتە تۇرغانلىقىنى كۆرگەن ۋە لىۋاندا زىيان تارتىپ سەرمايىسىدىن ئايرىلىپ قالغان كىتاب سودىگەرلىرىگە، «فىي زىلالىل قۇرئان» تەپسىرىنى باستۇرۇپ ساتساڭ تارتقان زىيىنىڭنى تىرىلدۈرۈۋالىسەن، دەيدىغان سۆزنىڭ ماقال ـ تەمسىلگە ئايلانغانلىقىنى ئاڭلىغان كىشى، گەرچە بۇ تەپسىرنى كۆرمىگەن بولسىمۇ بۇنىڭ ھەققەتەن تەڭداشسىز تەپسىر ئىكەنلىكىدىن گۇمان قىلمىسا كېرەك. ئىسلام دۇنياسىدا، ھەتتاكى غەرب ئەللىرىدىمۇ سەيىد قۇتۇپ ۋە ئۇنىڭ تەپسىرى ھەققىدە نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ماگىستىرلىق ۋە دوكتۇرلۇق دىسسېرتاتسىيە ياقلاپ كىتاب يازغانلىقىمۇ يۇقىرىقى پىكرىمىزنى دەلىللەيدۇ. ئەپسۇسكى بۇ تەپسىرمۇ بەزى دۆلەتلەرنىڭ سىياسىي مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان، ياكى بۇرنىنىڭ ئۇچىنىلا كۆرىدىغان ئىنتايىن مۇتەئەسسىپ كىشىلەرنىڭ تەنقىدىدىن خالىي بولالمىغان.

3 ـ «ئەل جەۋاھىر فىي تەپسىرىل قۇرئان» مۇئەللىپى تەنتاۋى جەۋھەرى بولۇپ، ئەينى زاماندا قاھىرە دارۇل ئۇلۇم پاكولتېتىنىڭ ئۇستازى ئىدى. بۇ تەپسىرنىڭ ئۇسلۇبى بۇرۇنقى مۇپەسسىرلەرنىڭ تەبىئەت ئىلمىگە ئەھمىيەت بەرمەستىن پىقھى مەسىلىلەرگە كىرىپ كەتكەن دەپ تەنقىد قىلىپ، بۇ تەپسىرنى تەبىئەت ئىلمى ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ يارىتىلىشىدىكى ئاجايىپ سىرلارنى كەشپ قىلماقچى بولۇپ، مۇئەللىپ، «بۇتەپسىر ئىلىملەرنىڭ خۇلاسىسى، بۇنى بىلىش مىراس ئىلمىنى ئۆگىنىشتىن ئەۋزەل، بۇ زامان ئىنقىلاپ زامانى» دەپ يازغان. ئەمما كۆپلىگەن ئالىملار بۇ

تەپسرنى دەرسلىك كتابلارغا ئوخشاش ئۆسۇملۈكلەرنىڭ، هايۋانلارنىڭ رەسملىرى بىلەن توشقۇزىۋەتكەن، ئايەتلەرنى تەپسىر قىلىشتا ئەسلى مەقسەتتىن چەتنەپ كەتكەن، ئايەتلەرنى ئەپلاتۇن نەزەرىيىسى، ئىخۋانۇسسافا پەلسەپىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ئىزاھلىغان دەپ، خۇددى «مەپاتىهۇل غەيب» تەپسىرنى ئەيىبلىگەندەك، «بۇ تەپسىردە ھەممە ئىلىم بار پەقەتلا تەپسىر ئىلمى يوق» دەپ تەنقىد قىلىشقان. شۇنىڭ بىلەن ئەينى زاماندا بۇ تەپسىرنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستانغا كىرىشى چەكلەنگەن.

4 ـ «تەپھىمۇل قۇرئان» بۇ ئىمام ئەبۇل ئەئلا مەۋدۇدىنىڭ ئوردۇ تىلىدا يازغان تەپسىرى بولۇپ، 6 جىلد ھالىدا پاكىستان، ھىندىستانلاردا قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنىپ كەڭ تارقالغان. ئىنگلىزچە، تۈركچە ۋە باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. مەۋدۇدى بۇ تەپسىرنى 1942 ـ يىلى يېزىشقا باشلاپ، 1972 ـ يىلى يېزىپ تاماملىغان. بۇ 30 يىل جەريان ئىچىدە مەۋدۇدى دۇچ كەلگەن مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىپ، تەپسىرنى پىششىقلاپ ماڭغان. مەۋدۇدى بۇ تەپسىرىدە «ئىسلام دىن ۋە دۆلەتتۇر، ئىسلام ھاكىمىيىتى تىكلەنمەستىن، ئىسلامغا تولۇق ئەمەل قىلغىلى بولمايدۇ، ئىسلام مۇكەممەل بىر دىن بولۇپ، ھاياتنىڭ شەخسى ۋە ئىجتىمائى تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ» دېگەن نەزەرىيەنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، غەرب پىكىر ئېقىمىنىڭ، دىنسىزلىق پەلسەپەسىنىڭ ئىسلام دۇنياسىغا ئېقىپ كىرىشىگە شىددەت بىلەن قارشى تۇرغان.

ئۇ ھازىرقى دەۋرىدە ئىسلام دەۋىتىنى قانداق ئېلىپ بېرىش، قايسى ئۇسۇلدا ئېلىپ بېرىش قاتارلىق بىر يۈرۈش ئۇسۇل ـ چارىلەرنى كۆرسىتىپ بەرگەن.

مەۋدۇدى 1903 ـ يىلى ھىندىستاندا دۇنياغا كەلگەن. مەۋدۇدى پەقەت تەپسىر ساھەسىدىلا ئەمەس، ژۇرنالىستلىق ۋە ئىسلام ئىلىملىرىنىڭ ھەر قايسى ساھەسىدە كىتاب يېزىپ داڭق چىقارغان، يازغان كىتابلىرى ئەرەپ ۋە ئىسلام دۇنياسىدا ھەرخىل تىللارغا تەرجىمە قىلىنىپ كەڭ تارقالغان. ئىسلام مۇتەپەككۇرى ئەبۇلئەئلا مەۋدۇدى 1979 ـ 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى 76 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

20 ـ ئەسىردە تەپسىرشۇناسلىق ئىلمىنىڭ ئۈچقاندەك تەرەققى قىلىشى، نۇرغۇنلىغان تەپسىرلەرنىڭ يېزىلىپ نەشر قىلىنىشى بىلەن، ئىلاھى كىتاب ــ قۇرئان كەرىمنى باشقىچە، يۇقىرىقى تەپسىرلەرگە ئوخشىمايدىغان بىرخىل تەپسىر قىلىش ئۇسۇلى ــ 4 ـ خىل ئۇسۇل ئوتتۇرىغا چىققان.

بۇ خىل تەپسىرلەرنىڭ بىرى ئەبۇ زەيد دەمەنھۇرى دېگەن كىشى تەرىپىدىن يېزىلغان ۋە «ئەل ھىدايەتى ۋەل ئىرفان فى تەپسىرىل قۇرئان بىل قۇرئان» (يەنى قۇرئاننى قۇرئان بىلەن تەپسىر قىلىشتا ھىدايەت ۋە ئىرپان) دەپ نام قويۇلغان. بۇ تەپسىردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەزەرىيە ۋە كۆز قاراشلار قۇرئان كەرىمنىڭ ئەسلى روھىغا، ھەدىس شەرىپلەرنىڭ مەزمۇنىغا، پۈتۈن مۇپەسسىرلەرنىڭ تەپسىر قىلىش قائىدىسىگە تامامەن خىلاپ بولۇپ، بۇ تەپسىردە، پۈتۈن تەپسىر كىتابلىرى ۋە مۇپەسسىرلەر تەنقىد قىلىنغان، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ئىنكار قىلىنغان، مەلائىكە، جىن، شەيتانلار ئىنكار قىلىنغان، شەرىئەت ھۆكۈملىرى ئاياق ئاستى قىلىنغان بولۇپ، بىر قېتىم ياكى بىرقانچە قېتىم ئوغرىلىق قىلغان كىشىنىڭ قولى كېسىلمەيدۇ، زىنا قىلغۇچىلار چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلمەيدۇ، ئۆسۈم نەچچە ھەسسە بولمىسا ئۆسۈم ھېسابلانمايدۇ، ئائىلە مۇناسىۋەتى بوزۇلمىغۇچە تالاق تالاق بولمايدۇ، دېيىلگەن ۋە باشقا نۇرغۇن مەسىلىلەر ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەن. بۇ تەپسىر نەشر قىلىنىپ تارقىتىلغاندىن كېيىن، مىسىر ئۆلىمالىرى تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلىپ، بۇ تەپسىرنى «تەپسىرى ئىلھادى» يەنى دىنسىزلىق تەپسىرى دەپ ھۆكۈم قىلىپ، ئەزھەردىن مەخسۇس پەرمان چىقىرىپ بارلىق نۇسخىلىرىنى يىغىۋېلىپ مۇسادىرە قىلغان، باشقىلارنىڭ ئوقۇشى چەكلىنىپ، كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن يوق قىلغان.

تۆۋەندە زامانىمىزدا يېزىلغان تەپسىرلەردىن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ياكى ئاڭلىغانلىرىمنىڭ ئىسىملىرىنى كۆرسىتىپ ئۆتىمەن.

1 ـ تەپسىرىل مۇنىر(ئەل ئەقىدە ۋەششەرىئە ۋەلمەنھەج)، مۇئەللىپى سۇرىيەلىك مەشھۇر ئالىم دوكتۇر ۋەھبە ئەززۇھەيلى بولۇپ، 16 جىلد ھالىدا 1991 ـ يىلى بەيرۇتتا بىرىنچى قېتىم نەشر قىلىنغان.

2 ـ ئەتتەپسىرۇل ۋەجىز، مۇئەللىپى يۇقىرىقى تەپسىرنىڭ مۇئەللىپى دوكتۇر ۋەھبە زۇھەيلى بولۇپ، بۇ قۇرئان كېرىمنىڭ ھاشىيىسىگە بېرىلگەن قىسقا تەپسىر بولۇپ، 1997 ـ يىلى سۇرىيەدە بىر جىلد ھالىدا نەشر قىلىنغان.

3 ـ تەپسىرى پەتھۇررەھمان مۇلەخخەس مىن تەپاسىرىل قۇرئان، مۇئەللىپى ۋەتىنىمىزنىڭ يەركەن شەھرىدىن قارى مۇھەممەد نىياز قارى دېگەن كىشى بولۇپ، ئۇزۇن مۇددەت مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە ياشىغان ۋە تەپسىرنى ھىجرى 1415 ـ يىلى مەدىنىدە يېزىپ تاماملىغان. بۇ تەپسىر مەدىنىدە 2000 ـ يىلى 2 جىلد ھالىدا نەشر قىلىنغان. بۇ بىر ئۇيغۇر ئالىمىنىڭ ئەرەب تىلىدا يازغان ۋە ئەرەب دۇنياسىدا نەشر قىلىنغان تەپسىردۇر.

4 ـ تەيسىرۇل كەرىمۇررەھمان فىي تەپسىرى كەلامىل مەننان،

5 ـ ئەتتەپسىرۇل ۋازىھ ـ مۇئەللىپى مىسىرلىق مەشھۇر ئالىملاردىن دوكتۇر مۇھەممەد مەھمۇد ھىجازى دېگەن كىشى بولۇپ، بۇ تەپسىر 3 جىلدى ھالىدا مىسىر ۋە لىۋانلاردا قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنىپ كەڭ تارقالغان.

ئەزىز قېرىنداشلار! يۇقىرىدىن بۇيان بەزى تەپسىرلەرنىڭ نەشر قىلىنىش ۋە تارقىتىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن، ئازراق پايدىسى تېگىپ قالار، دېگەن مەقسەتتە تەپسىر ۋە تەپسىر شۇناسلىق ھەققىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتتۈم.

قۇرئان ۋە ھەدىستىكى بۇيرۇق ۋە چەكلەش سىغىسىنىڭ كېلىش ئورۇنلىرى

قۇرئان ۋە ھەدىستە كەلگەن بۇيرۇق ۋە چەكلەش سىغىلىرى(شەكىللىرى) داۋاملىق بىر خىل شەكىلدە كەلمەيدۇ.

بۇيرۇق سىغىسى نورمال ھالەتتە ۋاجىبنى ئىپادىلەيدۇ، لېكىن ۋاجىبلىقتىن توسىدىغان دەلىل ياكى ئىشارەتلەر كۆرۈلسە ۋاجىبلىقتىن باشقا ھۆكۈملەرنى كۆرسىتىدۇ. چەكلەش سىغىسىمۇ داۋاملىق ھارامنى ئىپادىلىمەيدۇ، دەلىل ياكى ئىشارەت كۆرۈلسە باشقا مەنىلەردە كېلىدۇ.

بۇيرۇق ۋە چەكلەش سىغىسىنىڭ ئەھۋالىنى تۆۋەندىكىچە قىسقىچە بايان قىلىمىز :

بۇيرۇق سىغىسى تۆۋەندىكى مەنالاردا كېلىدۇ:

1. پەرز، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار } بەقەرە سۈرىسى، 43 ـ ئايەت.

2. سۈننەت، ئاللاھنىڭ سۆزىگە ئوخشاش:{... ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار، توختام تۈزۈڭلار... } نۇر سۈرىسى، 33 ـ ئايەت.

3. ئەدەپ ـ ئەخلاق، رەسۇلۇللاھ: " تاماقنى ئالدىڭدىن يېگىن" دېگەن.

ئەدەپ ـ ئەخلاق ئۆگۈنۈش سۈننەتكە يېقىن، سۈننەتتە ئاخىرەتنىڭ ساۋابى كۆزلىنىدۇ، ئەدەپ ـ ئەخلاقتا ئەخلاقنى ئىسلاھ قىلىش ۋە ئادەتلەرنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن بولىدۇ.

4. يول كۆرسىتىش، ئاللاھ :{ ئۆزئارا سودا قىلىشقان ۋاقتىڭلاردا گۇۋاھچى تەكلىپ قىلىڭلار } بەقەرە سۈرىسى، 282 ـ ئايەت.

يول كۆرسىتىش سۈننەتكە يېقىن، لېكىن سۈننەت ئاخىرەت مەنپەتى ئۈچۈن، يول كۆرسىتىش دۇنيا مەنپەتى ئۈچۈن بولىدۇ.

5. مۇباھ، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{... يەڭلار، ئىچىڭلار... } ئەئراف سۈرىسى، 31 ـ ئايەت.

6. تەھدىد، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{ خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار... } فۇسسىلەت سۈرىسى، 40 ـ ئايەت.

7. مىننەتنى بىلدۈرۈش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{ الله سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن ھالال، شېرىن يېمەكلىكلەردىن يەڭلار... } نەھل سۈرىسى، 114 ـ ئايەت.

8. ھۆرمەتلەش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{ (ئۇلارغا) جەننەتكە ئامان ـ ئېسەن، تىنچ كىرىڭلار! دېيىلىدۇ } ھىجر سۈرىسى، 46 ـ ئايەت.

9. مۆجىزە كۆرسىتىش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: {... قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى مەيدانغا چىقىرىپ بېقىڭلار ...} بەقەرە سۈرىسى، 23 ـ ئايەت.

10 ـ مەسخىرە قىلىش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { ... :«خار مايمۇن بولۇپ كېتىڭلار»دېدۇق } بەقەرە سۈرىسى، 65 ـ ئايەت.

11. خارلاش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{ (ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەققەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ } دۇخان سۈرىسى، 49 ـ ئايەت.

12 . باراۋەرلىك، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك:{ . . . (ئازابقا) مەيلى سەۋر قىلىڭلار، مەيلى سەۋر قىلماڭلار . . . } تۇر سۈرىسى، 16 ـ ئايەت.

13 . دۇئا، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك : { پەرۋەردىگارىمىز! گۇناھلىرىمىزنى، ئىشىمىزدا چەكتىن ئاشقانلىقىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن. . . } ئال ئىمران سۈرىسى، 147 ـ ئايەت.

14. ئارزۇ ، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك : { پەرۋەردىگارىم! مېنى (دۇنياغا) قايتۇرغىن } مۆئمىنۇن سۈرىسى، 99 ـ ئايەت.

15. تۆۋەن كۆرۈش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك : { . . .

16. يارىتىش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك : { . . . «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ ـ دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ } ياسىن سۈرىسى، 82 ـ ئايەت.

چەكلەش سىغىسىنىڭ كېلىش ئورۇنلىرى

چەكلەش سىغىسى تۆۋەندىكى مەنالارنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ:

1. ھارام، ئاللاھنىڭ سۆزىگەدەك:{ ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمەڭلار } ئىسرا سۈرىسى، 33 ـ ئايەت.

2. مەكرۇھ، رەسۇلۇللاھ : { سىلەردىن بىرىڭلار، تاھارەت قىلىۋېتىپ ئەۋرىتىنى ئوڭ قولى بىلەن تۇتمىسۇن" دېگەنگە ئوخشاش. بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

3.دۇئا، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن } ئال ئىمران سۈرىسى، 7 ئايەت.

4. توغرا يول كۆرسىتىش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { ئى مۆمىنلەر!ئەگەر سىلەرگە ئاشكارا قىلىنسا سىلەرنى بىئارام قىلىپ قويىدىغان نەرسىلەر توغرۇلۇق (پەيغەمبەردىن)سورىماڭلار } مائىدە سۈرىسى، 101 ـ ئايەت.

5. تۆۋەن كۆرۈش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { بىز(كۇففارلاردىن)تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن } تاھا سۈرىسى، 131 ـ ئايەت.

6.ئاقىۋىتىنى بايان قىلىپ قويۇش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن اللھ نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن} ئىبراھىم سۈرىسى، 142 ـ ئايەت.

7 . ئۈمىدسىزلەندۈرۈش، ئاللاھنىڭ سۆزىدەك: { ئى كاپىرلار! بۈگۈن ئۆزرە ئېيتماڭلار } تەھرىم سۈرىسى، 7 ـ ئايەت.

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن!

زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلامدۇ ؟

بارلىق ھەمدۇ سانا پۈتۈن ئالەملەرنىڭ پادىشاھى, پەرۋىش قىلغۇچىسى, ھۆكۈمرانى, قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسى, مۆئمىنلەرنىڭ كۆيۈ نگۈچىسى, ھىدايەت ۋە زالالەتنى ياراتقۇچى, ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى بولغان بۈيۈك قۇدرەتلىك ئىگىمىز بولغان الله غا بولسۇن.

رەببىمىز الله نىڭ ئامانلىقى, خاتىرجەملىكى, تەقۋادارلارنىڭ ۋە شېھىتلارنىڭ رەھبىرى ۋە يولباشچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا, ئۇنىڭ پاك ئائىلىسىگە, ساھابىللىرىغا ۋە ئۇ زاتنىڭ دەۋىتى بىلەن دەۋەت قىلغان, تەرىقىتىگە سۆزسىز ئەمەل قىلىپ, ئىز بېسىپ ماڭغان ئىسلام ئەقىدىسىنى ئۆز پىكرىيىتىگە ئاساس ئىسلام ھۆكۈملىرىنى ئۆز ھاياتلىرىغا ئۆلچەم قىلىپ ئالغان كىشىلەرگە بولسۇن! ئامىين!!!!!!!

ئى الله ئۆزلىرىگە سېغىنىپ, ئېزىشىمدىن ۋە ئازدۇرۇشىمدىن, خاتالىششىمدىن ۋە خاتالاشتۇرۇشىمدىن, زۇلۇم قىلىشىمدىن ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىشىمدىن, نادانلىقىمدىن ۋە نادانلارنىڭ مۇئامىلىسىدىن پاناھ تىلەيمەن.

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم مۇھتەرەم قېرىنداشلار:

ئۆتكەندە « زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلىدۇ » دىگەن قائىدىنىڭ شەرئەتتە ئېتىبارى يوق دېيىلگەن ۋە تەپسىلي توختالغان ئىدۇق.

بەزى قېرىنداشلىرىمىز بۇ قائىدىنى ئىسلام شەرئىتىنىڭ تۆتتەن بىرى(1\4) ى دەپ داۋا قىلىپ « زۆرۈرىيەت پىرىنسىپىنى » بايان قىلغان ئىدى. ھالبۇكى بۇ قائىدىنى شەرئەتنىڭ 1\4 ى دىيىشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلامنىڭ ئاساسلىرى بولغان شەرئىي دەلىللەر، ئالىملارنىڭ پەتىۋالىرى ۋە قائىدىللىرى ئەمەس ، بەلكى قۇرئان, ھەدىس, ساھابىلەنىڭ ئىجمائى, شەرئىي ئىللەتكە ئاساسلانغان قىياسدۇر. شۇنىڭدەك« ئىسلام ھەر زامان ۋە ماكانغا يارايدۇ » دىگەن سۆزنى دەلىل قىلىپ تۇرۇپ ئىسلام زۆرۈرىيەت ئۈستىگە قۇرۇلغان دېيىشكە تېخمۇ بولمايدۇ.

« ئىسلام ھەر زامان ۋە ماكانغا يارايدۇ » دىگەنلىك ھەرگىزمۇ ھەرقانداق جەمئەتكە, مەسىلىگە, شەخسكە مۇۋاپىق كېلىدۇ دەپ ئۇلارنى ھىمايە قىلىش, ئۇلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداپ قېلىش, ئۇلارنىڭ ئىسلامنى قوبۇل قىلىشلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ماسلاشتۇرۇش دىگەنلىك ئەمەس. بەلكى ئىسلام ھەرقانداق زامان ۋە ماكاندا يۈز بەرگەن مۇئامىللەرنىڭ يېشىمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ھەمدە ئۇنىڭغا گۈزەل يېشىم بېرىشكە قادىرئىكەنلىكىدەدۇر. يەنى ئەنە شۇ جەمىيەت, شەخس, مەسىلىلەرنىڭ ئىسلامغا مۇۋاپىق ئاساستا ئۆزگەرتىلىشىدەدۇر. « شۇنداق ئېيتىمىزكى , ھىجرىيەتنىڭ 13 ـ(مىلادىيەنىڭ 19 ـ) ئەسىر ئاخىرلىرىغا كېلىپ , ئىسلام شەرئىتىنى جەمىيەتكە تەدبىق قىلىش يولى خاتا چۈشۈنىلدى. نەتىجىدە ئىسلام ھازىرقى جەمىيەتكە مۇۋاپىق كېلىشى ئۈچۈن نۇسۇس (ئايەت ۋە ھەدىس) لىرى كۆتۈرمەيدىغان مەنالار بىلەن تەپسىر قىلىنىشقا باشلىدى. ئەسلىدە جەمىيەتكە ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىسلامنى تەپسىر قىلىشقا ئۇرۇنۇش ئەمەس ئىسلامغا مۇۋاپىق بولۇش ئۈچۈن جەمىيەتنى ئۆزگەرتىش لازىم ئىدى. چۈنكى مەسىلە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى, بۇ يەردە بىرىر مەبدەئ (ئەقلىي ۋە تۈزۈمگە ئىگە بولغان ئەقىدە رابىتىسى مەسىلەن: ئىسلام) ئاساسىدا ئىسلاھ قىلىش كۆرسۈتىلىۋاتقان بۇزۇق جەمىيەت مەۋجۇت. دىمەك مەبدەئنى قانداق بولسا شۇنداقلارچە تەدبىق قىلىش ۋە جەمىيەتنى شۇ مەبدەئ ئاساسىدا تۈپتىن ئۆزگەرتىش لازىم ئىدى. لىكىن ئۇلار بۇنداق قىلمىدى , بەلكى ئىسلام ھۆكۈملىرىنى ئەسىرگە مۇۋاپىق قىلىش ئۈچۈن تەئۋىل قىلدى؛ .ئۇلار كۈللى(ئومۇمىي) ۋە جۈزئىي (بىر تەرەپلىمە ياكى قوشۇمچە) مەسىلىلەردىمۇ شۇ خاتاغا شۇڭغۇدى.

ئۇلار شۇ قاراشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان كۆللى قائىدىلەر ۋە جۇزئىي ھۆكۈملەرنى ئىشلەپ چىقتى. يەنى ئۇلار « زامان ئۆزگۈرۈش بىلەن ھۆكۈملەرنىڭ ئۆگۈرۈشى ئىنكار قىلىنمايدۇ» « ئادەت ھاكىمدۇر » گە ئوخشاش ۋە باشقا بىر نەچچە خاتا كۆللى قائىدىلەرنى قوبۇل قىلدى. ھەمدە شەرىيئەت تەرىپىدىن بىرەر ئاساس بولمىغان ھۆكۈملەرگە بەلكىم قۇرئاننىڭ قەتئىي نۇسۇسلىرىغا زىت بولغان ھۆكۈملەرگىمۇ پەتۋا بەردى, مەسلەن :ئىككى ھەسسە ئەمەسلىكىنى ۋە يېتىملەرنىڭ مېلىنى كۆپەيتىشنىڭ زۆرۈرلىگىنى ھۆججەت قىلىپ ئاز پىرسەنتلىك جازانىغا رۇخسەت بەردى. « شەرئىي قازى » دەپ ئاتىلىدىغان قازى يېتىملارنىڭ توپلانغان مېلىدىن جازانىغا رۇخسەت بىرىشكە باشلىدى. شۇنىڭدەك « نىزامى قازى » دەپ ئاتىلىدىغان قازىمۇ جازانىغا رۇخسەت بېرىدىغان بولدى.ھەدلەرنى توختۇتۇشقا پەتۋا چىقىرىپ جازا ـ قانۇنلىرنى ئىسلامى بولمىغان مەنبەلەردىن ئېلىشقا رۇخسەت بەردى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار « شەرئەت ھەربىر ئەسىر, زامانغا ۋە ماكانغا مۇۋاپپىق كېلىشى زۆرۈرلىكنى » ھۆججەت قىلىپ شەرئەتكە زىت ھۆكۈملەرنى چىقاردى , بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئىسلام ھاياتتىن يىراقلاشتۇرۇلدى. ئىسلام دۈشمەنلىرى بۇ بۇرمىلانغان چۈشەنچە ۋە خاتا ھۆكۈملەر ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا ئۆز قانۇن ۋە مەبدەئلىرىنى كىرگۈزدى. مۇسۇلمانلار « ئىسلام ھەرقانداق زامان ۋە ماكانغا مۇۋاپپىق كېلىدۇ» دىگەن بۇرمىلانغان چۈشەنچە زېھنلىرىدا ئورۇنلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن دۈشمەنلەرنىڭ مەبدەئ ۋە قانۇنلىرىدا ئۆز دىنلىرىغا ھېچقانداق زىددىيەت كۆرمىدى. ئىسلام مەبدەئ ۋە نۇقتئى نەزىرىگە زىت كەلسىمۇ ھەرقانداق ئېقىم , مەبدەئ , ھادىسە ۋە قائىدىگە مۇۋاپىق كىلىشى ئۈچۈن ئىسلامنى تەئۋىل قىلىش كوپچىلىكنىڭ تىلىدىن چۈشمەي قالدى , بۇدەلىل ئىسلامنى ھاياتتىن يىراقلاشتۇرۇشقا ياردەم بەردى يەنى شۇنىڭدەك «پايدىلارنى ھۆجۇتقا چىقىرىش ۋە يامانلىقلارنى دەپئىي قىلىش شەرئىي ھۆكۈملەرنىڭ ئىللتى (نازىل بۇلۇش سەۋەبى)بۇلۇپ ئۇلار زامان ۋە ماكان ئۆزگۈرىشى بىلەن ئۆزگۈرىدۇ » ;دىگەن داۋامۇ خاتادۇر .چۈنكى پايدىلارنى مەيدانغا چىقىرىش ۋە يامانلىقلارنى دەپئىي قىلىش شەرئىي ھۆكۈملەر ئۈچۈن مۇتلەق ئىللەت ئەمەس . چۈنكى پايدىلارنى مەيدانغا چىقىرىش ۋە يامانلىقلارنى دەپئىي قىلىش شەرئىي ھۆكۈملەر ئۈچۈن ئىللەت ئىكەنلىكىگە ھەتتا مۇئەييەن بىر ھۆكۈم ئۈچۈنمۇ ئىللەت ئىككەنلىكىگە دەلىل بولىدىغان بىرەر نۇسۇس كەلگەن ئەمەس . دىمەك ئۇلار شەرئىي دەلىل بولالمايدۇ . شەرئىي ئىللەت پەقەت شەرئىي نۇسۇس دالالەت قىلغان ئىللەتتۇر . شۇنىڭ ئۈچۈن نۇسۇسقا چەكلىنىش ۋە دالالىتى دائىرسىدە توختاش زۆرۈر . نۇسۇس پايدىنى مەيدانغا كەلتۇرۇشكىمۇ , زەرەرنى دەپئىي قىلىشقىمۇ دالالەت قىلغان ئەمەس . دىمەك شەرئىي ئىللەت پايدىلارنى مەيدانغا چىقىرىش ۋە زەرەرلەرنى يوق قىلىش ئەمەس بەلكى نۇسۇس كەلتۇرگەن نەرسە بولىدۇ . نۇسۇس ئېلىپ كەلگەن بۇ نەرسىگە زامان ۋە ماكانمۇ , بىرەر ئىش ھەركەتمۇ دالالەت قىلغان ئەمەس . بەلكى ھۆكۈمنىڭ ئىللىتىنى بايان قىلىشتا شەرئىي نۇسۇس ئۆزىنىڭغا دالالەت قىلغان . نۇسۇس بولسا مۇتلەق ئۆزگەرمەيدۇ .دىمەك بۇ ئورۇندا پايدىنى مەيدانغا كەلتۇرۇش , زەرەرنى دەپئىي قىلىشنىڭ شۇنىڭدەك زامان ۋە ماكاننىڭ ھېچقانداق ئىتىۋارى يوق .

شۇنىڭغا ئاساسەن شەرئىي ئەھكاملار زامان ۋە ماكاننىڭ ئۆزگۈرىشى بىلەن ئۆزگەرمەيدۇ . بەلكى شەرئىي ھۆكۈم قانداق بولسا شۇنداق ئېلىنىدۇ .(پەقەت شەرئىي ئىللەتنىڭ بار يوقلىقى ھۆكۈمنىڭ قانداق بۇلىشىنى بەلگىلەيدۇ . شەرئىي ئىللەت چۇقۇم نۇسۇس دالالەت قىلغان ئىللەت بۇلىشى ۋاجىپتۇر) زامانلار ۋە ماكانلار ئۆزگەرسىمۇ ئۆزگەرمەيدۇ . ئەسلىدە شەرئىي ھۆكۈملەرنى ئىستىنبات قىلىش مۇجتەھىدلارغا خاس ئىشتۇر . چۈنكى مۇئەييەن مەسىلىدىكى الله نىڭ ھۆكۈمنى بىلىش پەقەت ئىجتاھات بىلەن بولىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ئىجتاھات ـ كەڭ بىلىم , نۇسۇسلارنى توغرا چۈشۈنۈش , ئەرەپ تىلىنى تۇلۇق بىلىش ھەمدە شەرئىي مەسىللەرنى بىلىش ۋە ئۇلارنىڭ

دەلىللىرىدىن خەۋەردار بولۇشقا مۇھتاج بولىدۇ .شۇنىڭ ئۈچۈن ئويلىماستىن دىققەت بىلەن كۆرۈپ چىقماستىن ھۆكۈمنى ئېلىش ئىستىنبات دېيىلمەيدۇ . شۇنىڭدەك بىرەر «ھۆكۈمدە »مەنپەئەت كۆرۈلۈپ قېلىپ ,كېيىن شۇ ھۆكۈمنى ئىستىنبات قىلىش ئۈچۈن نۇسۇسلارغا ھىيلە ئىشلىتىش ۋە ئۇلاردىن كۆزلەنمىگەن نەرسىنى ئۇلارغا ئارتىش ئىجداھات دېيىلمەيدۇ , بەلكى بۇ نەرسە الله نىڭ دىنىغا قارشى جۈرئەت قىلىش بولۇپ بۇنىڭغا قەدەم قويغان ئادەم .الله نىڭ ئازابىغا گىرىپتار بولىدۇ .

ئىسلام شەرىئىتىنىڭ مەخسىتى دىمەكلىك الله نىڭ مەخستى دىمەكلىكدۇر . شۇڭمۇ «ئىسلام كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى ئاساس قىلغانلىقتىن زىيانلىق , يامانلىق ,پاساتلىق تەرەپلىرىنى ھارام قىلدى ...ئىسلام شەرئىتى داۋاملىق ئۇمۇمنىڭ .....شەخسنىڭ مەنپەئىتى ئۈستىگە قويۇلدى » «ئۇمۇمنىڭ مەنپەئىتنى ۋۇجۇتقا چىقىرىش ئۈچۈن خۇسۇسنىڭ مەنپەئىتنى قۇربان قىلىش »دەپ ئېيتىلمايدۇ .چۈنكى ئىسلام شەرئىتىدە جامائەت شەخستىن مۇقەددەس دەپ ئېيتىلمايدۇ ياكى شەخس جامائەتتىن مۇقەددەس دەپ ھەم ئېيتىلمايدۇ . جامائەت , شەخس , دۆلەت ھەتتا خەلىفمۇ مۇقەددەس دەپ ئېيتىلمايدۇ . پەقەت ۋە پەقەت الله تائەلا ۋە شاھنشاھى شەرىئەت مۇقەددەستۇر .

ئىسلام ئىسلامى مەسئۇلىيەتنى ئىسلامى ۋۇجۇتلارنىڭ (شەخس ,جامائەت ,دۆلەت) قايسى بىرىگە يۈكلەيدىكەن ئۇلار شۇمەسئۇلىيەتنى شەرىئەت كۆرسەتكەن ئورۇندا ,ۋاقتتا ۋە شەرىئەت كورسەتكەن ئۇسلۇپتا ئىجرا قىلىشى شەرت ,ئىسلام ھەرگىزمۇ ئىنسانلارنىڭ مەنپەئىتنى ۋۇجۇتقا چىقىرىش يەنى ئىنسانلارغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن كەلمىدى . بەلكى بىزلەر ئىسلامغا بويسۇنۇش ,ئىتائەت قىلىش ,ئىسلامغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن كەلدۇق . ئىنسانلارغا ئىسلام ھۆكۈمران ,بەلكى ئىنسانلار ئىسلامغا ھۆكۈمران ئەمەس ,باشقا نەرسىلەر ئالىي ئەمەس بەلكى ئىسلام ئالىي ھەم مۇقەددەستۇر . ئىسلام بۇيسۇندۇرىمەن ,باشقۇرىمەن ,ئۆزگەرتىمەن دەپ كەلدى ,بىز بويسۇنىمىز ,باشقۇرىلىمىز, ئۆزگەرتىلىمىز دەپ كەلدۇق . شۇڭمۇ الله ئىنساننى يارىتىشتىكى مەخسىدىنى «ئىنسان ۋە جىنلارنى پەقەت ماڭىلائىبادەت قىلسۇن دەپ ياراتتىم »دەپ بايان قىلدى .

رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم «ئىسلام ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ , ئىسلامغا ھۆكۈمرانلىق قىلىنمايدۇ » «ئىسلام ھەممىدىن ئالىي بولىدۇ ,باشقا نەرسە ئالىي بولمايدۇ » دەپ بايان قىلدى .

ھەممىگە ئايانكى ھازىر كۆپچىلىك بارچە ئىشلار ئۈچۈن ساپ مەنپەئەتنى ئاساس قىلىدىغان ،غەرىپ پىكرىي يىتەكچىلىگى ۋە غەرىپ دۇنيا قارشى تەسىرىگە ئۇچراپ بارلىق ھۆكۈملەرنى مەنپەئەت بىلەن ئىللەتلەشكە ئادەتلەنگەن .بۇنەرسە روھنى بارلىق ئىشلار ئۈچۈن ئاساس قىلىدىغان ۋە روھ بىلەن ماددىنىڭ ئارلاشتۇرۇلىشى (ھەرقانداق بىر ئەمەلنى شەرىئەت ئاستىدا يۈرگۈزۈش) نى باشقۇرغۇچى ئامىل قىلىدىغان ئىسلام پىكرىي يىتەكچىلىكىگە زىت . شۇنىڭغا ئاساسەن ئىبادەت ئەخلاق ,يىمەك ـ ئىچمەك ھەم كىيىم ـ كىچەكلەرگە مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ھۆكۈملەر مۇتلەق ئىللەتلەنمەيدۇ , چۈنكى بۇ ھۆكۈملەرنىڭ ھېچقانداق ئىللىتى يوق ,بەلكى نۇسۇسلاردا قانداق كەلگەن بولسا شۇنداق ئېلىنىدۇ . ناماز , زاكات ,روزا ,ھەج , ناماز ئوقۇش ھالىتى ,ھەج مۇراسىملىرى , زاكات نىساپلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر قانداق كەلگەن بولسا شۇنداق ئېلىنىدۇ . ئىللەتتىن قەتئىي نەزەر تولۇق تەسلىم بىلەن قوبۇل قىلىنىدۇ . شۇنىڭدەك ئۆلگەن ھايۋاننىڭ گۆشى , توڭگۇز گۆشى ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىغا ھېچ ۋاقىت ئىللەت ئىزدەلمەيدۇ بەلكى ئۇلارغا ئىللەت ئىزدەش خاتا ۋە خەتەرلىكتۇر . ئەگەر بۇنەرسىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىگە ئىللەت ئىزدىلىدىغان بولسا ئىللەت يوقالغان ۋاقىتتا ھۆكۈممۇ يوقلىشىقا ئېلىپ بارىدۇ .چۈنكى ئىللەت ئىللەتلەنگۈچى بىلەن بارلىق ۋە يوقلۇقتا بىللە بولىدۇ , پەرەز قىلايلى : تاھارەتنىڭ ئىللىتى

پاكلىق , نامازنىڭ ئەللىتى بەدەن تەربىيە , روزىنىڭ ئەللىتى ساغلاملىق بولسۇن ۋەھاكازا . بۇھالەتتە ئەللەت بولمىغان ۋاقىتتا ھۆكۈممۇ بولماسلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ , ھالبۇكى ئىش بۇنداق ئەمەس . شۇنىڭ ئۈچۈن ئەللەت ئىزدەشنىڭ ھۆكۈمنىڭ ئۆزگىرىشىگە قانداق تەسىرى بار . دىمەك , ئىبادەت ھۆكۈملىرى ئۈلارغا ئەللەت ئىزدەلمەستىن قانداق بولسا شۇنداق ئىپلىنىشى لازىم . ئەمدى ھىكمەتلەرگە كەلسەك بۇلارنى يالغۇز الله نىڭ ئۆزى بىلىدۇ , بىزنىڭ ئەقلىمىز الله نىڭ ھەقىقىتىنى ئىدراك قىلالمايدۇ , شۇنىڭدەك الله نىڭ ھىكمەتلىرىنىمۇ ئىدراك قىلالمايدۇ . ئەمما تۆۋەندىكى ئايەتلەر ۋە ئۈلاردىن باشقا نۇسۇسلاردا كەلگەن ھىكمەتلەرگە كەلسەك , الله تائەلا ئېيتتى : «ناماز فەھشى ۋە مۇنكەرلەردىن قايتۇرىدۇ »(29 ـ سۈرە 45 ـ ئايەت) «ئۇلار ئۆزلىرى ئۈچۈن بولغان مەنپەئەتلەرگە شاھىت بۇلۇشى ئۈچۈن ...»(22 ـ سۈرە 28 ـ ئايەت) «الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بىرىۋاتقان زاكاتلىرىڭلار .... مۇنداق زاكات بەرگۈچىلەر ماللىرىنى ئىككى ھەسسە قىلىپ ئالغۇچىلاردۇر »(30 ـ سۈرە 39 ـ ئايەت)

يۇقۇرىقىدەك ھىكمەتلەردە نۇسۇسنىڭ ئۆزىگە چەكلىنىپ پەقەت ئۇنىڭدىن ئىپلىنىدۇ , ۋە ئۇنىڭغا باشقا نۇسۇس قىياس قىلىنمايدۇ , نۇسۇستا ھۆكۈمنىڭ ھىكمىتى كەلمىگەن شەرئىي ئەھكاملارغا ئەللەت ئىزدەلمىگەندەك ھىكمەتمۇ ئىزدەلمەيدۇ .

ئىسلامى قانۇنلار ـ ئەخلاق , ئىبادەت ,يىمەك ـ ئىچمەك , كىيىم ـ كىچەك , مۇئامىلە ۋە جازالەرغا مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ئەھكاملار .ئەخلاق , ئىبادەت ,يىمەك ـ ئىچمەك , كىيىم ـ كىچەككە مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ئەھكاملار ئەللەتلەنمەيدۇ .پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىدى : «ھاراق ھاراقلىقى ئۈچۈن ھارام قىلىندى »ئەمما مۇئامىلە ۋەجازالارغا مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ئەھكاملار ئەللەتلىنىدۇ , چۈنكى بۇلار ھەققىدىكى شەرئىي ئەھكاملار شۇئەھكاملارنىڭ ۋۇجۇتقا چىقىشى ئۈچۈن سەۋەب بولغان ئەللەتلەرگە ئاساسلانغاندۇر .

ئىبادەت ئەخلاق ,يىمەك ـ ئىچمەك ھەم كىيىم ـ كىچەكلەرگە مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ھۆكۈملەر مۇتلەق ئەللەتلەنمەيدۇ , چۈنكى بۇ ھۆكۈملەرنىڭ ھېچقانداق ئەللىتى يوق ,بەلكى نۇسۇسلاردا قانداق كەلگەن بولسا شۇنداق ئىپلىنىدۇ .ئۇلار ئۈچۈن ئەللەت ئىزدەش تولىمۇ خەتەرلىكتۇر . ئەمما مۇئامىلە ۋەجازالارغا مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ئەھكاملارنىڭ ئايرىملىرىغا ئەللەت كەلگەن , ئايرىملىرىغا ئەللەت كەلمىگەن . ئالايلۇق : چوشقا نىجىس يىمەكلىكلەرگە ئادەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن چوشقا گۆشى پاسكىنىدۇر ھەمدۇ ئۇنىڭدا ئادەم بەدىنىگە زىيانلىق ئۆزۈقلۈق تەركىۋى بولغانلىقتىن ھارام قىلىنغان دەپ ئەللەتلەپ قويسا مۇنداق خەتەرلىك ئاقىۋەت كىلىپ چىقىدۇ ـ بىز چوشقىغا پاكىز يىمەكلىكلەرنى بىرىپ ئادەتلەندۇرەيلى ئۇنىڭ قوتىنىنى پاكىز چىرايلىق تۇتايلى ھەتتا ئۇنى الله نىڭ نامى بىلەن بوغۇزلايلى , ھەمدە ئۇنىڭ گۆشىدىكى زىيانلىق تەركىپلەرنىڭ ھەممىنى چىقىرىپ تاشلايلى . بۇنىڭلىق بىلەن چوشقا گۆشى ھالال بۇلۇپ قالامدۇ . ئەگەر يۇقۇرقىسى ئۇنىڭ ئەللىتى بولغان بولسا چوشقا گۆشى ئەمدى ئەللىتى يوقىلىشى بىلەن ھالال بولغان بۇلاتتى .الله بىلەن قەسەمكى ئۇنداق ئەمەس !!!;

الله چوشقا گۆشىنى ھارام قىلىش توغرىسىدا ھېچقانداق ئەللەت كەلتۈرمىگەن ۋە ھىكمەت بايان قىلمىغان . پەقەت تەرجىمە قىلىنغاندا چۈشۈنىشلىك بۇلىشى ئۈچۈن قوشۇپ قويۇلغان , بۇنداق قوشۇپ قويۇش ھەقىقەتەن خەتەرلىكتۇر .دىمىسىمۇ چوشقا نىجىس نەرسىلەرنى يەيدۇ ,گۆشىدە ئادەم بەدىنىگە زىيانلىق تەركىپلەر بار . بۇئۇنىڭدىكى بىر سۈپەت , دەلىل ئەمەس ئۇنىڭ دەلىلى نۇسۇس يەنى ئۇنى الله نىڭ ھارام قىلغانلىقى . شۇڭائىبادەت ئەخلاق ,يىمەك ـ ئىچمەك ھەم كىيىم ـ كىچەكلەرگە مۇناسىۋەتلىك شەرئىي ھۆكۈملەر مۇتلەق ئەللەتلەنمەيدۇ . ئۇلار توغرىسىدا مۇتلاق ئەللەت كەلمىگەن ۋە ھىكمەتمۇ ئىزدەلمەيدۇ . شۇڭىمۇ پەيغەمبەر

ئەلەيهىسسالام «هاراق هاراقلىقى ئۈچۈن هارام قىلىندى » دەپ بايان قىلغان . شۇنىڭدەك «شەرئەت جازانە ۋە قىمانى چەكلىدى ,چۈنكى هەر ئىككى ئىشتا زۇلۇم ۋە كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى هەقسىز يەۋېلىش مەۋجۇت »دەپ جازانە قىمارنى ئىللەتلەنمەيدۇ . شەرئەت پەقەت ئۇنى جازانە ۋە قىمار بولغانلىقى ئۈچۈن چەكلىدى , زۇلۇم ۋە هەقسىز يەۋېلىش ئۇنىڭ هاراملىقىغا دەلىل ۋە ئىللىتى بولالمايدۇ . چۈنكى ئۇنداق ئىللەت كەلمىگەن , پەقەت ئۇنىڭ هاراملىقىنىڭ دەلىلى نۇسۇس .

«الله سودىنى هالال جازانىنى هارام قىلدى »

دىمەك يۇقۇردىكى ئايەتتىن قارىغاندا جازانىنىڭ هاراملىقىغا هېچقانداق ئىللەت يوق . ئەقىل ئۇلارنىڭ ۋاقىسى هەم هالەتلىرىگە قاراپ تۇرۇپ زۇلۇم ۋە ماللىرىنى هەقسىز يەۋېلىشتىن ئىبارەت سۈپەتلىرىنى بايقاپ چىققان . توغرا ئۇلاردا شۇنداق سۈپەت مەۋجۇت , مۇنداق سۈپەتلەش سۈپەتنى هاراملىقىغا دەلىل قىلمىغان ئەهۋال ئاستىدا هېچقىسى يوق چۈنكى ئۇلارنىڭ هاراملىقىنىڭ دەلىلى نۇسۇس , شۇڭىمۇ الله مۇنداق بولغانلىقى هارام دىمىسە , بىزنىڭمۇ مۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن الله هارام قىلغان دىيىشكە هەققىمىز يوق .شۇڭىمۇ بىز الله نىڭ ئۆزىنى , ماهىيىتىنى , زاتىنى ئىدىراك قىلالمايمىز , شۇڭا اللەنىڭ هۆكمىدىكى هىكمەتنىمۇ , ئىللەتنىمۇ ئۆزى كۆرسىتىپ بەرمىگۈچە ئىدىرىك قىلالمايمىز . شۇنداق بولغاچقا باشقا جايدىن قەرىز ئېلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى هۆججەت قىلىپ تۇرۇپ جازانىغا يولقويۇش مۇمكىن ئەمەس شۇنىڭدەك ئۆسۈمنى ياخشى يەرگە ئىشلىتىشنى هۆججەت قىلىپ بانكىلاردىكى ئۆسۈمنى ئېلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس , دۆلەتنىڭ مۇهتاجلىقىنى ئاسانلاشتۇرۇشنى هۆججەت قىلىپ جازانىغا يول قويۇشمۇ هەم مۇمكىن ئەمەس . دىمەك ئىسلامدا خوجايىنلىق ئۈممەتنىڭ ئەمەس بەلكى شەرئەتنىڭدۇر . يالغۇز اللەلا قانۇن چىقارغۇچىدۇر . پۈتۈن ئۈممەت بىرلىككە كەلسىمۇ بىرەر هۆكۈم چىقىرىش هوقۇقىغا ئىگە ئەمەس . ئالايلۇق بارلىق مۇسۇلمانلار بىرلىككە كىلىپ ,ئىختىساتنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۈممەت مەنپەئىتىنى هۆججت قىلىپ ئۆسۈم (جازانىحورلۇق) قا يەنە جەمىيەتتە پاهشۋازلىق تارقىلىپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن , جەمىيەتنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى هۆججەت قىلىپ پاهىشخانىلارغا رۇخسەت بىرىشكە ۋە ياكى ئىشلەپ چىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە پايدىلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈشنى هۆججەت قىلىپ , شەخسى مۈلۈكچىلىكنى ياكى روزىنىڭ پەرىزلىكىنى بىكار قىلىشقا بىرلىككە كەلسە , بۇنىڭ زەرەرچە قىممىتى يوقتۇر . شۇنىڭدەك مۇسۇلمان كىشىنىڭ خالىغان ئەقىدىگە ئىدقاد قىلىش ئەركىنلىگىنى بىرىدىغان , پۇل مالنى ئۆستۈرۈشنىڭ بارلىق ۋاستىلىرى بىلەن -گەرچە هارام قىلىنغان ۋاستىلەر بولسىمۇ - ئۆستۈرۈش ئەركىنلىگى بىرىدىغان , هاياتتا هاراق ئىچىپ , زىنا قىلىپ , خالىغانچە ياشاش پايدىلىنىش ئۈچۈن شەخسى ئەركىنلىككە رۇخسەت بىرىدىغان ئۇمۇمي ئەركىنلىكلەرنى جاري قىلىشقا بىرلىككە كەلسۇن , بۇنداق بىرلىككە كىلىشنىڭ ئىسلام نەزىرىدە پاشىنىڭ قانىتىچىلىك ئىتىۋارى يوق .ئەگەر بىرتوپ مۇسۇلمانلار شۇئىشنى قىلىشقا ئۇرۇنسا ئۇلارغا قارشى تاكى قايتمىغۇچە ئۇرۇش قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ .مۇسۇلمانلار بارلىق ئىشلىرىدا الله نىڭ بۇيرۇق توسۇقلىرى بىلەن چەكلەنگەندۇر ئۇلارنىڭ ئىسلام ئەهكاملىرىغا زىت كىلىدىغان بىرەر ئىش قىلىشى توغرا ئەمەس . شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇلار بىرەر هۆكۈم چىقىرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە ئەمەس , پەقەت يالغۇز الله لا قانۇن چىقارغۇچىدۇر . هەم شۇنىڭدەك «زىنا قىلىش , ئادەم ئۆلتۈرۈش , كاپىر بولۇش ۋە بولاڭچىلىق قىلىش قايسى ئەهۋالدا بولمىسۇن هالال بولمايدۇ، بۇئىشلارنىڭ ئۆزىدە زىيىنى كۆرۈنۈپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن قەتئىي هۆكۈم , زىيىنى ئىنىق كۆرۈلمىگەن ۋە ئۆزگىلا چەكلەنگەنلىرى نىسپىي هۆكۈم بولىدۇ , زۆرۈرىيەت تېپىلغاندا بۇهاراملاردىن زىيىنى نىسپىيلىرى مۇباھ بولىدۇ » دەپ زىياننىڭ ئېپادىلىنىش هالىتىنى ئىللەت قىلىۋېلىش تولىمۇ خەتەرلىك , گەرچە ئۇلاردا شۇنداق سۈپەت بولسىمۇ هاراملىقىغا دەلىل

بولمايدۇ .دەللى پەقەت شەرئىي دەلىل بولىشى ۋاجىپ , ئىللەت ھەم شەرئىي ئىللەت بولىشى ۋاجىپ .شۇنداق بولغاچقا «زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلىدۇ»دىگەن قائىدىنىڭ شەرىئەتتە ئېتىبارى يوق.ئەسلى شەرئى قائىدە ئۇمۇمى بولۇشى كېرەكتى ئەمما بۇقائىدە پەقەت ھارام يىمەكلىكلەرنى(الله ھارام قىلغان ۋە رۇخسەت بەرگەن دائىرىدىلا ۋە ياكى شۇنداق ئەھۋال ئاستىدا) يېيىشكە نىسبەتەن نۇسۇس كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا قوللىنىش مۇمكىن ئەمما باشقا ئەمەلگەقىياس قىلىپ ئېلىنمايدۇ.چۈنكى باشقا ئەمەللەرگەئۆزدەلىللىرى كەلگەن بولۇپ ئۆزدەلىللىرىنى ئېتىبارغا ئالماسلىق خەتەرلىكتۇر.

ئالدىنقى قېتىم (ئىسلام ئاۋازى) تور بېتىدىكى پەتىۋالارنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم .ئۇلار «زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلىدۇ»دىگەن قائىدىگەتايىنىپ الله ئېنىق ھارام قىلغان ۋەۋاجىپ قىلغان نەرسىلەرنى مۇباھقا ئايلاندۇرۇپ قويغان ئىدى .

«بىرەيلەن شۇنداق سورىغان بولۇپ ـ ـ ـ ـ بىرجۈپ ئەر ـ ئايال خىزمەت قىلىدىغان بولۇپ ئۇلارنىڭ ئىككى ياكى ئۈچتىن ئارتۇق پەرزەنت كۆرشىگە يول قويۇلمىغان ئىدى .شۇنداق ئەھۋالدا ئايالنىڭ قورسىقىدىكى بالا ئىككى يېرىم ئايلىق بولۇپ قالىدۇ ,ئەمدى بالىنى چۈشۈرۈشنىڭ ھۆكمى سورالغان .ئەزھەر ئۇنۇۋېرستىتىنىڭ پەتىۋا ئىدارىسى شەخسنىڭ مەنپەتىنى قوغداش ۋە ئۇنىڭ خىزمەتتىكى ئورنىنى ساقلاپ قېلىشنى ئاساس قىلىپ«زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلىدۇ»دىگەن قائىدىگەئاساسەن بالىنى چۈشۈرۈشتىن ئىبارەت ھارام ئەمەلگەمۇباھ دەپ رۇخسەت بەرگەن ۋە شۇنىڭدەك ئايەتلەرنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن.ئۇلار ئالغان بۇ ئايەت ئۇلارنىڭ مەسىلىسىگەتوغرا كەلمەيدۇ.چۈنكى ئايال كىشىگەتىرىكچىلىك قىلىش مۇباھ ,ئەركىشىگە ۋاجىپتۇر.لىكىن تىرىكچىلىك يولى ھەقىقەتەن كۆپتۇر(شارائىت ناچار ,جاپالىق بولسىمۇ).ئۇلارخىزمەتتىن ئايرىلسا ھالاك بولىشى ناتايىن سەۋەپكى ئەجەل كەلمىسە ئىنسان ئۆلمەيدۇ.رىزىقنىڭ مەنبەسى ھەركەت ئەمەس.بەلكى الله دۇر.ئۇلار شۇنچىلىك بىر باتىل سۆزنى قىلغان يەنى خىزمەتنى رىزىق مەنبەسى دەپ ئاتىغان.بۇ ئىنىق ئازغانلىق.ئىمان ئېيتىقانىمىزكى رىزىقنىڭ مەنبەسى پەقەت ۋە پەقەت الله .بىزنى رىزىققايېتىش ئۈچۈن ھەركەت قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمما ئەڭ ياخشى ھەركەتمۇ رىزىق مەنبەسى بولالمايدۇ.شۇنىسى ئۇلار خىزمەتتىن ئاجرىسا كەمبەغەل بولىشى مۇمكىن.

الله ئېيتىدۇ :«كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار, ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزىقىڭلارنى بىز بېرىمىز ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر»(17 ـ سۈرە31 ـ ئايەت)

ھەممە ئەزاسى شەكىللىنىشكە باشلىغان ھەم ئادەم شەكلىگەكىرىپ بولغان بىر ھامىلىنى چۈشۈرۈۋېتىش ھەقىقەتەن ئۇلاردا ئۆلۈم ھالىتىنى شەكىللەندۈرۈش بىلەن باراۋەردۇر.رەسۇللا ھەم بۇنىڭدىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرغان.مۇجتەھىدلەر پەقەت ئانىنىڭ ھاياتى خەۋپكە ئۇچرىغان ۋە ئۇنىڭغا ئادالەتلىك دوختۇر گۇۋاھ بولغاندا ئاندىن بالىنى چۈشۈرۈشكە رۇخسەت قىلغان.ئەمما يۇقۇرقىدەك ھالەتتە چۈشۈرۈش مۇمكىن ئەمەس.شۇڭمۇ «زۆرۈرىيەت ھارامنى مۇباھ قىلىدۇ»دىگەن قائىدىگەتايىنىش. «كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار, ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزىقىڭلارنى بىز بېرىمىز ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر»(17 ـ سۈرە31 ـ ئايەت) دىگەن ئايەتكە ئېتىبار بەرمەسلىك ,اللەنىڭ ھۆكۈمىگەقارشى چىقىش شۇنىڭدەك اللەنىڭ ئايەتلىرىگەقىلىنغان ھىلەدۇر.الله غا سېغىنىپ الله نىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇپ قېلىشتىن پاناھ تىلەيمىز.ئاخىرى قايتىدىغان جاي اللەنىڭ دەرگاھىدۇر.ئەنە شۇچاغدا ئىنسان ئۆزىنىڭ قىغان ئىشلىرى توغرىسىدا ئاجايىپ ئويلىنىدۇلىكىن كېچىكىدۇ ئۇچاغدا ئۇنىڭغا پەقەت ھىساپ كىتاپلا بار .چۈنكى رەسۇلۇللا «بۇدۇنيا ئەمەل قىلىدىغان ھىساپ قىلىنمايدىغان.ئۇدۇنيا ھىساپ قىلىنىدىغان ئەمەل قىلىنمايدىغان دۇنيا»دەپ بايان قىلدى. الله نىڭ ۋەدىسى

ھەقتۇر. بىز مانا گۇۋاھچىدۇرمىز .شۇڭا ئى مۆھتىرەم قېرىنداشلار اللە نىڭ ئايەتلىرىگە تەلەپ قىلىنغان يوسۇندا مۇئامىلە قىلايلى!ھىلە ئىشلەتمەيلى,اللە دىمىگەن توسقان ئەمەلگەشۇڭغۇپ قېلىشتىن ئالاھىدە ساقلىنايلى! ئەمەللىرىمىزنى مەنپەئەت ئاساسدا ئەمەس ھالال ھارام ئاساسدا ئۆلچەيلى!!!

اللە ئېيتىدۇ:« سىلەر بىر نەرسىنى ياقتۇرماسلىقىڭلار مۇمكىن ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشى.سىلەر بىرەر نەرسىنى ياقتۇرىشىڭلار مۇمكىن ئەمما ئۇسىلەر ئۈچۈن زىيانلىقتۇر.سىلەر بۇنى بىلمەيسىلەر»(2 ـ سۈرە26 ـ ئايەت)بارلىق ھەمدۇسانا اللە غا خاستۇر. اللەنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ قىلغان ئەمەللىرىمىزنى بۈيۈك قۇدرەت ئىگىسى رەببىمىز قوبۇل قىلغاي ! امىن !!!امىن   !!!امىن!!!

شەرئی قەدمی جلك ـ ئۆلچەملەرنك هازرقی ئۆلچمی قانداق؟

مزان ـ ئۆلچەم	ھەنەفی مەزھبدە	جۆمھۆرنگكدە
دینار	4, 25گرام	4, 25گرام
درھەم	3,125 گرام	2,975گرام
ئۆۋقیە	124,8 گرام	119 گرام
قیرات	0,2125گرام	0,1771گرام
قنتار	149,76گرام	142,8 گرام
مەننی	812,5 گرام	773,5 گرام
رەتل ئىراقی	406,25گرام	382,5 گرام
******		
قەدەھ	2,0625لتر	2,0625لتر
مۆد	812,5 گرام	510گرام
سا	3,25کیلو گرام	2,04کیلو گرام
ۋەسەق	195کیلو گرام	122,4 کیلو گرام
قست	1,625کیلو گرام	1,02کیلو گرام
ئرق	48,75کیلو گرام	30,6 کیلو گرام
ئەردەب	78کیلو گرام	48,96کیلو گرام
فەرەق	6,5 کیلو گرام	6,12کیلو گرام
فەرق	211,250کیلو گرام	198,9 کیلو گرام
قۆللە	101,56کیلو گرام	95,625کیلو گرام

*****		
زرا	46,375سانتیمێتر	61,834سانتیمێتر
ئسبە	1,932سانتیمێتر	2,576سانتیمێتر
قەبزە	7,728سانتیمێتر	10,304سانتیمێتر
شبر	11,592سانتیمێتر	15,456سانتیمێتر
بائ	1,855مێتر	2,473مێتر
مل	1855مێتر	3710مێتر
فەرسەخ	5565مێتر	11130مێتر
بەرید	22260مێتر	44520مێتر
مەرهەلە	44,520کیلومێتر	89,04کیلومێتر